

20—21 januari.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 20 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. 3

Tisdagen den 20 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.) 72

Onsdagen den 21 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.) 119

Onsdagen den 21 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.) 183

Tisdagen den 20 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande januari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Oscar Malmberg är p. gr. övre luftvägsinfektion oförmögen till arbete den 10/1—26/1, betygas.

Stockholm den 15/1 1953.

Samuel Holmgren
leg. läk.

Riksdagsman Einar Asp, Landafors, är på grund av influensa absolut förhindrad att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. 19/1 t. o. m. 24/1 1953 vilket härmed intygas.

Kilafors 18/1 1953.

E. Wikström
prov. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Malmberg i Skövde från och med den 16 till och med den 26 och herr Asp från och med den 19 till och med den 24 innevarande månad.

§ 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1953/54, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53.

Därvid anförde:

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Årets statsverksproposition inledes som van-

ligt med en skildring av det ekonomiska läget och de samhällsekonomiska förutsättningarna för statens finanser under nästa budgetår. Ingenting kan vara naturligare än att jag följer finansministerns exempel — även om jag inte i allo i herr Sköld ser något ideal att efterlikna.

Alla är överens om att vårt land har kommit in i ett kärvare ekonomiskt klimat, som det heter. Vad beror det på? Kanske en allvarlig konjunkturförsmärning i utlandet? Nej, ingalunda. Konjunkturen i Nordamerika t. ex. är hög och stigande. Snarare kan man peka på tre andra omständigheter. Den tyska och i viss mån den japanska konkurrensen har blivit allt mer effektiv inom vissa branscher, men samtidigt verkar dock, vilket man inte skall glömma, dessa länders inköp produktions- och konjunkturstödande inom andra näringsområden.

Allvarligare är nog de importrestriktioner som tillgripits i England, Frankrike och i vissa andra länder, på en del håll kompletterade med tullhöjningar. Man får emellertid hålla i minnet att vår export trots allt kanske inte möter värre hinder nu än för några år sedan. Den tredje faktorn är den försämring av det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft, som de senaste två årens kostnadsstegring har medfört. Inom stora delar av näringslivet uppgår den till omkring 40 procent, medan motsvarande siffra i andra industriländer, utom Frankrike, är väsentligt lägre, i åtskilliga fall under hälften.

Det är klart att detta allvarligt försvårar svensk export, reducerar sysselsättningen och minskar nationalinkomsten. Regeringens underlåtenhet att i tid ingripa mot inflationstendenser bär en stor del av ansvaret. Man väntade ända till 1952 innan man tillgrep penning-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politiskt åtstramande medel i väsentlig omfattning. Under fjolåret hävdade regeringen att den svenska inflationen i stort sett var ofrånkomlig, då eljest den svenska levnadsstandarden skulle ha sänkts. Från vårt håll genmälades att detta är oriktigt. Inflationen höjer inte den verkliga standarden, även om den ger folk mer pengar: man kan inte köpa mer för pengarna. I dag är det väl uppenbart för alla att den i Sverige relativt starka inflationen försämrat våra produktionsförsättningar och skapar arbetslöshet. Förvisso bär regeringen här ett tungt ansvar.

Denna utveckling övar naturligtvis också ett ogynnsamt inflytande på statens och kommunernas finanser. Skatteinkomsterna blir lägre än de skulle ha varit med bättre jämvikt mellan kostnaderna i Sverige och utlandet. De offentliga utgifterna däremot blir snarast större. Den försämring i statsfinanserna, som ägt rum från fjolåret, beror alltså till stor del på bristen på yttre balans i våra internationella relationer. Den belastning som de oväntat höga försvarsutgifterna medför, liksom förbättringen av folkpensionerna, skulle icke allena ha radikalt ändrat finansiälet. Budgetsvårigheterna är till stor del en följd av regeringens underlåtenhet att i tid bromsa prisstegringarna.

Att herr Skölds budget blivit mer motsträvig beror på att den i två år fått »inflationshö» och nu mår illa av dess efterverkningar. Nationalbudgetdelegationen fastslår med all rätt exportens strategiska betydelse. Den skriver: »Såvitt man vill bevara de förutsättningar för en fortsatt gynnsam produktivitet utveckling, som ligger i livligt internationellt affärsutbyte måste strävandena att upprätthålla den fulla sysselsättningen primärt taga sikte på att förbättra det svenska näringslivets konkurrenskraft gent emot utlandet.»

Detta är både riktigt och viktigt. Tyvärr är den svenska samhällsekonomin av i dag dåligt rustad att möta växande

internationella svårigheter som kan inträda och de sysselsättningsproblem, som då uppkommer. De riktiga förberedelserna för att uppehålla full sysselsättning under sämre förhållanden är en under goda tider och i förväg bedriven politik, som dels bevarar en konkurrenskraftig kostnadsnivå och dels sörjer för en tillräcklig guld- och valutaserv. Regeringen har gjort varken det ena eller det andra.

Trots den enastående exportkonjunkturen för skogsindustrier, malm, järn och sjöfart under ett par år, täcker vår reserv i dag, oavsett tillväxten, inte stort mer än tre månaders importlikviditet och väntas i år sjunka högst väsentligt. Ändå var det inte mer än ett år sedan statsminister Erlander talade om behovet av generella exportavgifter och antydde, att de kunde införas för att hålla tillbaka exporten, t. ex. på de västeuropeiska länderna. Nationalbudgetdelegationen uttrycker sin oro över att betalningsbalansen redan vid nuvarande konjunkturläge tenderar att gestalta sig ogynnsam; man räknar med ett minus på 500 miljoner kronor i år. Hur skulle det då gå vid de större påfrestningar, som depressiva tendenser på världsmarknaden skulle medföra, om de uppträdde? Delegationen kom därför till den slutsatsen »att strävandena att driva upp exporten och därmed den inhemska produktionen måste gå ut på att avvägbringa en gynnsammare relation än för närvarande mellan den utländska och svenska kostnadsnivån». Detta är delegationens viktigaste, praktiska slutsats. Man frågar sig nu: Vad gör regeringen för att befrämja en sådan utveckling? Herr Sköld rekommenderar näringslivet en fortsatt rationaliseringsverksamhet, en bekväm, alltid möjlig hänvisning, alltid lika självklart riktig. Säkert står dess innebörd sedan länge fullt klar för företagsledarna, som i stort sett gör vad de kan i denna riktning. Herr Skölds uppmaning kan knappast göra vare sig skada eller

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nytta. Men vilken anledning har vi att tro att det svenska näringslivet plötsligt skulle kunna rationalisera väsentligt snabbare än det konkurrerande utlandet? Så vitt jag kan se ingen alls. Man skulle ha väntat, att herr Sköld för att underbygga sin uppmaning och sitt tal om stöd åt företagens rationalisering skulle ha förklarat, att regeringen ville befrämja och underlätta maskinanskaffningen. Den är ju av mycket stor betydelse för produktionsnivåns höjande och därmed för produktionens upprätthållande och arbetslöshetens bekämpande. Man skulle så mycket mer ha väntat detta av finansministern, som just de maskinproducerande verkstäderna i Sverige räknar med sjunkande sysselsättningsmöjligheter. Herr Sköld gör emellertid tvärtom. Genom investeringsavgiften bibehålls en extra pålaga som till stor del drabbar just maskinanskaffningen och ombyggnader i rationaliseringssyfte. Vet inte den ena handen vad den andra gör? Är det rimligt att med konstlade medel hålla nere produktionen just inom verkstadsindustrien, där arbetslösheten är mest hotande och de indirekta verkningarna på hela näringslivets konkurrensförmåga blir som mest skadliga. Kanske lever finansministern och hans kolleger under villfarelsen att ju mer man begränsar investeringen i maskiner och dylikt, desto större utrymme blir det för investeringen på andra områden, t. ex. för bostäder? Kanske tror man att investeringsutrymmet är som en kaka av given storlek? Ger man mindre till den ene blir det mer till andre. Detta är inte alldeles riktigt i andra lägen och säkert inte i dag. Investeringar som ökar konkurrensförmågan på världsmarknaden och utvidgar avsättningen av svenska verkstadsprodukter här hemma leder på flera olika vägar till ett bättre och effektivare utnyttjande av produktionsfaktorerna. Härigenom ökas både nationalinkomsten och den utan inflation möjliga in-

vesteringen i landet. Kakan blir större. Jag riktar mot regeringen den allvarliga kritiken att den genom den av oförstånd eller envishet fasthållna investeringsavgiften väsentligt försämrar sysselsättningsmöjligheterna i dag och ökar riskerna för framtiden. Det är oklart hur regeringen tänker sig att i ett läge med avtagande sysselsättning och sjunkande förtjänster hos företagen ett tillräckligt sparande skall åstadkommas.

Den höga beskattningens ogynnsamma inverkan på enskilda personers sparande står till största delen kvar. Bodelagens sparande, som under senare år varit enormt bl. a. genom konjunkturutjämningsavgiften, väntas sjunka kanske till en bråkdel av vad det varit. Statens och kommunernas samtida sparande under senaste finansår kan uppskattas till minst 1 500 miljoner kronor, tack vare avsättningen av 500 miljoner till kommunmedelsfonden, men förbyts nu i stället i ett underskott på ett par hundra miljoner kronor. Man tar ju 500 miljoner ur kommunmedelsfonden, vilket torde vara långt mera än som avsättes till de nya fonderna ute i kommunerna. Det är en förändring i negativ riktning på kapitalmarknaden på bortåt 2 000 miljoner kronor, herr finansminister. Försäkringssparandet undergår inte någon plötslig förändring; det håller sig väl omkring 800 miljoner kronor, kanske något mer. Räknar verkligen finansministern — från sina förutsättningar — med att enskilda personers sparande skall undergå en radikal ökning även i fortsättningen? Att det synliga sparandet gick ned under den häftiga prisstegringen och därför stiger igen, när priserna ser ut att stabilisera sig eller sjunka, är naturligt. De av inflationsfruktan betingade inköpen av kläder, skodon m. m. förslits till en tid. Men det är knappast troligt att sparandets tillväxt fortsätter i större omfattning, allra minst om arbetslösheten ökas och förtjänsterna nedgår på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sina håll. Det är därför fara värt att riksbanken får medverka vid den offentliga upplåningen och att minskningen av valutarenservan blir större än beräknat, såvitt inte exportkonjunkturen förbättras. Att lita till detta i större utsträckning är en farlig utväg. Hur välmotiverat vore det inte att regeringen under dessa omständigheter äntligen på allvar grep sig an med frågan hur man skall kunna uppmuntra det enskilda sparandet! Jag tillägger att genom en politik, som också befrämjar en ökning av nationalinkomsten, uppnår man dessutom naturligtvis en väsentlig ökning av sparandet i förhållande till den volym det kan väntas få under sämre och mindre balanserade ekonomiska förhållanden.

Den springande punkten i finansministerns samhällsekonomiska antaganden är hans förväntan att konsumtionsvolymen det här året skall förbli oförändrad trots en fortgående ökning av befolkningen. Tillåt mig en fråga: Har finansministern förvissat sig om att löntagarorganisationerna accepterar denna målsättning? En del offentliga uttalanden pekar i annan riktning och tyder på att man på åtskilliga håll hyser förväntningar antingen på lönestegringar vid oförändrade levnadskostnader eller stegring av reallönerna genom prisfall. Syftet tycks alltså vara höjd konsumtion. Men det betyder i så fall att de stora löntagarorganisationernas målsättning är oförenlig med regeringens. Blundar verkligen regeringen för denna motsättning? Ja, det förefaller så.

För att undanröja missförstånd vill jag betona, att ingenting är mig mera främmande än tanken att regeringen skulle försöka bestämma lönepolitiken inom näringslivet. Men regeringen måste på ett effektivt sätt upplysa alla parter om vad den anser vara ofrånkomliga förutsättningar för en ekonomisk politik, som återställer vår konkurrenskraft och därigenom i själva

verket på längre sikt skapar långt bättre möjligheter till stigande levnadsstandard än en politik, som bevarar och ökar bristen på yttre balans.

Låt mig till ytterligare belysning av detta spørsmål tillägga några ord om prisutvecklingen. Under hösten och vintern har höjningen av levnadskostnaderna äntligen upphört. Sverige tycks vara nära rekordet bland jämförliga länder inte endast i fråga om inflationens storlek utan också när det gäller dess varaktighet. Om jag undantar det ockuperade Österrike så leder Sverige i fråga om partiprisernas höjning från första halvåret 1950 utav de 17 länderna i Marshallorganisationens statistik, som går fram till tredje kvartalet 1952. Även i fråga om levnadskostnadernas stegring tillhör Sverige toppen. Det är sant att reallönen i alla fall utvecklats gynnsamt, men mycket bättre och rättvisare för de olika folkgrupperna hade det inte varit om detta hade skett med en mindre grad av inflation!

Från maj 1951 har kommerskollegii svenska importprisindex varit fallande. Reduktionen fram till november 1952 var ungefär 13 procent, men levnadskostnaderna i Sverige steg ändå fram till sommaren 1952 och har sedan legat stilla. Bakom en sådan utveckling måste ligga allvarliga misstag eller underlåtenhetssynder.

Regeringen och riksbanken väntade i stort sett ända till 1952, innan man på allvar inskred med penningpolitiska medel. Ännu så sent som i januari månad 1952 lär riksbanken ha köpt obligationer, marknaden hölls lätt och därigenom möjliggjordes på vissa håll en extra kreditgivning. I dag står det säkerligen fullt klart även för dem som förut inte har velat se det, att om regeringen hade satt som en huvuduppgift att skydda penningvärdet och inskridit med kraft år 1950, så skulle läget i dag ha varit ett annat. Prisstegringsrisken under hösten 1951 skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ha tett sig mindre och förutsättningarna för arbetsavtalen för 1952 skulle ha varit helt andra. Då skulle kanske finansministerns hösten 1951 gjorda rekommendation till löntagarna ha varit beaktande, löne- och kostnadsstegringen skulle ha blivit mindre, men den verkliga levnadsstandarden skulle snarast ha blivit bättre. Dagens produktions- och sysselsättningsläge skulle ha varit ojämförligt mycket gynnsammare om både löner och levnadskostnader nu hade legat t. ex. 10 procent lägre än de gör.

Jag hade väntat att finansministern därför i dag skulle ha diskuterat möjligheten att snabbt, innan läget blivit fastlåst, uppnå den pris- och kostnadsreduktion och därmed den förbättrade kostnadsrelation till utlandet, om vars önskvärdhet alla experter är ense. Men därom får vi i statsverkspropositionen intet veta. Herr Sköld har många gånger sökt förklara varför en stegring av de utländska råvarupriserna och priserna på vissa halvfabriker under cirka 12 månader efter Korea-krigets utbrott — för en del av dem något längre — måste leda till en levnadskostnadshöjning i Sverige under mer än två år, större än på de flesta motsvarande håll i utlandet. Kan inte finansministern då i dag förklara, varför de utländska prisfallen, som började våren 1951, inte leder till någon sänkning av de svenska levnadskostnaderna? Varför fördubblas den utländska prisstegrings-effekten när den kommer till Sverige, medan prissänkningseffekten inte tycks avsätta några spår här i landet? Skall verkligen kurvan för de svenska levnadskostnaderna ha formen av en trappa, som har små avsatser då och då, men som bär den vandrande uppåt och åter uppåt efter de ganska korta vilopauserna?

Herr Sköld har ofta talat om konsekvensprishöjningar, tydligen en väsentlig sida av den svenska inflationsmekanismen. Blir det aldrig några kon-

sekvensprisfall, herr finansministern? Kan över huvudtaget penningvärdet bara försämrats, inte förbättras?

Jag övergår nu till den statsfinansiella situationen. En sak framstår som fullt klar: de tre senaste årens statsfinanser har tillsammans givit betydande överskott, som väl skulle ha medgivit det lägre skattetryck som folkpartiet ensamt av alla partier konsekvent har förordat, alldeles fränsett de positiva verkningar en skattesänkning skulle ha utövat på skatteunderlaget.

En annan sak är också uppenbar. Rent tillfälliga omständigheter, som sammanhänger med ändrade regler för kvarskattebetalningen, preliminärskattetabeller, kommunskatter m. m. har medfört att belopp på hundratals miljoner kronor har inlutit eller utbetalats ett annat budgetår än det väntade. Det kanske har skett på hösten i stället för på våren samma år, och därmed har det kommit på ett annat budgetår. Siffrorna för överskott eller underskott ett visst budgetår i herr Skölds budget säger därför mycket litet. Rent groteskt skulle resultatet ha blivit om finansministern hade vidhållit sin vägran från fjolårets statsverksproposition och remissdebatt att i görlig mån skilja ut kommunmedlen från statens kassa. I så fall skulle budgeten för senaste finansår ha visat ett överskott på nära 1 500 miljoner kronor i stället för 1 000 miljoner i runt tal, och budgetförslaget för budgetåret 1953/54 skulle i gengäld ha företett ett underskott på cirka 500 miljoner kronor. Den motvilligt gjorda förbättringen på denna punkt är välkommen och betydelsefull. Allt fortfarande kvarstår emellertid behovet av en bättre och mera klagörande redovisning.

Den största inkomstposten av alla är den statliga inkomstskatten och förmögenhetsskatten, alltså den direkta skatten. Denna post beräknas som skillnaden mellan inflytande skatter och utbetalningar till kommunerna med till-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lägg för eventuella ändringar i kommunmedelsfonden. Vissa smärre summor, t. ex. pensionsförsäkringsavgifter, ingår också men spelar mindre roll. Den som själv vill bilda sig en mening om beräkningarna av den totala skatteposten — 8 400 à 8 500 miljoner kronor nästa finansår — finner emellertid att väsentliga uppgifter härför saknas liksom uppgifter om grunderna för beräkningen av avsättningen till kommunmedelsfonden. Åt dessa rent tekniska sidor av finansplanen kunde finansministern med fördel ägna uppmärksamhet, så att läsare som själva önskar bilda sig en mening om uppskattningarna finge möjlighet därtill. Det är inte alldeles givet att t. ex. oppositionspartierna skall utan vidare svära på magisterns ord, särskilt inte när magistern heter Sköld och väl, tror jag, har rekord bland svenska finansministrar i fråga om felräkningar eller feluppskattningar.

Jag tillägger att finansministern liksom riksräkenskapsverket synes ha utgått ifrån den lägre av verkets båda siffror för den totala uppbörden av inkomst- och förmögenhetsskatt. Den andra siffran är ungefär 100 miljoner kronor högre. Båda siffrorna synes grundade på antagandet att den reala nationalinkomsten, skatteunderlaget, inte skall bli avsevärt större år 1953 än år 1952. Med nuvarande goda utlands-konjunkturer och en klok ekonomisk politik borde man kanske kunna räkna med någon ökning. Redan en tillväxt på, skall jag säga en och en halv procent i stället för den halva procenten som nationalbudgetdelegationen uppskattar den till — motsvarande stegring under senare år har varit fyra à fem procent per år — skulle ge staten ett hundratal miljoner kronor eller något mindre i ytterligare inkomster.

De av mig nu berörda förhållandena gör det uppenbart att betydande felmarginaler finns — och, tillägger jag, måste finnas — och att innebörden av

de förebragta siffrornas formella balans därför i inte ringa mån är oviss. Av den grupp jag representerar kommer dels nu under motionstiden och dels under riksdagens lopp att framläggas ändringsförslag syftande till omläggningar, besparingar och skattesänkningar men med bibehållande av jämvikt i statsfinanserna under förutsättning av oförändrade konjunkturer.

Den viktigaste delen av frågan om balans i de offentliga finanserna ligger kanske denna gång på det kommunala området. Finansministern, som redan har krävt vissa reserveringar av de eftersläpande rikliga kommunala skattemedel som nu börjar utbetalas, borde i diskussionen om den samhällsekonomiska balansen starkare ha framhävt vikten av jämvikt i de kommunala finanserna. Inte kan väl tystnad på denna punkt motiveras med att sådant tal skulle ha verkat som kritik mot socialdemokraterna i stadshuset här i staden med deras upprepade underbalanseringsförslag.

Den framlagda budgeten innefattar en högst betydande stegring av försvarsutgifterna. Självfallet kommer anslagsposterna att omsorgsfullt granskas av riksdagen. På vårt håll kommer man därvid att ledas av samma strävan som hittills att hålla försvarsfrågan över partistriderna. På både den inhemska och den utländska opinionen bör det kunna utöva ett hälsosamt inflytande, om — som jag hoppas och tror — den överväldigande enigheten i landet alltjämt består därom, att Sveriges folk är fast beslutet att värna sin frihet och att göra därför erforderliga oppoffringar. Vårt försvars styrka ökar våra utsikter att trygga freden för vårt folk.

Den andra mera betydande utgiftsstegringen ligger på socialpolitikens område. Med stor tillfredsställelse hälsar vi inom folkpartiet förslaget om väsentlig förbättring av folkpensionerna, varigenom pensionerna äntligen får den andel av standardhöjningen som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ställdes i utsikt genom 1946 års av riksdagen gjorda principuttalanden.

Vi ser i detta förslag en framgång för de strävanden, som ledde oss att i fjol vår ta initiativ till ett aktualiserande av detta krav. När pensionärerna nu från och med maj månad får en förbättring, d. v. s. redan under innevarande budgetår, som slutar den sista juni, frågar man sig, varför ej ett handtag kunde givits redan i oktober eller december i fjol. För staten skulle kostnaden blivit densamma, men för pensionärerna skulle det ha varit bättre. Det må förlåtas mig om jag inte kan undgå intrycket att folkpensionärernas intressen offrats för att regeringen inte var mäktig självövertvinnelsen att bifalla ett gott och riktigt förslag från folkpartiet. Regeringen föreslår nu en höjning av folkpensionsavgifterna. Tilllåt mig uttala det önskemålet, att man utför och framlägger en utredning rörande socialförsäkringsavgifternas storlek i Sverige och utlandet till grund för en allmän översyn av denna fråga, som hittills behandlats på ett föga enhetligt sätt. Alteftersom levnadsstandarden stiger blir det allt naturligare att göra en växande del av socialförsäkringen till en verklig försäkring — utom för mindretalet fattiga — och så undvika att socialförsäkringens utbyggnad alltmer belastar statskassan.

Jag tror det är klokt, om vi gör klart för oss, att de statsfinansiella resurserna rätt länge kommer att förbli snäva i förhållande till anspråken. På tal om dåvarande socialministerns något ljusblå förhoppningar om en socialpolitisk fyraårsrevolution tillät jag mig strax efter kriget framhålla, att vi fick vara glada om resurserna räckte så långt att planerna kunde genomföras på tio år. Jag krävde därför en mera långsiktig bedömning av våra resursernas sannolika utveckling. Det finns anledning att i dag ånyo hävda samma ståndpunkt och begära en översikt över de närmaste tre, fyra åren under alternativa anta-

ganden. Låt oss inte skynda fortare än de ekonomiska möjligheterna tillåter. Det är en sak som från vår sida många gånger upprepats här i kammaren, bl. a. under vårriksdagen. Vi har upprepade gånger gjort uttalanden om att vi önskar en plan som gjorde det möjligt att bedöma den ordningsföljd och den hastighet, med vilken nya sociala reformer kunde genomföras och värdet av bestående förbättras.

Vid sidan av folkpensionens förbättring sätter vi en fortsatt familjevårdande bostadspolitik samt lösning av viktiga problem inom ungdoms- och åldringsvården. De övriga sociala reformer som framstår som särskilt angelägna är de som bidrar till att utjämna återstående klassgränser. Jag nämner här en tillfredsställande sjukpenningsförsäkring. Att påbörja skapandet av en organisation, som steg för steg kan leda till en tillfredsställande tjänstepensionering, naturligtvis utan att försämra nuvarande förmåner, är också angeläget. En del andra mera dyrbara reformer, t. ex. den fria medicinen, tror jag tillhör de ting som får ställas på framtiden. När resurserna ter sig mindre rikliga än man tidigare hoppats, bl. a. på grund av de stigande försvarskostnaderna, får de för statskassan särskilt betungande reformerna tas i långsammare takt. En klok och försiktig statlig utgiftspolitik och ett rimligt skattetryck är ett villkor för en tillfredsställande ekonomisk framstegstakt. I längden höjes både den ekonomiska och sociala standarden bäst på det sättet. Hur oriktigt är det inte att tro att de breda folklagrens levnadsförhållanden förbättras fortare ju mer pengar stat och kommun ger ut. Det finns här som eljest ett lagom att eftersträva. Vi i folkpartiet blev för sex år sedan hänade när vi krävde en verklig avvägning med hänsyn till resursernas begränsning. Men vi kommer att som hittills förena en god hushållning med en positiv strävan att hjälpa de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vanlottade och öka hela folkets trygghet.

Vad bostadsfrågan beträffar vill jag i dag endast särskilt framhäva vikten av att den nuvarande byggnadsregleringen avvecklas och att hyresregleringen skötes så att de byggande får ett ökat intresse av att bygga billigt, effektivt och väl. Öppna konkurrens på lika villkor och låt den som kan bygga bäst och billigast göra en förtjänst. Hur kortsynt att beteckna allt sådant som »spekulationsbyggen»! De bostadssökandes intresse, inte socialistiska doktoriner, bör vara avgörande.

Jag tillåter mig helt kort hänvisa till den nyttiga läsning för herrar planhushållare och centraldirigerare, som den Norupska gris- och fläskpolitiken medfört. En svårhanterlig överproduktion på fläsk har åstadkommits. Observera, herr talman, att jag inte säger ett ord om grispremierna. Detta ord tillhör numera de förbjudna, som endast taktlösa personer tar i sin mun — en intressant inskränkning i yttrandefriheten under en tid då eljest tendensen är att fula ord tillåtas i de bästa sällskap och de finaste romaner. Herr Norup som planhushållare på fläskproduktionens område, därom skulle verkligen kunna skrivas en roman eller snarare »en sann berättelse ur livet». Om jordbruksministern i överensstämmelse med sin anti-socialistiska åskådning velat ge ett praktexempel på hur lätt en centraldirigerare tappar balansen, har han verkligen lyckats. Han har däremot gjort en nyttig insats — men kanske på annat sätt än han tänkt sig.

Mycket skeptisk måste man enligt min mening också ställa sig mot regeringens planhushållning i fråga om matfettet. Sedan flera månader går det att sälja smör till utlandet till högt pris — mer än dubbelt av vad ett kilo margarin kostar att framställa — men regeringen söker pressa konsumenterna att äta smör i stället för margarin. Det sker genom den höga margarinaccisen. På

det sättet berövas landet valutor och folkets matfettskonsumtion fördyras. Tydligt är regeringen ängslig för att konsumenterna, om de börjar äta mer margarin, skulle fasthålla vid en högre margarinkonsumtion även i ett kommande läge med starkt smöröverskott, som ju kunde tänkas. Blotta risken för ett framtida sådant ansågs tydligen i fjol som ett tillräckligt motiv att hålla margarinkonsumtionen nere och så anses allttjämt.

Jag kan nu inte dela denna regeringens fasthållna uppfattning. Det finns i dag ännu starkare motiv än i fjol för en prissänkning på matfett, vars verkningar på jordbruksinkomsten väl ligger inom felmarginalerna, om clearingkassan för fettråvaror får ett mera begränsat tillskott. Skulle regeringen anse att uppgörelsen med jordbrukarna för detta skördeår binder dess händer, borde den ha tagit upp förhandlingar med jordbruksorganisationerna om en anpassning till det nya läget. En sänkning av matfettets pris kan lätt förenas med ett beaktande och även ett ökat beaktande av det mindre jordbrukets intressen. Vem vill bestrida att vi även inom jordbruksregleringen kunde ha nytta av litet mer rörlighet och större anpassning till skiftande lägen?

I vad mån regeringens egendomliga fasthållande vid ett omotiverat högt margarinpris liksom dess under fjolåret överdrivna subventionspolitik i fråga om större jordbrukare kan förklaras av bondeförbundets deltagande i regeringen vågar jag inte bestämt säga, men en förmodan om ett samband är svår att undertrycka. Regeringen har tydligen inte tagit varning av septembervalet med dess tydliga tendens till minskat förtroende för regeringspartier som sådan. Statsminister Erlander talar enligt Morgon-Tidningen om att valet medförde ringa förändring. Socialdemokraternas röstetal i riksdagen i år är 189 i stället för 192, en minskning allt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så på endast 3 mandat. Vilken strålande förnöjsamhet! Att det socialdemokratiska partiet för första gången på 12 år förlorat majoriteten vid gemensamma voteringar tycks statsministern, av referatet att döma, inte bry sig om eller också låtsas han inte om det — han låtsas som om ingenting har hänt. Kan-ske litar han på bondeförbundets orubb-liga stöd.

Jag vill inte gärna tro att statsminis-tern bagatelliserar förlusten av riks-dagsmajoriteten — kanske första gång-en en man i hans läge bagatelliserar förlusten av majoriteten för sitt partis vidkommande — därför att han räknar med att det kommunistiska röststöd, som visade sig effektivt i decemberva-let, skall utveckla sig till ett motsva-rande stöd i riksdagen. Herr Hagbergs överflyttning till herr Erlanders närhet här i kammaren skulle i så fall få sym-bolisk betydelse. Observera att jag inga-lunda påstår att statsministern har kom-mit herr Hagberg och kommunisterna till mötes. Men kanske har kommuni-terna uppfattat den uppplammade dis-kussionen i socialiseringsfrågan inom socialdemokratien — dock endast på mindre farliga ställen än i riksdagen — som en socialistisk morgonrodnad på den politiska horisonten. De lokala so-cialdemokratiska förslagen om sociali-sering av viktiga näringsgrenar och rapporterna om ökat gehör för herr Wigforss' idéer har tydligen fått kom-munisterna att vädra socialistisk mor-gonluft. Vad resultatet härav kan bli vid riksdagens voteringar och vid kommande förstakammarval, t. ex. hös-tens stockholmsval, vågar jag inte spå om, lika litet som jag vågar förutsäga vad resultatet blir när denna socialis-tiska luft i herr Norups näsa blandas med dofterna från skånska kostallar — dofter som brukar ge upphov till helt andra slags tankar. Möjligheterna är tydligen många. Men statsministern misstar sig när han tror — eller låtsas tro — att vi i folkpartiet brinner av

längtan att se koalitionen upplöst. Visst har vi funnit dess tillkomst egendom-lig, men när den nu börjat kan den gärna fortsätta ett tag till — det kanske kan bidra till att klara tankarna hos Sveriges folk, och det vore ur alla syn-punkter lyckligast.

Den huvudsynpunkt, som jag i detta anförande anlagt, är att nyckeln till lös-ningen av vårt statsfinansiella problem ligger i den allmänna ekonomiska poli-tiken, där skattepolitiken ingår som en del. Det gäller nu inte att göra en all-män ytterligare åtstramning, inte heller att kasta om till en allmän expansions-politik — båda delarna skulle rubba den inre balansen. Det gäller tvärtom att underlätta ett återställande av den yttre balansen mellan Sveriges ekonomi och utlandets och att samtidigt i gör-lig mån förebygga en snedbelastning inom vårt folkhushåll olika näringsgre-nar emellan och på detta sätt åstad-komma ett fullständigare utnyttjande av våra produktionsmöjligheter. Genom att försvåra i stället för att underlätta en sådan anpassning försvagar regeringen både samhällsekonomin och statsfinan-serna.

Herr talman! Som ett led i den i dag erforderliga politiken kommer vi i den grupp jag representerar att före-slå lägre skatter på vissa punkter men samtidigt även sådana besparingar och omläggningar att budgeten blir balan-serad. Vi förordar en avveckling av regleringsekonomin i raskare takt och slut på den skadliga investeringsavgif-ten omedelbart. Vi tillbakavisar bestämt den felaktiga uppfattningen att större produktiva investeringar måste i mot-svarande grad inskränka investeringar-na på andra områden. Vi är övertygade om att det tvärtom förhåller sig så, att en produktivitetsträskande och spar-vänlig politik bereder ökat utrymme för bostadsbyggande och underlättar åstad-kommandet av sunda statsfinansier och ett rimligt skattetryck.

Regeringens politik är uppenbarligen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mer kollektivistiskt betonad än den liberala politik vi i folkpartiet företräder. Såsom jag redan påpekat, saknas inte tecken till att den socialistiska orienteringen inom socialdemokratien kan i framtiden komma att bli ännu mer utpräglad och alltså närmare ansluta sig till partiets hela tiden gällande principprogram. I andra länder, t. ex. England och Frankrike, har de socialdemokratiska broderpartierna i allt högre grad börjat aktualisera frågan om förstatligande av de fria näringsgrenarna. I stort sett är dessa partiers principprogram av samma art som den svenska socialdemokratiens. Några principiella motsättningar innebärande ett klart avståndstagande från de socialistiska tankegångarna hos broderpartierna har i varje fall inte klart framträtt i tidningsreferaten från de internationella socialdemokratiska kongresserna.

Med hänsyn till hela denna utveckling kan det inte vara onaturligt om jag till sist, herr talman, tar upp till kortfattad diskussion några sidor av den principiella skillnaden mellan socialism och liberalism. Jag gör det naturligtvis utan att eftersträva fullständighet men i hopp om att få till stånd en diskussion, som kan klargöra den svenska socialdemokratiens inställning på något längre sikt än hittills.

Vid novemberdebatten här i kammaren gjorde jag ett försök att få till stånd en principdebatt kring den socialistiska och den liberala synen på samhällsutvecklingen. Statsministern, som först helt avböjde en diskussion, kom, då debatten var praktiskt taget slut, med några mycket korta uttalanden, som främst gick ut på ett bestridande av socialdemokratiens regleringsvänlighet. Jag skall nu försöka att på den korta tid jag har till förfogande något karaktisera den liberala och socialistiska inställningen för att möjliggöra en mera konkret debatt kring dessa spörsmål. Om min skildring skulle förefalla något

ensidig eller oriktig är jag tacksam för alla korrigeringar.

Låt mig först tala helt allmänt om *det liberala contra det socialistiska samhällssystemet* ur ekonomisk synvinkel. Enligt liberal åskådning bör samhället i främsta rummet bygga sin ekonomiska ordning på prisbildning och ekonomisk uppmuntran åt både löntagare och företagare. Detta är fördelaktigt för alla parter och leder till snabbare framåtskridande. Ansträngning och utbildning, initiativ och sparande måste ekonomiskt uppmuntras i tillräcklig grad. Liberalismen tror att konkurrens och utsikt till vinst befrämjar effektiviteten och hänsyn till konsumenternas önskemål. Vi misstror en sådan nivellering av inkomsterna — t. ex. olika löntagargrupper emellan — att en tillräcklig grad av uppmuntran inte kan ges åt kvalificerade och ansvarsfulla prestationer. Liberalismen vill med ett ord betona marknadshushållningens grundläggande betydelse och vill ordna konsumtionen kollektivistiskt endast när särskilda skäl talar därför. Som exempel härpå vill jag nämna stora och i huvudsak med allmänna medel finansierade sjukvårdsanstalter, liksom naturligtvis folkundervisningen och betydande delar av rättsväsendet. Flera exempel kan nämnas. Till skillnad från liberalismen kan man säga att socialismen sedan gammalt hyser en viss misstro till kapitalbildning och konkurrens. Den tanken har länge varit framträdande i socialistisk idévärld, att man till väsentlig del bör ersätta prisbildning och konkurrens med samhällets dirigerande inflytande. Man vill tränga tillbaka profiten, som man uttrycker det. Detta betyder — även om det inte alltid står klart för vederbörande — en långtgående detaljreglering med kvantitativa fixeringar, i den mån man vill ersätta prisbildningen. Det medför en byråkratisering av samhällslivet och förutsätter en dirigerings genom centrala instanser. I ett sådant system spelar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den ekonomiska uppmuntran med utsikt till vinst en mindre roll. I stället inträder starka element av tvång och kommandering från samhällets sida.

Vänder jag mig till den statliga företagsamheten, så vet alla att liberalismen är skeptisk mot en utvidgning av den statliga verksamheten liksom av offentliga affärsföretag över huvud, utom inom områden där monopol är ofrånkomliga, t. ex. post, telefon och telegraf, eller där starka sociala kontrollskäl eller en del andra speciella skäl talar för offentliga företag. Förekommer statlig och privat företagsamhet sida vid sida — vi har varit med om en del av den arten — då betonar liberalismen vikten av lika konkurrensvillkor och fri tävlan. Socialismen å andra sidan hyser en allmän sympati för statlig och annan offentlig företagsamhet. Naturligtvis framträder här meningsskiljaktigheter olika socialdemokrater emellan. Förrre statsministern Per Albin Hansson uttalade vid flera tillfällen, att staten endast skulle inskrida i sådana fall, där den enskilda företagsamheten inte kunde ordna verksamheten med tillfredsställande effektivitet. — Vad han hade för anledning att förmoda, att staten i sådana fall skulle göra det bättre, det vet jag inte. — Viktigare är emellertid, att denna herr Hanssons uppfattning var en helt annan än den, som förrre finansministern, herr Wigforss, under samma period gav uttryck åt. För honom stod det klart, att människorna inte kunde sägas ha tillräcklig frihet om de för sitt arbete och sin utkomst var beroende av avgöranden från enskilda företagsägares sida. Genom att skapa kollektiva ägandeformer skulle människorna enligt herr Wigforss göras fria. Ingen vill väl påstå, att människorna behöver göras fria endast i företag, som inte har tillräcklig ekonomisk effektivitet. Herr Wigforss' åskådning leder därför fram till krav på en mångfaldigt mera omfattan-

de kollektivisering av näringslivet än herr Hanssons åskådning.

På sista tiden har herr Wigforss börjat göra gällande — han har redan tidigare varit inne på saken — att ökat statligt ägande skulle underlätta en lösning av den fulla sysselsättningens problem bl. a. genom att öka samhällets makt över det ekonomiska livet. Tydligt växlar motivet i någon mån, men slutsatsen blir hela tiden densamma, nämligen att en växande del av produktionsmedlen bör överföras i samhällets händer. Vem vill bestrida, att denna tankegång står i god överensstämmelse med det principiella socialistiska programmet sedan mer än 50 år tillbaka, både här i Sverige och på andra håll?

En annan sak är att den svenska socialdemokratien i regeringsställning icke har vågat aktualisera dessa tankar i praktisk politik. Men herr Wigforss har klargjort, och ingen annan framträdande socialdemokrat har tagit avstånd därifrån såvitt jag vet, att en icke helt obetydlig majoritet av socialiseringsvilliga socialdemokrater och kommunister anses vara nödvändig i riksdagen, innan en mer radikal socialiseringspolitik blir politiskt möjlig. Lyckligtvis har det inte lyckats att skapa en sådan majoritet i riksdagen.

Vad andra kollektivistiska ägandeformer än den statliga och kommunala företagsamheten beträffar vill jag endast påpeka, att den producentkooperativa, där de anställda själva äger och sålunda kontrollerar företaget, är en intressant form. Denna organisation kan synas mera än det statliga ägandet motsvara det talesätt, som ofta förekommer på socialistiskt håll, när man talar om att förena arbetarna och deras verktyg. Jag vill därför endast påpeka att den svenska näringslagstiftningen inte på något sätt hindrar uppkomsten av sådana producentkooperativa företag. Om man inom svensk socialdemokrati är övertygad om sådana företags-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

formers överlägsenhet i ekonomiskt eller annat avseende, ligger det nära till hands att man i praktiken försöker visa det. Alla försök i den riktningen kommer att följas med stort intresse på liberalt håll.

Jag övergår nu till den statliga ekonomiska politiken i något mera in-skränkt bemärkelse. När det gäller vikt- en av att uppehålla en god konjunktur och full sysselsättning råder allmän enighet. För den liberala åskådningen står det klart, att detta mål uppnås genom att man i huvudsak litar till gene- relt verkande medel och inte till of- fentligt ägande eller offentlig detalj- dirigerings av näringslivet genom kom- missioner och myndigheter. Även pen- ning- och konjunkturpolitiken måste i huvudsak gå i marknadshushållningens tecken. Det gäller sedan att uppnå sam- ordning mellan offentliga och enskilda företag och att anlägga konjunktur- aspekter på hela den ekonomiska sam- hällspolitiken. För socialdemokratien tycks det ligga nära till hands att i strä- vandena efter full sysselsättning i rätt hög grad lita till regleringar av kvan- titativ art eller — som för herr Wig- forss och andra — till förstatligande av vissa industrier som man nu börjat tala om.

Även vad utrikeshandeln beträffar har man inom socialdemokratien i 27- punktsprogrammet uttalat sympatier för statlig dirigerings.

Jag övergår därefter till *lokaliseringsspolitiken* i detta ords vidsträckta bemärkelse. För liberalismen står det klart att stads- och regionplaner och uppbyggande av lämpligt vägnät m. m. bör skapa ramar för den enskilda verk- samheten. Innanför dem bör samhället emellertid överlåta åt den enskilde att fritt bestämma. För socialistisk åskåd- ning tycks det vara naturligt att sam- hällseliga organ skall kunna öva ett visst dirigerande inflytande, när enskilda företag skall välja mellan olika platser eller utvidgning av ett företag är ak-

tuell. Ur liberal synpunkt kan detta en- dast försvaras när det är fråga om rent tillfälliga åtgärder betingade av ett krisläge.

Jag övergår därefter till monopol- kontrollen. Det har från liberalt håll länge betonats, att samhället har en viktig roll att fylla när det gäller att åstadkomma ett på konkurrens- och tävlan uppbyggt ekonomiskt system. Den socialistiska tankevärlden tycks innefatta benägenhet att utvidga den samhälleliga monopolkontrollen i så- dan riktning, att det i verkligheten blir fråga om ett dirigerande inflytande över näringslivet. Exempel från Norge är härvidlag mycket upplyssande. Jag har hört sägas, att regeringen här i landet för närvarande icke har för av- sikt att vandra sådana vägar — vägar som angivits av den socialistiska ma- joriteten i kommittébetänkandet — utan föredrar en annan orientering. Detta hälsar jag i så fall — om det är riktigt — med tillfredsställelse.

Inkomstfördelningen kan varken ur liberal eller socialistisk åskådning ac- cepteras som tillfredsställande om den endast är ett resultat av de ekonomiska makternas fria spel, som det brukar heta. När det t. ex. gäller socialförsäk- ring, socialvård och avlägsnande av nöd och fruktan för nöd råder det inte någon mer väsentlig skillnad i uppfatt- ningen; man är också överens om det riktiga i progressiv beskattning. Där- emot råder en skillnad i det att libe- ralismen fäster stor vikt vid behovet av enskild kapitalbildning som förutsätt- ning för ett decentraliserat enskilt nä- ringsliv. Socialismen har länge under- skattat kapitalbildningens betydelse och visat en viss aversion särskilt mot *enskild* kapitalbildning tidigare. Det är därför inte förvånande att man här i landet, trots att man undgått kriget och dess påfrestningar för statsfinanserna, har genomfört skatteåtgärder med i nå- gon mån konfiskatorisk innebörd. Till svar på påpekandet att den enskilda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kapitalbildningen därigenom minskas har man hänvisat till möjligheten av statlig kapitalbildning som fullgod eller till och med bättre ersättning. Ur liberal synpunkt framstår det klart att socialistiska överdrifter i inkomstutjämnande syfte leder till ett långsammare framåtskridande och därigenom i längden till lägre ekonomisk och social standard för alla än ett system som ger större utrymme för ekonomisk uppmuntran och större rörelsefrihet för människorna. — Även om det kan sägas att det här som på andra punkter är mer en gradskillnad än en artskillnad vill jag påstå, att gradskillnaden kan vara så väsentlig, att den i vissa lägen får karaktären av en artskillnad.

I fråga om betydelsen av fackliga organisationer och växande individuell demokrati inom företagen råder enighet. Liberalismen har här i Sverige redan på ett tidigt stadium visat sitt intresse för en utveckling i riktning mot den industriella demokratin, som är på väg och som herr Sköld gjorde till föremål för en del reflexioner för något år sedan.

Vi betonar emellertid att denna utveckling bäst sker genom att parterna på arbetsmarknaden fritt får pröva sig fram utan statlig dirigering, men väl med statlig välvilja. Det gäller ju att åt de anställda steg för steg skapa en verklig medarbetarställning med ökat ansvar och ökad självständighet och därför också med ökad samhörighet gentemot företaget.

Hänsyn måste naturligtvis därvidlag tagas till vem det är som bär de ekonomiska riskerna. Ett visst bidrag till en gynnsam utveckling bör kunna åstadkommas genom att systemet med andel i vinst för de anställda utvecklas. Det är inte onaturligt att det allmänna uppmuntrar en sådan utveckling genom lämpliga skattelättnader. Socialdemokratien är på denna senare punkt skeptisk men har i Sverige i övrigt tills vi

dare avstått från sådant lagstiftnings tvång som det, varmed socialdemokratien i vissa andra länder har trott sig kunna befrämja en industriell demokratisering.

Den enskilda *rättssäkerheten* i ordets vidsträcktaste bemärkelse har för liberalismen alltid varit en sak som samhället bör trygga. Likhet inför lagen var riktmärket för en liberal strävan mot slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, som vårt folk än i dag har anledning att vara tacksamt för.

Ur synpunkten av den enskildes berättigade trygghetskrav och önskemålet om lika behandling av alla riktar liberalismen en allvarlig kritik mot det socialistiskt betonade regleringssamhället. Detta innebär nämligen ofrånkomligen en del mer eller mindre godtyckliga ingrepp av kommissioner och nämnder. Individen har ytterst begränsade möjligheter att genom att klaga hos regeringen över myndigheternas beslut uppnå rättelse.

Liberalismen betonar också, att förstöring av penningvärdet kränker den enskildes rätt och att därför bevarandet av ett någorlunda fast penningvärde är en verkligt central uppgift för samhället, som inte får skjutas åt sidan såsom mindre väsentlig. Socialismens företrädare tycks ta något mindre allvarligt på denna sak, bara reallöneutvecklingen för en del folkgrupper kan tryggas på ett tillfredsställande sätt.

I vårt land råder utom hos kommunisterna fullständig enighet om vikten av ett samhälle, byggt på demokrati och medborgerlig frihet. Under senare tid har man emellertid kunnat märka tecken på en socialistisk skepsis i fråga om människornas förmåga att själva bedöma samhällsangelägenheterna. Liberalismen hyser därvidlag en mera optimistisk tro, som ligger till grund för bl. a. vårt krav på utvidgade möjligheter till folkomröstning.

När det gäller individens frihet påpekar liberalismen också de risker som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en långtgående maktkoncentration genom en socialistisk samhällsutveckling skulle innebära. Det är en illusion att tro att när statens makt växer medborgarna själva får mer att säga till om. Nej, det blir regeringen och byråkrationen som får ökat inflytande, men sannernligen inte folkrepresentationen och ännu mindre folket självt. Socialdemokratien synes mig vara märkvärdigt blind för risker av denna art.

Man talar, som statsminister Erlander gjorde i november i fjol, om att det gäller att förena ökade samhällseliga insatser med ökad medborgerlig frihet, men man väjer undan när riskerna för en minskning av friheten i ett centraldirigerat samhälle påvisas. Borde man inte vara skyldig att omtala, hur man skall kunna undgå dessa risker för friheten? Eller också borde man väl erkänna att dessa riskers existens är ett starkt skäl *mot* ett socialistiskt samhälle? Det räcker inte med att man bara önskar sig alla goda ting samtidigt, även sådana som är oförenliga. Man måste kunna påvisa att de är förenliga eller annars erkänna fakta.

Min korta översikt, herr talman, synes mig visa, även om den nödvändigtvis på grund av sin korthet måste bli en aning onyanserad, att de samhälls-ingripanden som går utöver vad som allmänt accepteras, alltså ingripanden som i teori och praktik brukar kallas socialistiska, i huvudsak är av tre slag.

För det första har man det offentliga ägandet, innefattande även offentlig affärsrörelse, och en utvidgning av detta till nya områden. Alla är överens om att man bör ha sådan verksamhet inom betydande områden när speciella förhållanden gör sig gällande — jag nämner en del s. k. offentliga nyttigheter såsom kommunikationsverken och dylikt — men för socialdemokratien står detta offentliga ägande, såsom herr Wigforss väl har klargjort, på ett annat plan.

För det andra använder man regle-

ringar, främst sådana som avser att helt eller delvis ersätta eller komplettera prisbildningen.

För det tredje förekommer det i någon mån beskattningsåtgärder med en viss konfiskatorisk syftning. Även om jag inte vill överdriva den saken, bör den i alla fall nämnas.

Med hänsyn till den begränsade roll, som den svenska socialdemokratien i sin aktuella politik för närvarande tilldelar det offentliga ägandets utsträckning, synes dess nuvarande huvudväg för utövande av det ökade samhällsinflytande man så ofta talar om vara regleringsmetoden. Att socialdemokratien är benägen att använda denna metod i större utsträckning och på längre sikt än liberalismens företrädare gör både här och på andra håll synes uppenbart.

Kanske säger man nu, herr talman, att de risker och olägenheter som jag här har berört, t. ex. för friheten, ännu inte är särskilt stora i vårt land. Men ett steg i taget leder långt om man länge håller på i stort sett i samma riktning, och därför tror jag det är klokt att vi någon gång försöker se vart vägen bär och bedöma dagens steg, de må vara längre eller kortare, mot den bakgrunden. Det är till detta som jag i all blygsamhet har försökt att ge ett mycket litet bidrag i dag. Våra meningsutbyten här i kammaren bör nog inte begränsas bara till de olika detaljfrågorna, även om de tilldrar sig huvuduppmärksamheten, utan någon gång kan vi väl med fördel ta upp principiella synpunkter på det stora problem, som sysselsätter oss alla, det problem, som Per Albin Hansson en gång så väl formulerade: hur vi skall göra samhället till ett gott hem för människorna.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! »Vår utrikespolitiska linje förut-sätter att vårt försvar omhuldas så långt våra resurser räcker till.» Dessa få ord, herr talman, i Edert kraftfulla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tal på rikssalen ger en huvudsynpunkt på svensk försvarspolitik. Så långt våra resurser räcker till — det betyder ett bestämt avståndstagande från varje tanke att nå balans mellan statens inkomster och dess utgifter genom att hålla undan sakligt sett ofrånkomliga försvarsutgifter. Det innebär också att vi är beredda att rätta till brister, som tvingat sig på oss i en statsfinansiellt prekär situation, så snart förutsättningar härför föreligger. Försvarsministern blir säkert inte överraskad när jag säger, att jag då närmast tänker på en förnyelse i tillfredsställande takt av flygvapnets materiel. Den frågan får inte anses definitivt reglerad i årets fjärde huvudtitel. Att riksdagen redan i år får tillfälle att ta definitiv ställning till försvarsforskningens omfattning, inriktning och organisation utgår jag från.

Kring försvarsfrågorna gavs ju denna gång strax innan klockan slog tolv i viss mån tillfälle till samråd. Detta fick varken den behövliga fastheten i formerna eller det sakliga innehåll, som riksdagen säkert tänkt sig när den skrev om saken. Regeringen har dock visat en glädjande vilja att söka kontakt även med oss, som står utanför den heliga alliansen, men bara på detta speciella område. I övrigt kretsar månarna kring sin röda sol, och denna praktiserar sig fram långt ovan den jord, där vi vanliga människor dväljs. Här på jorden, herr talman, har vi emellertid våra bekymmer. Vi känner en tilltagande oro för hur det skall gå under det närmaste året med vår sysselsättning, med våra möjligheter att behålla våra kunder ute i världen, med våra reserver av pengar, som vi kan köpa för i utlandet, och med vår egen förmåga att stå rycken om priserna börjar röra sig uppåt igen. Kanske är vår oro en smula överdriven, men vi tycker nog att det är klokare att vi lagar läckorna i taket nu än väntar på skyfallet i förhopp-

2 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 2.*

ning om att få låna paraplyer när det brakar loss.

Om vi, som kanske inte vet så särskilt mycket om »kontraktiva eller expansionistiska» åtgärder, inte alldeles missförstått läget, utgår huvuddelen av de svårigheter vi fruktar från fyra omständigheter. Många av våra varor är så dyra att andra kan framställa dem billigare. Världen betalar sämre priser än förut för framför allt det som skogen ger oss. Folk envisas med att inte spara tillräckligt. Staten håller på att bli sina egna utgifters fånge.

Den, som söker ledning för sina funderingar kring dessa ting i årets finansplan, blir besviken. Alla frågeställningarna finns där, alla reservationerna också, allt redovisat med ett imponerande uppbåd av regleringsekonomiens termer och uttryck. De gamla egyptiska prästerna styrde människorna med magiska ord, som bara de invigda förstod. Jag har ibland undrat om det inte är något liknande med socialistiska politiker.

Finansplanen är framför allt ett i efterhand konstruerat försvar för den politik, som har förts, och ett allmänt löfte om att man nog tänker fortsätta på samma sätt, d. v. s. om man inte fortsätter på något annat sätt. Det är sålunda ytterst angeläget, säger finansministern, att näringslivet genom fortsatt rationaliseringsverksamhet söker sänka sina kostnader. Detta är så sant som det är sagt, bl. a. hundratals gånger av olika högertalare i höstens valrörelse. Men hur skall det gå till? Den frågan måste ju vara den väsentliga. Jo, svarar finansministern, en hel del i detta syfte torde kunna åstadkommas utan kostnadskrävande investeringar. Punkt och slut. Nationalbudgetdelegerade kompletterar med ett allmänt konstaterande, att utgiftsbesparingar på olika punkter i produktionen skulle ha eftersatts under den långvariga högkonjunkturperioden från mitten av 30-talet fram till nu.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vad betyder nu detta? Jo, ett senkommet erkännande av att den kombinerade effekten av ett orimligt skattesystem och en ekonomisk politik, som drivit inflationen längre hos oss än vad som skett på flertalet andra håll, har blivit, att räntabilitetssynpunkten i viss mån förts åt sidan inom olika branscher, inte minst inom byggnadsbranschen, där statliga subventioner ytterligare förryckt alla kalkyler. Men att tro att man med allmänna förmaningar i denna sak skulle kunna lösa våra kostnadsproblem, det är väl ändå att tro på underverk. Den enda konkreta nyhet inom kostnadsområdet finansministern kommer med är den höjda benskatten, som höjer kostnaderna för ett stort antal företag och enskilda — en nog så betänklig sak.

Svensk socialdemokrati lider av ärftlig belastning speciellt i ett avseende. I varje ekonomisk kris återfaller man på 1930-talets metoder. Men vårt läge i världen i dag är ett helt annat än det var i början av 1930-talet.

Om den svenska verkstadsindustrin trots allt skulle tvingas permittera mera avsevärda grupper anställda under den närmaste tiden, så beror inte detta på att världen inte skulle vilja ha maskiner och andra verkstadsprodukter. Tvärtom, efterfrågan är ganska hygglig. Det hänger samman med att köparna kan få sina varor till lägre priser än de svenska företagen kan erbjuda. Varför? Jo, huvudsakligen därför att regeringen valde engångsinflation för att rädda sysselsättningen. Engångsinflationen slår nu igenom i kostnaderna och hotar sysselsättningen. Detta hot avlägsnar man inte med allmänna arbeten eller med en regeringspolitik, vars verkliga innehåll är extraskatter, priskontroll, byggnadsreglering och s. k. frivilliga överenskomelser om kreditransonering med huvudsyfte att göra det lättare för det allmänna att utan hänsyn till räntabilitet öka sina investeringar. Och dock är och

förblir kostnadsproblemet i dagens läge det centrala.

Det fanns en tid, då man trodde att maskinerna gav arbetslöshet. Nu vet var och en att den som inte har maskiner *får* arbetslöshet. Vårt lands ofrånkomliga anpassning till situationen på världsmarknaden går främst över en förhållandevis snabb modernisering och effektivisering av produktionsapparaten, vilket förutsätter ökade investeringar. Vi måste höja produkten per arbetad timma. Att i stället försöka sig på att lämna statsbidrag i olika former till företagen, som finansministern tydligen funderar på, är att lita till en metod, vars vådliga följder var fullt uppenbara redan i slutet av 1700-talet.

Men — det finns inget utrymme för ökade enskilda investeringar, framhåller regeringen och redovisar samtidigt en ökning i det allmännas anspråk med över en halv miljard.

I sak betyder detta påstående egentligen endast ett konstaterande, att sparandet i samhället är otillräckligt. Förskjutningen mot offentliga investeringar medför också att kravet på direkt räntabel användning av det som spars får göra på sig. Detta kan vara nödvändigt av sociala skäl och med hänsyn till ett dominerande allmänintresse, man får inte glömma att i vilken utsträckning som helst kan ett folkhushåll inte »gå med förlust».

Vad det frivilliga sparandet angår, resignerar regeringen. Det är inte bara i nationalbudgetdelegerades kalkyler sparandet är en restpost. Det är det också i regeringens ekonomiska politik.

Följderna av denna inställning till den måhända mest väsentliga psykologiska frågan i hela vår ekonomi kommer säkerligen i år fram i någonting man skulle kunna kalla kapitalmarknadens vinst- och förlusträkning. Under de senaste åren har de till nöds dolts i ett omfattande tvångssparande inom och utom budgeten. Även den mera op-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

timistiska variant av budgeten, som herr Sköld i dag försvarar, ger tillsammans med den troliga utvecklingen fram till den 1 juli i år det resultatet, att staten behöver låna mer pengar än det kommer att finnas till utlåning. Hur mycket pengar staten behöver låna kan naturligtvis icke nu ens på ett ungefär anges. Det *kan* komma att röra sig om betydligt mer än 2 000 miljoner kronor fram till sommaren nästa år. Därtill kommer så kommunernas anspråk jämte de ofrånkomliga enskilda kreditbehoven. Som en bakgrund kan nämnas, att det sammanlagda belopp de omhuldade försäkringstagarna kan beräknas spara under samma tid torde röra sig kring något över 1 000 miljoner kronor.

Finansministern hyser »förtroende till kapitalmarknadens förmåga» att ge de pengar han behöver. Frågan är om man inte i så fall måste räkna in sedelpressarna bland kapitalmarknadens leverantörer. Att vi även i år får ett förslag från regeringen att höja gränsen för rätten att trycka sedlar kan man ta för givet.

Under de senaste åren har riksbanken fått det tvångssparande, som kallades för prisutjämningsavgifter — omkring 900 miljoner. Förra året gick transaktionerna med utländska valutor endast med en mindre förlust. Under början av året hade vi också flödande statsinkomster. Trots detta kan man i bästa fall säga att riksbanken totalt sett lyckades hålla sig passiv. Den bidrog inte till att dränera men släppte ut spillvatten — dock inte förrän i december. Nu har vi inga prisutjämningsavgifter. En överimport på kanske 50 miljoner kronor i månaden skall betalas. Staten behöver låna minst 100 miljoner kronor i månaden. Jag frågar: Finns det någon möjlighet att denna ekvation kan gå ihop utan lån i sedelbanken? Är inte sådana lån just i dagens läge i kombination med en låst ränta precis vad man menar med termen »intern inflationsfaktor»? Och jag tilläg-

ger: Ingenting kan vara farligare än att nu lägga grunden för en ny engångsinflation 1954 eller 1955. Faran för vår ekonomiska stabilitet härrör i dag i första hand från staten. Jag skall strax återkomma till saken från en annan utgångspunkt.

Ett starkt ökat frivilligt sparande är alltså på en gång förutsättningen för ett hållbart penningvärde och för bevarad hög sysselsättning. För prisstabiliteten överträffar det förmodligen t. o. m. tyngden av fyra bondeförbundares placering i regeringsbanken, något som då och då uppgives ha varit tillräckligt för att höja priskurvan nedåt.

Den ekonomiska politiken måste alltså göras sparpvändig. Den måste inriktas på att göra den ekonomiska demokratin till verklighet, och detta går bara genom att befordra den personliga äganderättens spridning till ständigt större grupper människor. Finansdepartementet kan varken klara penningvärdet eller sysselsättningen. Det kan bara några miljoner medborgare, som i verklig mening har någonting att säga till om i svensk ekonomi.

När balans är uppnådd skall regleringarna avvecklas, säger regeringen, då vi enligt dess stillfilms-betraktelsesätt är ur balans. Regleringarna måste vi ha för att kunna behålla balansen, säger den, när allt enligt dess uppfattning är så bra som det kan vara i en ekonomi, som studsar fram från kris till kris. Jag tror visst att regeringen behöver regleringarna för att kunna hålla sig i balans, men jag betvivlar att svensk ekonomi har samma behov. Förhållandet är säkerligen det, att vi aldrig når fram till ett balanserat förlopp i vår ekonomi — och det är ju ändå det som frågan gäller — utan att ha avvecklat regleringarna. Där ligger orsakssammanhanget, och det har man insett i mer än ett av världens länder och handlat därefter — med gott resultat.

En omedelbar avveckling av bygg-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nadsreglering och priskontroll förefaller inte bara möjlig utan i högsta grad lämplig. Att man, herr talman, bara orkar prestera sådana argument som i finansplanen för priskontrollnämndens bevarande! Samtidigt måste vi undan för undan skapa förutsättningar för att få bort hyresregleringen och börja angripa valutaregleringen i dess olika former. Den bostadsransonering man nu försöker smussla över svenska folket är orimlig och funderingarna på ytterligare skärpningar i valutareglerande syfte farliga. Varje försök att skärma av vårt land från utlandet måste leda till sjunkande välfärd.

De extraskatter, med vilka regeringen garnerat sin politik under senare år, är kläckta i samma rede som regleringarna. De utgår från samma principiella ståndpunkt. I dagens läge finns ingenting kvar av den motivering, som åberopades då de infördes. Den enda möjliga konsekvensen är att man gör sig av med dem. Detta omdöme gäller såväl investeringsavgiften som begränsningen i den fria avskrivningsrätten. Att speciellt i nuvarande läge skattevägen för svåra näringslivets kostnadsanpassning är icke förenligt med den omsorg man är skyldig det produktiva livet. Dessa skatter kan inte ses ur fiskal synpunkt.

Frågan om en anpassning av folkpensionärernas levnadsvillkor till det förbättrade inkomstläget för nästan alla andra grupper i samhället var högaktuell hela förra året. Det rör sig ju här om hur det sammanlagda produktionsresultatet i samhället skall fördelas mellan de nu arbetande och de gamla. Den som i dag avstår en del av sin inkomst för folkpensioneringen, skaffar sig därmed en rätt till egen pension, när hans stund kommer. Folkpensionen är alltså ingalunda någon gåva från staten. Den är »intjänt lön» och en försäkring för framtiden. Uppenbart är att ju högre folkpensionen är, desto större måste det frivilliga sparandet i samhället vara.

Den första fråga man ställer inför regeringens försök att lösa denna fråga är: Varför framlades icke ett utarbetat förslag redan i höstas? Ingen skall få mig att tro att detta inte skulle ha gått, om regeringen verkligen velat ha fram förslaget. Nu valde man i stället metoden att tala allmänt om en reformoffensiv och att utanför riksdagen berätta — i den politiskt lämpliga stunden — hur man tänkt sig saken.

Hade förslaget lagts fram i höstas, hade det varit möjligt att redan från årets början samordna pension och avgift. Att så icke skett är, hur man än ser saken, en försummelse, en dyrbar försummelse. Den kostar uppmot 100 miljoner kronor. Varför har för övrigt regeringen inte försökt att trots de formella hindren genomföra det nya avgiftssystemet från den 1 maj — eller dagen för den nya pensionen — även i det tvångsläge, dit den försatts genom sin egen obegripliga långsamhet?

Högerpartiet godtar förslaget om förbättringar i folkpensionärernas villkor, vi gör det med glädje, men vi förbehåller oss att pröva både om inte den höjda avgiften kan tas ut tidigare och om icke en större del av utgifterna än regeringen tänkt sig kan täckas genom en justering av avgifterna. Vi fullföljer med andra ord vår linje från i våras.

För några månader sedan avsgav den socialdemokratiska majoriteten en högermotion, som bland annat just ställde problemet om den kräftskada de automatiska utgiftshöjningarna är i vårt samhälle, men som dessutom gick längre och aktualiserade en rad statsfinansiella problem av central betydelse för det sammanhang vi kan kalla nödvändigheten att planera för en skattesänkning. Regeringen har nu själv skaffat sig en man, som skall tackla de automatiska utgifterna. Initiativ får oppositionen inte ta, inte ens på de områden över vilka regeringen ej hunnit lägga konstgjord dimma med sina berömda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

protoplasma-utredningar. Oppositionen skall vara lojal och likt vår höga överbud avvakta, att en svårighet redan har inträtt, innan den börjar fundera på utvägar att hindra denna svårighet att inträda.

Vi godtar inte dessa gränser för vår verksamhet utan förbehåller oss att få diskutera problemen, innan de förvandlats till oöverkomliga hinder för en sund utveckling.

Sedan folkpensionsfrågan lösts är skattesänkningen den mest angelägna sociala reformen, och på samma gång gömmer den det måhända mest trängande samhälleliga effektivitetsproblemet. Låt mig antyda bakgrunden med några korta konstateranden.

Överbalanseringens korta men oroliga historia är slut. Budgetöverskottet har vederfarits samma öde som länsman i Delsbo. Det har kommit bort, men eftersom det rör sig om en socialdemokratisk länsman, naturligtvis av fri vilja och fullt planenligt.

Budgetläget redan för nästa budgetår är prekärt: utgiftsökning på upp emot en miljard kronor, en inkomstminskning på en kvarts miljard sammanlagt, eventuella tilläggsstater oberäknade. Ingen reserv för en möjlig lågkonjunktur.

Utsikterna för tiden efter den 1 juli 1954 förefaller allvarliga. Fortsätter utvecklingen bara att rulla, skymtar nödvändigheten av skatteuttag, som ingen svensk regering kan klara — även om det mesta möjliga kramas ur i indirekta skatter. Redan vårt nuvarande skattetryck gör skattesystemet ineffektivt och är en inflationsfaktor. Tillväxten i landets sammanlagda produktion håller på att stanna av. Det blir allt mer och mer riskfyllt att i förväg äta upp vad framtiden kan ge.

Mot denna bakgrund är en sak ofrånkomlig. Vi måste få till stånd en ny avvägning mellan en del av de många hundratusen svenska hushållens pengar, som det allmänna tar hand om, och den

del som hushållen själva får förfoga över. Vi måste skaffa oss något slags handlingslinje och göra det medan vi ännu har någon handlingsfrihet kvar. Denna handlingslinje måste utformas med sikte icke endast på att förebygga en oerhörd överbelastning inom den offentliga sektorn utan även att bereda utrymme för den skattesänkning, som en enhällig kommitté ansett nödvändig för att främja sparande och arbetslust och för att förbättra deklaramoralen i landet. En sådan skattesänkning ingår som ett led i en ekonomisk politik, vars huvudsyfte är att ge medborgarna skälig säkerhet om pengarnas bestående värde och skälig säkerhet i sysselsättningen.

Att vi i högerpartiet vidhåller kravet på en skattesänkning betyder, att vi har detta som målsättning för vårt arbete. Ur den synpunkten ser vi subventionsfrågorna, de nya anspråken på det allmänna — även de socialpolitiska — och våra förslag om åtgärder för att begränsa statens utgifter och förenkla förvaltningen. Just den omständigheten att det kanske bara är inom hälften av statsbudgeten, där man kan genomföra verkliga besparingar, gör det desto angelägnare att omedelbart ta itu med saken. Vi släpper inte kravet på att statens inkomster skall täcka dess utgifter men ej heller anspråken på att det är regeringens skyldighet att planera för skattesänkning.

Naturligtvis kan det sägas, att om man låter människorna behålla mera av sina inkomster, får de mera pengar att köpa varor för, och att detta i oförmålig riktning måste påverka sådana ting som den redan förutsedda valutautströmningen. Förutsättningen är då att det endast finns ett sätt att hålla människorna inom de ekonomiska möjligheternas gränser, och det är att ta ifrån dem rörelseförmågan och därmed förmågan att hoppa över skaklarna. Ett högre förnuft, mantalsskrivet i kanslihuset, är nödvändigt, därför att vanligt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

folk inte själva skulle ha tillräckligt med förnuft. I rak motsats härtill hävdar vi, att sätter man in lättnaderna i de olika kontrollerna i sitt sammanhang, visar man i handling sitt förtroende för folk, då väcker man det personliga ansvaret, och det är som spärr mot övertramp oerhört mycket effektivare än någon övervakning. Gör man det möjligt för företagen att själva med konkreta åtgärder angripa sina kostnadsproblem, ger man viljan att spara och prestera det bästa luft under vingarna, och kombinerar man detta med en på naturliga vägar åstadkommen åtstramning på kreditmarknaden, då skapar man den hållbara grunden för en bestående lösning såväl för vårt yttre balansproblem — valutaproblemet — som i vårt inre balansförlopp, som rör pengarnas värde och sysselsättningens höjd. Man undviker de risker dagens ekonomiska politik vidmakthåller — att få arbetslöshet i exportsektorn och inflation på hemmamarknaden. Tiden är mer än mogen för en kontrollanternas självbesinning. Tiden är också mogen för en ny grundsyn på det mest väsentliga balansproblemet i vår tid — problemet om det enskildas rätt och det allmännas makt.

Socialdemokratiens ståndpunkt i dessa väsentliga frågeställningar kan anses ganska klar. För en principiellt socialistisk rörelse måste en tilltagande makt för de härskande politikerna framstå som en sund och självklar utveckling. Det är ju detta som är den praktiska innebörden i talet om upprättande av s. k. samhälleligt inflytande. Bakom denna uppfattning ligger utan tvivel ärliga och respektabla motiv. Det är inte den saken vi diskuterar. Vi konstaterar bara en målmedveten strävan att undan för undan socialisera grundförutsättningarna för all verksamhet i samhället. Detta är modern socialism i praktiken.

Men vi har ju två regeringspartier här i landet, och av dessa gör ju det

ena anspråk på att vara det av riksdagens partier, som mest energiskt företräder borgerliga synpunkter. Det har jag läst, herrar Hedlund och Norup, i annonser, undertecknade Landsbygdspartiet Bondeförbundet. Jag läste det både i september och i december förra året. Kanske kan man för en tid hålla sig med en politik, som är konstruerad som en rulltårta, vartannat lager sylt och vartannat sockerkaka, men går det i längden? Måste inte bondeförbundet förr eller senare ta ställning för eller emot en politik, som planerligt och målmedvetet leder till ett samhälle, som i varje fall icke kan vara godtagbart ur bondeförbundets egna tidigare synpunkter?

Hur bondeförbundet gestaltar sin politik är naturligtvis dess sak. Det är bara det att i längden går det nog inte att sitta grensle över den barrikad som skiljer de stridande åt — inte om man vill komma ifrån bataljen med något av liv i sig.

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! På ett år har antalet arbetslösa fördubblats, medan antalet lediga platser minskat med 20 à 25 procent. En betydande dold arbetslöshet rapporteras. Korttidsarbetet har stadigt ökat, vilket de många s. k. helgpermitteringarna illustrerar. Även de kontorsanställda har svårigheter att få arbete. Särskilt kvinnorna sägs ha drabbats av försämringen i väsentlig utsträckning. Dessa förhållanden förklarar regeringens konstaterande att oron för sysselsättningen för närvarande är det största bekymret hos folket. Märkligt nog berömmar sig regeringen i statsverkspropositionen av att ha åstadkommit detta tillstånd. Den säger sig ha åstadkommit den eftersträlvade dämpningen av den ekonomiska aktiviteten. Den påstår sig nu ha samhällsekonomisk balans, och den kräver att en stram ekonomisk politik får fullföljas.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Under många år har det socialdemokratiska partiet försäkrat arbetarklassen, att den fulla sysselsättningen skulle till varje pris upprätthållas. Dessa löften har uppskattats, och de har utlöst stora förväntningar. Nu visar det sig att regeringen inte vidtagit en enda konkret åtgärd för att upprätthålla denna utlovade fulla sysselsättning. Fortfarande ligger bestämmanderätten över produktionen hos ett ringa antal kapitalister. En enda sådan kan i vissa fall själv avgöra om tio eller tio tusen arbetare skall sysselsättas eller kastas ut i arbetslöshet, om ett jätteföretag skall fortsätta driften eller slå igen.

Dessa förhållanden har på många sätt illustrerats under föregående år. Regeringen har funnit alla genomförda avskedanden och masspermitteringar le gala och naturliga. Om en fackförening har bestritt kapitalistens rätt att slå igen fabriken och avskeda arbetarna, skulle kapitalisten ha funnit det utmanande, ja löjligt. Tydligen har regeringen funnit kapitalistens reaktion sakligare än fackföreningens. Men detta medför samtidigt att löfterna om full sysselsättning inte kan tas på allvar. Det betyder att regeringen i det väsentliga inte tänkt sig några andra åtgärder inför en arbetslöshetslavin än sådana som tidigare praktiserats även av borgerliga regeringar. Det betyder att regeringen räknar med arbetslöshet som en oundviklig för att inte säga naturlig företeelse. Utifrån denna förvisning resonerar regeringen just nu om vilka åtgärder som skall vidtagas emot en väntad stor ökning av arbetslösheten. Det rekommenderas som främsta krisberedskapsåtgärd, som det heter, att främja sysselsättningen inom export- och kapitalvaruindustrierna, och den vill i detta syfte, heter det för det första, stödja företagens rationalisering genom bidrag, krediter och kreditgarantier och, för det andra, i olika former stödja exporten. Med statligt stöd skall alltså den svenska exportindu-

strien på en krympande marknad tränga undan USA:s, Västtysklands, Englands, Italiens, Japans och andra kapitalistiska industristaters exportvaror. Ja, vad man än kan säga om en sådan målsättning, blygsam är den inte.

Vi förnekar inte exportindustriens betydelse, men å andra sidan handlar det därvidlag om *byte av varor* med andra länder. En minskad export framtvingar en minskning av importen. Det behöver inte alltid betyda sämre real-ekonomiska resurser ur landets synpunkt. Den stora och den avgörande marknaden för den svenska industrien finns ändå *inom* landet. I stället för att använda resurserna i ett väntat internationellt dumpingkrig kan de användas till att öka den inre marknadens konsumtion och köpkraft.

När regeringen nu anser det väsentliga vara att i en depression stödja kapitalvaruindustrien, tycks den glömma att konjunkturinstitutet i höstas upptäckte att, som det hette, konsumtionen spelar en större strategisk roll i konjunktursammanhanget än vad man i den tidigare ekonomiska forskningen har antagit.

Ur arbetarklassens synpunkt måste man ställa sig oförstående till en arbetslöshetspolitik, som har som sin primära uppgift att hjälpa de storkapitalistiska företagen. Att skattebetalarna skall med statliga anslag, krediter och kreditgarantier forcera de kapitalistiska storföretagens rationalisering är en förhatlig tanke. Vi anser naturligtvis inte att arbetarna kan hindra kapitalisterna att rationalisera eller att samhället skall förbjuda dem att göra det, men vi anser att den rationaliseringen inte skall betalas av skattedragarna.

De nuvarande och ändå mer de hotande svårigheterna uppkommer ju inte av en ineffektiv produktionsteknik eller av varubrist. Ett växande varuöverskott och otillräcklig efterfrågan respektive köpkraft är påtagligt för alla. Denna disproportion mellan produktionsför-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

måga och konsumtion är en följd av det kapitalistiska fördelningssättet och uttrycker inte alls att behoven är tillfredsställda. Med hänsyn därtill är regeringens begäran om återhållsamhet i fråga om konsumtion och lönekrav en linje för att öka disproportionen, öka varuöverflödet och minska antalet arbetstillfällen, kort sagt skärpa krisen.

Rekommendationen att visa återhållsamhet i fråga om lönekrav och konsumtion är ju lika gammal som arbetarrörelsen själv. Den har återkommit i nästan alla statsverkspropositioner, i onda och goda tider, i tider av varubrist och i tider av varuöverflöd. Den är inte originell, den visar ingen utväg.

Regeringen vill som sagt nu fortsätta den s. k. konjunkturdämpningspolitiken. Denna politik framstår i statistikens ljus som ett medel att klämma efter småföretagen i de stora monopolen intresse. Redan utvecklingen fram till fjärde kvartalet i fjol visade detta. Medan företag med minst 1 000 arbetare hade ökat arbetarantalet med 2 procent, hade alla företag därunder minskat arbetarantalet med från 1,6 procent i näst högsta gruppen till 5,5 procent i gruppen med högst 25 anställda. Det är ett resultat av dämpningspolitiken, av restriktionerna, kreditspärrarna, investeringsavgiften. Det drabbar de mindre företagarna. Däremot finns det väl inte någon, som på allvar föreställer sig att dessa åtgärder kan påverka de stora företagens verksamhet eller att den starka likviditetsförsämringen bland företagen återfinnes i den kategorien. Regeringen vet bättre. Men om den fortsätter som hittills kan detta bara bero på att den fullt medvetet vill driva tiotusentals småföretagare i konkurs.

Jag beivlar inte ett ögonblick att storföretagen respektive monopolen kommer att göra livet alltmer surt för småföretagarna. Vi kan emellertid inte finna det vara något löntagarintresse eller konsumentintresse, att dessa småföretagare samtidigt utsättes för en rui-

nerande statlig press, som ytterligare undergräver deras konkurrenskraft gentemot storföretagen. Vi föreslog redan när investeringsavgiften genomfördes att den skulle begränsas till storföretagen, och vi kommer också, som ett led i strävandena att motverka arbetslösheten, att föreslå riksdagen slopan- de av investeringsavgiften och de kreditbegränsande åtgärderna för småföretagen.

Dessa åtgärder har i andra hand varit ett bidragande medel till att skärpa utsugningen av arbetskraften. Konjunkturinstitutet antydde redan i höstas, att den s. k. löneglidningen inte bara upphört utan tagit motsatt riktning, att lönerna numera börjar pressas tillbaka på olika vägar, alldeles oavsett vad resultaten av avtalsrörelserna blir. Detta kanske också är en anledning till att regeringen nu kunnat konstatera, att konsumtionen varit oväntat låg förra året. Även om man inte får en rättvis bild av arbetarklassens konsumtion genom en generell konsumtionsstatistik, som upptar rika och fattiga, lyxvaror och behovsvaror i en klumpsumma, kan man utgå ifrån att stagnation betyder minskad konsumtion för stora arbetargrupper, för folkpensionärer och för barnfamiljerna. Detta tror jag är en rimligare förklaring än det påstådda ökade sparande, som regeringen talar om.

Även om regeringen nu katalogiserar s. k. beredskapsarbeten som sekundära åtgärder mot arbetslösheten, skall den fortsätta med sådana. Det är ju oundvikligt och för övrigt den enda konkreta förbättring jämte arbetslöshetsförsäkringen, som regeringen bjuder. Men detta är inte vad den svenska arbetarklassen har förstått och uttolkat ur löftena om full sysselsättning.

På ett område kan dock redan nu full sysselsättning för överskådlig tid framåt förverkligas. Det gäller bostadsbyggandet. Behoven är där så stora att regeringen för sin del karakteriserar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bostadsbristen som vårt allvarligaste sociala problem. Enligt den 1950 antagna långtidsplanen skulle vi varje år bygga 60 000 bostäder. 1951 var siffran 40 000, och 1952 var den 45 000, alltså långt ifrån det uppställda målet.

Jag har inte kunnat finna något i regeringens program, som tyder på att den på allvar eftersträvar en sådan byggnadskvot, som för några år sedan utlovades. Vi kommer för vår del att föreslå att det utlovade bostadsprogrammet fullföljes. Det finns tillräckligt med arbetskraft, byggnadsmaterial, kapital och andra nödvändiga resurser härför. Det enda som behövs är att regeringen slopar de spärren, som hittills hindrat ett bostadsbyggande i utlovad omfattning.

Som jag redan framhållit anser vi inte att samhället skall finansiera en rationalisering av exportindustrien och dumping av dess produkter. Däremot anser vi att statsmakterna kan göra åtskilligt för att skaffa nya marknader åt exportindustrien. Sådana finns i öster och i sydöst. Om bara en del av det intresse som regeringen visar dollarhandeln ägnades handeln österut, kunde mycket vinnas. Regeringen beklagar bristen på dollarvaluta, men när Sverige under de tre senaste åren köpt varor från dollarområdet för 3 207 miljoner kronor men bara sålt dit för 1 733 miljoner kronor måste det bli dollarbrist. Regeringen konstaterar själv, att den svenska exporten på olika sätt utestängs från dollarområdet och att volymen krymper. Men för att underlätta den amerikanska exporten till Sverige har den raserat 91 procent av det svenska tullskyddet västerut. Den ger svenska kapitalister fribiljetter tur och retur Bromma—New York för att stimulera handeln med USA, och den förbereder nu speciella åtgärder, exportkrediter och annat i samma syfte. Det är verkligen på tiden att vederbörande tänker igenom frågan, om det svenska

folket har råd att fortsätta denna dyrbara och äventyrliga handelspolitik.

Regeringen påstår nu i trontalet, att »det sociala reformarbetet kommer att stå i främsta rummet vid denna riksdag». Folkpensionärerna skall få en länge utlovad förbättring, varjämte förslag skall framläggas om den obligatoriska sjukförsäkringen, som kopplas ihop med yrkesskadeförsäkringen. På några områden genomförs också kompensation för de starkt stegrade levnadskostnaderna. Dessa nya signaler är ett erkännande av den vikt som väljare, som landets över 800 000 folkpensionärer har. Det är ett erkännande av att deras aktivitet och opinion, som vi hela tiden företrätt här i riksdagen, börjar vinna gehör.

Det blir anledning att senare återkomma till förslagen. Varje förbättring kan betyda något för att lätta de betrycktas läge. En ordentlig förbättring kan dessutom bli av betydelse för att öka konsumtionen, öka arbetstillfällena och mildra den hotande depressionens verkningar. Ur den synpunkten kan den också ingå som detaljer i en prisbekämpande politik. En generell förkortning av arbetsveckan till fem dagar med kompensation skulle också kunna bli ett verksamt medel för att öka antalet sysselsatta och minska depressionens skadeverkningar.

Regeringen vill inte ge något löfte om prissänkningar, men den utgår ifrån att under vissa betingelser är sådana möjliga. Under förra årets tre första kvartal sjönk exportpriserna 20 procent och importpriserna 3 procent, men trots detta steg de officiellt registrerade levnadskostnaderna med över 4 procent. Man måste då fråga: Blir det anorlunda i år? Efter vad som sagts uppbygger LO-ekonomerna arbetarna med antaganden om prissänkningar. Men även om sådana kommer, fast det kommer nog att bli ett outhärdligt lidande för både Norup, Sköld och Wallenberg, så betyder det inte, att levnadskostna-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

derna sänks. Tvärtom tycks man arbeta som flitiga myror i både kommuner och finansdepartement för att driva upp levnadskostnaderna. Partiet för »trivsel i Stockholms spårvägar» kommer med avsevärda taxehöjningar. Partiet, som i sitt program tagit avstånd från den indirekta beskattningens princip, kommer med förslag från finansdepartementet om fem öres höjning per bensinlitr, nästan en fördubbling av folkpensionsavgifterna, nya avgifter för den obligatoriska sjukförsäkringen och höjningar av avgifterna för arbetslöshetsförsäkringen. Det verkar, som om regeringen av fruktan för en stegring av levnadskostnaderna hellre skulle offra 200 000 väljare än margarinskatte. Allt detta är indirekt beskattning med dennas alla konsekvenser. Samtidigt som den höjer levnadskostnaderna och lägger bördorna på de mindre inkomsttagarna så skyddar den de rika.

De ökade bekymren för folkförsörjningen i samband med en ekonomisk kris påverkas även av upprustningen. På fem efterkrigsår har försvarskostnaderna tredubblats, och de kommer nu att tangera krigsårens toppnivå. Medan de 1942 tog 17 procent av statsutgifterna i anspråk, tar de nästa år minst 27 procent. Ingen kan bestämt ange de ekonomiska konsekvenserna av alla beslut riksdagen har fattat de senaste åren för att betyga Sveriges synkronisering med Marshallpolitiken, men allt tyder på att de representerar en framtida årlig försvarskostnad av åtminstone 2,5 miljarder kronor. Det pålägger en vanlig inkomsttagare respektive familjeförsörjare en årlig skattebörd av närmare 1 500 kronor.

Inför de ekonomiska katastrofperspektiv, som upprustningen upprullar, har flera västeuropeiska stater tvingats genomföra uppmärksammade nedskärningar av rustningsutgifterna. Den brittiska högerregeringen har tvingats gå i spetsen härvidlag. Men samtidigt som

sådana begränsningsåtgärder * genomförs i redan beslutade upprustningsprogram och trots att svenska regeringen gärna vill jämföra den svenska försvarsmakten med västeuropeiska stormakters, kommer nu regeringen med krav på ytterligare 450 miljoner kronor i ökning av försvarsutgifterna. Enbart denna ökning är tre gånger större än hela det belopp, som den dåvarande socialdemokratiska regeringen förkastade 1936 som samlad försvarsutgift och lämnade taburetterna för.

Nu har det uppstått en nationalekonomisk skola som påstår, att stora rustningar tryggar ekonomisk blomstring och full sysselsättning. Den har anhängare även i vårt land. Så byggde konjunkturinstitutet i höstas sina spekulationer om fortsatta goda affärer på permanentad oro i världen och fortsatt upprustning. Och i statsverkspropositionen skriver regeringen:

»Rustningsutgifterna, vilkas ökning under det gångna året bidrog till att brygga över avmattningstendenserna på andra områden och därigenom förhindrade mera allmänna depressionstendenser, fortsätter att stiga och utövar därmed en expansiv effekt.»

Naturligtvis ger upprustningen stora profiler åt de kapitalister, som är direkt engagerade i framställning av material för kriget och dess förberedelse. Den har utan tvekan stimulerat spekulatio- nen och ett visst slags efterfrågan. Den har betytt ett slags fenedrininjektion, som den nyvalde amerikanske presidenten Eisenhower uppriktigt karakteriserade på ett möte i Philadelphia den 4 september i fjol, då han sade: »Vår ekonomi är krigsekonomi. Vår blomstring är en krigsblomstring.»

Men trots detta eller tack vare detta befinner sig nu Förenta staterna på glid in i krisen. Det finns väl knappast någon borgerlig ekonom som längre diskuterar om det blir kris — diskussionen gäller bara när krisen är ett definitivt faktum. Eftersom upprustningen anho-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

par improduktiva och oräntabla varor samtidigt som den minskar folkens konsumtion, vilket ju även vårt land exemplifierar, leder den oundvikligen till ekonomisk kris och skärper liksom förlänger densamma. Rustningar som medel mot depression är på längre sikt något ungefär lika effektivt som bensin för att släcka en eldsvåda.

Vi anser att Sverige måste ha ett för-svar, anpassat till dess förhållanden och ekonomiska resurser, men det får inte ruinera människorna, provocera fram en ekonomisk kris och omöjlig-göra en social och kulturell utveckling av landet. Vi ha därför i en särskild motion föreslagit riksdagen att åter-vända till den huvudlinje som angavs av 1945 års försvarskommitté.

Vi måste också vända oss mot att re-geringen nu utlägger stora beställningar för det svenska försvarets räkning i andra länder samtidigt som en del av verkstadsindustrin står inför hotet om driftinskränkningar. Linjen bör enligt vår mening vara att försvaret skall hämta sin utrustning i Sverige, inom den svenska industrien, som är kapa-bel att klara dess anspråk.

Den linje, som vi allmänt skulle vilja företräda för att möta den hotande de-pressionen och arbetslösheten är så-lunda, om jag sammanfattar den i några punkter och med hänsyn till det aktuella läget just nu:

1) Definitiva avgöranden om drift-inskränkningar, massavskedanden och masspermitteringar får inte fattas en-väldigt av ett fåtal kapitalister, utan måste läggas hos samhällsorganen. Alla erkänner utan vidare produktionens samhälleliga karaktär. Där kapitalister-na vägrar fortsätta eller upprätthålla samhällsviktig produktion bör samhäl-let överta företagen.

2) Den inre marknadens konsum-tionsförmåga och köpkraft utvecklas genom en aktiv lönepolitik, nya och förbättrade sociala och kulturella re-former, utvidgat bostadsbygge, tillräck-

liga offentliga arbeten mot oförutsedda störningar i sysselsättningen och sänk-ning av levnadskostnaderna.

3) Fem dagars arbetsvecka med löne-kompensation.

4) Ökade ansträngningar för att ut-vidga handeln i bland annat öst och sydöst.

5) Inga subsidier åt monopolföreta-gen. Alla produktionsbegränsningar för småföretagen — investeringsavgift, kre-ditbegränsning och restriktioner av skilda slag — som hindrar eller försvår-ar produktionen, slopas, och

6) För att möjliggöra skattesänk-ningar och en höjning av levnadsstan-darden bör försvarsutgifterna nedskä-ras med en miljard kronor och därmed komma till den nivå, med hänsyn ta-gen till prisstegringar, som 1945 års försvarskommitté anvisade.

Upprustningen och det kalla krig, som i dess hägn organiserats även inom vårt land, har lett till en militarisering av samhällsliv, praxis och opinions-bildning. Inte minst känns de ameri-kanska klausulerna i Marshallavtalet om propagandans inriktning — skulle man döma Sveriges belägenhet efter radions och en del av pressens propa-ganda befinner sig vårt land i krigs-tillstånd eller åtminstone inför ett så-dant visavi Sovjetunionen.

Varför är statsmakterna och särskilt det statsunderstödda organet Folk och Försvar så angelägna att beröva de kommunistiska arbetarna heder och ära och stämpla dem som opålitliga ur det nationella försvarets synpunkt? Varför registreras och trakasseras i främsta hand dessa? Förutsätter man att de är motståndare till den officiella målsättningen för vårt lands utrikes-politik: alliansfriheten och att i ett eventuellt storkrig försöka bevara lan-dets neutralitet? Det tror jag inte, så enfaldiga är inte våra myndigheter. Men finns det då någon annan förkla-ring än att kommunisterna är de akti-vaste företrädarna för det stora fler-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talet av vårt folk, som är bestämda motståndare till planerna på svenskt deltagande i det av atlantblocket propagerade och planerade kriget mot Sovjetunionen? Kan väl något bättre illustrera våra myndigheters åsikter och ideologiska orientering än detta faktum, att idén om fred och vänskap med Sovjetunionen redan betraktas som åtminstone halvkriminell? Detta avslöjar ihålligheten i deklarationerna för alliansfrihet och neutralitet.

Vi vet att det svenska folkets stora flertal, som uppriktigt älskar freden, hatar själva tanken på ett svenskt deltagande i vilket krig som helst, men inte minst i detta propagerade krig. Även i officersskåren finns det inte så få som av rena förnufts-skäl inte vill veta av ett så livsfarligt äventyr. Detta är säkert ingen hemlighet för våra amerikaner. Just i medvetandet därom anser de det så mycket viktigare att om möjligt oskadliggöra kommunisterna, som de vet kommer att vara de beslutssammaste motståndarna till kriget, liksom — det gav det andra världskriget odödliga exempel på från många länder — de handlingskraftigaste kämparna för nationell frihet.

Men just nu tänker jag, herr talman, särskilt på militariseringen och demokratin. Jag tänker på att vi dock har fred och enligt min mening växande möjligheter att bevara freden. Jag tänker på att det bara är några år sedan en parlamentarisk undersökningskommission fällde en hård dom över den polispolitik och den undantagslagstiftning som praktiserades i vårt land under det andra världskriget bakom den goda skylten »Åtgärder för att uppdaga spioneri». Jag tänker på att vi har återfått den avskydda och komprometterade politiska polisen, att denna skall få nära sex miljoner kronor för sin okontrollerade verksamhet och att den därtill erhållit en rad lagliga tvångsmedel som gör den till en stat i staten, som lika lätt kan trakassera en polis-

minister — även om han är ett föredöme i fråga om självdeklaration — som vilken enkel fackföreningsman som helst. Jag tänker på de möjligheter till godtycke och av klassfördomar påverkat dömande som den nya rättegångsbalken med dess fria bevisprövning möjliggör.

Många svenskar har med indignation tagit del av uppgifterna att man i Danmark och Norge på amerikansk inspiration upprättar politiska kartotek över medborgarna. De tänker då kanske på vår seriösa vallagstiftning och dess riktiga omsorg om att bevara den enskilde väljarens politiska anonymitet och integritet.

Många svenskar delar också den bestörtning som, låt vara i mycket diplomatisk form, uttryckts av Sveriges regering över den amerikanska Mac Caran-lagen. När det franska fartyget Liberté ankom till New York ställde de amerikanska polistjänstemännen exempelvis följande frågor till besättningen. Till kvinnorna: Bedriver Ni prostitution? Till matroserna: Är Ni bigamist? Lider Ni av alkoholism? Tillhör Ni något parti eller någon fackförening? Är Ni kommunist?

Sådana tjänstemän reser nu med våra svenska fartyg i västerled. Genom svensk förmedling distribueras deras kränkande frågeformulär. Det uppges också att svenska organ och myndigheter ställer sig till förfogande för att lämna uppgifter åt amerikanerna om svenska medborgares politiska åsikter och tillhörighet. De som känner sig indignerade över den amerikanska lagstiftningen i dessa frågor och över att denna får ett indirekt svenskt stöd tänker kanske inför detta på vår lagstiftnings utomordentligt bestämda förbud mot verksamhet som åsyftar att klarlägga medborgarnas politiska mantalskrivning och att utlämna sådana uppgifter till främmande makt. De minnesgoda erinrar sig säkert indignationen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

efter kriget över Hestapos olagliga verksamhet på detta område.

Det är alltså inte så mycket bättre i verkligheten i vårt land än i Danmark och Norge på dessa områden. Även här har man börjat politiskt registrera enskilda medborgare, och här har regeringen givit order om att rensa ut arbetare från vissa arbetsplatser på grund av deras åsikter.

Vilka intressen, om jag får ställa en fråga, föranledde regeringen att i höstas utfärda förbud för en person mot att köpa upp och sälja skrot med motiveringen att han var kommunist?

Just nu organiserar statsunderstödda organ länskonferenser i samförstånd med Hestapo och storföretagarna. Bakom de fackliga organisationernas rygg försöker man värva mindre nogräknade arbetare för spionage och angiveri mot deras kamrater på arbetsplatserna. Kapitalisterna föreställer sig att de nu skall få ett garde av limstångsbärare, som håller dem à jour med fackföreningens arbete och beslut och inte minst ger dem register över sådana arbetare som företräder missnöjet och kanske försöker egga fackföreningen att hårdare hävda arbetarintresset.

Så upprättas nu i nya former något av det förhatliga svartalistsystemet från arbetarrörelsens barndom. Åsikter diskrimineras. Åsiktsförföljelser organiseras. Hur sköna är icke garantierna för våra medborgerliga rättigheter i regeringsformens § 16, men hur vanställer de icke verkligheten i en miljö, som präglas av det militära tänkandet!

Regeringen bär stort ansvar för sådana åtgärder. Dess press har nyss uttryckt en riktig indignation över de socialdemokratiska avslöjandena om att nynazisterna i USA:s tjänst i en västtysk delstat — Hessen om jag inte minns fel — redan upprättat mordlistor över folk, som skall likvideras vid ett krigsutbrott, och att dessa icke bara upptar kommunister utan även ledande socialdemokrater och liberaler. Utan

att draga några mekaniska paralleller måste jag fastslå, att registrering av fiender till atlantblockspolitiken, förberedelser att genom avskedanden, interneringar och deporteringar oskadliggöra anhängare av en bestämd politik endast till graden skiljer sig från vad som där avslöjas. De som är indignerade över att ledande socialdemokrater och liberaler av de mest reaktionära krafterna sätts i klass med kommunister, bör icke glömma de historiska erfarenheterna av facism och militarisering. Ger man hin ett finger, tar han snart hela handen.

Alla de, som fantiserar om en antidemokratisk politik i vårt land efter amerikanskt föredöme, bör dock icke känna sig för säkra inför våra styresmäns medlöperi. Klasskampen kan icke avskaffas med sådana medel; det har historien visat. Socialismen eller dess krafter kan icke likvideras med några som helst våldsmedel. Det visar bl. a. de kommunistiska partiernas uthålliga kamp i land efter land under de vidrigaste förföljelser. De, som vill öka tryggheten för sina rikedomar genom att avskaffa demokratiska fri- och rättigheter och placera amerikanska stridskrafter i vårt land, kommer att lida fiasko. Det är en politik som icke är realistisk på lång sikt och som icke kan ge varaktiga resultat.

Det behövs en annan politik, och jag skulle vilja uttrycka dess riktlinjer i två punkter:

För det första: ingen politisk övervakning eller registrering, inga åsiktsförföljelser, intet nytt svartalistsystem och inga politiska trakasserier.

För det andra: vakhållning kring de demokratiska fri- och rättigheterna i andan av regeringsformens § 16, slopande av den politiska polisen och dess okontrollerade användande av speciella tvångsmedel samt upphävande av den fria bevisprövningen i rättegångar.

Frågan om krig eller fred är vår tids viktigaste fråga för alla folk. Faran

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för ett nytt storkrig är inte övervunnen, och den förstoras därav att krigsbränder redan rasar, särskilt i Korea, varifrån branden kan spridas över hela världen. Detta är orsaken till att vi kommunister ställer kampen för freden först, underordnar alla väsentliga frågor denna fråga och påvisar det direkta sambandet mellan de flesta frågor och frågan om fredens bevarande.

Stora framgångar har numera vunnits i fredskampanjen, men dessa har å andra sidan inte minskat de imperialistiska krigsförberedelserna och har inte kunnat avbryta Koreakriget, skapa en spärr mot dess fortsättande eller mot insättandet av allt flera barbariska stridsmedel. Den vid Koreafrenten stupade Timesmedarbetaren Morrison har påstått, att den s. k. FN-sidan dödat 51 civila för varje motståndarsoldat.

Ett blodprov på tvetydigheten i regeringens neutralitetsförsäkringar är dess ställning till Koreakriget. Regeringen ger ett nytt uttryck för sitt politiska engagemang i detta kolonialkrig, när den i trontalet försäkrar, att »Förenta Nationernas ihärdiga försök att erhålla vapenvila i Koreakriget har hittills varit förgäves». När jag lyssnade till detta påstående, erinrade jag mig det amerikanska högkvarterets beslut att utradera 78 koreanska städer och dess många telegram om hur detta beslut fullföljes.

Jag erinrade mig, att den amerikanska regeringen är den första regering i modern tid, som öppet erkänt, att den för ett regelrätt krig med stridsvagnar, artilleri, flygplan, eldkastare och handvapen mot obehäpnade krigsfångar och därvid tvingats remplacera flera generaler på grund av misslyckanden.

Så här ser dess segerrapporter ut från Kojeläget för år 1952: 1 900 dödade och sårade krigsfångar. Röda korsets siffror är ännu högre: 3 000 dödade och sårade krigsfångar. Omedelbart innan man förberedde julfirandet etablerades

en massaker på ön Pongam, där 82 krigsfångar dödades och 120 sårades.

Låt mig, herr talman, inför trontalets märkliga påstående erinra om ännu ett viktigt faktum. Under vapenstilleståndsförhandlingar i Panmunjon har överenskommelse träffats mellan parterna i 63 olika tvistefrågor. En enda sak återstår: frågan om repatriering av krigsfångar. Amerikanerna kräver där i strid med folkrätten och Genèvekonventionen att få behålla 33 000 koreanska och kinesiska krigsfångar. När den koreanska regeringen motsatt sig detta orimliga krav, har amerikanerna på obestämd tid avbrutit stilleståndsförhandlingarna och i samband med general Eisenhowers besök enligt officiella eller åtminstone offentliga uppgifter börjat förbereda en ny offensiv i syfte att flytta gränslinjen norrut. Nog måste regeringen känna sig illa berörd över sitt politiska stöd åt den amerikanska krigspolitiken i Korea för att inför dessa fakta kunna tala om »Förenta Nationernas ihärdiga försök att åstadkomma vapenvila i Koreakriget».

Eftersom en ny utrikesdebatt skall komma till stånd nästa vecka vill jag begränsa mig till det sagda, med erinran om vad vi på kommunistiskt håll anser borde vara vägledande för Sveriges utrikespolitik.

Vårt folk vill ha alliansfrihet. Det vill inte medverka i några blockbildningar med syfte att genomföra eller förbereda ett krig. Vi anser att denna folkets vilja måste komma till uttryck i utrikespolitiken. Vi anser att Sverige därför måste bryta sig ut ur de organisationer och göra sig fri från de fördrag som samordnar den svenska politiken med atlantblocket. Utrikespolitiken bör ha som arbetshypotes att alla mellanfolkliga tvister kan biläggas genom förhandlingar, om viljan därtill finns, och att folken kan framtvinga en sådan vilja. Det är en tvångsföreställning, som man bör göra slut på, att ett krig mellan de båda systemen, mellan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

socialismens och kapitalismens länder är oundvikligt. Man bör tvärtom utgå ifrån att dessa länder kan — det visar ju också de historiska erfarenheterna — och kommer att existera vid varandras sida utan att föra krig mot varandra.

Den svenska utrikespolitiken måste stödja och taga initiativ till åtgärder i syfte att minska spänningen i världen och avlägsna krigsfaran — sådana åtgärder som att göra slut på Koreakriget, att åstadkomma en fredspakt mellan de ledande makterna, som reglerar tvistefrågor, att förbjuda användandet av atom-, bakterie- och andra vapen för massutrotning av människor. Utrikespolitiken måste vidare försvara FN-stadgan i stället för att som hittills stödja och försvara brotten mot densamma. Samtidigt som den bör verka för att stadgan åter sättes i kraft, måste den motverka den nuvarande amerikanska politiken, som går ut på att dominera FN och genom polisterror bestämma FN-organets sammansättning.

Slutligen bör vår utrikespolitik bryta med strävandena att skapa två slutna världsmarknader. En fri handel åt alla håll och en inriktning på att förbättra Sveriges handel i öst och sydöst kommer att öka Sveriges oberoende och bli ett stöd för fredens sak.

Den nuvarande koalitionsregeringen övertog den tidigare socialdemokratiska regeringens Marshallbelastning. Vid fjolårets val förelåg till väljarnas bedömande ett bokslut över de fyra Marshallären, där några punkter var särskilt gripbara. Sammanfattat innebar detta bokslut för det första att en politisk-ekonomisk blockbildning med atlantpaksstaterna hade genomförts, att de militära utgifterna under tiden hade tredubblats och att en våg av Hitler-tidens antikommunism och sovjetfiendlighet hade jämnat vägen för återinförandet av krigsårens odemokratiska praxis och åskådningar på många områden. För det andra innebar det att kronans värde hade nedskrivits med

mer än $\frac{1}{3}$, att bortåt 7 miljarder av småspararnas medel därigenom indirekt konfiskerats till storfinansens förmån, att skatteutplundringen hade skärpts och statsinkomsterna fördubblats. För det tredje innebar det att massornas andel av det hela var oerhörda prisstegringar, reformpaus och en s. k. återhållsam lönepolitik i en oåterhållsam vinstkonjunktur för kapitalisterna.

En reaktionär politik stärker ofta, åtminstone under en tid, de mest reaktionära krafterna i ett land. Därför erövrade i valet högern och folkpartiet på arbetarrörelsens bekostnad majoriteten i Stockholm och Göteborg samt tillsammans med bondeförbundet majoriteten i riksdagens andra kammare vid den första sammanräkningen. De reaktionära vindarna frös till is tidigare förhoppningar hos 150 000 arbetarväljare som deltog i valet 1950 men som nu föredrog att stanna hemma och vägra att ge sin röst åt något parti. Det var det socialdemokratiska partiet som i huvudsak fick vidkännas detta allvarliga bakslag och som på detta sätt fick en första folkvarning mot politiken »vänskap åt höger, fiendskap åt vänster».

Vid de redan berörda omvalen i Jämtlands och Kristianstads län räknade högern, folkpartiet och bondeförbundet med ett visst fog på att de hade möjlighet att tillsammans erövra majoriteten i andra kammaren. Säkert antog man också på sina håll att detta skulle kunna jämna vägen för en borgerlig blockregering. Måhända anser redan flertalet här i riksdagen att koalitionsregeringen är en alltför ömtålig planta för att klara korsdraget mellan en ledarkris, föranledd av den nuvarande bondeförbundsledarens olyckshändelse, och storböndernas konservatism. Ett sämre valväder framdeles är nog oundvikligt med sådant politiskt klimat. Att herrar Hjalmarson och Ohlin under sådana förhållanden redan i andanom ser framför sig en de tre s. k. borgerliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

partiernas obstruktionspolitik mot alla eventuella utslag av lyhördhet för missnöjet och behovet bland folkets massor från en ny socialdemokratisk regering, bör man kunna förutsätta.

Det kommunistiska partiet hade i septembervalet framfört sin linje inför väljarna och pejlade opinionen. Då det inte kunde erövra mandat i omvalen beslöt partiets ledning för att befordra känslan av enhetens och sammanhållningens betydelse bland arbetarna och på grund av de förhållanden, som jag redan angett, att uppmåna sina medlemmar och väljare i de båda länen att ge sin röst åt de socialdemokratiska kandidater, som föredrogs framför kandidaterna på de tre s. k. borgerliga partiernas listor. Denna paroll följdes överallt. För alla spekulanter i en förändrad maktbalans i andra kammaren blev därför omvalet en kalldusch. Att valet dessutom medförde en omskiftning i det borgerliga lägret till högerens förmån, som pekar på ett stort nederlag för folkpartiet i nästa val, kan man kanske i förbigående notera.

Detta vårt beslut var inte föranlett av någon omtanke om den nuvarande regeringen. Den har inte åstadkommit en bättre politik än sin företrädare. Snarare har den i praktiken ännu tydligare blottat konsekvenserna av Marshallpolitiken. Sveriges folk behöver en bättre regering, som verkligen ställer folkets väl före storfinansens. Om vårt stöd i omvalet på något sätt blev ett ställningstagande i regeringsfrågan, var det mot alternativet en de s. k. borgerliga partiernas blockregering under storfinansens ledning. Samtidigt ville det parti, jag företräder, också markera, att det inte utan vidare drar likhetstecken mellan samtliga socialdemokratiska riksdagsmän och den nuvarande eller den tidigare regeringen även när dessa ansett partiloyalitet kräva, att de stödde regeringen. Än mindre gör vi de socialdemokratiska väljarmassorna ansvariga för deras regeringars politik,

när den gått deras intressen emot. Det är lika självklart som vår uppfattning, att socialismen har många potentiella bundsförvanter bland sådana väljare, som ännu stöder de öppna borgerliga partierna.

Riksdagsvalet har åstadkommit oro och diskussion inom det socialdemokratiska partiet. Marshallpolitiken liksom den därmed följande politiken, d. v. s. vänskap åt höger, fiendskap åt vänster, har utsatts för angrepp. Koalitionsregeringen har kritiserats. En växande opinion kräver en politisk nyorientering: ett steg åt vänster. Krav på en s. k. socialiseringsoffensiv har också höjts. Högst uppe i partikadern finns det folk som känner sig olustiga över att det enda ifrågasatta förstatligandet under åtskilliga år gäller Harpsunds herrgård som rekreationsbostad åt statsministern och att man t. o. m. måst göra en utredning om huruvida donationen skall mottagas. Många som just nu diskuterar Wigforss' skrift »Socialism i vår tid» misstänker, att om statsägandet bara skall förkovras genom enskilda kapitalisters donationer och förtroenden till sådana s. k. socialiseringsexperiment, får socialdemokratiska partiet snart börja från början. Herr Erlanders m. fl. dialektiska färdigheter, som tagit sig uttryck i att man gjort tidigare borgerliga regeringar ansvariga för nästan alla statsförvärv, har naturligtvis bara varit glädjeämnen för bolagsstämmorna.

Nu har den socialdemokratiska partiledningen försökt dämpa oron genom löftet om en socialpolitisk offensiv. Men tiden rinner fort. På en tredjedel av detta sekel har en tredjedel av mänskligheten beträtt socialismens väg. Jag har här uttryckt min övertygelse om att Sveriges arbetare inte kommer att låta sig nöjas med socialpolitiska halvmesyrer. Å andra sidan ser vi i de nya diskussionerna uttryck för att besinningens krafter ännu kommer till tals inom det största regeringspartiet. Vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommer för vår del att lägga större vikt vid motiven och bevekelsegrunderna för de förslag som framlägges i syfte att lindra de betrycktas läge än vid det sakliga innehållet och kommer att ta ställning utifrån ett sådant bedömande, nämligen om förslaget är rimligt och leder framåt. På varje punkt i regeringens propåer exempelvis vad gäller sociala och kulturella frågor, där större hänsyn till massornas behov och önskemål framträder, kommer vi att hjälpa till. För att skapa en större förståelse och lyhördhet för folkets välfärd måste man dock öka pressen på regeringen utanför riksdagen. För oss framstår det som väsentligt och som grundläggande även för vår riksdagspolitik, ty, herr talman, hela den granskning som jag här gjort av regeringens presenterade avsikter och åsikter visar, att anledningarna till protester är mångfaldigt större än anledningarna till bifall.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FAST (s): Herr talman! Jag vill inledningsvis erinra om att resultatet av fjolårets riksdagsmannaval vid höstriksdagens remissdebatt blev både blött och stött här i kammaren. Jag vill bara erinra om hurusom högern och folkpartiet tog sina framgångar som ett bevis för att nu hade socialdemokratiens framgångskurva kapitalt och för mycket lång tid brutits, och en strålande sol sken allt klarare över den borgerliga oppositionens krokiga stigar. Jag framförde också gratulationer till valslagets segrare, framför allt då till högern, som hade haft de största framgångarna. Socialdemokraternas förlust var som bekant två mandat och en minskning med en tiondels procent av andelen i valmanskåren. Ingendera kunde betraktas som någon katastrof eller som ett uttryck för en mera bestämd tendens. När sedan de bekanta omva-

len i Kristianstads och Jämtlands län kom, innebar ju dessa en fortsatt framgång för högern, men en klart markerad tillbakagång för folkpartiet, som förlorade ett mandat till bondeförbundet, medan socialdemokraterna behöll sina båda utsatta mandat. Nu tror jag, herr talman, att man skall vara försiktig och inte dra några bestämda slutsatser av dylika val, som ju får något hasardartat över sig. Å andra sidan kan man emellertid inte undgå att iakttaga väljarkårens politiska rörelseriktning. Efter dessa omval återställdes socialdemokraternas andel i väljarkåren sådan den var vid 1948 års val. Förlusten av de två mandaten får sannolikt tillmätas den nya sammanräkningsmetod, som högern och folkpartiet i valrörelsen betecknat som ett politiskt övergrepp men som nu gav den borgerliga oppositionen något mandat mer än det av dem framlagda förslaget skulle ha givit.

Nu har man från den borgerliga oppositionens sida velat göra gällande, att socialdemokraterna hävdat eller förbättrat sin ställning med hjälp av kommunistiska röster vid dessa omval. Tilllåt mig dock säga, att man här bevisat litet för mycket. I verkligheten vet man ingenting om detta trots herr Hagbergs i Stockholm försäkringar här i dag. Man vet inte om kommunistanhängarna stannat hemma, och lika litet vet man var dessa människors röster eljest hamnat. Gjorda undersökningar ger för övrigt vid handen, att socialdemokraternas röstökning var markerad även på de orter, där kommunisterna tidigare inte haft några röster eller där sådana röster varit obetydliga i antal. Det är intet tvivel om att även de borgerliga partierna har fått del av de kommunistiska röster, som avgavs vid dessa omval. Man skall inte glömma bort, att socialdemokratien i verkligheten betraktas som kommunismens huvudfiende. Det har också visat sig, att man på kommunistiskt håll är lika ivrig att kritisera det socialdemokratiska partiet och regering-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en som någonsin de borgerliga partierna, och som missnöjesspridare tycker jag att kommunisterna i det närmaste kan jämföras med folkpartiet, och det säger ju inte så litet.

Inom den borgerliga oppositionen vill man alltså framställa samverkan mellan socialdemokraterna och bondeförbundet som en ohelig allians, tillkommen närmast för att tillfredsställa politisk makthunger. Denna fråga blev ju mycket grundligt diskuterad i valrörelsen, men resultatet blev ju, att 725 000 fler väljare än vad den borgerliga oppositionen fick till sitt förfogande fylkade sig bakom socialdemokraternas och bondeförbundarnas mandatlistor. Detta uttryck för folkets förtroende är säkerligen bl. a. beroende på, att stora delar av väljarna insett, att ett starkt regeringsunderlag i riksdagen är behövt, om man skall kunna vidtaga erforderliga åtgärder — även sådana, som för stunden kan te sig impopulära.

I demokratier med stark partisplittning och ständigt växlande regeringar kan en politisk och ekonomisk stabilitet inte alltid upprätthållas. Förtroendet för demokratien som arbetsform blir härigenom mycket starkt försvagat. En samverkan, som skapar ett klart majoritetsunderlag för regeringspolitiken, både kan och bör försvaras så länge de samverkande partierna kan komma överens om ett positivt handlingsprogram, som motsvarar det ekonomiskt, socialt och politiskt lämpliga och möjliga i nuvarande brydsamma läge. Att det sedan råder olika meningar mellan oppositionspartierna å den ena sidan och regeringspartierna å den andra om vad som är möjligt och lämpligt är en helt annan sak.

I det sammanhanget skulle jag vilja säga en sak, när herr Ohlin i dag kritiserade bondeförbundet och dess ställningstagande. Jag tänkte då, att om bondeförbundet förklarade sig villigt att utan några åsiktsförändringar ställa sig under herr Ohlins ledarskap, skulle

man kunna tillämpa ett gammalt ordspråk och säga: Kom som ni är! Det blir säkerligen utomordentligt bra folk av er, det har vi erfarenheter av från tidigare tillfällen.

Den framlagda statsbudgeten visar, att vi måste anpassa oss till ett läge, där inkomsterna nätt och jämnt täcker utgifterna. Vi behöver sålunda inte nu ha långa diskussioner om huruvida budgetöverskottet skall tas i anspråk för kapitalutgifter eller för skattesänkningar. Men, herr talman, om vi följt den borgerliga oppositionens råd och krav att ytterligare sänka skatterna, då skulle vi nog fått det ytterst besvärligt att hålla budgeten balanserad under kommande budgetår. Var man sedan skulle ha tagit pengarna för de sociala reformerna, som nu föreslås, det har jag svårt att förstå. Jag erinrar i detta sammanhang om att folkpartiet under valrörelsen var ytterst frikostigt med reformlöften.

Statsverkspropositionen bygger ju på förutsättningen att det skall råda en ekonomisk stabil utveckling, där arbetskraften med vissa lokala undantag skall kunna erhålla sysselsättning inom sina vanliga arbetsområden och det allmänna sålunda endast behöver träda till för att motverka lokalt betonad arbetslöshet. I ett sådant läge måste man enligt mitt förmenande ställa kravet på att budgeten skall vara balanserad, även om man släpper kravet på en överbalansering. Hur sedan den ekonomiska utvecklingen kommer att gestalta sig, kan väl ingen i dag med någon bestämdhet förutsäga. Det är bl. a. beroende av den ekonomiska, försvarspolitiska och handelspolitiska utvecklingen, inte minst inom västmaktsdemokratierna och framför allt Förenta staterna. Det är också beroende av huruvida de nu pågående lönerörelserna skall kunna få en lösning inom ramen för det ekonomiska utrymme, som kan vara tillgängligt, och huruvida öppna arbetskonflikter skall kunna undgås.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Man har förut klagat över att finansministern har varit alltför försiktig i sina beräkningar av statsinkomsterna. Nu önskar jag att detta varit fallet även denna gång. Nu borde vi väl kunna medge, att det varit bra att vi har haft ett kraftigt budgetöverskott; att detta också varit ett mycket viktigt medel mot inflationen är det väl ingen som kan bestrida. När vi nu inte har att räkna med något budgetöverskott, betyder ju detta att staten får låna upp vad den behöver för investeringsändamål. Att detta skapar vissa problem kommer man inte ifrån, i synnerhet som ju dessa belopp, som staten behöver upplåna, är ganska betydande.

I det labila och svårbedömda läge, som nu kännetecknar förhållandena ute i världen och som i hög grad påverkar förhållandena i vårt land, är det väl ganska naturligt att regeringen inte nu omedelbart är beredd att avhända sig de medel, som visat sig vara verkningsfulla när det gäller ett motverkande av inflatoriska tendenser. Jag syftar i detta fall på bl. a. kreditåstramningen, investeringsskatten och byggnadsregleringen. Jag erinrar om hurusom vid krigsutbrottet och efterkrisen man väntade för länge med att vidta erforderliga ingripanden och regleringar. Det har också visat sig, att om man omedelbart avrustar viktiga regleringsåtgärder så snart det sker en ljusning vid den ekonomiska horisonten, så kan man bli tvungen att på nytt organisera och bygga upp regleringssystemet. Erfarenheten bestyrker detta. Men då inträffar det, att man under en ganska lång tid kommer att få betydande olägenheter och bristande effektivitet.

Jag vill emellertid här klart betona, att om det ekonomiska läget skulle genomgå sådana förändringar och försämringar, att mera allmänt betonad arbetslöshet uppkommer eller kan befaras uppkomma, då gäller det att inte bara snabbt avrusta alla inflationshämmande regleringar utan också ge åt nä-

ringslivet de stimulerande injektioner, som i ett sådant läge är möjliga och lämpliga.

Arbetskraftens fulla sysselsättning är betingad inte bara av humanitet gentemot de anställda, utan den är också en förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla vår sociala och kulturella standard. Från dessa utgångspunkter måste även lokalt betonad arbetslöshet bekämpas med arbetsmarknadspolitiska medel och igångsättande av arbeten inom den allmänna sektorn. Det blir därför av yttersta vikt, att den ekonomiska utvecklingen följs med den allra största uppmärksamhet och att planer görs färdiga för att snabbt kunna förverkligas vid försämrat ekonomiskt läge.

Ett vidmakthållande av vår nuvarande höga levnadsstandard och möjligheter till en stegring av denna bör enligt mitt förmenande i främsta rummet sökas genom åstadkommande av pris-sänkningar på konsumtionsvaror. Jag erinrar om att vår exportindustri sannolikt måste räkna med en hårdare konkurrens än vad den tidigare varit utsatt för. En översyn och rationalisering av produktionsapparaten torde därför bli nödvändig. Under en tid, då konkurrensen har gjort sig föga kännbar, blir det mindre känslighet för om t. ex. förvaltningsapparaten sväller ut. När inkomsterna flödar, avsättningen av de framställda varorna är mycket god och det inte frågas efter vad varan kostar, då ligger det nära till hands att man drar på sig kostnader, som i tider av hårdare konkurrens kan bli svåra att bära. Här får nog en omprövning komma till stånd, en avlastning ske av sådana kostnader, som inte är ofrånkomliga. Jag tror att den vägen är att föredra framför att i första hand kasta sig över arbetslönerna.

Men även distributionsapparaten bör enligt mitt förmenande få en översyn. Det finns sannolikt många varor, där det pris, som konsumenten får betala,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte står i god relation till de verkliga produktionskostnaderna. Varken producenterna eller konsumenterna har någon verklig glädje av att distributionskostnaderna är högre än som med god och rationell förmedlingsverksamhet är erforderligt.

Det är också med tillfredsställelse man erfar att regeringen ämnar framlägga förslag till lag om ytterligare åtgärder mot konkurrensbegränsande överenskommelser.

Det är intet tvivel om att priserna inom många områden, där fri konkurrens inte råder, är högre än som är betingat av normala produktions- och distributionskostnader. Man klagat ofta över att produktionskostnaderna för livsmedel är högre än de skulle vara om det inte funnes bundna överenskommelser, och i nuvarande läge, herr talman, är denna anmärkning säkerligen riktig. Men när det klagas över den bundna jordbrukspolitiken får man inte glömma grundförutsättningen för denna politik, varom alla varit ense i den svenska riksdagen. Man glömmet bort att vi som en livsviktig försörjningsåtgärd vid krig och handelsavspärrning måste trygga landets behov av livsmedel och att detta är minst lika viktigt som många andra mycket kostsamma försvarsåtgärder, som inte möter något som helst motstånd. Jag erinrar om att jordbruksproduktionen inte hastigt kan kastas om i vårt land, sedan den dalat ned väsentligt, till att ge full försörjning åt landets invånare.

Jag vill i detta sammanhang säga, herr talman, att jag blev något överraskad när herr Ohlin sade sig vara anhängare av en kraftig sänkning av smörpriset. Jag har i och för sig ingenting emot det, men herr Ohlin talade samtidigt om att han alltså var vän av stöd åt det svenska småbruket — ett starkare stöd än småbruket hittills har erhållit, har man ju krävt inom folkpartiet. Jag vill då erinra om att mjölkproduktionen, som ju samman-

hänger med smörproduktionen, är den mest betydelsefulla produktionsgrenen för det svenska småbruket.

I nuvarande läge är det väl knappast någon som på allvar ifrågasätter att skatterna skulle kunna sänkas, även om man har hört sådana toner även här i dag. Den höjning av bilbeskattningen som regeringen har föreslagit är betingad av de ökade kostnaderna för vägunderhåll och vägförbättringar. Att vi i nuvarande läge skulle kunna minska arbetsvolymen för vägarbeten, är det väl ingen som förordar, kanske allra minst bilägarna. Om man då inte kan göra motsvarande besparingar på andra områden inom statsverksamheten, vilket jag anser vara uteslutet, får man väl ta den ökade beskattningen. Ett är säkert, och det vill jag särskilt framhålla i dagens debatt, nämligen att de tunga lastbilarna förstör de svenska vägarna i mycket högre grad än de bidrar till vägunderhållet. Jag vill också som min mening framhålla, att det måste vara mindre rationellt när tungt gods forslas långa sträckor på vägar som löper sida vid sida med en järnväg. Det blir inte konkurrens från lika utgångspunkter, om inte dessa lastbilar betalar sin behöriga del av vägunderhållet.

Man måste beklaga att försvarskostnaderna har stigit till den oroväckande höjd som framgår av fjärde huvudtiteln — de samlade kostnaderna uppgår ju till minst 2 100 miljoner kronor. Härtill bör läggas förlusten av de dagsverken som den militära organisationen och militärutbildningen åstadkommer. Men, herr talman, i den örosfyllda och kapprustande värld vi lever i måste även de små och alliansfria länderna bära tunga försvarsbördor. Vi vill inför hela världen manifesteras vår bestämda vilja att i görlig mån värna vår demokratiska frihet och vårt lands oberoende, men givetvis kan man även med dessa utgångspunkter ha delade meningar om var gränsdragningen för försvarskostnaderna bör företagas. Även med tack-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

samt erkännande av försvarsministerns rätt kraftiga nedprutning av de militära myndigheternas anspråk tror jag man måste säga, att det inte finns utrymme för den svenska riksdagen att gå utöver den föreslagna ramen.

Nu som tidigare visar det sig, att diktaturstyrda stater, där folkets inflytande i styrelsen är blott ett sken, utgör en allvarlig fara för världsfreden och bidrar till att vidmakthålla det kalla kriget med därav följande kapprustning. När man erfar de kränkningar av fundamentala mänskliga rättigheter som sker österut vid de ständigt återkommande utrensningarna av misshagliga, då, herr talman, är man glad över att få leva i ett demokratiskt land med humana rättsprinciper, där det inte råder något politiskt rashat.

Såväl inom riksdagen som ute bland folket råder det nog en allmän tillfredsställelse över det förslag till förbättringar av den sociala omvårdnaden, som nu föreslås av regeringen. Förbättringarna av folkpensionerna bör ses i samband med de ändringar av folkpensionslagen som riksdagen redan har beslutat och som träder i kraft 1954. Sammanlagt innebär dessa förbättringar en betydande lyftning av folkpensionerna, särskilt glädjande därför att det nu ges lättnader åt åldersgrupper, som under tidigare år sannerligen inte har blivit bortskämda med sociala förmåner men som i hög grad har medverkat till att lägga grunden för samhällets demokratisering och för vår moderna socialvård.

Lika uppskattade är också de väntade förslagen till ekonomiska förbättringar till ensamstående mödrar och invalider med barn, liksom utlovade förslag till obligatorisk sjukförsäkring, yrkesskadeförsäkring och en effektivisering av arbetslöshetsförsäkringen. Med framläggandet av dessa förslag har regeringen uppfyllt de löften som gavs under valrörelsen om omedelbara förbättringar av socialvården. Man kan

nog konstatera, att regeringen fullt ut utnyttjat det ekonomiska utrymme, som nu kan vara tillgängligt för sociala reformer. Det är med glädje jag ger uttryck för min och hela den socialdemokratiska riksdagsgruppens glädje och tacksamhet till socialministern och hela regeringen för att dessa reformpropositioner nu framlägges.

När jag hörde herr Ohlin för en stund sedan liksom när jag fick i min hand ett litet häfte som heter Folk och Samhälle från december 1952, där man vill göra gällande, att allt vad som nu har åstadkommits inte minst för folkpensionärerna är sådant som folkpartiet har tvingat fram, skulle jag vilja säga: Här går jag inte in i bevisföring. Jag vet att det svenska folket känner till den inriktning som det socialdemokratiska partiet och dess talesmän har på denna punkt, men jag kan inte låta bli att tänka för mig själv, att det finns här en viss likhet mellan folkpartiet och förhållandena i Ryssland så till vida att i Ryssland åstadkommer man alltid det bästa och där gör man alla upptäckter. Så är det också här. Folkpartiet vill ta åt sig hela äran för allt vad som sker som är värt att lovprisas här i landet, och det får det gärna hålla på med för mitt vidkommande. Men när man gör en historieskrivning och går tillbaka till Adolf Hedin måste jag säga, att om historieskrivningen skall vara något så när rättvisande bör man inte glömma bort 30-talet. Det är ganska viktigt att det kommer med.

Jag kanske ännu en gång får göra mig till talesman för arbetarpensioneringens snara genomförande. Jag hoppas att den pågående utredningen skall finna framkomliga vägar för en snar lösning både av organisationsfrågorna och finansieringsproblemen. Att såväl arbetarnas som arbetsgivarnas ekonomiska medverkan därvid är erforderlig ligger väl i öppen dag. Jag har tidigare givit motivering varför denna betydelse-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sefulla sociala fråga bör erhålla en snar lösning.

Men, herr talman, eftersom jag kom in på frågan om avgifter så har det ju här i dag och även tidigare uttalats glädje över att man finansierar en del av de höjda folkpensionerna genom avgifter, men man har inte ansett att detta var tillräckligt utan man vill gå ytterligare en rad av steg. Jag har ingenting emot att man gör en undersökning på detta område och en rationalisering, men jag vill som min bestämda mening framhålla, att man skall ha klart för sig att om man för över en del, som nu går på statsbeskattningen, till individuella avgifter, så kommer ju dessa att drabba de ekonomiskt mindre välbesuttna på ett helt annat sätt än om medel tas genom direkt beskattning, liksom också de ekonomiskt besuttna medborgargrupperna kommer lindrigare undan, när man följer avgiftssystemet.

Det är med tillfredsställelse man konstaterar handelsministerns stora intresse för att vår export skall kunna hållas uppe. Även om statsmakternas möjligheter till hjälp och stöd härvidlag är begränsade, bör de olika möjligheterna väl utnyttjas. Inte minst är det fallet när det gäller vår export till dollarländerna. Omfattningen av vår export är ju i stort sett även avgörande för storleken av vår import. Om den saken är vi nog alla överens.

Men jag vill säga till herr Hagberg, då han talade om de stora möjligheter till export, som skulle råda österut, att nog har vi försökt att tillvarata dessa möjligheter. Men det är ju på det sättet, herr Hagberg, att det inte bara skall vara en säljare utan det skall också vara en köpare, som betalar ett sådant pris, att i varje fall inte statsmakterna behöver subventionera exporten, och det är det som saken nu gäller.

Till sist vill jag framhålla vikten av att kammarens ledamöter iakttaga verklig återhållsamhet när det gäller

nya eller förhöjda anslag. Genom att något budgetöverskott inte längre kan påräknas för nästkommande budgetår bör det ankomma på den som föreslår mera väsentliga utgiftsökningar, utöver budgetens ram, att också ge anvisningar om hur de erforderliga medlen skall kunna anskaffas. Skall vi gå i land med de utgifter, som inrymmes på statsverkspropositionens utgiftssidor, ja, då bör det inte blott vara finansministern och regeringen, som iakttagit sparsamhet, utan sparsamhet måste också iakttagas av den svenska riksdagen och framför allt av denna kammare.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Socialdemokratiska partiets talesman gjorde ett par påståenden här, mot vilka jag skulle vilja passa på att replikera. Han förklarade om valen i Kristianstads och Jämtlands län att det är antagligt, att de borgerliga partierna har i lika hög grad fått kommunistiska röster som någonsin det socialdemokratiska partiet. Mot detta talar ju i alla fall allt vad man kan kontrollera: dels detta att kommunistiska partiet har givit en sådan paroll som det har gjort och öppet sagt ut och agiterat för densamma, dels att man på de olika platserna både i Jämtlands och i Kristianstads län endräktigt har försökt att organisera valet; man har behandlat det inom fackföreningarna och gemensamt fattat beslutet om anslag o. s. v. Den lilla episoden, som man levtt mycket på, att en socialdemokratisk ombudsman i Östersund kom med vallistor, skall jag inte fästa någon särskild vikt vid. Jag tror att det förhållandet att inte minst på de platser, där kommunistiska partiet var starkt, hävdade sig socialdemokraterna mycket bra vid detta val, är tillräckligt för att bedöma värdet av herr Fasts påstående. Han förklarade vidare att kommunisterna betraktade socialdemokratiska partiet som huvudfiende.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Detta påstående är kort sagt verkligen att göra ordet till herre över tanken. Det är att använda en jargong, som jag visserligen har brukat i agitationen men som jag inte tror att ens herr Fast tror på. Faktum är däremot att vi kan visa, hur den socialdemokratiska ledningen har valt in högermän som riksdagsmän för att utestänga kommunister. För vår del ser vi förhållandet till socialdemokratien så, att vi inte själva kan genomföra socialismen i vårt land. Vi kan inte göra det utan de socialdemokratiska arbetarmassorna i Sverige. Vi är ganska övertygade om att herr Erlander inte vill vara med om det, ty hans åsiktsfränder har inte i något land genomfört socialismen. Men herr Erlander är inte socialdemokratiska partiet, inte ens — det är jag säker på — representativ för flertalet av sin grupp i denna riksdag. Jag vill också med detta säga, att detta tal om att vi från kommunistiskt håll skulle betrakta socialdemokratiska partiet som en huvudfiende bör man sluta med.

(Herr statsministern: Är jag tillsatt på order utifrån?)

Jag vill inte gå in på frågan om på vems order herr Erlander blivit tillsatt. Det skulle ta alltför lång tid av min repliktid att utreda den saken nu.

Herr Fast sade, att kommunisterna tävlade med folkpartiet såsom missnöjesorganisatörer i vårt land. Jag vet inte, om man behöver skämmas, ifall man för vidare det missnöje som finns. Men jag skulle vilja fråga herr Fast: Varför behöver regeringen anstränga sig för att vara en så dålig nöjespappa i detta land att den underlättar en sådan verksamhet?

Herr FAST (s) kort genmäle: Herr talman! Jag skall inte behöva använda mer än en halv minut. Jag vill bara säga, att när herr Hagberg talade om givna paroller, så har kommunisterna så mycket paroller, varav de flesta inte är någon mening med, och de paroller

som ges offentligt kan ha helt annan innebörd än de paroller som inte ges offentligt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Till en början tillåter jag mig att här gå in på några tekniska frågor med avseende på budgeten med anledning av anmärkningar som framställts från herr Ohlins sida.

Det föreföll av hans anförande som om han tillmätte den bokföringsåtgärd som företogs förra året, när kommunalskattemedlen överfördes till en särskild fond, stor betydelse.

Detta är inte fallet. Det är klart att det har skapat en större överskådlighet, att man kan lättare se, hur sammanhangen ter sig. Men den nya bokföringsordningen påverkar icke den nu framlagda driftbudgeten, och den påverkar naturligtvis inte heller det allmänekonomiska läget i landet, och därför kanske inte man skall tillmäta den så stor betydelse.

I år har herr Ohlin beklagat sig över att beräkningen av inkomstskattens storlek är mycket svåröverskådlig, och att det vore önskvärt att man finge större möjligheter att se vad som där sker. Ytligt sett kan jag mycket väl förstå dessa anmärkningar, men om man vill försöka tränga litet närmare in i förhållandena, så kanske man finner, att det finns inte så mycket att hämta. Det finns praktiskt taget bara en enda sak, som är beroende av ett mera allmänt omdöme, och det är frågan om konjunkturbedömningen, i detta fall karakteriserad av inomstutvecklingen, därför att det är denna inkomstutveckling som kommer att avgöra skatteunderlaget och därigenom blir avgörande för inkomstskatteberäkningen. Det kan inte förnekas, men denna bedömning redovisas ju. Det är klart att riksräkenskapsverket här har en fri ställning. Verket avgör helt och hållet fritt vilken konjunkturbedömning och vilken inkomstutveckling som verket skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lägga till grund för sina beräkningar. Riksräkenskapsverket får naturligtvis del av konjunkturinstitutets och nationalbudgetdelegationens utredningar och gör väl självt en del också och kommer till en slutsats. I år kan man ju säga, och så har det varit nästan alltid, att riksräkenskapsverket i stort sett kommit fram till samma konjunkturbedömning som den som från regeringens sida läggs fram i finansplanen. Men det är ingalunda något som är självklart. Som jag förut nämnde: riksräkenskapsverket kan här göra efter sitt bedömande, efter vad det tycker. Det är klart att om det skulle inträffa, att riksräkenskapsverkets bedömning av inkomstutvecklingen inte är samstämmig med regeringens får verket i uppdrag av Kungl. Maj:t att räkna om efter den konjunkturbedömning som kommer fram i finansplanen.

Jag vill vidare säga att om det är så, att man från folkpartiets sida här har en annan uppfattning om konjunkturutvecklingen och en så fast uppfattning om detta att den kan av partiet preciseras, finns ju alla möjligheter för folkpartiet att via vederbörande utskott hos Kungl. Maj:t begära att det blir en beräkning efter den grunden också hos riksräkenskapsverket; det kommer säkerligen inte att förvägras. Men dessutom är det ju så, att vi kommer att göra en ny uppskattning av statsinkomsterna innan riksstaten blir fastslagen, nämligen i maj månad. Och innan detta sker har det blivit en ny beräkning i riksräkenskapsverket grundad på de utsikter, som då föreligger fyra månader framåt i tiden. Och där kan det mycket väl tänkas att det blir något annat än det som är i dag. Därför säger jag, att på denna punkt, den enda där ett mera allmänt omdöme kan så att säga påverka inkomstberäkningen, där finns det inte någon anledning till anmärkning. Men det är klart att det blir svåröverskådligt; det är ju så att den framräknade nettosumman för inkomst-

och förmögenhetsskatten bygger på en väldig mängd faktorer. Jag kan säga, att alla de andra faktorerna beror antingen på föreliggande fakta eller på en på riksräkenskapsverkets mångåriga erfarenhet grundad bedömning, en erfarenhet som inte kan ersättas på något annat håll; men det är ju klart att det blir svåröverskådligt. Där skall man på grundval av inkomstutvecklingen räkna ut hur stor A- och B-skatten blir för stat och kommun, och där skall man lägga till fastighetsskatten, den beräknade kvars-katten, tillkommande skatt, inflytande restantier och även det tillskott eller avdrag som skall göras på grundval av den nyinrättade kommunalmedelsfonden. Och därifrån skall man sedan i sin tur dra olika slag av utbetalningar till kommuner, restitutioner av skatter, överskjutande skatt och omföringar. Men alla de beräkningar som ligger där bakom saknar allmänt intresse; de har absolut inget intresse för mig som finansminister. Jag tror inte heller att de kan ha något intresse för oppositionen, ty det är en rent teknisk sak. Man skall inte glömma att riksräkenskapsverket gör sina beräkningar under ämbetsmannaansvar, och att det finns full anledning för oss att slå fast att det inte finns någon anledning att tvivla på att de beräkningarna sker på det sätt som över huvud taget kan ske.

Jag undrade när jag hörde herr Ohlins anmärkning på denna punkt, om det är själva kunskapsunderlaget som här oroar herr Ohlin. Det kan ju hända att där bakom ligger en viss misräkning över ändringarna i inkomsterna. Det är klart att jag känner en sådan misräkning, och jag kan mycket väl förstå att herr Ohlin känner en sådan misräkning. Men det är ju ingenting att göra åt den saken; den bättrar man inte genom att man försöker räkna på ett annat sätt; det finns nämligen inget annat sätt att räkna på.

Men det ligger i sakens natur att be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dömningen av den framlagda finansplanen och den framlagda budgeten är beroende på vår bedömning av den ekonomiska utvecklingen i framtiden. Det finns ingenting som säger annat än att i dag har vi ett betydligt kärvare läge inom det ekonomiska livet i vårt land än vi hade vid förra årets remissdebatt. Herr Ohlin har här försökt att klara upp vilka orsakerna är till detta. Han fann tre orsaker. Den ena är bl. a. den ökade konkurrensen, det ökade utbudet kan man säga på världsmarknaden. Den andra har sin grund i köpmotstånd och i därav följande importrestriktioner i vissa länder. Det har blivit svårare att sälja. Så säger herr Ohlin för det tredje, att det beror på att vårt kostnadsläge är högt. Detta sista är för herr Ohlin det väsentligaste, och det är enligt herr Ohlins mening beroende på den politik som man från regeringens sida tidigare fört.

Jag skall inte fördjupa mig i den gångna tiden, jag skall bara belysa denna sak med ett par ord. Jag tror inte det finns någon vederhäftig människa, som vågar påstå, att det hade varit möjligt att föra en ekonomisk politik i vårt land, som med mer än kanske en eller ett par procent skulle ha minskat den levnadskostnadsstegring som inträtt. Det har jag utvecklat vid föregående tillfällen, och det påståendet har aldrig vid en detaljbelysning vederlagts på något sätt.

Vi har icke fört en så stram politik, som behövts för att kunna pressa ned levnadskostnaderna en eller annan procent. Men det är icke för att vi skulle kunna öka produktionsutbytet inom landet på detta sätt. Herr Ohlin använde här ordet levnadsstandarden på ett sätt, som knappast är tillämpligt. Jag föreställer mig att bakom detta yttrande låg en uppfattning hos honom att vi på det sättet ville upprätthålla en högre produktion och ett större utbyte i vårt ekonomiska liv. Det var emellertid icke så. Det har vi aldrig sagt. Vad

vi sagt är, att det var nödvändigt att tillämpa denna politik för att göra det möjligt för den överväldigande del av svenska folket, som består av löntagare, att vinna kompensation för den levnadskostnadsstegring, som prisstegringen medförde. Och den saken står vi för nu, liksom vi stod för den då. Det är fullständigt orimligt att tänka sig, att om vi — som herr Ohlin sade — hade haft tio procent lägre levnadskostnader och tio procent lägre löner, så skulle löntagarna haft samma levnadsstandard som de har i dag. Det är icke så. Den ekvationen går icke ihop, herr Ohlin!

När man säger att det är den i gångna tider förda politiken som orsakat den nuvarande kärvheten i det ekonomiska livet — och det har ju också från olika håll fällts det yttrandet, som jag strax skall återkomma till, att den av regeringen förda ekonomiska politiken på det sättet har lett till minskad sysselsättning — så vill jag säga, att detta till allra största delen är fullständigt oriktigt. De finns i den dag som är icke några klara tecken, som tyder på att vår export har minskat på grund av den svenska industriens ändrade konkurrenskraft. Däremot är det nog så, att svensk produktion har minskat inom hemmamarknadsindustrierna på grund av konkurrensen utifrån. Det vill jag inte bestrida. Men jag föreställer mig, att det väl inte är någon som tror, att vi med en annan ekonomisk politik skulle kunnat förhindra en hård konkurrens särskilt från Västtyskland, när detta land fick tillbaka något av sin gamla konkurrensförmåga.

Nej, det är alldeles påtagligt att huvuddelen av den kärvhet som i dag råder inom det svenska näringslivet är orsakad av läget på den europeiska marknaden. Jag skall icke gå närmare in på den saken. Jag vill bara i förbigående nämna, att vi ideligen får rapporter från andra länder, där man från näringslivet för fram alldeles samma

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

synpunkter som här hos oss. Jag hade för inte så länge sedan tillfälle att läsa en rapport från Västtyskland, där man högt klagade över att ordertillgången minskat, och att det fanns risk för sysselsättningsminskning. Jag fick också häromdagen i min hand en redogörelse för en konjunkturöversikt, som en schweizisk kreditanstalt hade gjort, där man klarlade att orderingången till den schweiziska industrien blivit avsevärt långsammare i slutet av 1952, och där man uttalar den meningen, att för att upprätthålla en oförändrad sysselsättningsgrad var det nödvändigt att underkasta produktionskostnaderna en allt mera ingående prövning, och under alla omständigheter fick man se till att de icke steg.

Vi har alltså här en företeelse, som är allmän i Europa, och som till och med gör sig gällande i de länder, vilka man här vid lämpliga tillfällen från oppositionens sida gärna framhåller som länder, där man fört den rätta politiken. Jag vill fråga: Finns det inte fullgod anledning att antaga, att det som vi för närvarande upplever här i vårt land kan vara ett uttryck för en omställning? Vi har länge motsett ett hårdare ekonomiskt klimat, och nu är det här. Vad som var möjligt att göra förr går inte nu, och därför medför dagens situation stora påfrestningar. Förra året var det textilindustrien och nästan hela raden av konsumtionsvaruindustrier, som råkade ut för krisen. Men det var en omställningskris, och det rättade till sig både för konsumtionsvaruindustrierna — i stort sett — och för skogsindustrierna.

Det som vi nu framför allt har kännning av är läget inom verkstadsindustrien, och jag frågar: Kan det inte vara samma sak där, är det inte betecknande, att när man tar del av läget inom verkstadsindustrien finner man, att det framför allt är de delar av denna industri, som vetter åt konsumtionssidan och som tillverkar varor som

är mest konsumtionsbetonade, som känner det hårdaste trycket? Nu finns det vissa specialindustrier, framför allt exportindustrier, som har internationell marknad och hos vilka den avtagande investeringslusten över hela världen gör sig gällande. Men vad finns det egentligen för anledning att inte ta med i räkningen, att detta kan vara en omställningskris som om någon tid är över? Det förhåller sig dock så, att i Amerikas förenta stater går konjunkturutvecklingen uppåt, och verkningarna av denna konjunkturuppgång har bit för bit gjort sig gällande här i Europa. Det finns därför icke någon anledning att nu anticipera en konjunkturförsämring, om vilken vi över huvud taget inte vet, huruvida den skall komma eller ej.

Det har, som jag nämnde, nyss från olika talares sida här sagts, att den ekonomiska politiken ger minskad sysselsättning; detta var herr Ohlins uttryck. Herr Hjalmarson sade, att vår bristande exportförmåga inte beror på att världen inte vill ha våra varor, utan på att den vill köpa dem billigare på annat ställe. Även där man kan köpa dem som allra billigast minskar ordertillgången, herr Hjalmarson.

Det är därför inte den ekonomiska politiken som är vår svaghet, och jag kan säga detsamma till herr Hagberg i Stockholm: Det är inte investeringsavgiften och kreditåstramningen som i någon väsentlig mån har skapat den ökning av arbetslösheten, som vi faktiskt har denna vinter. Även om man inte skall överdriva den, och det är tydligt att den i mycket stor utsträckning har säsongkaraktär, så är den dock större i år än under de senast föregående åren, ett tillstånd som vi ingalunda tycker är bra, utan som vi önskar göra vad som är rimligt för att få fram en ändring på, och om vilket man ändå kan säga att det inte är på grund av den svenska industriens kostnadsläge som det kommit till.

Man kan på en omväg — det inser

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jag — säga att en del av detta beror på industriens minskade investeringar i byggnader, och därvid spelar givetvis både investeringsskatten och byggnadsregleringen en roll. Det finns nämligen, såvitt jag förstår, en hel del industriföretag, som fått byggnadstillstånd men lämnat tillbaka dem. Avsikten har ju varit att de omedelbart skulle ersättas av tillstånd att uppföra flera bostäder och flera offentliga byggnader. Men det har blivit vissa omställningssvårigheter, som har en del av skulden till att den ökning av arbetslösheten, som vi fått i vinter, till huvudsaklig del ligger inom byggnadsindustrien. Men en icke oväsentlig del av detta läge har otvivelaktigt förorsakats av det mycket ogynnsamma väder, som har rått i höst, såsom från alla håll omvittnats, och som medverkat till att försena igångsättandet av byggnadsarbetena.

Det är alltid svårt att ställa om, men om man vill ha en omställning från enskilda investeringar till offentliga, kan det inträffa att det blir sådana här övergångssvårigheter, och det gäller för oss helt naturligt att försöka komma ifrån dem. Den anpassning till det nya läget, som är nödvändig, kräver otvivelaktigt att det blir ett stopp i kostnadsstegringen för näringslivet och väl helst att det blir minskade kostnader. Man har frågat: Hur skall det gå till? Jag har för min del tillåtit mig att i finansplanen säga, att det verksamaste medlet är konjunkturdämpningen själv, understödd av den ekonomiska politiken, därför att denna utgör en stark påtryckning på näringslivet att genomföra kostnadsminskningen. Herr Ohlin frågade: Hur skall det bli möjligt för oss att åstadkomma kostnadsbesparingar i större utsträckning än andra länder? Ja, det vet jag inte, och jag kan inte svara på det, men jag skulle vilja till herr Ohlin ställa den frågan: Är det inte i själva verket så, att vårt relativa kostnadsläge nu steg för steg håller på att förbättras? Priserna

faller på kol, priserna faller på koks, priserna faller på olja, priserna faller på järn. Och vad innebär det? Jo, det innebär att den subventionering av vissa industrier, som har skett i Västeuropa genom högre priser på exportdelen av kol- och järnproduktionen, krymper nu samman. Det skapar inte något bättre läge för de länder, där man haft denna subventionering. Härtill kommer ju, på grund av att vi fick en sådan utjämning av löneläget, att man kan säga, att praktiskt taget alla löntagare i detta land fick kompensation för prisstegringarna, att det nu i vårt land finns utsikter till att det icke, genomsnittligt sett, kommer att bli någon kostnadsstegring detta år på lönesidan, under det att i de länder, där man fört stramare politik och förhindrat en sådan utjämning av inkomsterna och där lönestegringen har hållits tillbaka, smyger sig nu steg för steg löneökningar igenom. Det går inte i längden att hålla stånd emot det naturliga tryck ifrån löntagarnas sida som växer. Även detta medför i sin tur att vårt kostnadsläge, relativt sett, förbättras i förhållande till åtskilliga andra länder.

Det är klart att en sådan anpassning till det nya läget, som jag nu snuddat vid, bör i viss mån genomföras medelst rationalisering. Jag förstår mycket väl att man då kan göra invändningen: Hur skall man kunna åstadkomma en rationalisering när man inte kan göra investeringar, när man har en kreditåstramning och en investeringsavgift som håller emot? Det ligger en motsäggelse i den politiken. Jag medger att detta är ett dilemma, ett dilemma som jag för min del inte vill se bort ifrån. Man måste säga att emot behovet av investeringar i näringslivet får man ställa hänsyn till den inre jämvikten i landets ekonomi.

Här står man inför ett avgörande prov i den svenska riksdagen. I den framlagda finansplanen har vi gått ut

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ifrån att det under det kommande året icke skall bli någon ökning av de privata investeringarna, men att det skall bli en ökning av de offentliga investeringarna. Det skall t. ex. byggas mer bostäder, mer skolor och mer sjukhus. Om man har den standpunkt som vi intagit därvidlag, kan det inte vara möjligt att vi kan gå med på en ökning av de privata investeringarna. Ty gör vi det skapar vi ett investeringsbehov som är så stort, att våra resurser icke kan räckta till. Då kommer vi att rubba den inre balansen, och då kommer vi också att skapa en ökad påfrestning på valutareserven.

Vill man därför ha mer privata investeringar då bör man säga ut, att man vill en minskning av de offentliga investeringarna. Vill herr Hjalmarson detta så säg ut! Herr Ohlin försökte komma ifrån saken på ett annat sätt. Han förklarade för sin del att vi har ett statistiskt betraktelsesätt, och han åskådliggjorde detta genom att säga, att regeringen tror att tillgången på medel för investeringar, tillgången på sparmedel är som en kaka: den har bara den volym som föreligger. I själva verket, menade herr Ohlin, kan utrymmet för investeringar vara mycket flytande. Det kunde föras en politik, kunde jag förstå att han menade, som skulle medföra en ökad tillgång på medel för investeringar. Jag skall komma tillbaka till detta i samband med ett svar till herr Hjalmarson.

Jag vill bara nu säga att även om det finns åtminstone teoretisk grund för detta betraktelsesätt, så är det i alla fall uppenbart att man icke kan ordna en ökning av sparmedlen i samma takt som man ökar investeringarna. Går man in för en medveten ökning av investeringarna, så får man ökade investeringar, men det står skrivet i stjärnorna om det därför kommer att bli mera sparmedel. Även om man lyckas skapa ökade sparmedel, kanhända man får fram dem sedan man — ge-

nom ökade investeringar — har allvarligt rubbat landets ekonomiska balans. Därför menar jag att det faktiskt inte ligger mycket av praktiskt värde i den anmärkning, som herr Ohlin gjorde på denna punkt.

Enligt mitt sätt att se kan det emellertid genomföras ganska betydande rationaliseringar inom vårt näringsliv utan att detta skulle medföra behov av kostnadskrävande investeringar. Det är nämligen så, att företagen hittills inte haft en normal press att hålla utgifterna nere. Inkomsterna har varit så rikliga att man aldrig har behövt se på öret så att säga. Det är man tvingad till nu. Och det är alldeles uppenbart att det gjorts många föranstaltningar under de gångna åren, som nu kan suddas ut, som inte längre behövs, och att det därigenom finns möjligheter att komma fram till lägre kostnader.

Jag skulle här vilja inskjuta att man skall inte glömma att trots att vi har en kreditåtstramning, trots att vi måste bibehålla investeringsavgiften och byggnadsregleringen, så har vi fortfarande en förhållandevis stor privat investeringsverksamhet. Det görs jämt och ständigt ganska betydande insatser på detta område, och när man betänker, hur väldiga de enskilda investeringarna varit under tiden efter kriget, måste man väl medge att här icke är någon fara på taket.

Vi har ansett att vi i nuvarande konjunkturläge för att kunna upprätthålla den strama politik, som är nödvändig, inte kan komma ifrån kreditåtstramningen och för närvarande inte heller vare sig investeringsavgiften eller byggnadsregleringen. Vi har däremot ansett att vi nu kunde avstå från överbalansering av budgeten. Men vi håller på att denna överbalansering av budgeten i nuvarande läge icke får följas av en underbalansering. Det man skulle kunna sträcka sig till är att göra statens driftsbudget passiv i förhållande till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den ekonomiska politiken men icke inflationsbefrämjande.

Man har sagt att jag här har gjort en dygd av nödvändigheten. Inkomsterna har sjunkit, utgifterna har stigit, och överbalanseringen har försvunnit. Det kan man ju säga. Men det är ju ändå uppenbart att om vi hade varit utsatta för ett starkt inflationstryck nu, så starkt att vi hade behövt ha denna överbalansering, då hade inte detta inträffat. Men om det skulle ha förelegat några svårigheter, som gjort att inkomsterna sjunkit och utgifterna stigit och det trots allt var tvivelaktigt med vår ekonomiska balans, då fanns det naturligtvis möjligheter att upprätthålla en överbalansering genom att tillgripa andra skatter. Men det har vi inte ansett att det i nuvarande läge fanns någon anledning att göra.

Herr Ohlin uttryckte saken på det sättet att han sade, att budgeten mår illa. Ja, herr Ohlin, det kan man ju säga att den gör, men det illamåendet förutsåg ju jag förra året, men inte herr Ohlin. Skulle inte detta kunna föranleda herr Ohlin att göra den lilla reflexionen att det väl någon gång kan inträffa att herr Ohlin också räknar fel! Men just detta, att det är så otroligt svårt att bedöma framtiden i det läge vi nu befinner oss i, gör att även vi på regeringssidan ställer oss ganska skeptiska till herr Ohlins ansträngningar, som nu skall följa enligt ett i dag avgivet bragelöfte, nämligen att sänka statens utgifter och öka dess inkomster och samtidigt sänka vissa skatter.

Jag tror också att det kommer att bli en ganska besvärlig uppgift även för herr Hjalmarson att genomföra den skattesänkning, som han vill genomföra, om han nämligen vill genomföra den i sak och inte bara i ord. Men det kan man inte. Man kan inte med magiska ord, herr Hjalmarson, skapa en ekonomisk politik; det kan man bara med åtgärder! Enligt herr Hjalmarson

skulle ju finansplanen vara fylld av magiska ord av socialdemokratiska politiker. Jag skulle föreställa mig att de magiska ord, som finns där, är omfattade av så många insiktsfulla människor i hela världen att det blir oroande för herr Hjalmarson om han skulle räkna alla dem till de socialdemokratiska politikerna.

I finansplanen understryks nödvändigheten av att vi för en restriktiv politik — detta både för att vi skall kunna få den balans i vår inre ekonomi som jag här har talat om men också speciellt med tanke på kapitalmarknaden. Det är ju så att överbalanseringen av budgeten har försvunnit samtidigt med att man räknar med en ökning av de offentliga investeringarna. Detta kommer att skapa en ökad påfrestning på kapitalmarknaden. Man har också på sina håll frågat hur det skall vara möjligt att genomföra detta. Jag har för min del uttryckt den meningen, och den vidhåller jag, att om det nuvarande konjunkturläget består och om den strama ekonomiska politik bibehålles som regeringen har tänkt sig, finns det möjligheter att tro på kapitalmarknadens förmåga att svälja detta. Det ligger i sakens natur att när man nu skapar en ökad efterfrågan på låne marknaden, en efterfrågan som är mycket större än den vi haft under de närmast gångna åren, uppstår det svårigheter, och det kommer att krävas stor försiktighet och stor varsamhet när det gäller att inarbeta dessa lånebehov på marknaden.

Herr Ohlin sade att det här kommer att fordras, om jag förstod honom rätt, ett ökat krav på lånemarknaden på 2 000 miljoner kronor. Jag skall inte diskutera siffran. Jag ville bara understryka att detta lånebehov ju inte kommer fram på en gång, utan det kommer fram undan för undan. Staten lånar pengar, staten ger ut de lånade pengarna. En del av dessa pengar kommer tillbaka till kreditinstituten, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det blir därför ingalunda så att brutto här är lika med netto, utan det blir någon annan siffra. Vi har också räknat på detta. Men det är väldigt svårt att få ett begrepp om det därför att de absoluta kvantiteterna, som jag nyss antydde, inte på något sätt är avgörande. Men det förefaller, herr Hjalmarson, som om det finns vissa möjligheter att placera dessa lån på marknaden under förutsättning att man för en stram ekonomisk politik. Det är det som vi från regeringens sida vill göra, och vi anser, icke minst med hänsyn till detta, att en uppmjukning av den ekonomiska politiken skulle vara mycket farlig.

Det är klart att man kan ha den meningen, att man kan göra på ett annat sätt. Man behöver inte hålla marknaden stram med tillhjälp av den nuvarande kreditpolitiken eller investeringsavgiften eller byggnadsregleringen. Man kan göra någonting annat. Man kan ju tillämpa en rörlig ränta. Vi vet ju alla, att om det talas om en rörlig ränta så blir det inte en rörlig ränta utan en höjd ränta, och ingen vågar räkna med att den räntehöjningen skall ha någon effekt om den icke uppgår till minst en procent. Men jag frågar: Kan en sådan räntehöjning på något sätt hjälpa oss? Ja, det är ju klart, att om man lägger den ovanpå den nuvarande politiken och behåller alla dess led, så blir räntehöjningen en förstärkning, som kommer att minska efterfrågan, men om man vill ersätta de nuvarande medlen med detta enda, ja, vad blir det då för resultat när det gäller att hålla tillbaka efterfrågan? Det kan man inte svara på i annan mån än att man kan säga så här. Om man fortfarande i det läget vill ha en ökning av de offentliga investeringarna, så är det ju en bagatell för staten att genom subventionering ta bort räntekostnaden inom sektorn. Det blir alltså icke någon minskning av åtgången av kapital i den offentliga sektorn. Vad blir då en räntehöjning för någonting annat än en ny

fördelningsmetod inom den privata sektorn? En räntehöjning skapar inte något nytt kapital, åtminstone inte första året, inte det andra året och kanske inte det tredje året heller; om den gör det sedan kan jag inte svara på, ty jag har förgäves efterforskat om man någonstans i världen har erfarenhet av att en höjd ränta skapar ett ökat sparande, och därför vill jag säga att en räntehöjning i sig själv verkligen inte är mycket att tillgripa i det avseendet.

Sedan säger herr Hjalmarson att man skall föra en sparvänlig politik; för man en sparvänlig politik, så löser man många frågor. Ja, jag kan mycket väl föreställa mig att man kan driva en sparvänlig politik, som skapar ett ökat sparande. Det kan man naturligtvis göra genom att sänka skatterna starkt för företagen och låta mer av pengarna stanna hos dem. Man kan också åstadkomma det genom att sänka skatterna starkt för de förmögna i landet, som därigenom får pengar över att spara. Visst kan man det. Men dessa inkomster, som då faller bort för staten, var skall de ersättas? Vem skall betala dem? Skall menige man då göra det, eller skall det hela innebära en sådan sammankrympning av statens verksamhet att det blir utrymme för den ändå? Herr Hjalmarson vill ju aldrig pruta på försvarsutgifterna, han vill inte pruta på kulturutgifterna, och han vill inte pruta på socialutgifterna. Ja, där kanske han bara säger: Folkpensionerna förstås. Men om man räknar upp allt som herr Hjalmarson inte vill pruta på, blir det inte så mycket kvar att man genom skattesänkningar till förmån för de bättre ställda i landet kan skapa ett nytt läge, och därför vill jag för min del säga: Det där talet, herr Hjalmarson, det är inte mycket värt. Det finns inte något konkret att ta på i det.

Jag vill nu till sist här endast understryka, att det ekonomiska läget naturligtvis kan komma att förändras. Jag vill inte bestrida den möjligheten, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avtagandet i den amerikanska upprustningen — när det kommer vet ingen — kan medföra en allmän stagnation i världen, och man kan inte heller bestrida att bara tanken på att det blir en sådan depression kan få sina psykologiska verkningar närmare oss i tiden. Om det inträffar, då skall naturligtvis den ekonomiska politiken ändras. Då är en lättare ekonomisk politik möjlig. Vi har ingen visshet om den möjligheten i dag. Vi måste ha litet klarare sikt först, och jag kan inte annat än säga att det är farligt att sätta till mer segel innan man kan bedöma hur vinden blir. Låt oss noggrant observera vårt läge, låt oss följa det uppmärksamt och låt oss vara beredda att göra ändringar. Riksdagen är ju nu samlad, och en kursändring kan ske så snart som man observerar att den är motiverad.

Om jag till sist med några få ord skulle säga vad jag fick för intryck av de båda borgerliga oppositionsledarnas anföranden, så vet jag att jag tar på mig en svår uppgift. Men jag skulle väl ändå våga säga så mycket i fråga om herr Ohlin som detta, att han tydligen i stort sett accepterar den konjunkturbedömning som regeringen har lagt fram. Han kanske tycker, om man närmare fäster sig vid hans ord, att vi är något för pessimistiska, och han tror att det går bättre för oss än regeringen har vågat tro. Jag sluter mig till detta av att han exempelvis sade, att om vår produktionsökning för detta år inte blir en halv procent, som nationalbudgetdelegationen har räknat med, utan en procent mer, så får detta vissa verkningar, och då kan man ju kanske våga sig till att ana att herr Ohlin har någonting sådant i tankarna. Men, herr Ohlin, missförstå mig inte! Jag är inte alls säker på att herr Ohlin menade på det sättet! Om det är så, kan jag också förstå att herr Ohlin ser litet ljusare på andra ting och kan vara med om en del annat och vilja lätta på den ekonomiska politiken. Han kan göra det därför att

det kostar honom så litet; det blir ju inte han, som blir tagen vid örat, om det visar sig, att en lättare politik icke var rimlig.

Herr Hjalmarson gjorde inte heller försök till någon annan konjunkturbedömning. Han ville ha en lättare politik i vissa avseenden. Han ville ha bort byggnadsregleringen och investeringsskatten men sade faktiskt ingenting om kreditåtstramningen. Man skulle av detta kunna få den uppfattningen, att även herr Hjalmarson menade, att det ser bättre ut än vad regeringen tror och att man skulle kunna segla med större segel. Det kan också tänkas, att herr Hjalmarson menade motsatsen och ville ersätta de politiska åtgärder, som han nu vill ha avskaffade, med något annat. Han ville väl ha en s. k. rörlig, d. v. s. höjd, ränta; det ingår ju i hans katekes. Däremot fick man inte veta, om han ville att offentliga investeringar skulle minskas till förmån för enskilda och inte heller hur hans sparprogram skulle se ut. När jag lyssnade till herr Hjalmarson, såg jag närmast den bilden för mig, att han stod på en stege innanför en hög mur, så att man bara såg hans fagra ansikte men aldrig fick tillfälle att se den ryslighet, som dolde sig bakom den höga muren.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministern påstod, att den nya ordningen, att man för till eller från kommunmedelsfonden de pengar, som tillhör kommunerna och icke staten, icke ändrar budgeten 1953/54. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att man detta år tar 500 miljoner kronor från den kommunmedelsfond, som inte skulle ha funnits, om vi inte haft denna nya bokföring. Det är inte ovanligt, att herr Sköld, när han inte har något argument att komma med, gör så som nu, d. v. s. helt lugnt påstår, att det hela inte spe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lar någon roll, och tror att det skall göra intryck på kammaren. Men det kan ju inte vara möjligt, när det gäller 500 miljoner kronor. I statsverkpropositionen i fjol redovisade finansministern först en budget, där dessa 500 miljoner kronor fanns med. I alla landets tidningar omnämndes då i rubriker siffror som innefattade de 500 miljoner kronor, som var inbetalade kommunmedel. Herr Sköld ändrade sig sedan inför kritiken och tog bort pengarna ur budgeten. Det är de på detta sätt tillkomna pengarna som han nu använder nästa år.

Finansministern talade om ett allmänt intryck av oppositionstalarnas framträdande. Jag vill som ett litet svar säga, att jag av finansministerns argumentering på denna punkt fick det allmänna intrycket, att herr Sköld alltid är den-
samme.

Det förhåller sig nu så, att sättet för redovisningen i fråga om kommunmedlen mycket väsentligt påverkar uppskattningen av inkomsterna under de olika åren, alltså raka motsatsen till vad finansministern påstår. Jag skall be att få ge ännu ett exempel därpå. Under det första halvåret 1951, vilket tillhör budgetåret 1950/51, avsattes ännu inga pengar till kommunmedelfonden, men staten tog redan då in mera pengar i kommunala skatter än den betalade ut. Det var alltså en period, då staten tillgodoräknade sig pengar, som egentligen var kommunernas. De pengarna går nu under 1953 ut till kommunerna, vilket försvagar det av finansministern redovisade budgetresultatet under detta år. Det finns alltså ett större överskott än vad finansministern redovisar, men det går åt till att betala ut dessa pengar till kommunerna.

För att komma underfund med detta måste man dels finläsa rapporterna och dels agera detektiv. Jag funderar över huvud taget på om jag inte, när jag dragit mig tillbaka från mitt nuvarande jobb, skall tacka regeringen för att denna bidragit till att man vid genomläs-

ning av statsverkspropositionen fått uppväxa sina detektivanlag.

Även om man är detektiv, kan man emellertid icke få reda på hur det här förhåller sig. Man tvingas dessutom att bedriva en omfattande enquête- och undersökningsverksamhet. Jag undrar om finansministern inte ändå måste medge, att det är ett rimligt krav inte bara från oppositionens utan även från riksdagens och från hela svenska folkets sida, om man begär en sådan redovisning att man kan någorlunda bedöma den verkliga ställningen i fråga om statens inkomster och utgifter utan inblandning av de kommunala pengarna.

Vad omställningskrisen beträffar, säger nu finansministern att han tror att det bara är fråga om en omställningskris i verkstadsindustrien och att den troligen kommer att vara slut om någon tid därför att konjunkturerna i Amerika stiger. Om finansministern har rätt häri, borde han väl göra en mera optimistisk bedömning av den svenska nationalinkomsten och den svenska statens skatteinkomster än som har skett. Men när det passar finansministern att vara optimist, såsom när det är tal om arbetslöshet och sådant, är han optimist, och när det sedan passar honom att vara pessimist, nämligen vid uppskattningen av statens finanser, då är han pessimist. Bör inte finansministern bestämma sig för vilket han vill vara?

Det förhåller sig alltså inte på det sättet som finansministern här antytt, att jag har varit litet mer optimistisk än han, utan jag har försökt att så att säga hålla mig mitt emellan finansministerns båda ståndpunkter.

Vidare säger finansministern att regeringen vill bibehålla investeringsavgiften därför att man inte anser sig kunna gå med på en ökning av de privata investeringarna. Men det har ju här i industrin planerats en minskning och en ganska omfattande sådan av sina investeringar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Finansministern underkände resonemanget om att utrymmet för investeringar är i viss mån elastiskt och att det ökas om man bedriver sådan politik att det blir större nationalinkomst och större produktion. Det är emellertid alldeles klart att just när nationalinkomsten stiger blir en betydande del av denna ökade inkomst sparad — till den saken skall jag be att få återkomma i ett senare anförande.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Finansministern slutade med att ge en personlig karakteristik av herr Ohlin och mig. Kanske också jag får söka ge en karakteristik av finansministern. Mot bakgrunden av vad finansministern här sagt om kostnadsutvecklingen och utvecklingen på lånemarknaden förefaller det mig som om finansministern utgjorde en levande bekräftelse på hur rätt Winston Churchill hade, när han en gång tillfrågades vem som enligt hans uppfattning var den förste socialisten. »Jo», sade Churchill, »Kristoffer Kolumbus, ty när han for i väg, visste han inte var han skulle landa, när han kom fram visste han inte var han var, och det var andra som fick betala resekostnaderna för honom.»

Om finansministern vill ha uppgifter om kostnadsutvecklingen i andra länder i jämförelse med här i Sverige, kan finansministern mycket lätt få sådana uppgifter av näringslivets organisationer. Men hela den debatt, som finansministern på denna punkt tog upp, är väl egentligen mycket överflödigt med tanke på följande passus i finansplanen: »De senaste årens pris- och inkomstförändringar har redan medfört en sådan förskjutning av kostnadsnivån inom det svenska näringslivet att vår konkurrensförmåga gentemot utlandet hotar att allvarligt försämras.» Det förefaller mig som om detta uttalande av herr Sköld i finansplanen måste vara grundat på en

djupare eftertanke än hans inlägg här i debatten.

Jag skall, herr talman, i fortsättningen av min replik koncentrera mig på det avsnitt som herr Sköld gjorde till en väsentlig sak i kritiken av högerpartiet, nämligen våra förslag till skattesänkningar. Jag erinrar om att den enhälliga skattekommittén ansåg att de skattesänkningar, som vi förordade, var särskilt angelägna under själva övergången till det nya skattesystemet. Jag erinrar vidare om att i vårt budgetalternativ förra året fanns full täckning för skattesänkningarna utan att man därför behövde ta i anspråk s. k. tillfälliga statsinkomster.

Nu kan det naturligtvis göras den invändningen: »Men bör det inte, när man vet hur regeringen gång på gång felbedömt den ekonomiska situationen, ställas något större krav på ekonomiskt förutseende hos oppositionen än hos regeringen?» Det ligger någonting i detta, men har inte oppositionen just visat ett sådant förutseende? För högerpartiets vidkommande påstår jag bestämt att så varit fallet. Jag tillåter mig erinra om att därest regeringen följt våra förslag år 1951 och 1952 om avveckling av regleringar och subventioner, hade det i dag funnits en besparing i statskassan på åtminstone hundra miljoner kronor. Redan förra våren underströk vi för vår del klart och tydligt, att höjningen av folkpensioner och pensionsavgifter borde ske samtidigt. Varför har inte regeringen i detta fall förfarit med samma omsorg som vi inom oppositionen ansett nödvändigt? Det är vidare nästan på dagen ett år sedan vi framlade vårt förslag till utredning om statsutgifternas begränsning, vilket inte bara tog sikte på att arbetsuppgifterna skulle förenklas utan även och framförallt på att man skulle söka spara på arbetsuppgifterna. Resultatet borde enligt vår uppfattning ha kunnat utnyttjas vid uppgörandet av budgeten för 1953—54.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Regeringen begär av oss enskilda medborgare att vi skall sänka våra kostnader utan att göra investeringar. Har vi då inte rätt att ställa samma krav på statens ledning?

Regeringen har inte velat följa våra förslag. I det ogynnsamma läge, som alltså har skapats inte minst genom regeringens egen politik, kommer man nu, en vecka efter statsverkspropositionens framläggande, och frågar oss, hur budgeten skall se ut för att en skattesänkning skall kunna klaras, detta alltså innan ens behandlingen av de cirka 2 000 anslagstitlarna i statsverkspropositionen börjat och innan regeringen själv hunnit lägga fram mer än en liten del av de 200 å 300 propositioner som är att vänta i år.

Vi inom högerpartiet kommer, herr talman, att arbeta på samma sätt som förut. Sedan försvar och folkpensionärer har fått sitt, kommer vi främst att inrikta våra ansträngningar på att söka skapa utrymme för skattesänkning. Kan vi därvid räkna med regeringens positiva medverkan? Våra förslag kommer att på vanligt sätt redovisas under riksdagens gång i form av motioner och reservationer och en slutsummering på värkanten.

Om jag, herr talman, får sluta med att med några mindre ändringar citera en framstående statsman i regeringen, som jag ser här närvarande, skulle jag kunna — och det är då också ett svar på herr Skölds inlägg — uttrycka saken på följande sätt: Vi vill inte genom förhandsnotiser beröva regeringen förmånen att få njuta av våra motioner i jungfruligt skick. Dessutom skall jag helt privat lova statsministern att jag skall försöka undvika att falla för frestelsen att hålla något gubbängstal.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Om jag nu skulle börja med herr Hjalmarson, vill jag bara säga, att jag aldrig i mitt anförande bagatelliserat den minskning

av konkurrenskraften, som sedan 1950 steg för steg skett inom det svenska näringslivet. Jag har tvärtom understrukt nödvändigheten av att man kommer fram till ett lägre kostnadsläge. Detta är en sak. En annan sak är att påstå, att det högre kostnadsläget redan nu har medfört en minskad sysselsättning utav mer anmärkningsvärd omfattning. Det var det, som jag för min del bestred.

När det gäller herr Hjalmarsons möjligheter att sätta kött på benen har jag inte alls krävt, att han skulle komma med en budget i dag såsom motvikt mot den av regeringen framlagda. Jag har bara velat veta, vilka metoder han skulle använda. Nu har han ju sagt, att han skall gå igenom 2 000 utgiftsposter i statsverkspropositionen och i denna genomföra sparsamhet. Herr Hjalmarson, jag gratulerar! Jag har också det nöjet att varje budgetår gå igenom ett par tusen utgiftsposter, och jag är därvid klart inställd på att pruta. Jag gör det också. Någon har inte heller sagt att en budget som kommit från mina händer, har varit slösaktig. Det har snarare kommit mer klagomål över att det saknas så mycket i den än över att det är för stora utgifter. Därför tillåter jag mig, herr Hjalmarson, att, även sedan jag fått känna metoderna, ställa mig skeptisk gentemot herr Hjalmarsons möjligheter att nå ett resultat, som är värt att tala om.

Till sist skulle jag bara vilja säga: Var skulle den svenska högern stå, om icke Churchill och andra anekdotberättare i världen hade funnits?

Jag ber härefter att få ägna några ord åt herr Ohlin. Det är möjligt, att jag förefaller att alltid vara densamme och att jag påstår så mycket. Om herr Ohlin emellertid hade hört början av mitt anförande, skulle herr Ohlin ha funnit, att jag underströk, att den bokföringsåtgärd, som vi gjorde i fjol, icke hade någon inverkan på driftbudgeten. Om vi inte hade företagit den åtgärden, skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vi i kapitalbudgeten för detta år ha fått ta upp förslag om upplåning av medel för att betala dessa pengar. Den upplåningen får vi nu också företaga. Omläggningen har inte påverkat driftbudgeten och inte heller det ekonomiska läget. Jag tycker nog ändå, att om herr Ohlin tänkte sig litet för skulle han finna, att ett bestående faktiskt förhållande inte trollas bort genom att en liten bokföringsändring göres.

Herr Ohlin riktade ytterligare en anmärkning mot mig. Han påstod, att jag skulle ha en mening i mitt anförande och en annan i finansplanen. Om jag trodde, att det skulle bli en förbättring inom verkstadsindustrien och att denna endast var inne i en omställningskris, hade det bort färga min inställning till produktionsresultatet för 1953. Jag vill nu fästa uppmärksamheten på att jag inte så bestämt har påstått, att det är en omställningskris, utan jag har sagt, att det finns anledning att taga den med i beräkningen och vänta litet för att se hur det går, innan man fattar ståndpunkt till detta. Dessutom skulle jag vilja säga, att även om det visar sig vara en omställningskris, så att vi efter några månader på nytt har balans inom verkstadsindustrien, blir det en balans under helt andra förhållanden än förut. För de enskilda företagen blir det inte samma vinstmöjligheter. Det blir mycket svårare att sälja både hemma och borta. Det blir då en kärvare konjunktur, och därför är det mycket möjligt, att den uppskattnings av vårt produktionsresultat för nästa år, som nationalbudgetdelegationen har tänkt sig, kommer att bestå även då.

Men, herr Ohlin, om jag nu alltid är densamme, och det är ju egentligen inte något dåligt betyg, skulle jag vilja uttrycka den heta önskan att också någon gång kunna säga, att herr Ohlin alltid är densamme.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag kan på de tre minuter jag

har till mitt förfogande kanske inte klara ut frågan om kommunmedlen. Får jag bara peka på en sak: När finansministern framlade sin budget i januari månad i fjol inräknade han i driftbudgetens överskott 500 miljoner kronor, som var kommunmedel. Han plockade sedan bort dem efter den framförda kritiken. Det är uppenbart att denna omläggning av bokföringen minskade överskottet med 500 miljoner. Nu säger finansministern, att minskningen den gången inte kommer att ha något inflytande på driftbudgeten 1953/54. Han inbjuder alltså kammarens ledamöter att tro, att en ändrad bokföring påverkade det ena budgetårets resultat med 500 miljoner kronor men inte påverkar driftbudgeten ett senare år, när statens förhållande till kommunerna så att säga rättats till. Nej, herr finansminister, det förhåller sig naturligtvis så, att om en åtgärd verkar det ena året på det sättet, att redovisningen blir riktigare det året, så påverkar den naturligtvis också det andra årets redovisning.

Beträffande sedan detta med sparandet vill jag säga, att det på mig verkar som om finansministern underskattat betydelsen av en sak. Om man åstadkommer en viss minskning av arbetslösheten genom att öka produktionen och sådana människor, som under arbetslösheten inte levat alltför dåligt, kommer i arbete, då uppstår en ganska begränsad ökning av konsumtionen. Detta betyder att en mycket stor del av produktionsökningen i ett sådant läge i verkligheten inte får någon konsumtionsökning till följd utan i stället leder till en ökad kapitalbildning. När däremot finansministern gör gällande att om staten skall låna bortåt 2 000 miljoner kronor så bör denna siffra inte tas så allvarligt, därför att staten lånar inte allt på en gång, den lånar litet i taget och ger ut det dessemellan, och det går till bankerna, och så kan staten låna igen. Då vill jag säga, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

finansministern skall väl inte tro på ett sådant trolleri som att statens utgifter mer än andra utgifter leder till en ökning av sparandet. Det förhåller sig inte så, herr finansminister. Bakom det resonemanget ligger, tror jag, ett oriktigt tänkande.

Till sist vill jag fråga, varför vi inte kunnat få höra någonting om, varför finansministerns myckna tal om konsekvensprissteoringar i dag inte kunnat följas av en förklaring på det uteblivna svenska konsekvensprisfallet?

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle: Herr talman! Jag är, herr finansminister, fullt medveten om svårigheterna — allra helst för oss, som arbetar i riksdagen — att genomföra besparingar rationellt och effektivt på de olika huvudtitlarna. Det var bl. a. därför som vi i fjol väckte vår besparingsmotion, som nästan på dagen för två månader sedan avlogs av riksdagen. Vi ville bl. a. ha möjligheter att få pröva alternativa budgetförslag, utarbetade av myndigheterna inom ramen för generella besparingsnormer. Finansministern försöker nu bagatellisera sparmöjligheterna, han menar att man inte kan göra så mycket; utredningar hjälper inte långt. Jag vill då fråga om finansministern anser detsamma beträffande den utredning, som regeringen själv igångsatt genom herr Nothin?

Vad sedan skattesänkningen beträffar är det uppenbart, att den i första hand måste finansieras genom avveckling av regleringar och subventioner samt genom att vi får avstå från en del av de tjänster, som regeringen och myndigheterna erbjuder eller kommer att erbjuda oss. I det förra fallet är det bara fråga om att till människornas eget förfogande ställa den del av deras inkomster, som staten tagit hand om för att betala vissa av deras rent personliga utgifter. I det senare fallet — när det gäller tjänsterna — tror man kanske på rageringshåll, att alla statens tjänster

är oundgängliga. Men människorna själva tycker kanske att det är deras sista slantar i inkomsten, som är oundgängliga. Hur som helst är det i bägge fallen fråga om att ge människorna en inkomstökning med pengar, som inte sparas i statens hand men av vilka en del med säkerhet både kan och kommer att sparas i den enskildes hand. Hur stora dessa sparbelopp blir beror bl. a. på den ekonomiska politiken. På så sätt bidrar skattesänkningen till en ökad produktion, utvidgning av äganderätten och förbättring av skatteunderlaget. Jag vill tillägga, att en lägre skattenivå än nu enligt vår uppfattning även är ett villkor för att finanspolitiken skall kunna fylla en rationell funktion i en konjunkturutjämnande politik.

Hur skulle det ha gått med högerpartiet om det inte hade haft anekdotberättaren Churchill, frågade finansministern. Ja, och var skulle den svenska socialdemokratien ha stått i dag, om inte »anekdotberättaren» Churchill hade räddat friheten i världen?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag vill bara först säga till herr Hjalmarson, att herr Nothin icke fått uppdrag att göra någon besparingsutredning. Han har fått i uppdrag att försöka klarlägga väntade automatiska utgiftshöjningar. När den utredningen är klar, då får vi begrundna om det kan göras någonting på detta område.

Beträffande sedan frågan om den svenska socialdemokratiens läge med anledning av Churchills tillvaro kan jag väl lämpligen returnera med att fråga — nu talar jag till herr Hjalmarson — följande: Var skulle herr Hjalmarson vara, om inte Churchill hade räddat friheten? Denna fråga är kanske svårare att besvara än den var socialdemokratien skulle befinna sig.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr Ohlin. Detta blir kanske litet längre, eftersom herr Ohlin gav sig in

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på många nya ting. För det första vill jag naturligtvis medge, att jag i fjol räknade in kommunmedlen i budgetöverskottet. Då skall herr Ohlin emellertid observera, att vi alltid behandlat budgetöverskottet på samma sätt som låne-medlen. Det gjorde väl detsamma att pengarna i detta fall existerade i form av ett budgetöverskott. Alla visste ju att dessa pengar skulle behandlas såsom lånemedel i statens hand.

Det är väl alldeles uppenbart att vid det motsatta läget, när staten skulle till kommunerna betala tillbaka en skuld, som staten hade fått genom att för kapitaländamål ta i anspråk 500 miljoner, inte den skuldens betalande kom att redovisas som ett budgetunderskott på driftbudgeten. Och jag vidhåller vad jag förut sagt, att sakläget är så enkelt att intet bokföringstrick i världen kan skapa förändring i situationen.

Sedan har herr Ohlin kommit tillbaka och talat om att jag inte har svarat på frågan varför inte prisfallet nått levnadskostnaderna. Ja, det är alltid trögt att få ett prisfall på råvaror och halvfabrikat att slå igenom i detaljpriserna. Det är så många överenskommelser mellan företagen, som gör att man lägger sin kalkyl på grundval av ett visst råvarupris. Den kalkylen ändras inte förrän man tar den billigare råvaran i anspråk, och därför tar det sin tid. Men jag förtvivlar ingalunda. Om vi bara för en stram politik, som inte uppammar prisstegringar utan tvärtom, så kommer dessa prissänkningar ute på världsmarknaden att steg för steg slå igenom i den svenska konsumtionsprisinivån.

Herr Ohlin berörde frågan huruvida inte en del av den inkomstökning, som uppkommit genom ökad produktion, blir ökat sparande. Jo, det kan hända, men jag tror inte att den ökningen blir så stor att den på något sätt kan påverka läget. Jag återgår till något som herr Ohlin var inne på i sitt första anförande. Han sade nämligen: Har inte

finansministern räknat med att här kan bli en inkomsthöjning med ökad reallön och därigenom en ökad konsumtionsvolym, och hur kan finansministern då räkna med en oförändrad konsumtionsvolym? Jag skulle vilja fråga herr Ohlin: Hur kan det vara? Reallönen steg visst under 1952 med 6 procent och konsumtionsvolymen med 2 procent. Varför blev det ingen korrespondens mellan konsumtion och reallön? Därför att hela konjunkturutvecklingen i dag uppmanar människor till sparsamhet och att man sparar, det medger jag. Men någon halv procents produktionsökning i det svenska samhället kommer inte att leda till så stora sparmedel att det kommer att få någon avgörande betydelse.

Och så till slut: om det är ett oriktigt tänkande att kapitalmedel, som staten ger ut, i icke ringa omfattning går tillbaka till kreditinstituten, då måste jag säga herr Ohlin, att alla människor som jag har talat med inom kreditvärlden, och det är människor som känner till detta, säger att det går till så. Men det kan ju hända att herr Ohlin vet det bättre än de som sysslar med detta dagligen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Såsom har sagts förut i debatten vittnar den budget, som finansministern här har lagt fram, om ett annat ekonomiskt klimat än det som vi tidigare varit vana vid. Det har sagts att det är ett kärvare klimat, och det är naturligtvis riktigt. Vi har ju de senaste åren varit vana vid att inkomsterna flödat, ja, flödat så rikligt i statskassan, att det blivit någon gång ett budgetöverskott på någon miljard. Jag har tidigare i debatterna framhållit, att jag har ansett att det i en högkonjunktur är lyckligt att ha överbalansering av budgeten. Det har däremot inte oppositionen ansett, utan den har velat att det skulle vara mindre överskott. Den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nya budgeten är ungefär jämnt balanserad, och i fråga om budgeten för det nu löpande budgetåret har som sagt det stora överskottet smält ihop. Det kan hända att det inte blir något överskott alls, och det har till och med här i debatten framhållits, att staten får gå lånevägen i väldig utsträckning.

Att överskottet på den nu löpande budgeten har blivit mindre, beror till huvudsaklig del på att de tillfälliga inkomster, som har skapats i syfte att dämpa inflationen, har blivit mindre. Dessa inkomster beräknas komma att uppgå till endast cirka 400 miljoner, medan de i förra årets statsbudget var beräknade till dubbla beloppet. På utgiftssidan uppkommer bl. a. den standardhöjning för folkpensionärerna, varom regeringen har framlagt förslag.

Det är kanske ingenting att säga om detta, att budgeten har blivit balanserad och budgetöverskottet försvinner. Dessa stora överskott varslade ju om överskott i det ekonomiska livet, nämligen inflation, och statsmakterna har tvingats via budgeten ta ut stora belopp från näringslivet och de enskilda medborgarna för att begränsa investeringarna, hålla tillbaka efterfrågan på arbetskraft och varor. Det var nödvändigt att se till att anspråken inte blev större än att de motsvarade landets reala tillgångar; i annat fall hade penningvärdesförsämringen blivit ännu större. När de tillfälliga inkomsterna från inflationsbekämpande skatter och avgifter nu minskat avsevärt, tyder detta på att temperaturen i det ekonomiska livet blivit litet mera normal.

Man kan alltså konstatera, att överkonjunkturen brutits under det gångna året och att det har uppstått ett läge, som vad landets inre ekonomi beträffar på det hela taget präglas av balans. Efter den våldsamma stegringen av prisnivån under 1951 var stegringen under fjolåret mycket måttlig. Från december 1951 till oktober 1952 steg levnadskostnadsindex med 4,3 procent.

Inflytelserna från utrikeshandeln medförde en viss prissänkning, låt vara mycket blygsam, men ökningen hänför sig främst till lönehöjningar och till ökade ersättningar i enlighet med jordbrukskalkylen åt jordbrukare för deras eget arbete.

Det finns skäl att i detta sammanhang understryka, att inkomstökningen åt jordbruket för dess egna företagare och lantarbetare har varit mycket måttlig. Ökningen av levnadskostnadsindex på grund av jordbrukets löneökningar belöper sig till endast 2 procent; lönehöjningarna inom näringslivet i övrigt har stegrat levnadskostnadsindex med 2,6 procent. Denna tvåprocentiga höjning ställer talet om jordbrukarnas höga inkomster och det vanliga skallet mot jordbruket för dess väldiga övervinster i rätt belysning. Om man tar hänsyn till att höjningen av arbetserättningen inom jordbruket under 1951 blev mindre än inom flertalet andra näringsgrenar, framstår den populära agitationen mot de höga jordbrukspri- serna som oberättigad och osaklig. Löneökningarna inom andra näringar har höjt levnadskostnaderna mer under 1952, trots att löneökningarna här var större redan 1951, än motsvarande ökningarna inom jordbruket.

Orsakerna till att ekonomisk balans kunnat uppnås får alltså sökas dels i konjunkturnedgången utomlands och dels i den restriktiva politik som de svenska statsmakterna fört. Ett flertal åtgärder ingår som bekant i denna politik, bland annat restriktionerna i fråga om kreditgivningen, uttagningen av konjunkturskatt, investeringsavgift och bilaccis samt prisutjämning för export av skogsprodukter, byggnadsregleringen, priskontrollen m. m. Förutsättningen för att denna restriktiva ekonomiska politik skulle kunna skapa ekonomisk stabilitet inom landet var emellertid att inga nya prisstegringsvågor från utlandet vällde in över landet. Dess bättre har denna förutsätt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning också uppfyllts under det gångna året.

Hur blir det då för framtiden? Hur kommer den ekonomiska utvecklingen att se ut under 1953? Ingen lär väl kunna se in i framtiden och ge svar på dessa frågor; inte heller under denna replikdebatt har oppositionen kunnat ge något konkret svar.

Man får nog i likhet med finansministern nöja sig med att konstatera, att konjunkturutvecklingen är oviss och att risk finns både för ny inflation och för tendenser i depressiv riktning. Den ekonomiska politiken tvingas därför upprätthålla beredskap för båda dessa alternativ.

Det är givetvis också tänkbart att det jämviktsläge som uppstått kan komma att bestå åtminstone under detta år och att prisleförskjutningar uppåt eller nedåt blir av ringa storlek. Det är möjligt att den fortsatta rustningskonjunkturen utomlands kommer att visa tämligen stabila förhållanden under detta år utan nämnvärda tendenser till vare sig ny inflation eller depression. Om, som många menar, rustningarna kommer att passera sin höjdpunkt under detta år och utgifterna för dessa ändamål kommer att minska i både Förenta staterna och Västeuropa nästa år, kan ett helt annat och mera svärbemästrat läge uppstå. I så fall torde en konjunkturedgång av rätt stor omfattning knappast kunna undvikas. Sverige kan säkerligen inte undgå att få känning av en sådan nedgång.

Vad som inger oro i dagens läge är de föga gynnsamma utsikterna för utrikeshandeln. För år 1952 har balans mellan export och import i stort sett kunnat upprätthållas, men utsikterna för 1953 tyder på att jämvikten kommer att rubbas rätt avsevärt. Inkomsterna av exporten kommer måhända inte att bli tillräckliga för att betala den nödvändiga importen. Vi måste då använda vår redan förut otillräckliga valutareserv för betalningen. National-

budgetdelegerade räknar med en valutautströmning på åtminstone en halv miljard kronor på grund av fallande priser på våra exportvaror. Konkurrensen på utlandsmarknaderna hårdnar alltmer för dessa varor, och särskilt illa ligger verkstadsindustrien till. Produktionskostnaderna har genom inflationen ökat avsevärt, medan andra länder kunnat hålla sina kostnader väsentligt lägre än Sverige. Detta är fallet särskilt med Västtyskland. Konkurrensen från den tyska industrien har hårdnat alltmer på senare tid. Det är möjligt, som finansministern har sagt, att det kan bli en utjämning så småningom, och vi får hoppas att det går så, men kan vi inte exportera i erforderlig omfattning, kommer ett synnerligen besvärligt läge att inträda. Skulle exportindustrierna tvingas i mera betydande omfattning att inskränka driften och minska sin produktion, måste risken för en allvarlig lågkonjunktur med minskad sysselsättning bli uppenbar. Det måste för den skull bli en väsentlig uppgift för den ekonomiska politiken att skapa jämvikt i handelsutbytet med utlandet.

En ökning av exportindustriernas konkurrensförmåga är nödvändig och kan ske endast genom sänkning av produktionskostnaderna. Flera olika utvägar är här tänkbara. Att sänka lönerna för de anställda skulle givetvis medföra en billigare produktion. Men är detta möjligt eller över huvudens önskvärt? Jag tror det inte. En utjämning mellan hög- och låglöner skulle också medföra ett förbättrat läge. Jag tror emellertid att även denna väg är omöjlig eller i varje fall mycket svår att gå fram på. En annan utväg är rationalisering av driften, så att industrien genom användning av bättre och effektivare maskiner kan åstadkomma ökad produktion med den arbetarstam den förfogar över, d. v. s. en förbättring av produktiviteten. Detta är säkert en bättre väg. En tredje möjlig-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

het, som ju inte alls utesluter den förut nämnda utan tvärtom kompletterar denna, är att i ännu högre grad än vad som sker inrikta tillverkningen på högklassiga produkter. Svenska exportvaror har sedan gammalt åtnjutit ett stadgat rykte för god kvalitet. Nu är det viktigare än någonsin att detta rykte motsvarar verkligheten.

Finansministern anser, att den restriktiva ekonomiska politik, som hittills förts och som lett till balans i den inre ekonomien, alltså bör fortsätta. Han menar att om en mjukare ekonomisk politik leder till ny konjunkturuppgång inom landet med ökad efterfrågan på både arbetskraft och varor, så kommer detta att bli ett hinder för att skapa jämvikt i utrikeshandeln. Vi skulle då inte kunna exportera tillräckligt. Det resonemanget har naturligtvis fog för sig, men å andra sidan är det också önskvärt att industrien genom investeringar kan rationalisera sin produktion och därigenom göra det möjligt att sälja exportvarorna billigare, så att de kan hävda sig i konkurrensen på utlandsmarknaderna. Vi befinner oss i ett dilemma, då starka skäl kan anföras för båda dessa uppfattningar. Är det lämpligt eller inte lämpligt att t. ex. behålla investeringsavgiften och med den jämställda avgifter?

Det är här inte lätt att hävda en bestämd mening och säga, att så och så bör regeringen handla. Jag hoppas emellertid, som jag sagt tidigare vid olika tillfällen, att regeringen noga följer den ekonomiska utvecklingen här och i god tid företar de omläggningar av den ekonomiska politiken, som ett ändrat läge gör nödvändiga. Både kreditrestriktionerna och investeringsavgiften är onekligen besvärande för hela näringslivet, och de bör inte behållas så länge, att de försvårar näringslivets framskridande och exportnäringsarnas förmåga att hävda sig på de utländska marknaderna. I samband med

detta uttalar jag tillfredsställelse över att regeringen lättat på steriliseringen vid skogsförsäljningar.

Den nu framlagda budgeten för det kommande budgetåret är som sagt balanserad, finansministern har fått inkomsterna och utgifterna att gå något så när ihop. Balansen förefaller emellertid inte särskilt stabil, och kommer den ekonomiska utvecklingen att förlöpa ogynnsammare än beräknat är det väl ofrånkomligt med underskott i budgeten. På visst sätt är den underbalanserad redan när den lägges fram, om man nämligen tar hänsyn till den halva miljard som skall utbetalas till kommunerna. Statens inkomster har stagnerat, och något inkomstöverskott står inte längre till buds för att finansiera statens kapitalutgifter. Den måste nu alltså ta upp lån i den allmänna marknaden. Herr Hjalmarson har också i sitt anförande sagt, att det kan hända att vi på något över ett år kan vara uppe i ett lånebehov av ända upp till 2 000 miljoner kronor. Med hänsyn emellertid till att upplåningen under de närmast föregående åren varit begränsad, att det privata näringslivet synes efterfråga mindre kapital än tidigare för investeringar och att sparandet synes ha börjat öka igen, bör det vara möjligt att täcka de statliga lånebehoven.

De minskade inkomsterna på driftbudgeten motsvaras tyvärr inte av någon minskning i utgiftsbehoven. Tvärtom stiger utgifterna, till stor del automatiskt på grund av tidigare fattade beslut men också på grund av planerade nya reformer. Härvidlag utgör förbättringen av folkpensionerna den kanske mest väsentliga. Den kommer att kosta det allmänna mycket pengar, men denna ökning av de gamlas standard är så starkt motiverad ur sociala synpunkter, att man inte kan göra några invändningar mot reformen utan tvärtom hälsar med mycket stor tillfredsställelse att den genomförs. I

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

samband med detta vill jag uttala ett mycket bestämt önskemål om att den av vårt parti vid flera tillfällen förut framförda frågan om pensionering av arbetare och mindre företagare kommer att bli utredd och så snart som möjligt också genomförd.

Likaså finns det anledning att uttala belåtenhet med att sjukförsäkringsreformen nu synes vara på väg mot sitt genomförande i praktiken. Det nya förslag som nu framlagts av särskilda sakkunniga innebär väsentliga förbättringar gentemot det tidigare fattade principbeslutet. Inte minst viktigt är att det föreslås en samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna, som gör dessa socialförsäkringar mindre kostsamma och administrationen enklare och mindre dyrbar.

Försvaret kommer också att dra stora kostnader, fastän försvarsministern varit tvungen att pruta av på de militära anslagskraven. Det faktum att försvarsutgifterna omfattar cirka en fjärdedel av statens samlade utgifter på driftbudgeten utgör en talande illustration till läget ute i världen. Den oro som det kalla kriget skapar tvingar även vårt land att göra stora uppoffringar för försvaret. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att försvarsfrågorna vid denna riksdag liksom tidigare kan lösas i enighetens tecken.

Den upprustning av vägväsendet som har inletts är av stor betydelse för hela vårt land och alldeles särskilt för landsbygden. Det är tacknämligt att tillgången på arbetskraft nu blivit så pass stor, att upprustningen kan fortsätta i kanske ännu snabbare takt än hittills. Här anmäler sig ett nytt bekymmer: en gryende arbetslöshet sticker upp huvudet, inte blott i industriorterna utan även på landsbygden. Detta gör det ändå mer angeläget att medel finns till upprustning av vägar, ombyggnad av broar, breddning av järnvägar etc., så att de arbetslösa kan användas i arbeten till gagn för hela samhället. Detta

kräver naturligtvis mycket pengar, och bilskattemedlen kommer inte att räcka till, om de skall uttas efter hittills gällande grunder. Regeringen planerar fördenskill att höja bensinskatten. Skattehöjningar inger alltid betänkligheter och olust, men i detta fall måste höjningen ses mot bakgrunden av att en förbättring av vägarna är trängande nödvändig och kan motverka arbetslöshet. Regeringen begär nu ökat anslag till arbetslöshetens bekämpande. I fråga om detta vill jag endast uttala den förhoppningen, att de arbeten som igångsätts kommer att bli sådana, att de främjar ett produktivt syfte.

I sammanhang med vägfrågorna må det tillåtas mig att påpeka, att traktorerna inom jordbruket och näringslivet i övrigt är bundna vid transporter inom vederbörande näringsgren och icke kan komma till användning för transporter av t. ex. skogsprodukter m. m. Detta utgör ett uppenbart slöseri med både arbetskraft och materiel. Från näringslivets sida har gjorts framställningar till kommunikationsministern om ändring av trafikbestämmelserna i detta hänseende. Jag vill begagna tillfället att här vädja till kommunikationsministern om en välvillig behandling av denna framställning.

Några andra skattehöjningar föreslås inte i årets statsverksproposition, och det får man sannerligen vara glad för. Men så osäker som budgetbalansen är kan man ju sätta i fråga, om den av fjolårets riksdag beslutade skattesänkningen kommit till stånd i fall riksdagen då vetat om det verkliga budgetutfallet. Högern och folkpartiet har ju bedrivit en synnerligen intensiv propaganda för skattesänkningar under förra årets valrörelse, men hur går denna propaganda ihop med det statsfinansiella läge, som nu föreligger?

Nu har vi hört av såväl herr Ohlin som herr Hjalmarson, att de håller fortfarande på dessa skattesänkningar. Herr Ohlin menar, att det skall bli en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

omläggning av budgeten. På så sätt skall man få fram ett annat underlag för budgetberäkningen. Han menar att det finns förutsättning för skattesänkning. Från folkpartiets sida kommer också att framläggas förslag om minskning av statens utgifter.

Likaså säger herr Hjalmarson att högern skall komma med förslag om skattesänkningar. Herr Hjalmarson menar att det skall finnas utrymme härför genom att man höjer vissa avgifter. Det är tydligen pensionsavgifterna som skall höjas. Jag säger såsom tidigare sagts av finansministern, att jag inte är säker på att det förslaget blir mottaget med så förfärligt stor välvilja från de egentliga blivande folkpensionärernas sida. De hör väl till den kategori här i samhället som har det allra minsta ekonomiska underlaget, alltså inte de mera välsituerade. Givetvis har de svårare att komma ut med denna höjning av pensionsavgiften än om den tas ut direkt genom skatter. Herr Hjalmarson menar att man kan också minska på utgifterna, och han säger att då får också sociala förmåner sänkas. Jag föreställer mig, att herr Hjalmarson tänker på utgifterna för bostadsförbättringar, alltså på det förslag om att man skall minska på subventionerna som framlagts av bostadsutredningen. Om man inte skall minska bostadsbyggandet, får man i så fall gå in för en annan väg. Då får man gå in för en mycket radikal hyreshöjning, så att man inte för den som bygger minskar lusten att producera bostäder. Jag har följt debatten mellan Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, vilken i och för sig varit mycket intressant. Jag har inte sett att Svenska Dagbladet har svarat, men det kommer tydligen svar under riksdagsbehandlingen angående detta. Det råder säkert ingen tvekan om att den hänsynslösa skattesänkingspropaganda, som under fjolårets valrörelse såväl under hösten som under vintern bedrevs både av folkpartiet och högern,

tillförde dessa partier många röster, kanske inte minst högern. Det är självklart att de som då röstade för denna politik, alltså om sänkta skatter, väntar på infriande av löftena. Jag skall inte gå händelserna i förväg. Det har bebadats från dessa partier att riksdagen skall få ta del av deras förslag. Det är klart att när vi får se förslagen, kommer vi i riksdagen att ta ställning till dessa.

Jag skall gärna erkänna att det är synnerligen önskvärt att skattepolitiken utformas så, att den kommer att stimulera sparandet. Det är väl alla överens om. Vi är säkert också överens om att vi inte skall ha högre skatter än som är oundgängligen nödvändigt. Men det är kanske besvärligt att sänka skatterna och samtidigt skära ned statens utgifter på sådant sätt, att det blir en verklig skattelättnad. Dessa satser drevs ju tämligen hårt så sent som strax före jul från de bägge oppositionsledarna i den interpellationsdebatt som vi hade någon gång i början av november. Då framfördes särskilt från herr Ohlins sida, att »i flertalet konjunkturlägen bör staten eftersträva budgetbalans och inte ett uppreparande år efter år av väldiga budgetöverskott».

»Bättre än ett statligt tvångssparande — möjliggjort genom utomordentligt hårda skatter — är gynnsamma förutsättningar för enskilt sparande hos privatpersoner och företag samt inom försäkringsrörelsen.»

Nu kan man säga att herr Ohlin har blivit bönhörd. Det har blivit budgetbalans. Men man kan förstå att detta, med tanke på oppositionens tal om givna löften, känns litet besvärande, och man förstår också de sura miner, som en del tidningar och andra visar upp inför dagens situation. Det må kanske vara en tröst för oss, som i följd vid upprepade tillfällen varslade om att en sådan situation som nu inträtt skulle komma, att vi hade rätt i dessa spådomar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Temat i förra årets valrörelse, förutom de nämnda skattesänkningarna, var det här i debatten förut berörda räntevapnets användning samt färre regleringar. Beträffande räntevapnet vill jag endast deklarerar, att jag har samma uppfattning som tidigare, nämligen att det skall användas med mycket stor försiktighet och endast i yttersta nödfall.

När det gäller regleringarna hör jag avgjort till dem, som vill minska på dessa. Jag vill också begagna tillfället att här uttala min tillfredsställelse över att byggandet av småhus har frigivits och att man alltså nu slipper tillståndstvång för dem. Jag tror nog vi kan vara överens om att byggnadskostnadernas höjd är tillräcklig för att reglera byggnationen. Det torde måhända också vara möjligt att tämligen snart lätta på restriktionerna även för andra byggen. De höga byggkostnaderna gör nog, att såväl enskilda som kommuner tänker sig för mer än en gång, innan de sätter i gång med dessa stora och dyrbara byggen.

Det kanske kan tillåtas mig, herr talman, att här gå litet utanför ramen för den föreliggande statsverkspropositionen och säga några ord om ett förslag, som nyligen lagts fram för Kungl. Maj:t. Jag tänker här på 1944 års nykterhetskommittés betänkande, som nu är föremål för debatt ute i pressen. Jag vill begagna tillfället att här uttala min stora tillfredsställelse över att kommittén nu blivit färdig med sitt förslag, och jag skulle tro att min tillfredsställelse delas av herr Dickson. Det är glädjande att man nu kan skönja den tid, då motboken måhända går till historien. Jag har aldrig trott på detta kineseri. Jag tror att det mången gång mycket godtyckliga fiskaliska system som rätt inte alls har gagnat nykterheten. Möjligen har det gagnat alla dem, som varit anställda i detta stora kontrollsystem. Här föreligger tydligen en

möjlighet att spara en del, även om det inte blir så väldigt stora slantar.

I detta sammanhang är det ett par saker, som jag vill nämna något om. De är kanske inte så stora, men de kan ju vara betydelsefulla ändå.

Meningen är ju nu att spriten skall släppas fri och att den skall få köpas av alla oförvitliga medborgare. Vi skall tydligen ändå ha en ganska stark kontroll, men spriten skall som sagt få köpas utan någon ransonering. Nu är det ju så, att förbjuden frukt smakar bäst, och frågan är väl om inte den förbjudna frukten även när det gäller spriten har stimulerat till ökad konsumtion. Även på restaurang skall spriten bli fri, åtminstone efter klockan 15. Jag skall inte här ta upp någon debatt om huruvida detta klockslag är det riktiga eller inte. Den saken har man i tidningarna fört en väldig diskussion om. Det finns emellertid en detalj i detta sammanhang — jag erkänner gärna att den inte är särskilt betydelsefull — som jag vill något beröra. Det är ju så, att spriten på restaurangerna icke enligt förslaget skall vara begränsad — med undantag för brännvinet. Därav skall man inte få förtära mer än 10 cl. Är det manne därför att det är den billigaste av spritdryckerna och att det är meningen att på något sätt stimulera till att restaurangnotorna skall bli högre, eller vad kan skälet vara?

Vidare vill jag påtala en annan sak, som jag anser ganska betydelsefull för vår trädgårdsodling. 1944 års nykterhetskommitté har gått emot ett förslag från fruktodlarhåll att få framställa s. k. alkoholiserad cider, d. v. s. cider med 2,8 volymprocent alkohol. Det är alltså samma styrka som på vårt vanliga öl. Denna anhållan har kommittén icke ansett sig kunna bifalla. Enligt vad tidningarna meddelar är motiveringen den, att en lagändring härvidlag skulle kunna medföra att ungdomen förtärde dylik cider i stället för läskedrycker. Jag kan inte förstå den motiveringen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag tycker den är kostlig. Denna cider kan ju nämligen aldrig framställas och saluföras till samma billiga pris som våra läskedrycker — om man nu kan säga att de säljes till billigt pris, vilket man ju kan diskutera.

Dessutom är det så, att man inte kan förtära några större mängder cider, ty fruktskyran lägger hinder i vägen härför. Samtidigt har emellertid kommittén gått med på att s. k. starköl, d. v. s. öl med 4,5 volymprocent alkohol, skall få säljas. Jag har ingenting häremot. Det är nog riktigt att så sker. Men kommer då inte ungdomen att köpa detta starköl? Dessutom har ju ölet den egenskapen att den som förtär det vill dricka mer och mer, medan däremot fruktskyran, som sagt, hindrar förtäring av mer än en viss mängd cider.

Tillverkningen av cider skulle också komma att ha en välgörande inverkan i två riktningar. Den skulle — förmodar jag åtminstone — motverka den nuvarande stora importen av lätta viner till stort gagn för vår statskassa, och den skulle också komma att skapa möjligheter för avsättning av vår svenska frukt och alltså bli till hjälp för vår inhemska fruktproduktion. Jag hoppas verkligen att sista ordet ännu inte är sagt i denna sak, utan att den kan tas upp till förnyad omprövning.

Jag kan, herr talman, i samband härmed inte underlåta att påtala en annan propaganda som bedrivs, nämligen den rasande propagandan för Coca-Colan eller Rio-Colan eller vad den nu heter. Det har sagts mig att de amerikanska företag, som står bakom denna propaganda, offrar många miljoner kronor på densamma. Ingredienserna i denna tillverkning är bl. a. coffein och fosfor. Om något kommer att konkurrera med vår läskedrycksförsäljning så är det väl denna cola. Vi har också erfarit, att läskedrycksfabrikerna är mycket bekymrade, och om nykterhetskommitténs förslag går igenom i vad angår tillverkningen av must, saft och cider,

kommer det med all säkerhet att ge dråpslaget åt möjligheten att kunna tillverka och sälja produkter från våra egna fruktträdgårdar. Det är rätt betecknande att vår lagstiftning lägger alla möjliga hinder i vägen för produkter från våra egna trädgårdar men inga hinder för import från utlandet av all möjlig smörja; den får ske i nästan vilken utsträckning som helst.

Om jag hörde rätt där jag satt i min bänk, ställde både herr Ohlin och herr Hjalmarson den frågan till bondeförbundet, om det inte skulle ompröva den politik det nu för. Jag trodde verkligen att vi själva omprövat vår politik. Herr Hjalmarson var emellertid så ärlig att han sade, att vårt parti självt får ta ställning till sin politik. Vi tackar naturligtvis härför, men vi har aldrig tänkt be om lov att få göra detta; vi har aldrig tänkt fråga vare sig herr Hjalmarson eller herr Ohlin om vilken kurs och vilken politik vi skall föra. Och jag kan ju tillägga, att vi mycket noggrant övervägt den politik som vi fört och som lett till denna koalition, som jag förstår att de båda partiledarna är mycket sura emot. Den politik, som vi för i dagens läge, och den som ledde till koalitionen, har vi funnit vara riktig inte bara för vår egen del utan för hela landets.

Sedan tog herr Ohlin upp en polemik om grispremierna. Han var emellertid mycket hovsam och sade, att det ord grispremier han därvid använde skulle ingen ordentlig människa i detta land mera ta i sin mun, detta om jag hörde honom rätt. I så fall får vi hålla honom räkning härför. Det hela har ältats så mycket i Ohlins valrörelse, i hans egen valfilm o. s. v., att det bör nog vara svårt att fortsätta med detta tal. Herr Ohlin sade att det hela medverkat till en snedvridning av produktionen, så att vi nu måste sänka fläskpriserna. Jag tror emellertid för min del att bakom denna prissänkning ligger något helt annat. Jag tror att det bl. a. är en felaktig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och bristfällig statistik över våra sugg-betäckningar, som i detta fall spelat en ganska stor roll. Den behöver därför göras mera noggrann och effektiv.

Herr Ohlin utdelade en väldig känga med anledning av vårt dyra matfett. Jag fattade inte riktigt om han med sitt uttalande menade, att också smörpriset skulle sänkas, eller om det bara var fråga om margarinpriset. Han nämnde i vart fall ordet matfett, och till matfett hör ju båda produkterna, smör och margarin. Nu är det emellertid så, vilket också framhölls av herr Fast, att pris-sättningen på mjölk och smör är en väsentlig del av den hjälp, som lämnas särskilt de mindre jordbrukarna. I fråga om priset på mjölk och smör kan vi givetvis inte släppa efter på något som har med riksdagens beslut i detta hänseende att skaffa, att jordbrukarna som näringsidkare skall ha samma ersättning för sitt arbete som andra näringsutövare, utan det beslutet måste vi hålla fast vid.

Herr Ohlin menade vidare att vi haft stora möjligheter att exportera smör till förmånliga priser och därigenom kunnat sänka priset på matfett; jag förmodar att han därvidlag menade margarinpriset. När det gäller denna exportmarknad på smör så vet alla som har med den att göra, att den är mycket labil. Exportmöjligheterna kan vara goda en kortare tid, men exporten kan också stagnera. I vart fall tror jag att det är ganska farligt att kort räkna med en högkonjunktur på denna exportmarknad, som mycket hastigt och ryckvis kan förändras.

Beträffande den sänkning av margarinpriset, som priskontrollnämnden föreslagit, menade herr Ohlin, att i det ärendet borde jordbrukarorganisationerna ha blivit hörda. Ja, men de har ju hörts, herr Ohlin! Först remitterades ärendet till jordbruksnämnden, som avstyrkte förslaget. Jordbruksnämnden hörde förhandlingsdelegerade, där också folkpartiet är företrätt. Dessa in-

stanser avstyrkte emellertid enhälligt förslaget om sänkning av margarinpriset. Jag förstår därför inte vad herr Ohlin menar att det var för organisationer som icke skulle vara hörda. — Dessa organisationer är redan hörda. Nu tror jag, herr talman, att jordbruksministern senare kommer att beröra denna fråga, varför jag icke skall yttra mig mer om detta.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa funderingar till dagens debatt.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! För att inte ett onödigt missförstånd i en sakfråga skall kvarstå i debatten vill jag fästa herr Petterssons i Dahl uppmärksamhet på att folkpensionärerna inte betalar några pensionsavgifter.

Herr von SETH (h): Herr talman! När statsministern på valnatten intervjuades angående valresultatet, framgick det att han ansåg att de uteblivna framgångarna för socialdemokraterna och koalitionen över huvud taget berodde på det dåliga vädret på valdagen. För min del gjorde jag då den reflexionen, att förvisso har de dåliga väderleksförhållandena under eftersommaren och hösten hårt drabbat landets jordbrukare, men de uteblivna framgångarna för koalitionsregeringens medlemmar berodde säkerligen mindre på den vanliga väderleken än på det politiska klimat, som har skapats i detta land, inte minst av socialdemokratien. Skördetiden har inte visat sig vara så gynnsam för det socialdemokratiska partiet, den skördetid som herr Myrdal siade om redan 1945.

Finansministern, statsrådet Sköld, har från denna talarstol i dag framhållit att de svårigheter, som har yppat sig för företagsamheten här i landet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och inte minst för våra exportföretag, beror på ett hårdnande ekonomiskt klimat på grund av förhållandena utomlands, som inte regeringen kan hjälpa. Ja, den saken har vi hört i valrörelsen och många gånger här. Finansministern och socialdemokraternas representanter skyller de svåra förhållanden, som vår företagsamhet befinner sig i, än på Koreakrisen och än på andra omständigheter utomlands.

För min ringa del har jag under min verksamhet haft att göra med företagsamheten i dess olika former, och själv är jag företagare. Inom det län jag representerar, Jönköpings län, står företagsamheten ganska högt. Småföretagsamheten i Gnosjö, Anderstorp och Värnamo är ju ganska berömd, och våra storföretag i Jönköping, Huskvarna och andra städer har världsrykte. Det är likadant i hela vårt land: vare sig företagen är stora, medelstora eller små, så är företagsamheten nödvändig för vårt folk. Den har skapat sig ett namn och ett rykte på världsmarknaden som inte är att förakta. Men om man i dag talar med dessa företagare, vare sig de är småföretagare eller storföretagare, så framhåller de, om de står med fötterna på jorden, de svårigheter som regeringens ekonomiska politik har försatt dem i. Dessa svårigheter beror på regeringens ingripande när det gäller kreditrestriktioner, investeringsavgifter, tidigare investeringsskatten, skattesystemet o. s. v. När därför finansministern i dag upprepar att regeringens politik inte har medverkat till de svårigheter, som vår exportindustri i dag befinner sig i, vågar jag gentemot detta inlägga en bestämd gensaga.

I den amerikanska valrörelsen talades det mycket om den fria företagsamheten, och det skapades av Stevensen ett ofta återkommande uttryck. Han sade, att man inte kan åstadkomma blomstring i ett land genom att hålla den fria företagsamheten nere.

När man talar med socialdemokrater man och man emellan, erkänner dessa riktigheten i denna tes. Men när man ser på regeringens handlande och ekonomiska program finner man att detta går stick i stäv häremot.

Jag skall i dag uppehålla mig vid ett särskilt avsnitt, som försvårar företagsamheten och som gör att nya företagare, som vill sätta i gång företag, ingalunda stimuleras av statsmakterna. Här läggs i stället en serie svårigheter i vägen för denna företagsamhet.

Med handelsminister Myrdal som den drivande kraften lät Kungl. Maj:t efter andra världskrigets slut tillsätta ett flertal varubranschutzredningar eller strukturutredningar, som de slutligen kom att heta. Dessa kommittéer arbetade med en viss vara i brännpunkten, t. ex. olja, skor, möbler, böcker, glas, sten etc., och sökte klarlägga strukturen på den handel och industri som låg bakom varan. Syftet var att söka nå en bättre näringsekonomisk planering och en effektiv rationalisering inom de branscher, som berördes av respektive utredningar. Såsom exempel på sådana utredningar kan jag nämna, att det år 1945 tillsattes en oljeutredning, en skoutredning, en försäkringsutredning och en fiskkonserverutredning. Dessa följdes år 1946 av en läkemedelsutredning, en bokutredning, en potatisutredning m. fl. Det är alltså en stor sortering på olika branscher.

Utredningarnas uppgifter inskränkte sig emellertid inte till att genom denna kartläggning söka stimulera till rationaliseringar eller produktionsförbättringar inom branscherna, d. v. s. till åtgärder som syftade till att komma både näringslivet och konsumenterna till godo, utan vid sidan härav ålåg det varje utredning att undersöka förutsättningarna för ett statsövertagande av berörda företag. Den ideologiska bakgrunden härtill fanns också klart uttryckt i det socialdemokratiska arbetarpartiets efterkrigsprogram, där man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

önskade ett överförande i samhällets ägo av de delar av näringslivet, där den enskilda företagsamheten ansågs leda till misshushållning och monopolism. Dessa tankegångar har utvecklats vid flera tillfällen av socialdemokratiska motionärer, som tillsammans med kommunistiska motionärer hemställt om mer genomgripande socialiseringsåtgärder mot det enskilda näringslivet.

Önskningarna har varierat högst avsevärt, från ett omedelbart förstatligande till strukturundersökningar med förstatligande i sikte, exempelvis av oljehandeln, försäkringsväsendet, bankväsendet, möbelindustrin m. fl. Riksdagens majoritet och regeringen fann det emellertid lämpligt att stanna vid det senare alternativet. I direktiven för de sakkunniga varierades emellertid ordalagen i denna del av utredningsuppdraget, och ofta inbakades det i det allmänna önskemålet om en förutsättningslös prövning av olika alternativa organisationsformer för vederbörande industri. Denna försiktighet i uttrycks sättet kom emellertid icke att undanskymma de politiska biavsikterna med strukturutredningarna.

De flesta kommittéer har numera avslutat sitt arbete, och man kan närmare dröja vid de lärdomar som givits. När det gäller frågan, om utredningarna lett till en höjning av produktiviteten och effektiviteten hos de berörda företagen genom de föreslagna tekniska och organisatoriska rationaliseringarna, måste man besvara denna fråga jakande. Det har, som framhölls av skoutredningen, skett ett ömsesidigt utbyte av informationer och idéer, vilket utan tvivel givit värdefulla impulser inom denna bransch.

Att goda resultat nåtts på detta väsentliga område är emellertid inte det samma som att icke samma eller bättre resultat skulle ha kunnat nås med undvikande av de omständliga och kostnadskrävande statliga utredningarna. Jag kan sålunda här nämna att inom

näringslivet finns det flera utredningsinstitut, som ägnar sig åt just sådana utredningar som det här talas om. Man kan nämna Industriens utredningsinstitut, Grosshandels utredningsinstitut och Affärsekonomiska forskningsinstitutet. Dessas verksamhet har säkerligen lett till ökad rationaliseringsverksamhet inom industri och handel. Frågan om huruvida de privata utredningsinstituten är bättre rationaliseringsinstitut än de statliga bör ses i belysning av att bakom de statliga utredningarna ligger, som jag nyss sade, en politisk biavsikt, nämligen önskemålet om ett samhällsovertagande av företagen. Detta, herr talman, måste ju vara ett dagligt och kännbart hot, som både stora och små företag känner och uppfattar som en ytterligare pålaga.

Som socialiseringsutredningar har de nu avslutade kommittéerna med något undantag kommit till ett för socialiseringstillskyndarna nedslående resultat. Utredningarna har icke ansett sig kunna tillstyrka ett förstatligande. Denna slutsats grundas icke på ideologiska skäl eller rättvisehänsyn utan på de undersökningar, som företagits om det enskilda kontra statliga näringslivets effektivitet. Härmed har det visat sig att under nuvarande förhållanden leder ett näringsliv, grundat på enskild företagsamhet, till säkrare och högre produktionsresultat och därigenom tryggare förhållanden även för arbetstägarna.

Om således de avslutade utredningarna icke lett till något ökat förstatligande av näringslivet har emellertid deras existens skapat oro och osäkerhet inte bara inom berörda företag utan inom företagsverksamheten över huvud taget. Den eftersträfvade förenklingen och rationaliseringen inom drift och distribution motverkas av att man i bakgrunden hållit rationaliseringsalternativet såsom ett hot. Atmosfären kring dessa utredningar har inte varit den bästa. Utredningarna har, även om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detta icke varit statsmakternas mening, blivit domstolar inför näringslivet, som ställts till ansvar med socialisering som värsta straff. Den nödvändiga förtroendefulla samverkan med näringslivets specialister och kvalificerade fackmän, som fordras för att lösa sådana invecklade problem, har därför inte kunnat åstadkommas. I detta sammanhang vill jag dock uttala min tillfredsställelse över att i direktiven till den utredning, som i slutet av föregående år tillsattes för att utforma statliga stödåtgärder i syfte att stimulera avsättning, produktion och sysselsättning inom näringslivet, icke nämnes något om att staten genom ökade kontrollåtgärder skall öka sitt inflytande.

I nuvarande ekonomiska läge, som ju för vårt lands del kännetecknas av en tydlig konjunkturförsvagning på grund av skarp utländsk konkurrens, åtföljd av avsättningssvårigheter, produktionsinskränkningar och permittering av arbetskraft, är det av vikt att allt som kan verka hämmande på företagens önskan att vidtaga nödiga konsolideringsåtgärder undanröjes. Ett undanröjande av det latent hot som de kommittéer innebär, vilkas arbete syftar till att öka statens kontroll- och regleringsbefogenheter över det enskilda näringslivet, är synnerligen önskvärt och skulle ge ett klart uttryck för statsmakternas vilja att utan politiska biverksamheter hjälpa det svenska näringslivet och därigenom skapa bättre förutsättningar för ett högre och jämnare produktionsresultat, vilket i sista hand skulle komma konsumenterna och arbetstagarna till godo och dessutom skulle ge staten större skatteintäkter.

Just denna sista punkt skulle jag alldeles särskilt vilja trycka på. Den sammanhänger i högsta grad med de programpunkter som framförts från högerhåll, där vi påstår att om man stöder det enskilda näringslivet ger man därigenom också — även med sänkt skatteprocent — möjlighet att in-

leverera ett större skattebelopp till statskassan.

Herr talman! Jag har även en annan sak som ligger mig varmt om hjärtat, en sak som till en del berör statsverkspropositionen och som jag inte vill underlåta att dra upp i denna remissdebatt. Det gäller den inre säkerheten för vårt land. Vad denna beträffar torde man först och främst vara tvungen att konstatera två saker.

Det ena är, att vi i dagens världspolitiska läge har fått en helt ny giv från världskommunismens sida med nya direktiv och med en ny taktik för de olika ländernas kommunistpartier som följd. Att dessa direktiv och de övriga åtgärderna effektiviserar undermineringsarbetet behöver jag knappt tillägga.

Det andra är, att det i vårt land uppstått vissa svaghetstecken inom ledningen för det departement som handhar den inre säkerheten, alltså inrikesdepartementet. Inrikesministern har beklagligtvis i vissa pressorgan kommit att angripas rätt hårt, därför att en rad tråkigheter och splittrade uppgifter satt honom i ett läge, där det varit svårt för honom att leda sitt departement med den kraft och den fasta målsättning som så väl behövs just här. Även pressorgan inom inrikesministeriets eget parti har ifrågasatt, om han icke skulle behöva vidta kraftigare åtgärder. En dylik strid kring en inrikesminister i dagens mycket viktiga och ansvarsfulla läge är inte bra. Därtill har helt nyligen inrikesdepartementets förfarne och, jag skulle vilja tillägga det, skickliga statssekreterare nu fått en annan uppgift. Han har ju blivit ålagd den maktpåliggande uppgiften att ta hand om vårt gränslän i norr, varför det alltså gäller att finna en lika god kraft på den post som han nu skall lämna.

För vårt lands del har ännu inga kommunistiska utrensningar påbörjats, men däremot har fullt tydliga signaler om en ändrad taktik inom kommunist-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

partiet iakttagits. Gallring av medlemmar och stärkande av sammanhållningen är liksom vissa ledarskiften inte så intressanta som den aktivitet, som tycks utvecklas inom den underjordiska kommunistiska apparat, som alltid funnits men som nu håller på att ytterligare påbyggas och utbyggas. Efter som Stalin lovat att det krig, som kan befaras komma, skall bli ett krig mellan kapitalistiska stater, har ju de svenska kommunisterna full täckning för sina åtgärder att stärka sin underjordiska apparat. De kan ju motiveras med kravet på en starkt kamp mot s. k. imperialistiska attacker mot vår neutralitet. Sådant går lättare i människor än kravet på kamp för Sovjetunionen. Detta mål passar ju också bra ihop med svenska kommunistpartiets nyvunna nationalism och jag skulle vilja säga blågula camouflage. Jag syftar alltså på den affisch med de blågula färgerna, som kommunistpartiet hade mage att klistra upp i hela Sveriges land under valrörelsen.

Säkerhetsåtgärderna i Sveriges land har inte varit fullgoda, vilket namnen Hilding Andersson och Fritiof Enbom med all tydlighet klarlägger. Det är ju så, att övervakningen av våra farligaste utländska förespråkare upphörde efter kriget. Säkerhetstjänsten demobiliserades efter hand, och under några år kunde den underjordiska verksamheten utvecklas utan att störas alltför mycket. Detta var en felbedömning från såväl riksdagens som regeringens sida, vilket högern redan då klart sade ifrån.

I detta sammanhang vill jag också rikta en fråga till vår utrikesminister, huruvida han har för avsikt att i vårt land tillämpa reciprocitetsprincipen när det gäller de utländska diplomaterna. Trots utrikesdepartementets försök att mörklägga dessa saker är det dock känt, att ett par dussin östeuropeiska diplomater tvingats lämna vårt land under de senaste fem åren på grund av att de direkt varit engagerade

i spionage eller också på grund av handlingar som nära sammanhängt med dylik verksamhet. Det halva löfte om begränsning av östdiplomaternas rörelsefrihet, som hans excellens utrikesministern gav i riksdagen förra vintern, har ju sedermera återtagits. Sedan dess har en del hänt som aktualiserat detta problem. Sovjetunionen har under notväxlingen med Sverige förklarat sig inte tro på de svenska domstolsutslagen i spionaffärerna och förnekar de ryska tjänstemännens engagement i dessa. Detta är i verkligheten en grov kränkning av våra domstolar, som kräver ett svar. För att i framtiden undvika dylika påståenden vore det riktigt att nu i enlighet med diplomatisk rutin tillämpa samma regler beträffande de ryska diplomaternas rörelsefrihet, som nu gäller för de svenska i Sovjetunionen. Denna sak har förut framkastats här, men jag tror att tiden nu är mogen för att i detta fall gå från ord till handling. Jag tror också att svenska folket är mycket intresserat av denna sak, och jag skulle vara mycket tacksam om jag kunde få ett svar på denna fråga.

I samband med dessa saker skulle jag också vilja vända mig till den för tillfället frånvarande justitieministern i en fråga, som också berör inrikesministerns område. Den gäller den beryktade kalixspionen, ingenjören som vi vet sålde ritningar över Sveriges väl då mest aktuella och viktiga försvarslinje till Sovjetunionen. Denne man dömdes till livstids fängelse men benådades till vistelse på sinnessjukhus. När han varit på Beckomberga en tid utskrevs han som frisk. Denna tillämpning av nådeinstitutet när det gäller personer, som begått förrädiska handlingar av detta slag, förefaller väl de flesta vara, mycket lindrigt sagt, en smula för generös. Det är ett allmänt talesätt på många håll att våra båda storspioner »väl snart blir sinnessjuka och slipper ut igen». Ett dylikt tänkesätt ger ingen respekt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för lagen, och rättssäkerheten undergrävs genom att sådana saker som i fallet med kalixingenjören verkligen har inträffat. Man skulle nog bra gärna vilja höra justitieministerns försäkran om att man för framtiden verkligen har garderat sig för att något sådant som hänt inte kommer att inträffa igen.

I det sammanhanget vill jag innan jag slutar dra fram ett annat fall, som i dagarna har blivit aktuellt, fast på ett annat håll. Det gäller den tyske sjöman, som under kriget dömdes till sju års straffarbete för att ha försökt spränga en båt i Hammarbyhamnen. Denne man, Rolf Konrad Hagge, var den berömde sabotageledaren Wollwebers närmaste man och hade en kommunistkarriär bakom sig. I likhet med ett antal framstående underjordiska kommunistledare på nära håll var han officer i röda spanska armén och hade sedan saboterat transportväsendet i en rad länder för att till slut hamna i Sverige. Nåväl, denne Hagge, känd som en av den europeiska kommunismens »stjärnor», dömdes till sju års fängelse, men blev även han, trots sin dokumenterade farlighet, överförd till en anstalt för sinnessjukvård. Sedan kommer en fullkomlig köpenickiadhistoria. Hagge promenerade helt enkelt ut ur anstalten, for till Stockholm, kontaktade sina sabotagekumpaner och hamnade genom rysk förmedling snart i en högre militärskola i Moskva.

I dessa dagar talas det mycket om kommunistutrensningen i Östtyskland. Det kan ha sitt intresse för riksdagens ledamöter att veta att denne Hagge, som i Sverige troddes behöva vård på en anstalt, i dag ryckt upp i toppen bland de östtyska kommunisterna. Han är högste folkarméchef i rostockdistriktet, alltså vid östersjökusten rätt nära Skandinavien, han har brigadgenerals rang, är chef för folkarméstaben i Rostock och utnämndes i höstas till chef för östtyska folkarméns tekniska avdelning. Dessutom var han pansarinstruk-

tör för östtyska pansarvapnet. Den tekniska avdelningen handhar bland annat robotbasfrågan på södra östersjökusten i rysk regi. Den mannen, specialist på svenska förhållanden, har mitt för näsan på svenska folket promenerat ifrån sitt straff och rakt in i den kommunistiska karriären, och det är säkerligen fara värt att han från sitt högkvarter på Dhartingerstrasse i Rostock har fingrarna med i det ryska spel, som f. n. pågår i Sverige.

Det är angeläget att svenska folket får en försäkran om att inga sådana saker i fortsättningen får bli en fläck på vårt polis- och fängvärdsväsendes rykte inför utlandet och en uppmuntran för folk med statsfientliga avsikter att handla på det viset. Vår säkerhetstjänst bör kunna lita på att dess arbete inte leder till sådana orimligheter.

Herr talman! Jag skall inte i år närmare uppehålla mig vid den kommunistiska infiltrationen vid vårt statliga radioföretag. Jag har förut talat om det, men jag kan inte underlåta att peka på att radion är ett av de verkssammaste propagandamedlen och att en av de första institutioner, som faller i diktaturagenternas händer vid kupper, just är radion och radiostationerna. Det har länge varit känt, och jag har tidigare påpekat, att det vid Radiotjänst finns personer med kommunistisk åskådning. Man har också med en viss oro noterat Ny Dags antydningar om att kommunistiska medarbetare inte fått komma till tals i den svenska radion, liksom man också har uppmärksammat den ryska radions framhävande av uttalanden av vissa svenska radiotjänstemän. Även om man på ledande håll anser att man bör hålla ett vakande öga över den demokratiska renlärigheten hos dem, som sitter i den svenska Radiotjänst i olika befattningar, bör det, anser jag för min ringa del, än en gång klart uttalas att faran på intet sätt är över. Fortsatt vaksamhet och skärpt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sådan är säkerligen på detta område av mycket stor vikt.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga att det klander som jag här riktat emot inrikesministern anser jag vara befogat, och jag anser att vissa förhållanden när det gäller vår säkerhetstjänst, förhållanden som jag här har påpekat, bör man ta itu med på allvar. Men ansvaret faller inte enbart på inrikesministern. Jag är angelägen att säga att det faller även på utrikesministern och på justitieministern. Man får hoppas att de fall, som jag här har refererat, skall bli enstaka företeelser som inte upprepas, så att det arbete som vår säkerhetstjänst gör och de kostnader som nedläggs här icke blir tillspillogivna utan länder vårt land till nytta.

Herr HENRIKSSON (s): Herr talman! Den borgerliga oppositionen har ju under de senaste åren vid flera tillfällen kritiserat regeringen och riksdagsmajoriteten för att inte ha vidtagit tillräckligt kraftiga åtgärder för att få ett stopp på den inflationistiska utvecklingen. Man har också i dagens debatt pekat på att de åtgärder som har genomförts ofta har kommit för sent för att leda till avsedda resultat. Jag skulle för min del vilja säga, att den debatt, som hittills har förts i dag, ändå inte ger något belägg för att den tidigare kritiken har varit riktig, eftersom man ju har kunnat komma fram till ett balanserat läge i vår samhällsekonomi. Jag vill för min del gärna med tillfredsställelse notera att det är på det sättet.

Jag vill samtidigt säga, att man många gånger målat en alltför mörk bild av de förhållanden, som överkonjunkturen medfört. Det har framför allt från oppositionens håll gjorts på ett sådant sätt, att man skulle kunna tro, att den särskilt höga konjunkturen under de senare åren bara medfört allvarliga skadeverkningar.

Jag tror, att när man kommer litet

längre fram i tiden skall man finna, att överkonjunkturen även haft mycket gott med sig. Om man vill se löntagarna som en hel grupp, skall man finna, att de under dessa år icke bara erhållit högre inkomster utan även en mycket kraftig förbättring av sina reallöner. Jag tror inte man gör orätt, om man säger, att samma förhållande gäller en annan mycket stor grupp i vårt samhälle, nämligen jordbrukarna. Dessa har också kunnat öka sin reella inkomst under den tid överkonjunkturen pågått.

Om man alltså kommer fram till att överkonjunkturen åstadkommit betydande förbättringar kan man ju inte utan vidare bara påstå, att den har lett till skadeverkningar. Jag är emellertid den förste att understryka det riktiga i ett balanserat läge, detta därför att det under överkonjunkturen inte har varit möjligt att uppnå en så rättvis fördelning av den under dessa år uppkomna stora produktionsökningen som varit önskvärd. En del grupper har fått vänta längre än andra på att få del av produktionsökningen. Jag kan särskilt nämna folkpensionärerna, som nu är aktuella, men det finns även vissa löntagargrupper, som kommit i sämre läge än majoriteten.

Det finns tydligen även en del grupper, som varken fått eller kan räkna med att få täckning för det sämre penningvärde, som har inträffat under överkonjunkturen, nämligen de som i huvudsak lever på sparkapital eller har till beloppen oförändrade pensioner från enskilda arbetsgivare att dra sig fram på.

Bland annat ur fördelningssynpunkt är det bra att man har nått fram till stabilitet, och det är också önskvärt att den bevaras. Om man vill göra detta är det väl också riktigt, som framhållits från finansministerns sida, att nu icke brådstörtat avveckla de åtgärder, som har tillkommit under de senare åren för att man skulle kunna rå på den in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

flationistiska utvecklingen. Det är angeläget att vänta därmed tills man är på den säkra sidan eller tills man börjar märka att de av staten gjorda ingripandena skulle vara en allvarlig fara för en starkt depressiv utveckling i vårt land. I det läget tycker jag icke vi är för närvarande. Det finns tvärtom anledning att räkna med att vi kan med god sysselsättning bevara den stabilitet vi nu har nått.

Vad beträffar inkomstutvecklingen kan man väl säga, att läget för närvarande är ovisst. Förhandlingar pågår för löntagarna, och man vet inte hur de kommer att sluta på olika områden. Det finns emellertid för närvarande icke något, som tyder på att resultatet av årets lönerörelse skulle bli ett annat än det som LO och TCO uttalade sig för redan i höstas, nämligen att lönerörelserna inte skulle leda till generella löneförbättringar eller till en allmän uppgång av prisnivån.

De motsättningar, som nu till stor del förekommer i löneförhandlingarna, tycks mycket grunda sig på att man från arbetsgivarnas sida inte nöjer sig med att stanna vid oförändrade löner utan önskar rätt långtgående sänkningar av nu utgående löner. Så allvarligt kan gärna inte det nuvarande läget för vårt näringsliv betecknas, att det skulle vara nödvändigt för löntagarnas del att acceptera en sänkning av den lönestandard dessa för närvarande har. Det bör i stället vara möjligt att genomföra de justeringar, som på en del håll har föreslagits, inom den totala inkomstens ram.

Om man nu kan räkna med i stort sett oförändrade inkomster, tycker jag att det skulle vara möjligt för vår industri att få till stånd den förbättring i konkurrensläget, som man nu eftersträvar. Om kostnaderna för arbetskraften blir oförändrade och om kostnaderna för andra produktionsfaktorer endera förblir oförändrade eller sjunker, måste en helt normal och inte särskilt

exceptionell rationalisering ändå kunna leda fram till att man får lägre produktionskostnader och har möjlighet att hålla lägre priser än tidigare. Det är då ett förhållande, som kan få betydelse för våra exportnäringars möjlighet att konkurrera ute på världsmarknaden och som kan få betydelse för levnadsstandarden inom landet.

Från de fackliga huvudorganisationernas, LO och TCO, sida har man fäst rätt stort avseende vid prisfrågorna när man intagit här nämnda ståndpunkt om att lönerna inte generellt bör höjas. Man har ansett, att det borde vara möjligt att så småningom komma fram till prissänkningar och på det sättet till en ytterligare förbättring av levnadsstandarden.

Vi får emellertid räkna med att på betydande områden är levnadskostnaderna för närvarande låsta. Det är inte möjligt att på kort sikt få till stånd en sänkning av hyreskostnaderna, och på livsmedelsområdet är priserna till stor del bundna genom de överenskommelser som träffats med jordbrukarna. Man kan därför inte utgå ifrån att det härvidlag skall kunna ske några mer märkbara förändringar under den tid som nu aktuella avtal är i kraft. På andra områden kan däremot den minskade efterfrågan på varor och den ökade konkurrensen kanske leda till prissänkningar, och det är givetvis mycket angeläget att dessa möjligheter tillvaratages. Jag vill också för min del understryka betydelsen av att man utnyttjar de organ som staten har till sitt förfogande för att påskynda prissänkningarna på de områden, där dessa inte av sig själv kommer fram. Vi vet att på många varor vill gärna höga handelsvinster hålla sig kvar även om efterfrågan minskar.

Jag kan med hänsyn härtill inte dela den uppfattning, som framförts från den borgerliga oppositionens sida och nu senast av herr Hjalmarson, att den statliga priskontrollen borde så

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fort som möjligt avvecklas. Jag är övertygad om att den även i nuvarande läge har betydande uppgifter att fylla. På områden, där man som sagt av erfarenhet vet att de höga priserna gärna vill dröja kvar, bör det ske en granskning av produktionskostnader och handelsmarginaler, och man bör se till att det företages möjliga rationaliseringar av varudistributionen och att omkostnaderna över huvud taget hålles nere, så att varorna inte i onödan fördyras för konsumenterna. Kanske det kan sägas att priskontrollen inte har så stora möjligheter att åstadkomma långtgående prissänkningar, men i ett läge, som är stabilt och där ofta även de små rörelserna är av betydelse, är det viktigt att varje liten chans till prissänkningar utnyttjas. Om så inte frivilligt sker, är det av betydelse att man har ett statligt organ, som kan övervaka det hela och se till att det sker en pressning av priserna till konsumenternas förmån.

Jag vill därför uttala en förhoppning om att de nya direktiv för priskontrollnämnden, som har signalerats, skall bli färdigställda och godkända så snart som möjligt. I detta sammanhang vill jag också uttala en förhoppning om att det förslag till lagstiftning i fråga om åtgärder mot konkurrensbegränsning, som vi enligt propositionslistan har att vänta till denna riksdag, skall bli så utformat, att det ger möjlighet till sådana ingripanden från statens sida, att man kan befrämja den konkurrens som det enskilda näringslivet så ofta talar om men som allt som oftast inte är verklighet.

På tal om löner och priser vill jag erinra om ett uttalande, som herr Ohlin gjorde tidigare i dag och som herr Sköld sedan bemötte. Herr Ohlin sade att om man eftersträvar endera lönehöjningar eller prissänkningar, måste det komma att betyda att den grund, på vilken den ekonomiska planen är uppbyggd — oförändrad konsumtion —

inte kommer att hålla. Herr Sköld har redan konstaterat att utvecklingen under år 1952 inneburit en kraftig ökning av reallönerna utan att det fört med sig en tillnärmelsevis lika stor ökning av konsumtionen, och därmed är ju klarlagt att det inte alltid behöver vara så, att en ändrad relation mellan löner och priser till lönernas fördel medför en omedelbar konsumtionsökning.

Det är emellertid, utöver vad finansministern sålunda redan sagt, en annan sak som enligt min mening har sitt intresse i detta sammanhang, nämligen frågan om hur dessa ökade inkomster har använts, om de inte har använts för en ökning av konsumtionen. Det är tydligt att genom den politik, som förts av den nuvarande regeringen, har man fått till stånd det ökade sparande, som vid så många olika tillfällen efterlysts här i riksdagen. Och jag tror att man har kunnat få till stånd denna ökning av sparandet på ett bra mycket bättre sätt genom dessa generellt vidtagna åtgärder för att dämpa den inflationistiska utvecklingen än som varit möjligt genom de rekommendationer till sparsamhetsfrämjande åtgärder, som högern och folkpartiet presenterade vid förra årets riksdag och som uppenbarligen skulle ha inneburit att man premierat visst sparande men brytt sig mycket litet om annat sparande, nämligen det som skulle ha skett inom de stora folkgrupperna.

Herr talman! Till vad jag här har sagt om priser och löner vill jag också foga några ord om den andra fråga som nu framför allt står i blickpunkten, nämligen frågan om sysselsättningens upprätthållande.

Det är rätt naturligt att sedan vi nu under flera år inte bara haft full sysselsättning utan överfull sysselsättning, kommer varje tendens, som kan leda till en nedgång i sysselsättningsgraden, att särskilt uppmärksammas. Även om det är fråga om en i siffror uttryckt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mycket obetydlig nedgång, innebär den ändå en vändning i förhållande till vad som har varit rådande och man tycker därför att det hela börjar verka oroande.

Om jag bortser från de permitteringar, som förekommit vid julhelgen, kan emellertid de siffror över arbetslösheten, som finns inom fackföreningsrörelsen, inte sägas visa på någon allvarigare nedgång i sysselsättningen. Det är kanske inte heller det nu aktuella läget, som inger oro på olika håll, utan mera att man är rädd för att det skall bli en sådan fortsättning, att vi längre fram kommer att få en mera betydande minskning av sysselsättningsgraden. Även om det är så att man inte har anledning att för dagen räkna med det, så tror jag det är viktigt att vi gör klart för oss hur det skulle bli, om vi finge en mera allvarlig vändning i konjunkturen. Om det bara blir fråga om omsättningsarbetslöshet, så klaras den ju väl med de medel, som staten och löntagarna för närvarande har till förfogande. Den kan klaras genom den välfungerande arbetsförmedling som vi har, och den kan också hjälpligt klaras om vi nu får en förbättring av de ersättningar, som löntagarna och staten gemensamt finansierar vid arbetslöshet. Skulle vi emellertid få en mera allvarlig förändring på detta område, är det tydligt, att statsmakterna tvingas till mera långtgående åtgärder. Det kan sägas att man räknar med att det enskilda näringslivet i första hand skall klara upp dessa svårigheter, och det ligger väl i den liberala ekonomiens mekanism att det skall vara på det sättet. Men om det blir en kraftigare depression, är det, tror jag, inte tillräckligt att lita till vad det enskilda näringslivet kan förmå. Jag tror i stället att man vid ett sådant tillfälle kommer att rikta blickarna till samhället för att se vad det kan åstadkomma för att uppehålla och skapa arbetstillfällen. Det är min förhoppning, att man från

regeringens sida skall ägna dessa frågor all den uppmärksamhet som deras vikt kräver, så att inte någon i framtiden med rätt skall kunna säga, att man från regeringens sida försummat att vidtaga några åtgärder, som kan vara till hjälp, därest det skulle uppstå en kraftigt försvagad konjunktur.

Sedan skall jag be att få säga några ord även om skattefrågorna. Frågan om en skattesänkning spelade ju en mycket stor roll i våra diskussioner här under förra riksdagen. Denna fråga spelade också en mycket stor roll i valdiskussionerna. Jag vet inte om jag har rätt, men jag tycker, att tongångarna från den borgerliga oppositionens sida i år dämpats åtskilligt. Det är svårt att känna igen de bestämda uttalanden, som under förra året gjordes i fråga om skattelättnader, när man i dag hör uttalanden om samma sak. Från högerens sida säger man, att man skall föreslå skattesänkningar, men man gör det på så sätt, att man i huvudsak låter förslagen bli en motvikt till de sociala reformer, som skall bekostas av staten. Detta är en helt annan inställning än den man hade under förra året, då man menade att man utan vidare skulle kunna klara av en skattesänkning. Detta skulle en överbalanserad budget lämna utrymme för. Ännu försiktigare har väl herr Ohlin uttryckt det då han sade, att man skall undersöka om det kan finnas möjligheter att vid en prövning av de olika utgifterna få fram skattesänkningar. Det tjänar inte mycket till att fråga hur detta skall gå till, ty man kan inte vänta sig att få något svar på frågorna hur man tänkt sig att finansiera en skattesänkning inom en balanserad budgets ram med tanke på de utgifter vi vet att vi nu har framför oss och de ytterligare utgifter för staten, som måste följa om vi vill fortsätta med det sociala reformprogrammet.

Allra sist skulle jag vilja säga några ord om det som herr Ohlin nu presen-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

terade såsom liberalismens program. Jag skall inte ta upp frågan i dess helhet, ty jag förmodar att andra talare efter mig kommer att ta upp den till diskussion.

Det är emellertid ett par punkter i detta liberalismens program, som har särskild anknytning till fackföreningsrörelsen och dess frågor, och därför tycker jag, att jag har anledning att säga ett par ord om den saken. Herr Ohlin säger, att liberalismen är motståndare till nivellering av inkomster. Det skulle tydligen vara fråga om ett principiellt ståndpunktstagande. Man skulle sålunda inom folkpartiet mena, att det är felaktigt med en sådan utveckling som ägt rum under senare år, när lantarbetare och lågt avlönade industriarbetare fått ett bättre relativt löneläge än det man haft tidigare, ty uppenbarligen har där en nivellering av inkomsterna ägt rum. Om det är så, att man har den uppfattningen inom folkpartiet, måste jag säga att det är alldeles klart, att detta är en punkt, som inte kan delas av majoriteten av arbetarna i detta land och som de fackliga organisationerna inte kan omfatta. I detta spørsmål kan man inte ha en bestämd principiell uppfattning, utan man får vid varje tillfälle lov att pröva om en nivellering är riktig, om den är möjlig att genomföra och om den för till ett riktigare resultat än om man avstod från den.

Herr Ohlin hade en annan fråga, som närmast gällde förhållandena mellan anställda och arbetsgivare och som av någon anledning kommit in i folkpartiets idéprogram. Det är det tidigare diskuterade spørsmålet om andel i vinst. Herr Ohlin framhöll att man från socialdemokratiens sida ställde sig skeptisk mot en sådan anordning, och jag kan för min del säga, att även fackföreningsrörelsen som organisation betraktad har samma inställning liksom sannolikt praktiskt taget alla löntagare här i landet. Så långt man har kunnat finna av

de diskussioner, som förts i denna fråga, är det bara en handfull arbetarliberaler som funnit det förnuftigt att beträda denna väg. Nu är detta en fråga — såsom jag sade tidigare — mellan löntagare och arbetsgivare, och man skall väl inte tro, att folkpartiet med dess liberala inställning skulle vilja tvinga löntagarna att slå in på en väg, som dessa inte ansett sig kunna medverka till. Ett sådant system går inte att förena med det lönesystem vi har.

Herr Ohlin gjorde en komplettering av den vackra målning över liberalismens program, vilken omfattade vad socialdemokratien egentligen hade att visa upp mot detta program. I denna komplettering möter vi de gamla vanliga föreställningar, som jag trodde, att man i varje fall hade övergett förhoppningarna att kunna övertyga om att här fanns socialdemokratiens signatur: byråkrati, detaljregleringar, tvång och kommenderingar. Det är den gamla vanliga visan, som man nu på nytt för fram, då man vill göra gällande, att socialdemokratiens idéprogram eller praktiska handlingsprogram skulle innehålla några väsentliga drag från dessa olika ting. Jag tror inte, att möjligheterna för folkpartiet nu är större än de varit tidigare att övertyga vårt folk om att detta är en riktig skildring av socialdemokratiens politik. Jag är tvärtom övertygad om att, allteftersom utvecklingen fortskrider, folket i en socialdemokratiskt styrd stat mer och mer kommer att i staten se inte en förtryckare, utan i staten se den, som har möjligheter att ge medborgarna en bättre levnadsstandard, att åstadkomma en rättvisare fördelning av produktionsresultaten och i livets olika skiften medverka till att medborgarna får den trygghet som de har all anledning att kräva.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.10 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 20 januari.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr talmannen anmälde, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1953/54, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr DICKSON (h), som yttrade: Herr talman! Den tavla herr talmannen har framför sig är inte riktigt densamma som den bild som erbjöds förra hösten. En hel del nya ansikten finns här, och en del omplaceringar är gjorda. Den kanske mest uppseendeväckande omplaceringen — en som är viktig att hålla i minnet — är att herr Hagberg i Luleå har förvandlats till herr Hagberg i Stockholm. Det är alltså på herr Hagberg i Stockholm, med allt vad det begreppet tyvärr innebär, som man nu bör hålla ett särskilt öga. Nu är inte herr Hagberg här i kammaren längre — han har tydligen efter väl förrättat värv, eller åtminstone förrättat värv — annat att bestyra annorstädes, men han nämnde i sitt anförande en sak som var mycket sann och tänkvärd.

Han sade, såsom många andra har sagt före honom: »Ger man hin ett finger så tar han snart hela handen.» Det tycker jag herr Hagberg borde tänka på. Det borde han tänka på minst en gång om dagen. Jag misstänker att han, om han lade handen på hjärtat, ändå nog är rätt förbryllad över vad hans meningsfränder på andra håll i världen har för sig och hittar på just i dessa dagar. Jag tycker nog att herr Hagberg skulle tänka på detta en smula, så att vi kan slippa sådana saker här.

Efter detta skall jag tala något om nordisk politik. Vi får väl en utrikesdebatt om några dagar, men den nordiska politiken anser jag inte vara utrikespolitik, utan den skall betraktas som ett mellanting, nästan som nationell politik.

Där skulle jag vilja dröja vid den mycket glädjande bedrift, som den parlamentariska nordiska kommittén svarar för. Här i kammaren är det herrar Edberg, Cassel och Kristensson i Osby som skall ha del av berömmet härför. De har, tillsammans med danska och norska kolleger, verkligen uppnått ett överraskande gott resultat. De har visat ett friskt gåpåarhumör och åstadkommit ting som väl ingen egentligen skulle trott kunna åstadkommas. Den lättnad vid passerandet av de nordiska gränserna man nu har infört är någonting som man skall minnas. Jag vill verkligen önska kommittén all lycka och hoppas att den går vidare på samma väg.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men vad de har gjort har större räckvidd, ty det visar att otroliga saker kan göras inom samhällslivet. Det är ett belägg, som jag tror är värt att lägga på minnet, för att med litet handlingskraft mycket av sådant krångel som många hittills har trott vara nödvändigt kan tagas bort så att ingen människa kommer att sakna det. Jag har anat detta förut, men vad den parlamentariska kommittén har åstadkommit styrker mig i min uppfattning, att mycket här i landet skulle kunna förenklas, mycket krångel skulle kunna avvecklas, så att samhällslivet bleve enklare och lättförståeligare. Men för detta behövs det instrument, som jag tror jag har talat om tidigare och som den parlamentariska kommittén har vetat bruka, nämligen en operationskniv. Det går inte att jämka sig fram mellan alla de förordningar som redan finns, utan det är nödvändigt att bildligt talat med en kniv skära bort en mängd av det som har vuxit upp och som skymmer blicken för vad som är förnuftigt. Fortsatte man på den inslagna linjen även inom inrikespolitiken, tror jag man skulle kunna skära bort en hel del, kanske till och med skogsstyrelsen och lantbruksnämnderna och en hel del annat som jag kunde räkna upp, utan att man skulle sörja det efteråt, och livet skulle rulla vidare, enklare och kanske också billigare än förut.

Traditionsmässigt, herr talman, brukar jag påminna om folkökningen i denna av svält redan så plågade värld. Sedan den senaste remissdebatten den 5 november i fjol har världens befolkning vuxit med ungefär 6 miljoner personer, och Sverige ökade sin befolkning under fjolåret med 45 000—50 000. Detta är mänsklighetens viktigaste problem, och det är glädjande att konstatera, att intresset för dessa ting stiger i den offentliga debatten i skrift och i tal och även på annat sätt. Flera svenska vetenskapsmän har engagerats i hit-

hörande sammanhang. Jag vet inte om professor Wahlund är återkommen ännu från sina intressanta experiment nere i Indien, men man må hoppas att han skall vinna goda resultat därur.

Vidare har jag alltid också, förmodligen till kammarens leda, brukat förorda begreppet samlingsregering. Jag medger att förverkligandet just nu ligger avlägset. Den kulturnivå, som fordras för en riktigt fungerande samlingsregering, är det ännu långt till hos vårt folk, men vi får hoppas att vi skall nå den vad det lider.

Sedan, herr talman, är det ett par allvarliga detaljer i vårt samhällsliv, som jag har observerat och som jag vill redovisa här inför kammaren. Jag hade i höstas anledning att läsa i regeringsrättens årsbok, och jag fann där tre fall, som var varandra ganska lika, och där det i stort sett förhöll sig på följande sätt: En medborgare hade avgivit en deklaration för sina inkomster. Denna deklaration hade godtagits av taxeringsnämnden, prövningsnämnden däremot undanröjde taxeringsnämndens ståndpunkt, kammarrätten underkände prövningsnämndens ståndpunkt och godtog deklarantens och taxeringsnämndens ståndpunkt, och slutligen ändrade regeringsrätten på kammarrättens utslag och gav sålunda prövningsnämnden rätt gentemot deklaranten och taxeringsnämnden. Det kanske var särskilt krångliga gränsfall, och jag förmodar att sådana alltid måste uppstå, men när man ser sådant tycker jag att man får en skrämmande känsla av att den enskilda människan bra litet kan förutse vad konsekvenserna av hennes gärningar blir. Frågan är om vi inte har gått för långt på denna millimeterrättsvisas väg, speciellt på beskattningens område, som dock är så viktig för den enskilda människan.

Om jag inte misstar mig, herr talman, får man inte här kritisera dömande myndigheters ställningstagande. Detta har jag inte heller gjort, utan teoretiskt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

anser jag sålunda, där jag står inför talmannen, att alla dessa rättsinstanser har rätt, vilket ju är orimligt, men så är det i alla fall.

Jag tror sålunda att det skulle vara en samhälleligt lämplig gärning att åstadkomma förenklade former för vår beskattning, så att en även icke juridiskt bildad människa kan klara upp hur hon skall redovisa sina inkomster. Som det nu är trevar man många gånger i mörkret. Jag kunde förstå av dessa utslag i det här av mig redovisade målet, att man många gånger uttryckte sig så att »det får anses» att det har varit så och så. Man uttryckte sig också på sådant sätt, att man helt bortsåg från ett alldeles klart faktum med uppgivna siffror och reducerade dessa med vissa som det förefaller godtyckliga procent. Sådant inger inte förtroende. Man bör ha enkla och klara lagar. Nu är inte justitieministern här, men han är ju en energisk man, och han kanske grubblar på detta utan att jag stöter på honom. Då må han veta, att han har min väl-signelse ifall han fortsätter.

Även ett par ord, herr talman, om själva taxeringsförfarandet. Jag förstår väl att de ämbetsmän och funktionärer, som sysslar med att fastställa taxeringar, har ett utomordentligt svårt och delikat och obehagligt arbete, ty svenska folket är ju icke hederligt, när det gäller deklarationer. Ej sällan förekommer nog fall då taxeringsmyndigheterna måste taxera upp och sätta vad de anser vara rimliga värden. Men jag har en känsla av att bland alla de många noggranna och omsorgsfulla tjänstemän, som sysslar med detta, finns det enstaka personer som förefaller att vara en smula vad jag skulle vilja kalla sadister, som gärna ser att de kan sätta upp en taxering och tycker att detta är riktigt. En taxering bör naturligtvis vara en avvägning så att den enskilde förlorar sitt och staten får sitt och att det hela blir riktigt. Men jag har t. ex. ett konkret fall, där

en taxeringsman i ett anfall av dåligt humör, vilket han själv har erkänt, när det gällde en person, som hade ärvt pengar och som hade uppgivit att han hade ärvt dessa pengar, taxerade denna hans förmögenhetsökning såsom inkomst, vilket höll på att fullkomligt ruinera denne man. Hade det inte varit en energisk person, som högg i ordentligt, hade han troligen gått omkull på saken. Vid närmare eftertanke tog emellertid denne taxeringsman tillbaka sitt yrkande och lät det bero vid något mera förnuftigt.

Vad jag vill säga med detta är, att det ansvar som dock dessa myndigheter har för de mycket stora ingrepp som de förorsakar i den enskildes ekonomiska liv, måste också motsvaras av en känsla för den enskilde, så att honom eller henne inte vederfades orätt. Det ligger ju, herr talman, litet i linje med vad jag önskade nyss, nämligen att lagar och förordningar skall bli tydligare och mera lättolkade. Då tror jag att den enskilde också får lättare att verkligen uppge vad han borde uppge.

Hederligheten är ju på avskrivning här i landet. Jag tror att det höga skattettrycket har mycket skuld i detta. Hederlig är en människa numera knappt så ofta för hederlighetens egen skull som av fruktan för straff, och det är ett icke tillfredsställande läge.

Herr talman! Nu hade jag tänkt att jag skulle sluta med detta för att inte belasta arbetet under denna remissdebatt längre. Jag ber endast att såsom avslutning få konstatera det samförstånd, som har rätt mellan herr talmannen och mig, i det att herr talmannen har behagat låta mig, liksom under den tidigare talmannens regering fallet varit, sväva ut något utanför dagens egentliga diskussionsämne. Men jag ber ändå att få sluta med att yrka remiss på den föreliggande propositionen till vederbörande utskott.

Vidare anförde:

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr JONSSON i Skedsbygd (bf): Herr talman! När man tar del av årets statsverksproposition, tar del av riksräkenskapsverkets beräkningar av utgifter och inkomster och finansministerns argumentering, så finner man nog att vi har lämnat de goda åren bakom oss, att det gäller att söka sanera statens finanser och söka om möjligt få debet och kredit att gå ihop. Man frågar sig då, om regering och riksdag under de goda åren iakttagit den sparsamhet, den omtanke, som kanske varit nödvändig, om vi liksom i faraonernas tid haft någon Josef som rått oss till att söka spara för kommande tider. Jag vet inte om så varit fallet, men faktum är väl att vi i dag står inför den situationen, att den budget vi nu går att behandla formellt kanske går ihop, men å andra sidan kan saker inträffa som gör att man svävar i tvivelsmål, hur detta utfall kommer att bli.

I varje fall har vi nu kommit i det läget, att vi återigen får börja anlita lånemarknaden för kapitalbudgetens finansiering. Hur detta kommer att utfalla är väl för tidigt att döma om i dag. Men det är tydligt att med det läge som för närvarande råder på denna marknad kommer det att stöta på vissa svårigheter att finansiera denna budget i tillräcklig utsträckning. Om det skulle inträffa sådana förhållanden att den ordinarie driftbudgeten inte heller kommer att gå ihop, blir ju lånebehovet ännu större.

De nu gällande kreditrestriktionerna medför ovillkorligen på vissa områden betydande svårigheter. Jag känner fall där unga jordbrukare, som förvärvat en fastighet, inte kunnat i bankerna erhålla den tillräckliga bottenkredit, som de behövt, på grund av gällande direktiv. Man får finansiera på det sättet att en insättare, en god vän, tar ut pengar från banken och lånar direkt till denne unge jordbrukare. Jag känner också till att åtminstone en viss hypoteksförening i meddelande till si-

na ombud tillkännagivit, att den inte har några medel att låna ut. Jag vill därmed inte ha sagt annat än att det varit nödvändigt att vidtaga dessa kreditrestriktioner, men jag tror att de i vissa fall drabbar och även kommer att drabba ganska hårt och kanske omotiverat hårt.

I nuvarande läge kan inte finansministern föreslå någon skattesänkning. Det är ju fullt förklarligt. Det skulle annars ha hälsats med den största tillfredsställelse, om man nu kunnat gå in för att ta det förslag som 1949 års skattesakkunniga kom med, men som sagt i dagens läge är det väl en ren utopi, att man skulle kunnat komma därhän. Kommittén uttalade emellertid, att om regering och riksdag iakttog tillbörlig återhållsamhet med nya utgifter, så skulle det kanske bli möjligt att genomföra den skattesänkning, som avsågs. Andra omständigheter har ju tillkommit. Jag tänker närmast på de ökade försvarsutgifterna, som gör, att man i dagens läge, som jag förut sade, nog inte kan tänka sig någon skattesänkning. Därtill kommer en sak, som enligt min mening är ett demokratiens svaghetsstecken, nämligen att de olika partierna inför ett val gå ut och lova valmännen förmåner av det ena eller andra slaget utan att tala om att dessa förmåner måste finansieras med skatter, med inkomster för staten, att medborgarna ytterst måste bära utgifterna för dessa reformer, som man talar så varmt för.

Om man granskar de olika huvudtitlarna, så finner man, att man har fått göra nedprutningar och beskränkningar på kanske i och för sig mycket önskvärda anslag, men det är ju tyvärr så här i livet, att man inte alltid kan få vad man önskar. Man får nöja sig med vad som är möjligt att genomföra. Finansministern diskuterar också i propositionen frågan om höjd bilskatt. I det sammanhanget kan det vara skäl att erinra om att föregående års

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riksdag beslutat höja vagnskatten med omkring 40 %. Därutöver har man i samband med investeringsavgiftens införande genomfört en tillverknings-skatt och importskatt på 10 %, en skatt som beräknas ge statsverket en inkomst på omkring 70 miljoner kronor. För att finansiera vägväsendet ämnar man ju ta ut ytterligare medel av biltrafiken genom en höjning av bensinskatten.

I dagens läge nödgas man nog godkänna att så sker. Då det inte finns några möjligheter att på annat sätt skaffa medel ur statsbudgeten, så måste man ta pengarna där de finns att få, och då ligger ju biltrafiken närmast till hands. Men därifrån och till att acceptera att utgifterna för vägarna under alla förhållanden såväl beträffande nybyggnader som underhåll skall täckas av bilskattemedel, är ju steget ganska långt, och det kan väl diskuteras, huruvida inte nybyggnaderna av vägarna i varje fall är ett samhällsintresse jämförligt med t. ex. byggnandet av järnvägar och andra trafikleder och att man därför rätteligen inte borde belasta biltrafiken åtminstone med alla dessa kostnader. Jag förutsätter emellertid, att om man nu nödgas höja bensinskatten i enlighet med vad som skisserats i statsverkspropositionen, så bör man samtidigt ta bort den extra belastning, som tillverknings- och omsättningsskatten utgör. Annars blir bilismen alltför hårt drabbad i detta sammanhang, och det kan ju under alla förhållanden knappast vara riktigt att utöver det att bilismen skall betala vägbyggnader och vägunderhåll densamma skall ge även ett tillskott till statsverket på omkring 70 miljoner kronor.

Det kunde ju tänkas, om man vill behålla bilaccisen, den extra avgiften på 10 %, att man tog dessa pengar och förde över dem till vägväsendet. Det vore ju en utväg, som enligt mitt förmenande vore framkomlig. Härtill kommer ett fullt berättigat krav från bi-

lismens sida. Skall man finansiera vägväsendet medelst bilskattemedel, så är det väl ett rättvisekrav, att dessa medel kommer till bästa möjliga användning, att man inte anordnar vägarbeten med alldeles ovan arbetskraft, då erfarenheterna visar, att man får mycket ringa valuta för de utlagda pengarna. Jag tror att just vägbyggnadsarbeten lämpar sig kanske mer än många andra för entreprenad, och jag tror, att vi har en tillräcklig stam av gamla vägarbetare kvar, som kan utgöra stommen när det gäller att få ihop en ny vägarbetarkår sådan vi hade före kriget, som på billigaste och bästa möjliga sätt kan åstadkomma förbättring av våra vägar.

Här har diskuterats olika frågor, och jag skall inte alltför mycket fördjupa mig i vad som redan har sagts. Jag skall ta fram ett par speciella saker, som jag kommit att tänka på i detta sammanhang.

En fråga som varit föremål för debatt ända sedan jag kom in i riksdagen, och jag vet att den har varit det även många år dessförinnan, är frågan om fastighetsskattens vara eller icke vara. Kommittéer har sysslat med det spörsmålet, och utredningar har verkställts, men vi står ändå på samma ståndpunkt fortfarande. Efter de avsevärda höjningar av taxeringsvärdena, som inträffade vid föregående års taxering, har ju frågan aktualiserats ännu mera, och nu upplyses det att ännu en kommitté arbetar med problemet samt att den ämnar framlägga förslag till frågans lösning med det snaraste. Under de år som gått, och under vilka jag sysslat med detta spörsmål, har så många olika förslag kommit fram, att jag för min del inte på rak arm, utan en grundlig undersökning av vilka verkningar fastighetsskattens avskaffande skulle ha, är beredd att bara säga, som många annars säger, att den är orättvis och skall bort. Man måste veta vad följderna blir för våra kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

muner och för våra skattedragare i allmänhet, om man tar bort den skatten. När nu olägenheterna av den högre fastighetsskatten blir kännbara och när verkningarna av fjolårets stora skördeskador i vissa delar av landet sätter in, hoppas jag att man från regeringens sida gör vad som göras kan för att åstadkomma en lösning av denna fråga så fort som möjligt, helst redan under innevarande års riksdag.

Jag har med tillfredsställelse tagit del av regeringens beslut att frigöra ett belopp på upp till 2 000 kronor från insättning på spärrkonto, när det gäller inkomst av skog. Detta är enligt mitt förmenande ett steg i rätt riktning. Förhållandena på skogens område motiverar i dag inte att någon sådan avsättning sker, och jag har anledning förvänta att finansministerns uttalande vid besvarandet av en interpellation under höstriksdagen tyder på att finansministern också är beredd att avkoppla spärrkontoinsättning i detta fall, där den enligt mitt förmenande på grund av utvecklingen har överlevt sig själv. Läget på detta område nödvändiggör enligt min åsikt inga andra ingripanden än att skogsägaren beredes tillfälle att vid skogsuttag fördela inkomsten på ett flertal år och på det sättet få en utjämning av skatten.

Jag vill i detta sammanhang rikta en fråga till statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Den licensgivning, som genom handels- och industrikommissionen utövas, när det gäller export av rundvirke, har ursprungligen motiverats med att man måste se till att industriens behov av råvaror i första hand tillgodoses. Enligt mitt förmenande har industriens råvarubehov emellertid aldrig varit i farozonen. Vi har nämligen ett så betydande tillväxtöverskott i vårt land, att tillgången mer än väl motsvarar efterfrågan, även med den ganska betydande export som har ägt rum under senaste året.

Jag skall villigt medge, att om för-

hållandena varit sådana, att vi haft möjlighet att inom landet förädla dessa råvaror och sälja dem som mera högvärdiga produkter, så skulle det ha förefunnits motiv för att se till att dessa varor verkligen blev förädlade, men vår kapacitet på området, och kanske också våra avsättningsmöjligheter, har ju inte tillåtit detta. Massaindustrien har dessutom fått vidkännas en minskning i sin avsättning, vilket medfört driftsinskränkning och bristande köplust hos denna industri i dag. Massaindustrien har ju också själv under senare tid uppträtt som exportör av vissa partier rundvirke, nämligen props. Här föreligger sålunda inte något behov av att upprätthålla licensgivningen längre, och jag konstaterade också i höstas med tillfredsställelse vad statsministern sade, nämligen att regeringen vill släppa alla detaljregleringar så fort som möjligt. Här har vi nu en detaljreglering, som jag anser att man kan släppa utan några menliga följder för vare sig den ena eller den andra parten. Ty det kan väl inte ligga sådana skäl bakom, att man ovillkorligen vill upprätthålla en apparat med tjänstemän, som annars skulle bli överflödiga? Det tror jag inte. Det vore väl i så fall skäl i att placera dem på andra områden, där de kan få mera positiva arbetsuppgifter.

Jag har ju kännedom om att Sveriges skogsägareföreningars riksförbund i dagarna ingått med en skrivelse till herr statsrådet, i vilken man begär slopande av detta licenstvång. Jag har en avskrift av skrivelsen här, men jag skall inte uppehålla tiden med att läsa upp den. Jag skall bara tala om att enligt vad jag också erfarit har även Lantbruksförbundet tillstyrkt vad i denna skrivelse begäres.

Så, herr talman, skulle jag vilja säga några ord om våra handelsavtal. När det s. k. Gatt-avtalet ingicks syftade man ju därmed till att frigöra handelsförbindelserna mellan de olika anslutna länderna i största möjliga utsträckning.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Ett handelsavtal var ju också skisserat, och vi hade i riksdagen att fatta beslut om dess antagande eller förkastande. Man var från såväl högerens som folkpartiets och socialdemokraternas sida ense om att detta var ett steg i rätt riktning. Själv var jag något tveksam på vissa punkter; det gällde vår lök- och fruktodling. Erfarenheten har ju också visat att särskilt dessa båda sortiment av trädgårdsprodukter har kommit i farozonen. Den utländska importen av frukt dominerar ju fullständigt. De svenska fruktodlarna har inte kunnat göra sig gällande på det sätt som de som bedrivit import av utländsk frukt kunnat göra. Jag skall inte bestrida och har inte bestritt, att det kanske delvis varit de svenska fruktodlarnas fel. Det har varit bristande organisation, ej nöjaktig kvalitet och brist på sortiment. Men jag vet att man strävar efter att söka åstadkomma förbättringar på detta område. Efter vad jag har mig bekant har nog vårt land så gott som fullständigt tillämpat dessa fria handelsförbindelser, under det att en hel del av de anslutna länderna på olika grunder inte kunnat på samma sätt fullgöra vad man då avsåg. Jag skulle i det här sammanhanget vilja rikta en hemställan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att han ville ta dessa frågor under övervägande och se till om det inte finns möjligheter att på detta område skapa bättre förutsättningar för avsättning av de svenska produkterna. Jag tillät mig säga, att om det i dagens läge kanske var lyckligt att vi importerade utländsk frukt och exporterade av våra kvalitetsprodukter, så kunde vi komma i en situation, där vi sannerligen behövde slå vakt om våra egna näringar på ett annat sätt. Jag tror att den situationen börjar skymta — om den nu inte redan har inträtt.

Och sedan några ord om fjolårets skörd. I stort sett har vi ju i landet fått en någorlunda medelmåttig skörd.

Men detta innebär inte att vi i hela landet har en sådan skördesituation. Tvärtom har vi i vissa delar av vårt land fått en situation, som är nästan jämställd med missväxt. Det är beklämmande att på sina resor se hur sädes-skylarna än i dag står ute utan möjlighet att kunna tillvaratas. Naturligtvis var det ett steg i rätt riktning — och jag vet att många är jordbruksministern och regeringen tacksamma därför — när hjälp lämnades i form av lån. Men det är tyvärr så, att det finns en del jordbrukare med svag ekonomi, arrendatorer och andra, som inte kan bära sin förlust och lägga eventuellt nya skulder till redan förefintliga. Jag skulle också på denna punkt vilja vädja till jordbruksministern att undersöka möjligheterna att hjälpa i de fall då detta verkligen är av behovet påkallat och då den ifrågavarande ägarens eller brukarens ekonomi helt och hållet hotar att störta samman. Jag har vid flera tillfällen i denna kammare sagt, att Sveriges jordbrukare önskar nog om möjligt stå på egna ben och klara sig själva. Men förhållandena har ju också blivit sådana, att man nu avkräver även jordbrukarna allt mer och mer i skatter. Detta försvårar givetvis deras möjligheter att själva ta hand om sina problem, och samtidigt blir det ju också en samhällets skyldighet, när det berövar jordbrukarna möjlighet att själva ta hand om sina problem, att, när en sådan situation inträder som jordbrukarna själva inte förmår klara, träda hjälpande emellan.

Det är glädjande att trots det mindre gynnsamma statsfinansiella läget regeringen har kunnat föreslå, och jag är övertygad om att en så gott som hundra procentig riksdag — även om man kan tvista i någon viss detalj — nu kommit överens om att ge de gamla en kompensation för det försämrade läge, som de råkat i genom penningvärdets försämring. Jag tror att på denna punkt, liksom på en del andra punkter, kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man åstadkomma en fullständig enighet. Den utrikespolitiska situationen har gjort det nödvändigt att öka utgifterna för vårt försvar. Jag tror att härvidlag kommer i varje fall de demokratiska partierna — även om man har kunnat tvista om vissa detaljer — dock i stort sett att följa regeringen även i medvetande om att det medför stora utgifter och tunga bördor för folket. Men man har även en fordran, och jag skulle vilja säga, att man nog har på känn att dessa medel inte alltid och under alla förhållanden kommit till den allra bästa användning. Jag tror, att vår nuvarande försvarsminister har en stor uppgift att fylla för att se till att vi verkligen får det försvarsvärde, som vi har rätt att fordra för de utgivna pengarna. Ja, herr talman, detta är några reflexioner som jag har velat göra i anledning av årets statsverksproposition, och jag skall bara beröra en enda sak till.

Under de senare åren har det inträffat fall, då svenska medborgare lånat sig till tjänst åt utländsk uppdragsgivare för att förråda våra försvarsanläggningar, förråda det svenska folket och sina egna kamrater till främmande makt. Jag tror, att man behöver sätta in en allvarlig stöt, i vilken alla svenska medborgare måste medverka, så att man om möjligt stoppar upp sådana landsförrädiska gärningar i fortsättningen. Jag ifrågasätter starkt, huruvida det kan vara riktigt att de utländska uppdragsgivare, för vilka dessa arbetar, skall åtnjuta en så gott som fullständig rörelsefrihet i vårt land, när det är känt att de bedriver och ligger bakom en sådan verksamhet, som vi har sett resultatet av under de senaste åren.

Herr talman! I förhoppning om att den ekonomiska situationen inte skall bli alltför mörk, att vi skall kunna gå i land med denna statsverksproposition och att vi utan extra åtgärder, utan ytterligare skattehöjningar och först och främst utan att återigen behöva sätta

sedelpressarna i gång skall kunna klara situationen har jag med dessa ord velat säga hur jag i stort ser på dagens situation.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Jonsson kritiserade oppositionspartierna för att de hade varit med om en del utgifter och talat om möjligheterna till skattesänkningar. Jag skulle därför vilja rikta en fråga till herr Jonsson. Jag hörde nämligen i radio att bondeförbundets talesman i första kammaren herr Näsgård uttryckt varma sympatier för ett avskaffande av såväl investeringsskatten som en del andra skatter. Nu är min fråga till herr Jonsson: Är denna uppfattning, denna sympati för skattereduktioner, riktig när den framförs av herr Näsgård, och är den oriktig, om t. ex. vi i folkpartiet framför den? Delar herr Jonsson den uppfattning som bondeförbundets representanter i regeringen intar, som är negativ, eller delar han den uppfattning som herr Näsgård framfört, som är positiv till skattesänkningarna? Eller intar herr Jonsson möjligen någon tredje ståndpunkt?

Herr JONSSON i Skedsbygd (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Ohlin att jag inte riktat någon kritik mot herr Ohlin i mitt anförande, men det är väl det sjuka samvetet som gör att herr Ohlin uppträder, sedan jag talade om att man när man lovar ge förmåner till svenska medborgare också bör tala om varifrån man skall ta pengarna. Det är väl detta som är orsaken till herr Ohlins replik i det här fallet. Investeringsskatten har jag inte talat om, men jag kan säga att så fort det enligt mitt förmenande förefinns en möjlighet, så fort den ekonomiska situationen blir sådan att — den kan komma snart — man behöver lätta på denna skatt för att få i gång investeringar, då skall skatten enligt mitt förmenande tagas bort. Jag tror inte att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det på denna punkt föreligger några differenser i åskådningar mellan mig och någon av mitt parti.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER: Herr talman! Det kanske inte finns så stor anledning för mig att alltför mycket fördjupa mig i den budgetdiskussion, som finansministern förde med oppositionens talesmän i förmiddags. Det må emellertid tillåtas mig att göra ett par randanmärkningar.

Vi var ju litet var intresserade av att få höra, hur fortsättningen ifrån herrar Ohlins och Hjalmarsons sida skulle bli på den löftespolitik — jag tillåter mig fortfarande kalla den så — som herrarna bedrev under fjolårets valrörelse, då båda två ställde i utsikt ett stöd åt långtgående socialdemokratiska reforminitiativ och samtidigt utlovade en långtgående skattesänkning.

Vi fick inte mycket upplysningar. Vi fick mest lugnande försäkringar om att vi skulle vänta: Vänta så skall ni få se till vilka storartade resultat våra sparsamhetsaktioner kommer att leda. Det är givet att vi väntade, vi väntar fortfarande med intresse, lika väl som jag tror att de svenska medborgarna i allmänhet med stort intresse väntar på löftespolitikens fortsättning.

Jag skulle vilja till herr Hjalmarson rikta mest lugnande försäkringar om att vi skulle vänta: Vänta så skall ni få se till vilka storartade resultat våra sparsamhetsaktioner kommer att leda. Det är givet att vi väntade, vi väntar fortfarande med intresse, lika väl som jag tror att de svenska medborgarna i allmänhet med stort intresse väntar på löftespolitikens fortsättning.

Vad är det vi ökar? Vi ökar på anslagen till vägarna och anslagen på bostadsbyggandets område. Jag behöver

inte citera andra än många av herr Hjalmarsons meningsfränder som ofta har sagt, att det är en angelägen uppgift just ur rationaliseringssynpunkt att avskaffa den bostadsbrist, som nu binder arbetskraften och förhindrar dess rörlighet. Det går inte att ställa ett ökat vägbyggande och ett ökat bostadsbyggande emot de krav på en fortsatt rationalisering inom näringslivet, som vi väl också är överens om är nödvändig.

Det skulle otvivelaktigt ha varit av intresse att något bemöta den föreställning, som gick som en röd tråd genom både herr Ohlins och herr Hjalmarsons anförande på denna punkt, att regeringen skulle ha lagt en så kall hand över den privata investeringsverksamheten, att denna praktiskt taget har avstannat. Jag har här i min hand en del sifferuppgifter som talar ett rakt motsatt språk. En viss minskning beräknas äga rum från åren 1952 och 1953, men fortfarande är det obestriddligen så, att vi har en mycket långt gående rationaliseringsverksamhet inom den svenska industrien, och det är ju utomordentligt tacknämligt.

Jag skall som sagt inte fördjupa mig mera i dessa ting; kanske emellertid ännu en sak i sammanhanget. När man anklagade oss för att inte dra konsekvenserna av vår egen konjunkturbedömning, när vi envisas att behålla vissa ingripanden gent emot vad man kallar det enskilda näringslivet i en situation, som är helt annorlunda än den var när dessa ingripanden genomfördes, så vill jag bara understryka vad finansministern sade i dag och vad han sagt i sin finansplan. En ekonomisk balans, vid den fulla sysselsättningens nivå, är utomordentligt ömtålig. Vi har nått denna ekonomiska balans genom vidtagande av vissa åtgärder. Vi skulle tro att det vore riskabelt att, innan vi med säkerhet vet att så kan ske utan att balansen rubbas, ta bort de anordningar som har fört

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

oss fram emot den ekonomiska balansen.

Vi har varit med om detta en gång förut. Vi var med om detta 1946 och våren närmast efter kriget, då det också från herrarnas sida restes energiska krav på en liberalisering. Och eftersom dessa krav på borttagande av ingripanden och regleringar motsvarade vad vi innerst inne också önskade, gick vi herrarna till mötes — i kanske alltför stor utsträckning. Det ledde till det bakslag som tvingade oss att vidtaga detaljregleringar av långt mer ingripande art än vad som skulle ha varit nödvändigt, om vi hade tagit liberaliseringen en smula försiktigare.

Jag måste säga att det är besynnerligt att man inte lär av en så nära liggande händelseutveckling, som vi allesamman har varit med om och som vi allesamman har varit med om att forma. Båda de partier som står bakom regeringen är motståndare till detaljregleringarna.

Det har vi ju visat på mångahanda sätt, men just därför är vi angelägna att inte försätta oss i situationer, där vi allesammans tvingas att tillgripa detaljregleringarna.

För att sedan lämna budgetdiskussionen vill jag konstatera att det är klart att vi från regeringens sida är glada över att kunna förutspå att 1953 års riksdag blir en de stora socialreformernas riksdag. Vår glädje minskas ingalunda därutav att, såvitt jag kan bedöma av de yttranden som fällts hittills i denna remissdebatt, nationell enighet kommer att bestå omkring de stora reformerna.

Om det förhåller sig så, herr Ohlin, vad skall det då tjäna till att förgifta och förbittra diskussionen omkring socialpolitiken, såsom sker när man ifrån folkpartiledningens sida sänder ut exempelvis ett flygblad av den typ som när det gällde folkpensionärsfrågan? Herr Ohlin måste väl ändå förstå att det känns kränkande för socialdemokra-

tien, som kämpat för de sociala reformerna långt innan folkpartiet över huvud taget i sin nuvarande existens fanns till, att få läsa: »Regeringen viker för folkpartikrav. Inför folkpartiets energiska arbete för bättre folkpensioner har regeringen nu slagit till reträtt.» Även om herr Ohlin anser att varje röst är mycket värdefull är den väl ändå inte så värdefull, att det för att vinna den är nödvändigt att dra ned den politiska debatten genom att mot regeringspartiet rikta den beskyllningen, att det förslag som vi nu lägger fram icke motsvarar regeringspartiets intentioner och vilja utan är en följd av ett tvångsläge, som folkpartiet har satt oss i. Det kan inte vara annat än en grov valtaktisk spekulation, som jag uppriktigt sagt tycker att herr Ohlin kunde ge sig till tåls med åtminstone tills vi har ett valtillfälle!

Jag skall be att få övergå till den del av herr Ohlins anförande, som han själv tydligen fann vara någonting väsentligt och vägande, nämligen den ideologiska delen. Jag skall villigt medge att det fanns en viss skillnad mellan herr Ohlins ideologiska debatt i dag och den som han tog upp för någon månad sedan. I dag nöjde han sig inte bara med att ställa frågor till socialdemokratien, utan han gjorde verkligen ett försök att ge oss en föreställning om vad som kan dölja sig bakom socialliberalismens — jag höll på att säga dimridåer — jag menar bakom den socialliberala skylten.

Det begär ju ingen av herr Ohlin att han på en kort stund skall kunna ge en utförlig analys, men otvivelaktigt var det annorlunda än under valdebatten. Under valdiskussionerna, under valrörelsen, är det nog inte så mycket bevänt med den ideologiska debatten från herr Ohlins sida. Hans inlägg påminner ganska mycket om de Hjalmarssonska svärdshuggen, då denne vill ge allmänheten den föreställningen, att staten är en fiende till individen, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att ju mera samhällets inflytande växer, desto mindre blir det över för den individuella friheten. Nu förhåller det sig väl så, att om man gör som herr Ohlin gjorde i dag på morgonen och håller sig till de allmänna talesätten, så har vi väl blivit ganska lika varandra litet var. Vi har väl undan för undan passats in i den demokrati, i vilken vi lever. Det är väl alldeles uppenbart att ingen som tänkt igenom dessa problem kan stå upp och säga att hans uppfattning är utformad utan någon hänsyn till och utan någon inverkan av motparten.

Av en händelse läste jag häromdagen ett par sidor av Stuart Mill. Jag antar att de stora liberalerna inte är alldeles okända för de nuvarande s. k. liberalerna. Han framhöll vilket starkt intryck han hade tagit av den socialistiska samhällskritiken på vissa punkter, och det var mycket intressant att se att denna kritik hade bitit på honom, på de punkter där dagens socialliberalism icke visar någon större tendens att ta intryck av vad vi säger. Men så är det väl för oss litet var: vill vi verkligen tänka igenom någonting så är det mycket svårt att inte ta intryck av det samhälle i vilket vi lever, att inte ta intryck av att detta samhälle är demokratiskt till sin struktur. Det är därför naturligt för oss alla att i vår åskådning ha det demokratiska arvegodset och dessutom att ta intryck av de argument som även motståndarna anför.

Jag skulle till och med tro att två sådana saker, som är direkta konsekvenser av att vi lever i ett demokratiskt samhälle, nämligen att man bekänner sig till individens frihet och till kravet på individens trygghet, dessa två enligt herr Ohlin grundläggande teser i liberalismen, är av den art, att även herr Hagberg där kan vara med och ge anständiga formuleringar, ty inte ens han kan undgå att bli påverkad av att han lever i ett fritt, demokratiskt västerländskt samhälle. Hans motståndskraft

är aktningsvärd, men riktigt fri från den demokratiska påverkan kan han inte göra sig.

Därför, herr Ohlin, finns det otvivelaktigt en bred gemensam nämnare så länge som man håller sig till de allmänna uttrycken, att den samhälleliga politiken har till ändamål att säkerställa individens frihet och individens trygghet.

Nu försökte herr Ohlin på en punkt att fördjupa debatten och inte nöja sig med en allmän deklaration, och om jag fattade honom rätt så var hans tankegång denna: Det är klart att vi behöver en samverkan av de produktiva krafterna. Samhället har blivit så komplicerat, att individen måste samverka med andra individer, men det som skall binda ihop dessa olika individer, det som skall göra att en samverkan kommer till stånd, det är den fria prissbildningen, det är marknadshushållningen, det är konkurrensen och det är vinstmöjligheterna.

Det är alldeles klart, att om man kan åstadkomma en tillräcklig grad av samverkan mellan individen och olika grupper genom att släppa prissbildningen fri, genom att låta vinsterna vara fria och genom konkurrenssamhället, då har detta system många fördelar, ty det eggas individen att försöka göra så mycket som möjligt. Det vädjar till vissa primitiva och, låt mig gärna säga det, värdefulla egenskaper hos människan, framför allt till egoismen.

Då säger herr Ohlin: Detta samhälle, där det behövliga samarbetet ordnas på detta enkla sätt, det måste väl vara överlägset det socialistiska, ty det socialistiska litar icke på den fria prissbildningen. Det socialistiska samhället ersätter den vägledning för produktionen, som den fria prissbildningen utgör, genom statsdirigering, och denna statsdirigering kan enligt herr Ohlin ha tre olika former, antingen att staten direkt övertar äganderätten till företagen eller att staten kontrollerar och centralt dirigera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rar eller att staten genom en mycket hård beskattning tar bort vinstmöjligheterna. Och i valet mellan dessa samhällstyper är det klart att man väljer den liberala linjen, menar herr Ohlin.

Ja, om det vore så enkelt, herr Ohlin, men det kan det ju inte vara bland annat därför, att herr Ohlin ju icke ett ögonblick kan drömma om att den fria prisbildningen skulle vara en tillräcklig regulator i en krissituation. I en depression finns det ju ingen tanke på att man återigen skulle låta privatkapitalismen spela ut sina kort så som den gjorde åren 1929—1932. Det skulle vara en förolämpning mot herr Ohlins intellekt om man skulle ifrågasätta att han i en krissituation skulle kunna lita till sin egen åskådning.

Men även i en högkonjunktur, hur förhåller det sig där? Den fria prisbildningen och den fria vinstbildningen har vi sett i funktion som en inflationsdrivande faktor. Inte heller då kan det falla herr Ohlin in att av doktrinära skäl säga: Det är liberalt tänkande att låta produktionen vägledas av en fri prisbildning. Ty den fria prisbildningen kommer i en sådan situation att leda till abnorma vinster, till en fortsatt inflation. Därför föreställer jag mig att herr Ohlin precis som i fråga om en kris av 1932 års typ varit alldeles överens med oss om att priskontroll är nödvändig i en sådan här tillspetsad situation.

Ja, ärade kammarledamöter, detta är två exempel på lägen där det alldeles uppenbart icke finns någon egentlig mening i talet om att den fria prisbildningen skulle vara en tillräcklig vägledning för produktionen. Låt mig genast tillägga att i normalfallet inser vi från vår sida självklart vilken roll den fria prisbildningen kan spela just i det avseende som herr Ohlin pekade på. Därför har vi också, så fort det blivit ett läge med något så när jämvikt, där en tillspetsad situation inte förelegat, i praktisk politik visat hur angelägna

vi varit att på område efter område låta systemet med rörliga priser träda till.

Men det är ju inte detta som vi för dagen diskuterar, och låt mig därför gå ett steg vidare i resonemanget. Är den fria prisbildningen, som givetvis i och för sig är ett värdefullt medel, ett tillräckligt instrument för samarbetet mellan medborgarna, det samarbete som den tekniska utvecklingen själv pressar fram? Jag läste härom dagen en bok — det är tyvärr kanske inte så ofta statsministern har tillfälle att göra det — nämligen svenskamerikanen Carl Sandburgs memoarer. Det var en ur många synpunkter spännande litteratur. Han berättade där bl. a. hurusom på den tiden när han var pojke de stora privata företagen i Förenta staterna utnyttjade järnvägspersonalen så hänsynslöst, att det inträffade en mängd järnvägsolyckor på grund av överansträngning hos personalen. Och så kom, skildrar han på det småironiska sätt som präglar hela boken, samhället, staten med sina tvångsinsgripanden mot det enskilda fria näringslivet.

Ja, det är en lång väg från de första trevande statsinsgripandena på detta område, vilka syftade till att vara ett skydd för personalen och för trafikanterna ur trafiksäkerhetens synpunkt, till det alltmör växande inflytande, som trafik, teknik och demokrati har framtingat. Det är en intressant och spännande utveckling som har skett från den dag, då det från de stora företagens sida sålunda betraktades som ett orimligt ingripande att man skyddslagstiftade till lokförarnas och eldarnas förmån, till den dag då herr Andersson i Rasjön framlade ett förslag om förstatligande av de privata järnvägarna här i Sverige. Och inte tjuvar det någonting till att försöka hävda, att det under hela denna utveckling har varit socialliberalismens ledstjärna att trafiken skall regleras under hänsynstagande till vinstsynpunkter eller marknads-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hushållningssynpunkter. Nej, det har varit nödvändigt med ett växande statsingripande.

Men vi har ju också varit med om att åstadkomma ett sådant ökat statsingripande, säger herr Ohlin. Ja, just det. Det kan hända att det i dag pågår en annan utveckling som är lika spännande men för vilken herrarna tycks vara lika blinda. Bostadsbyggandet i våra tätorter har varit föremål för djupgående ingripanden långt innan det fanns en socialdemokratisk socialminister. Varför har det kommit till stånd hälsovårdslagstiftning, byggnadslagstiftning, stadsplanlagstiftning? Jo, för att skydda individen, och det är vi ju med om, säger herr Ohlin. Men så visar det sig att dessa åtgärder inte räcker utan att det måste bli alltfler regleringar och ingripanden, och till slut kommer man till en situation, då det kräves att samhället på ett positivt sätt måste ta sig an bostadsfrågan på samma sätt som samhället har måst göra med järnvägarna. Och vad händer då? Jo, samhället lämnar först stöd i form av lån och subventioner, men sedan kommer det enligt herr Ohlin förskräckligaste av allt: kollektivistiska äganderättsformer smyger sig fram. Det uppstår kooperativa organisationer såsom HSB och Riksbyggen och kommunerna förvaltar i egen regi. Det är, herr Ohlin, alldeles förunderligt vad socialismen ändå är seg. Trots att den befinner sig under så noggrann observation som t. ex. är fallet här i kammaren, där den har två par sådana argusögon riktade på sig som herr Hjalmarsons och herr Ohlins, smyger den sig fram och lockar åtminstone folkpartiet att ge den sitt stöd.

I själva verket är emellertid inte detta så konstigt. Vi kommer aldrig — det kan ni vara övertygade om — att befinna oss i ett läge, då man på allvar kan säga att den fria prisbildningen och marknadshushållningen, vinstsynpunkterna, konkurrensen och allt

detta räcker som vägledning för ett näringsliv, där även enligt herr Ohlins mening samarbetet mellan individerna och mellan olika produktionsfaktorer för varje dag blir av alltmer avgörande betydelse.

Vad jag nu sagt borde i och för sig vara tillräckligt, men om herr Ohlin vill fortsätta diskussionen, kan vi ju göra det. När det gäller det svenska socialdemokratiska partiet, vet vi ju att de statsingripanden, som man gör, bara är socialliberalism, så fort ingripandena blivit ett par år gamla, men ogillar herr Ohlin de statsingripanden som företagits av andra partier? Vill herr Ohlin på allvar göra gällande, att den engelska kolindustriens socialisering var ett missgrepp?

Hade det räckt med en fri prisbildning, då den engelska kolindustrien blivit utslagen från världsmarknaden till obotlig skada även för det svenska näringslivet? Vad var det som hände där? Jo, att det fordrades en så enorm kapitalinvestering och en sådan höjning av kolgruvearbetarnas standard, att det bara var samhällets kapital som räckte till.

Meningarna är mera delade om engelsmännens försök att socialisera stålindustrien. När diskussionen därom pågick som bäst, läste jag emellertid en intressant artikel i New York Herald Tribune, som icke kan beskyllas ens för att vara socialliberal, i vilken artikel det stod att, om den amerikanska allmänheten visste vilka våldsamma kapitalinvesteringar som fordras för att göra denna industri konkurrenskraftig med amerikansk stålindustri, skulle de bättre förstå tanken att privat initiativ inte räcker utan att det fordras längre gående ingripanden.

Jag vill inte svära på magisterns ord, och jag vill inte bedöma vad som i denna fråga är riktigt eller inte; jag vill bara påpeka, att man inte kan framställa det så, som att det vore alldeles självklart, att varje överflyttning

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till statlig ägandeform skulle betyda en form av socialisering för socialiseringens egen skull som man till varje pris måste bekämpa.

Jag skulle vilja ställa en indiskret fråga till herr Ohlin: Ingår Norrbottens järnverk i socialliberalismen eller var finns det plats för det? Jag skall komma med kommentarerna sedan herr Ohlin svarat på frågan. Jag får kanske också tillfälle att återkomma, sedan min kritik av tron att den fria prisbildningen löser dessa problem blivit upptagen till diskussion i dag eller i morgon eller när det kan bli. Nu skall jag nöja mig med att försöka nästan lika kortfattat som herr Ohlin i fråga om socialliberalismen ge några antydningar om vad jag anser vara konstitutiva drag i den moderna socialdemokratien.

Vi tror, att man i centrum för den politiska verksamheten skall sätta människan och kravet på medborgarens frihet och trygghet. Så länge den socialdemokratiska rörelsen funnits har den slagits för kravet på frihet från fruktan, nöd och osäkerhet, på trygghet vid sjukdom, olycksfall och ålderdom och på tryggad arbetsmöjlighet.

Jag tror, att ni kan lita på att vi, när vi går att realisera dessa principer, är mycket litet doktrinära. Vi kommer att pröva varje situation efter de förhållanden som då råder. Vi betraktar då inte samhällsingripanden som ett gott i och för sig men vi kommer inte heller att tveka att använda dem, om vi blir övertygade om att man därigenom når syftet med detta krav. Vi kommer att pröva detta förutsättningslöst, som vi har gjort hittills. Framför allt, herr Ohlin: Om vi är övertygade om att ett ingripande är fördelaktigt för det stora folkflertalet, kommer inte den omständigheten, att det måhända rubbar något av den ekonomiska maktbalansen i samhället, att hindra oss. Vi har nog fått ett intryck av att många ingripanden är försvarliga för herr Ohlin men

att han sätter en bestämd gräns därvid att de bestående maktförhållandena inte får rubbas; det vi kallar för den privatkapitalistiska centraldirigerade monopolställningen skall bibehållas. Däri ligger väl förklaringen till den dubbelhet i praktisk politik som har mött oss. Hur skulle man kunna förklara vare sig vad som hände på hösten 1951 med krigskonjunkturvinstskatten eller kampen mot den överbalanserade budgeten, om det inte vore så, att herr Ohlin är väl medveten om att det i och för sig är en fördel att topphugga vinsterna i en inflationssituation men att ett sådant förfarande strider mot den grundprincip, som till syvende og sist är skiljelinjen mellan den liberalistiska åskådningen och vår åskådning. Vi kommer i vårt handlande icke att låta oss bindas av dylika doktrinära inställningar, men vi kommer heller inte att låta vägleda oss av någon doktrinär tro på att samhällsingripandet i och för sig skulle vara något gott.

Jag upprepar vad jag sade i oktober: Vad det gäller för oss politiker i alla demokratier i världen, det är att finna syntesen mellan den samverkan, det växande samhällsinflytande, som tekniken kräver för att kunna fullt utnyttjas, och människans frihet. Herr Ohlin säger: Det är lätt sagt, men visa hur ni skall gå till väga för att skapa denna syntes! Vi försöker, herr Ohlin, att visa det i praktisk politik. Det socialdemokratiska partiets hela historia är historien om hur man försökt att lösa den konflikt, som otvivelaktigt finns emellan de risker, som det växande samhällsinflytandet har med sig, och kravet på den enskilda individens frihet.

Herr Ohlin slutade med ett ord om Per Albin Hansson. Det är ju en sak, som vi får vänja oss vid, att våra stora bortgångna inte kan värna sig från att utnyttjas i striden mot sitt eget parti. Detta är vi väl tränade på, när kommunisterna kommer med citat. Så fort som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en av våra ledare är bortgången för tillräckligt länge sedan, blir han även på kommunistiskt håll en man, vars ömdöme gäller. Jag tycker, herr Ohlin, att vi kunde låta kommunisterna ensamma få utöva den sporten.

Eftersom herr Ohlin slutade med ett ord av Per Albin Hansson skall jag också göra det. Han talade vid remissdebatten 1936 just om de ting, som jag här berört, och slutade på ett sätt, som visar, att det kanske ändå finns större likhet mellan den åskådning, som jag här representerar, och Per Albin Hanssons åskådning 1936 än vad det kan finnas mellan åskådningen hos en den fria prisbildningens och konkurrens-samhällets apostel och Per Albin Hanssons åskådning.

Per Albin Hansson säger: »Jag tror ingalunda att vi nått den grad av samhällelig utveckling, där någon omfattande socialisering med fördel skulle kunna sättas i gång. Jag tror, att även på detta område utvecklingen kommer att medföra, att samhället får ett inflytande i ökad omfattning och på flera områden, och jag är fullkomligt tillfreds om man skulle vilja från de andra partiernas sida ställa sig på samma ståndpunkt som så många liberaler och högermän gjort i England och säga, att eftersom vi veta att det nuvarande systemet icke håller, att den gamla liberalistiska ideologien icke längre duger som ledstjärna, så gå vi in för att utan fördomar pröva på vilka områden man genom samhällliga ingripanden kan vinna den större tryggheten. Vi skola gärna, vi svenska socialdemokrater, vara med om att i samma syfte ge all möjlig uppmuntran åt den enskilda företagsamheten, som alltså kommer att ha sina uppgifter och som kommer att säkerligen mycket länge finnas kvar även i form av enskilda företag. Men jag förstår icke hela detta resonemang om den kapitalistiska samhällsprincipen såsom den enda bärande och riktiga som icke får antas-

tas. Jag förstår icke detta resonemang tre år efter det vi hade en katastrof och kanske två å tre år innan vi få en ny och måhända större katastrof, som kan vara över oss.»

Detta är också, herr Ohlin, ett bidrag till Per Albin Hanssons folkhemsideologi.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Får jag först svara på statsministerns fråga rörande investeringsringarna. Jag vill sammanfatta vår inställning i fyra punkter.

1) Vi måste framför allt få till stånd en ökning i den totala investeringsvolymen.

2) Ökningen bör komma den enskilda sektorn till godo.

3) Vid den förnyade avvägningen mellan enskild och offentlig verksamhet, som vi anser nödvändig, får man ta definitiv ställning till den önskvärda omfattningen av den offentliga investeringsverksamheten på längre sikt.

4) Det viktigaste just nu, oavsett hur den framtida fördelningen av investeringsringarna blir, det är att få till stånd ett kraftigt ökat sparande. Vi är övertygade om att det är möjligt att åstadkomma detta med en annan ekonomisk politik.

Statsministern talar om faran av att gå oförsiktigt fram vid avvecklingen av regleringspolitiken. Får jag belysa skilligheterna mellan regeringen och oss med ett aktuellt exempel. Statsministern vet, att vi vill avskaffa investeringsavgiften och begränsningen av avskrivningsrätten. Dessa båda krav bör vägas mot åtgärderna att något längre fram ekonomiskt stödja näringslivet, främst exportnäringen, som regeringen ställt i utsikt. Det är bättre att i tid genom förnuftiga dispositioner göra det lättare för företagen att själva klara sig ur svårigheterna än att gripa in när det börjar gå gale. I valet mellan en förebyggande politik och en politik i efterhand enligt regeringens modell föredrar vi obetingat det förre. Att regeringen inte vill vara

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med om detta är för oss ett bevis för att den sitter fast i regleringstänkandet. Varje åtgärd, som ökar vanligt folks inflytande och minskar regeringens, uppfattas på regeringshåll som en uppmjukning och försvagning av den ekonomiska politiken. Vi däremot är övertygade om att vi aldrig kan få verklig stabilitet i samhällsekonomin förrän människorna av fri vilja och naturligt intresse engagerar sig för en förnuftig ekonomisk politik. Detta är grundskillnaden.

Var går, herr statsminister, gränsen enligt socialistisk uppfattning för statens makt? För en utomstående synes det främst vara en taktisk gräns, som socialismen räknar med. I teorien utgår socialdemokratien ifrån att människorna skall äga staten. Det praktiska resultatet av socialismens ekonomiska politik blir, att staten kommer att äga människorna. Först hindrar regeringen människorna från att själva ta nyttiga initiativ. Sedan sätter regeringen i gång en rad utredningar, som kan hindra riksdagen från att taga nyttiga initiativ. I bägge fallen bygger man tydligen på föreställningen, att regeringen vet bättre än alla andra vilka initiativ som är nyttiga att ta.

Vi har enligt vår uppfattning att välja mellan en ekonomi grundad på aningen myndigheternas makt över människorna eller människornas makt över marknaden. Den senare linjen är vår. Den betyder större rörelsefrihet och större inflytande för de många i samhället.

Då säger statsministern: Det är detta även vi vill åstadkomma, större frihet och trygghet för de många. Jag håller med statsministern, att man många gånger med ett enda praktiskt exempel bättre kan belysa en sak än med långa teoretiska utredningar. Jag skall därför sluta med att ställa en fråga till statsministern. Statsministern vet, att försäkringstagarna skall få utse ombud i styrelserna för sina egna företag.

Meningen var, att försäkringstagarna skulle utse ombuden antingen själva eller genom sina organisationer; i tredje hand skulle Kungl. Maj:t göra det. Nu vet vi, att regeringen kräver att få utse försäkringstagarnas ombud. Då vill jag bara fråga statsministern följande: Skulle statsministern inte vilja vara med om att medge det minimum av ekonomisk demokrati, som ligger i att försäkringstagarna själva åtminstone får uttala sig, huruvida de vill, att regeringen skall utse deras ombud, eller om de föredrar att få utse dem själva eller genom sina organisationer? Det gäller alltså en slags rådgivande folkomröstning. För att svara på den frågan herr statsminister, behövs ingen lång utredning. Det räcker med ett enkelt ja eller nej. Det svaret kan bli ett belysande bidrag till dagens debatt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Om det blir möjligt, innan timmen i morgon blir för sen, skall jag be att få återkomma till statsministerns långa anförande.

Herr statsminister, får jag ge mig in på en sak så långt jag hinner. När det gäller folkpensionsreformen kan ju statsministern inte bestrida, att det var folkpartiet som aktualiserade frågan om 1946 års löfte till folkpensionärerna om andel i standardhöjningen. Det har skrivits en artikel i den socialdemokratiska tidskriften Tiden, som icke torde vara obekant för socialdemokraterna, där man egentligen kritiserar folkpartiet för att det har haft huvudansvaret för att det uppstått en konkurrens om att vara välvillig mot folkpensionärerna. Man är mycket tveksam om det inte varit bättre att handla på ett annat sätt. Tidskriften Tiden har alltså ungefär samma uppfattning om var initiativet ligger.

Men, herr statsminister, får jag erinra om en sak. Den svenska socialdemokratien har år efter år upprepat och åter upprepat påståendet om att folk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

partiet har varit med om skapandet av sociala reformer bara därför att socialdemokratien har kunnat tvinga igenom dem. Vi har alls ingen ärlig reformvilja, vi bara släpas med har man sagt. Man har låtsats som om den sociala reformpolitiken genomförts här i landet under borgerligt motstånd, såsom man tidigare sagt, fastän man vet, att liberalismen och socialdemokratien länge samverkat när det gällt sociala reformer. Efter det att socialdemokratien nu på detta sätt fört en kampanj under årtal och under årtionden och därvid beskyllt oss för att egentligen icke ha något socialpolitiskt reformintresse, kommer statsministern inför folkpartiets påpekande om faktum beträffande var initiativet ligger denna gång och uppträder som en kränkt oskuld. Han talar med det speciella patos, som vi börjar bli vana vid just i dessa sammanhang — detta patos får allt mindre effekt — hur förfärligt det är, att folkpartiet påstår, att det är initiativtagare och försatt socialdemokratien i en situation, som är väl åskådliggjord i partitidskriften Tiden. Samtidigt som statsministern står här och beklagar sig på detta sätt över folkpartiets kritik, riktar han mot folkpartiet den beskyllningen, att folkpartiet bara har handlat i valtaktiskt intresse! Herr statsminister, får det ändå inte vara någon måtta på ensidigheten i kraven? Får inte statsministern vända kraven mot sig själv en liten smula? Jag vill gärna betyga, att jag tror att socialdemokratien visst har ett allmänt socialt reformintresse — det har jag sagt många gånger förut — men vi inom folkpartiet hyser ett lika levande socialt reformintresse. Sedan kan vi kanske mot den bakgrunden utan användande av sådant falskt patos, herr statsminister, sakligt diskutera var initiativet legat i den ena eller andra frågan.

Statsministerns huvudgrepp på frågan om den socialistiska och liberala åskådningen får jag återkomma till. Statsmi-

nistern låtsades som om liberalismen var att helt lita till den fria prisbildningen, fast han tillade någonting om att herr Ohlin vill väl ändå att man skall ingripa mot depressioner eller dylikt. Men, herr statsminister, jag har redan i mitt anförande förut i dag och i många skrifter, av vilka jag tror att statsministern har läst en del, understrukt hur socialliberalismen betonar, att t. ex. en fri prisbildning icke kan fullgöra sin uppgift utan att man vidmakthåller en samhällsekonomisk balans. Vad tjänar det då till, herr statsminister, för att använda Edra egna ord, att lägga upp polemiken på det sättet, som om det vore den under 1800-talet existerande Manchesterliberalismen han hade att polemisera mot. Att uppehålla den samhällsekonomiska jämvikten, att uppehålla en tillräcklig och lämplig grad av sysselsättning, hindra inflation, depression och arbetslöshetskriser har mycket länge varit erkänt som en samhällsuppgift, och detta är icke en socialistisk konstruktion. Om man här skulle fråga efter initiativet, herr statsminister, vill jag säga att idémässigt har riktlinjerna för en verksamhet av den arten snarare utarbetats av liberala människor än av socialistiska, men jag vill gärna medge att vi tillsammans sedan har verkat för att de skulle slå igenom, t. ex. här i Sverige.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Det var nya signaler som herr statsministern hisgade i dag. Och när han denna gång tog de borgerliga tjurarna vid hornen på frågan om det s. k. samhällsinflytandet och kanske även frågan om förstatligandet, vill jag notera att det på mig gör ett gott intryck. Jag är i varje fall övertygad om att han därmed måste tillmötesgå den starka opinion, som nu finns i statsministerns eget parti.

Det var naturligtvis mycket som man inte kan godkänna utan vidare. Talet om att vi under alla förhållanden skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

eftersträva en fri prisbildning tror jag inte att arbetarna godkänner; det går inte för bönderna, och det ter sig ganska orimligt i detta monopolsamhälle. Men det viktiga — och det var det som gjorde att jag tyckte att jag skulle passa på tillfället — det är vilka slutsatser herr statsministern drar av detta tal. Skall det förbli såsom det nu har varit, att de kapitalistiska företagen, en handfull företagare, själva skall få bestämma om de skall kasta ut så och så många arbetare i arbetslöshet eller om företaget skall gå i fortsättningen? Skall man tolka statsministerns uttalande så, att den tiden är slut, att det inte kommer att tolereras längre, utan att man i stället kommer att hindra varje försök från kapitalisternas sida att kasta ut människor i arbetslöshet och slå igen företagen när de ur profitsynpunkter anser detta vara fördelaktigt? Är det innebörden i herr statsministerns uttalande, då skulle jag tycka att det vore ganska bra.

Han säger här, att regeringen — i varje fall är det väl hans och hans partis åsikt efter vad jag kan förstå — inte kommer att dra sig för att attackera den ekonomiska maktbalansen, om man anser detta nödvändigt för att genomföra dess krav. Jag skulle vilja fråga: Umgås då herr statsministern med några tankar på att man i en ny arbetslöshetslavin, när företagen inte vill hålla produktionen i gång, skall överväga också förstatligande av densamma? Jag tror att besked på dessa båda punkter skulle vara mycket nyttigt. Det skulle ge bättre möjlighet att värdera vad det är för allvar bakom de nya signaler, som har hissats i dag.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Den senaste ärade talaren spelar ju en ny roll nu. Han försöker så gott han kan på alla punkter, där det går, haka sig på det socialdemokratiska partiet. Vi får väl försöka göra klart vad det innebär, precis som vid de fö-

regående tidpunkter, då det kommunistiska partiet utsatte oss för kärvliga smekningar. Vi har varit med om det förut, och vi vet precis att när vindarna vänder sig, så kommer alldeles oberoende av vår politik även det svenska kommunistiska partiet att vända. Det är ingen ny politik som jag har presenterat här; det är en analys av den politik som vi har företrätt under hela den tid som partiet har funnits och som många gånger har föranlett ilskna anföranden från herr Hagbergs sida men ibland, jag medger det, smeksamma tonfall av den typ vi hade här. Även Per Albin Hansson råkade ut för sådana malörer.

Om vi besvarar de frågor, som rikstats till oss här beträffande ting, som otvivelaktigt intresserar stora grupper av svenska folket, hur det kommer att gå med sysselsättningen, hur det kommer att gå med arbetslösheten, så kommer vi att välja en annan tidpunkt än som ett svar på en fråga av herr Hagberg i Stockholm.

Herr Hjalmarson hade ju inte mycket att komma med, och det kan man ju inte heller begära på tre minuter. Det var naturligtvis de tre minuterna som hindrade djupsinnigheterna. Jag frågade annars mycket enkelt: Vad var det för allmänna investeringar herr Hjalmarson tyckte var så rysliga? När man kommer och gör gällande, att bondeförbundet och socialdemokraterna nu gynnar en statsdirigerad ekonomi på det privata näringslivets bekostnad, då är det ju viktigt att få reda på om det är vägarna eller bostäderna som är det värsta, ty det är ju på de två punkterna som vi har gjort ökningar i de allmänna investeringarna. Det var en mycket enkel fråga, och den föranledde en ganska besynnerlig orientering om saker som jag inte bett att få reda på.

Herr Hjalmarson kom i stället med en fråga till mig. När herr Hjalmarson reste omkring i valrörelsen stod det på affischerna: »Fråga Hjalmarson; han

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svarar». Jag är så naiv att jag tror på affischer ibland, men det lönar sig inte alls. Jag är emellertid också tillräckligt naiv för att försöka svara på herr Hjalmarsons frågor.

Herr Hjalmarson säger att man inte behöver någon djupsinnig ideologisk debatt, emedan frågan huruvida jag gillar det sätt på vilket regeringen utser representanter i försäkringsbolagens styrelser också blir belysande för hur vi ställer oss till ett fritt eller ett socialiserat näringsliv. Ja, det finns enkla sätt att klara upp invecklade sammanhang! Eftersom jag tillhör den regering som har gjort på detta vis, ligger det nära till hands att dra den slutsatsen, att jag gillar det. I de stora försäkringsbolagen är det ganska svårt att få ett uttryck för försäkringsklienteletets synpunkter — herr Hjalmarson och jag har tidigare diskuterat detta problem, då vi fann att vi hade försäkringar i samma bolag — och det är kanske inte så enkelt att utan vidare finna en gemensam nämnare. I de stora bolagen, där det är svårt att få en organisation för försäkringstagarna, är det väl klokt att det allmännas representanter träder in för att utse ombuden. Men hur är det i de små bolagen, herr Hjalmarson? Om det finns möjlighet att där gå till väga på annat sätt, tror jag nog handelsministern lämnar dispens från dessa regler.

Som bidrag till en ideologisk debatt var detta som sagt kanske inte så mycket att räkna med ens i en treminutersreplik.

Herr Ohlin gjorde mig benägen att lämna den mera lekfulla tonen. Han vidhåller att det icke är genom ett förbiseende som folkpartiet sprider ut i landet, att regeringen nu har slagit till reträtt inför folkpartiets energiska arbete för bättre folkpensioner. Den sociala reformoffensiv som regeringen nu har börjat skulle inte vara någon offensiv utan en reträtt inför det framstormande folkpartiet!

Jag är ledsen, herr talman, att behöva uppehålla mig vid detta, men varje kammarledamot förstår nog att det inte är något falskt patos när jag säger, att det kännes kränkande när socialdemokratien beskylls för att icke vilja ge folkpensionärerna en standardhöjning utan att ha tvingats att göra det. Jag kan inte gärna tänka mig att man kan föra debatten mera kränkande. Jag är ledsen om jag då tillgriper en ton som sårar herr Ohlin — men jag vill göra klart för honom, att detta enligt vår mening är att förgifta den politiska diskussionen.

Sedan i sak, herr Ohlin: Vem var det som först påtalade den jämfört med andra folkgrupper relativa standardsänkningen för folkpensionärerna? Den påtalades först av socialminister Sträng i hans interpellationssvar till fru Disa Västberg i mars 1952. — Herr Wedén i Eskilstuna är så imponerad att han håller på att tappa huvudet, men det är i alla fall så att det påtalades av socialministern i mars 1952. I den diskussion som pågick i maj klagjordes det, att socialdemokratien visst icke ansåg att förhållandena var tillfredsställande för folkpensionärerna. Folkpensionsfrågan togs upp vid partikongressen i juni, och det socialdemokratiska partiets ordförande gav ett löfte om en standardhöjning; det är det löftet vi infriar.

Jag tillåter mig fråga om det är rimligt att på det sätt som sker framställa en fråga som har denna historiska bakgrund. Folkpartiet har väldiga propagandaresurser, och det kan hända att ni lurar en och annan, men ni kan vara övertygade om att vi icke kommer att sluta med vår upplysningsverksamhet på denna punkt.

Beträffande Tidens skrivelser vill jag påpeka, att Tiden är en fri tidskrift. Ett misstag som herr Ohlin gör sig skyldig till blir inte nämnvärt bättre av att han kan åberopa tidskriften Tiden såsom källa.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag ställde en fråga till herr Ohlin, och om han hade velat besvara den, skulle det ha varit rätt klagörande för den ideologiska debatten. Jag frågade, om upprättandet av Norrbottens Järnverk ligger inom ramen för en social-liberal ideologi eller ej. Vad jag menade med den frågan, som jag icke fick något svar på, var att folkpartiet i praktisk politik gång på gång kommer att acceptera samhälleliga ingripanden och samhällseliga äganderättsformer. Vi riktar ingen anklagelse mot folkpartiet för att man gör det, men vi fäster oss vid att det med den ideologi man har måste uppfattas såsom ett syndafall, som ett nederlag för den rätlinjiga tanken. Ideologier är nyttiga och bra om de tjänar som underlag för det politiska handlandet. Det gör socialdemokratiens ideologi. Den skänker då perspektiv och sammanhang åt det dagliga sysslandet med alla de tusentals problem, som möter oss.

Men vi skulle vara ledsna, om vi släpade med en ideologi, som vi vore tvungna att markera stora och betydelsefulla undantag ifrån. Det var det jag menade med denna motsättning mellan ett stundom klokt handlande, då man inte är rädd för samhället, och en ideologi, som lever kvar med konkurrens-samhällets förutsättningar.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! När det gäller bostäderna, herr statsminister, är vi verkligen intresserade av att öka sektorn för de enskildas insatser. Vi är förvissade om att om man gör det, kan man också bygga mer till gagn för svenska folket. Större frihet för de enskilda att få konkurrera på lika villkor med offentlig företagsamhet har sedan länge varit en linje i vår politik, inte bara, väl att märka, herr statsminister, i fråga om uppförande av bostadshus utan även i fråga om tomtplanering, markförvärv och förvaltning av

bostadshus, alltså över hela fältet. Om man nu tror, att den offentliga företagsamheten är så överlägsen den privata, varför är man då så rädd för att tillåta konkurrens på lika villkor med de enskilda företagen i enlighet med statsministerns förutsättningslösa och fördomsfria inställning i hans huvud-anförande? Vad detaljerna i övrigt i investeringsbudgeten beträffar, så måste ju statsministern vara lika medveten som jag om att de väl behandlas i vanlig ordning i statsutskottet.

Till sist en liten replik till vad statsministern anförde beträffande valordningen och försäkringstagarna. Jag erinrar statsministern om att i ett bolag, som är lika stort som det som väl både statsministern och jag tänker på, har man godkänt en valordning, varigenom försäkringstagarna själva får utse sina ombud. I det företag jag särskilt haft i tankarna har man tänkt sig, att det skulle vara TCO, Köpmannaförbundet, Industriförbundet, hantverksorganisationerna och Lantbruksförbundet och kanske några andra, som skulle utgöra valkorporationer. Alla dessa organisationer som representerar ca 80 procent av försäkringstagarna, skulle alltså få utse deras ombud. Denna valordning har godkänts av försäkringsinspektionen. Anser verkligen herr statsministern, att det är förenligt med vad man i vanligt dagligt tal kallar för ekonomisk demokrati, att inte ens en gång kunna säga ett klart ja till önskemålet, att i ett företag sådant som detta försäkringstagarna åtminstone får tillfälle att uttala, om de vill ha en sådan här valordning, innan Kungl. Maj:t ingriper och bestämmer i saken? Detta är, herr statsminister, enligt min mening inte något exempel på att man verkligen vill främja en ekonomisk demokrati utan ett uttryck för den överhöghetsinställning som i många hänseenden präglar den moderna socialdemokratien och som vi på vårt håll bestämt reagerar mot.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Om herr statsministern har för sig att vår kritik mot regeringen varit särskilt vänlig, så är han mycket anspråkslös. Men jag undrar, när han försökte komma ifrån mina båda enkla frågor, om han ens själv kan känna sig tillfredsställd med sådana hänvisningar. Att tala om vilken person som har ställt frågan kan statsministern bespara sig. Beträffande talet om att tidpunkten inte är lämplig vill jag säga, att jag har en annan mening om det och att jag inte är ensam därvidlag. Jag nöjer mig med att tala om att i bl. a. Göteborgs metallarbetarfackförening har socialdemokrater och kommunister fullständigt enhälligt på ett socialdemokratiskt förslag ställt ungefär detta spörsmål, om man skall låta kapitalisterna avskeda arbetarna hur som helst i fortsättningen, och krävt att staten skall överta varvsindustrien, om man inte kan få ordning på annat sätt. Om nu inte statsministern vill besvara frågan om regeringen vill hindra kapitalisterna att som hittills kasta ut arbetarna och slå igen företagen utan att ta hänsyn till andra samhällsintressen, liksom om han inte besvarar den andra frågan, om staten i så fall skall gå in för att överta företagen, när det är nödvändigt, ja, då vill jag till det säga, att då beror det på att statsministern *inte vågar* svara på den frågan. Om han inte vågar ge besked i denna fråga, som börjar bli prekär för människorna här i landet, så måste jag karakterisera hans goda tidigare uttalanden som munväder.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Statsministern försöker nu åberopa att socialminister Sträng skulle i ett svar på fru Västbergs fråga redan ha tagit ståndpunkt, alltså före folkpartiets förslag till förmån för standardhöjning för folkpensionärerna. Men, herr statsminister, det är ju ett

misstag. Det som den saken gällde var frågan om att hindra standardsänkning, men den fråga som vi aktualiserade var ju frågan om 1946 års löfte om folkpensionärernas andel i standardhöjningen, och när vårt förslag diskuterades i kammaren, uttalade statsrådet Sträng betänkligheter mot att rycka fram folkpensionerna, ty det fanns ju andra avsnitt på det socialpolitiska fältet etc.

Statsministern säger att om tidskriften Tiden nu har gjort samma misstag och trott, att folkpartiet har varit pådrivande initiativtagare, så kan det inte ändra att det är ett misstag. Men, herr statsminister, är det inte märkvärdigt att tidskriften Tiden skall göra precis samma misstag som folkpartiet? Det är då i så fall första gången den gjort det misstaget att tillskriva oss ett initiativ, som vi inte tagit.

Men det måste kännas kränkande, säger statsministern. Ja, men herr statsminister, jag har ju redan påpekat att socialdemokratien har strött omkring sig år efter år beskyllningar av långt värre art och utan tillstymmelse till fakta bakom, medan jag här åberopat fakta till stöd för vårt påstående var initiativet ligger.

Norrbottens Järnverk, herr talman, är ett statligt företag som jag var glad att medverka till en viss utvidgning av, ehuru jag inte alldeles gillade de planer, som herr Myrdal senare kom med. Men vi har hävdad och hävdar alltså, att när staten driver sådan affärsverksamhet, skall det vara konkurrens på lika villkor.

Statsministern uttalade i dag vissa sympatier för järn- och stålindustriens förstatligande i England. Får jag fråga statsministern: Har statsministern sympatier för att Norrbottens Järnverk skall konkurrera med andra på lika villkor eller för ett förstatligande av järn- och stålindustrien? Om statsministern svarar på det, har vi åtminstone fått något svar i dag. Beträffande de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

olika socialistiska metoderna fick jag ju tyvärr inget svar.

När statsministern talade om de två par vakande ögon, som inte har hindrat en socialistisk utveckling — herr Hjalmarsons och mina — nämnde statsministern inte herr Hedlunds ögon, vilket ju är talande nog.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Vad angår frågan om försäkringsbolagen så har jag givit ett besked om regeringens ställningstagande. Jag föreställer mig att det kan vara lämpligt, att den för dessa ärenden närmast ansvarige, handelsministern, vill överta undervisningen för herr Hjalmarson, så kanske denna fråga, det enda som herr Hjalmarson hade som kriterium på den pågående socialiseringen i samhället, blir mera ingående belyst.

Men herr Ohlin är onekligen ganska intressant. Han säger att den diskussion, som ägde rum den 19 mars, gällde inte alls folkpensionärernas standardhöjning, utan den gällde hur man skulle kunna undvika en standardsänkning för folkpensionärerna.

Jag vill då erinra herr Ohlin om vad det står i kammarens protokoll. Herr Sträng, den socialdemokratiska socialministern, tar upp en rad kostnadskrävande frågor, som han väl ändå måste ha någon mening med att aktualisera. Han tar upp sjukförsäkringen, de särskilda barnbidragen, mödrahjälpen o. s. v. Dem tog han väl inte upp av någon annan anledning än för att påpeka, att där hade vi reformuppgifter, och så slutar han beträffande folkpensionerna: »Därmed kommer statens sammanlagda kostnader för folkpensioneringen att stiga till omkring en miljard kronor, utan att därför folkpensionärerna erhållit någon del av den allmänna standardhöjning som andra grupper kommit i åtnjutande av, sedan pensionsbeloppen bestämdes. Regering-

en måste helt naturligt ha dessa fakta i minnet vid bedömandet av möjligheterna till skattesänkning och till en fortsättning av det sociala reformverket.»

Det lär väl ändå inte gå att komma förbi, att här redovisas för första gången i den svenska riksdagen det helt naturliga krav på delaktighet i standardhöjningen som folkpensionärerna kan ha. Hur herr Ohlin kan läsa standardhöjning till standardsänkning ingår väl i det stora problem som får bli föremål för en särskild utredning, men om herr Ohlin gjort det, förstår jag att han fått hela saken om bakfoten, och då är ju det mesta förklarligt.

I den följande debatten påpekade socialministern — det behöver jag inte utförligt ta upp tiden med här — att det fanns inte ett spår av ovilja mot tanken att pensionärerna skulle få sin del av standardhöjningen. Det var bara det att denna fråga skulle prövas i sitt finansiella sammanhang.

Jag vidhåller fortfarande, att när det förhåller sig så, är det väl en konstig form av debatt att inte bara göra ett misstag, som det där flygbladet innehåller, utan också att fortsätta att enbart driva det såsom herr Ohlin gjort här i dag.

Min fråga om Norrbottens Järnverk antar jag kommer att få en mera fylld förklaring och analys i morgondagens föreläsning från denna kateder, och därför skulle man väl inte störa den med en kommentar på detta förberedande stadium. Håller man strikt på den fria marknadshushållningens principer, borde det inte vara möjligt att vara med om att låta staten ta ett initiativ på ett område, som den privata industrien försummat trots den fria prisbildningens välsignelse.

Jag avser med min fråga ingen kritik av att man har engagerat sig för en så stor utvidgning av den samhälleliga sektorn, som man gjort, när man skapat detta järnverk. Men vad jag kritiserar är en ideologi, som väl knappast låter

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sig förena med ett dylikt handlings-sätt.

Vi avvaktar som sagt morgondagens föreläsning för vidare kommentarer på denna intressanta punkt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Herr Hjalmarson har ställt några frågor till statsministern rörande tillämpningen av den nya försäkringslagen. Han frågade huruvida man inte skulle kunna ge försäkringstagarna rätt att själva utse sina ombud i försäkringsbolagens styrelser. Jag tror att det är av betydelse att här erinra om att den försäkringslag, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts beslut, har framkommit efter arbete i en utredning och att denna utredning uppställt den frågan för sig, om samhället borde skaffa sig större inflytande i våra försäkringsbolag eller om det rent av är nödvändigt med ett förstatligande av hela försäkringsrörelsen. Vederbörande kommitté rekommenderade emellertid en ordning, som innebar att man nöjde sig med att förordna ett större inflytande i försäkringsbolagens styrelse och ledning genom försäkringstagarna, och det lades här i riksdagen fram en proposition, som syftade till detta, och den godkändes av riksdagen.

När det gäller tillämpningen av denna lags bestämmelser, kommer man fram till frågan hur man skall förfara i de bolag, där man inte kan finna en rimlig anordning för valet av företrädare för försäkringstagarna. Som statsministern sade var det inga större svårigheter i de mindre bolagen, men vad de stora försäkringsbolagen angår, så har de själva ansträngt sig till det yttersta för att finna former, som kunde täcka samtliga försäkringstagares intressen. Jag vågar påstå, att dessa försäkringsbolagens försök har misslyckats. Det finns också ett par stora bolag, som har accepterat, att eftersom

det är svårt att finna lämpliga former för dessa val, vore det riktigare att låta regeringen eller någon annan myndighet utse företrädarna för försäkrings-tagarna.

När riksdagen beslutade om denna lag, fanns det bl. a. i motiveringen för densamma medtaget ett uttalande — jag refererar fritt — som gick ut på att ifrågavarande försäkringsbolags ledning för närvarande i allmänhet har en sådan sammansättning, att den inte kan anses representera försäkringstagarna. Deras styrelser har också nära samröre med vår finansvärld på andra områden, och det är angeläget att man i dessa styrelser får en representation, som verkligen företräder försäkringstagarna och deras intressen. Riksdagen lämnade dessa uttalanden utan erinran.

När man nu har tillämpat lagen på det sätt som ansetts vara riktigt för att få ett fullödigt uttryck för försäkrings-tagarnas vilja, är det intet fel i detta. När herr Hjalmarson vill göra gällande, att försäkringstagarna icke får ordna någon omröstning, så begriper jag inte var han har fått det ifrån. De har naturligtvis frihet att verkställa omröstning inom sig — det är ingenting som hindrar. Men om herr Hjalmarson kan presentera en valordning, om vilken man med fog kan säga, att den representerar försäkringstagarnas vilja, så är jag mycket intresserad av den saken. Det ärende som jag tror att herr Hjalmarson här syftar på, är ännu inte avgjort av Kungl. Maj:t. Om herr Hjalmarson har den meningen, att det finns möjligheter att lösa dessa frågor på annat sätt än vad som tänkts och att samtidigt uppfylla de av riksdagen uttalade önskemålen, skulle jag dock tro, att herr Hjalmarson kommer att misslyckas i denna sin strävan.

Jag finner det som sagt riktigt och angeläget att försäkringstagarna blir representerade i försäkringsbolagens styrelser och att de blir företrädare av sådana personer, som många gånger kan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ske skiljer sig från dem, som i övrigt sitter i försäkringsbolags ledning.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! I själva verket rör vi oss här med en ingalunda oväsentlig demokratisk principfråga. Jag ber handelsministern uppmärksamma att man i försäkringsutredningen uttryckligen har sagt ifrån, att den sak vi nu diskuterar inte alls har med frågan om statens inflytande i företagen att skaffa — den saken är löst i annan ordning — utan att det här gäller frågan om försäkringstagarnas rätt till demokratiskt medinflytande.

Handelsministern menar att bolagens försök att klara upp denna fråga har misslyckats. Därom är meningarna delade, försäkringsinspektionen har i det aktuella fall som tidigare skyttat i debatten hävdat motsatt uppfattning mot handelsministern. Men herr handelsminister, varför inte låta försäkringstagarna — som ju ändå reellt äger bolagen — yttra sig om huruvida de anser valordningen misslyckad eller om de tycker att den tillgodoser deras intressen?

Handelsministern svarar: »Var så god! Försäkringstagarna får visst verkställa omröstning om hur de vill ha det.» Men vill handelsministern också respektera resultatet av en sådan omröstning?

Handelsministern framhåller, att det vid det åsyftade ombudsvalet skulle föreligga risk för en sammankoppling av försäkringstagarombud och finansvärld. Jag vet inte vad denna finansvärld egentligen består av. Majoriteten av de organisationer, som i det aktuella fallet skulle utse försäkringstagarnas ombud, består av Köpmannaförbundet, hantverksorganisationerna, Lantbruksförbundet och TCO. Är det dessa handelsministern menar med finansvärlden?

Hela denna fråga belyser i vilken hopplös situation socialdemokratien

kommer när man envist håller fast vid att Kungl. Maj:t begriper allting bättre än annat folk här i landet. Nu vet jag att handelsministern själv är en klok och förståndig karl, och i slutet av hans anförande tyckte jag mig märka litet grand av vilja att här söka nå samförstånd kring en vettig lösning.

Herr talman! Om detta kan bli resultatet av denna debatt, har ni i vart fall fått ut *något* positivt av densamma. Jag är glad om handelsministern vill medverka här till.

Herr EDBERG (s): Herr talman! Jag skulle med några ord vilja anknyta till den skattesänkingsdebatt, som för en stund sedan fördes här i kammaren. En talare, jag tror att det var herr Jons-son i Skedsbygd, frågade herr Ohlin var vi skall ta pengarna till nya skattesänkningar. Tillfälligheterna vill att just i dag kunde man i den näst största av de tidningar som bär folkpartiets flagg läsa en ledare just under rubriken »Var skall man ta pengarna?». Denna ledare andas en pessimism, som starkt kontrasterar mot den glada optimismen från förra året, då budgetöverskottet skulle användas till en rad i och för sig utomordentliga ting, bl. a. till genomdrivande av en längre gående skattesänkning än den regeringen ansåg sig kunna gå med på. Det sätt, på vilket denna tidning försöker försvara folkpartiets skattekrav från fjolåret, kan vara ganska intressant att jämföra med herr Ohlins deklaration tidigare i dag. Tidningen menar att man ej bör förgäta — och jag citerar ordagrant — att »folkpartiets krav på skattesänkning baserades på herr Skölds beräkningar av inkomster och utgifter och det aviserade budgetöverskottet på över en miljard kronor. När det visade sig att herr Sköld hade räknat fel, så hade givetvis grunden för herr Ohlins förslag om skattesänkning röjts undan.»

Man kanske inte alltför mycket skall uppehålla sig vid påståendet om herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Skölds felräkningar. Herr Ohlin förklarade i förmiddags med adress till finansministern, att oppositionspartierna inte vill svära på magistrernas ord. Här finner man emellertid en förespråkare för folkpartiet, som starkare tror på magistrernas ord än magistrern själv — finansministern varnade ju hela tiden förra året för de osäkra beräkningarna beträffande budgetöverskottet, vilket ju dessutom till större delen baserades på tillfälliga inkomster. Men när den citerade tidningen säger, att genom vad som påstås vara herr Skölds felräkning grunden för herr Ohlins skattesänkning ryckts undan, innebär det i själva verket en tämligen hård dom över oppositionen och då främst folkpartiets skattesänkningsspolitik av förra året — valåret. Det var oppositionen och inte finansministern som hyste en kolarstro på att budgetöverskottet skulle kunna användas till en skattesänkning på ytterligare 300 miljoner kronor. Konsta- terandet innebär samtidigt ett erkän- nande av att om oppositionens linje vunnit bifall, skulle intet statsfinansiellt underlag ha funnits för den stora folk- pensionsreform som så mycket diskute- rats i dag och som denna riksdag fin- ner en glädje i att kunna ta ställning till. Den tidning som jag citerade och som utkommer på västkusten går så långt i sin pessimism, att den slutar sin betraktelse med att ifrågasätta om inte ansträngningarna numera bör koncen- treras till en höjning av folkpensioner- na, medan man i fråga om andra dyr- bara reformer först bör se hur läget utvecklar sig — uppenbarligen är det främst sjukförsäkringsreformen man har i tankarna.

Ändå stod herr Ohlin nyss i kamma- rens talarstol och signalerade i ädel tävlan med herr Hjalmarson ett nytt skattesänkingsförslag vid denna riks- dag. Dess värre gavs ingen bruksanvis- ning på vad som skulle skäras ned eller anstå för att en ytterligare skattesänk- ning skulle kunna genomföras. Man

skulle gärna vilja veta, om herr Ohlin till äventyrs delar den uppfattning som framförts i Göteborgs-Posten, nämligen att man bör se tiden an när det gäller andra angelägna sociala reformer. Herr Ohlin bad i förmiddags finansministern bestämma sig om han ville vara opti- mist eller pessimist. Det förefaller som om denna vädjan skulle kunna riktas till folkpartiet.

Att läget är ansträngt är väl ändå uppenbart för alla, och att det inte heller kommer att ge något utrymme för en skattesänkning detta år torde även oppositionen inse. Detta leder mig till att göra några reflexioner om vad som enligt min mening ger sitt egent- liga signum åt årets statsverksproposi- tion och sannolikt kommer att ge det åt 1950-talets statsverkspropositioner. Jag tänker på spänningen mellan de båda rivalerna om statens kassakista, förs- vars- och socialhuvudtitlarna.

Försvarsministern har i år beräknat kostnaderna under fjärde huvudtiteln till 1 970 miljoner kronor. Läger man därtill anslagen under kapitalbudgeten på 114 miljoner och den beräknade för- brukningen av reservationsmedel, får man en totalkostnad på 2 150 miljoner kronor. Det är icke osannolikt att när budgetåret är slut försvarskostnaderna har sprängt förbi socialkostnaderna, som i årets budgetförslag har upptagits till 2 177 miljoner kronor efter de kraft- tag som kommer att göras för att lyfta folkpensionärernas standard.

Detta är raskt marscherat sedan bud- getåret 1946/47, då försvarskostnaderna fixerades till 730 miljoner kronor, efter det att man kommit in i en någorlunda normal andning efter beredskapsårens och för sig ofrånkomliga men svår- kontrollerade miljardrullning. Sedan dess har det förvisso gått inflation i den svenska kronan, men tredubblingen på sju år innebär samtidigt en icke ringa utbyggnad av försvarsanstalterna. Med årets budget har man i själva ver-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ket tagit ett nytt steg på upprustningens breda allfarväg.

Man kan bara bistert konstatera, att denna utveckling har varit ifrånkomlig. Det hör till alla försäkringars natur, att premierna stiger med riskerna.

Vi minns alla den försvarets höst för ett par år sedan, när riksdagen inbjöds att ta konsekvenserna av larmsignalerna från en halvö på andra sidan jordklotet — samma år, om jag inte minns fel, som försvarskostnaderna i fredstid passerade den första miljarden.

Alla, med självfallet undantag av kommunisterna, är på det klara med att vårt läge som ett alliansfritt land i skarven mellan de båda blocken ställer speciella krav på vår värmkraft. Något får vi betala för vårt geografiska läge, som vi inte själva har valt, och något för alliansfriheten, som en övervägande folkmening har valt.

I utländsk press har Sverige betecknats som den militärt starkaste nationen på den europeiska kontinenten, och på något håll har man sagt, att vårt flygvapen endast överträffas av USA:s, Sovjetunionens och Englands. Om dessa uppgifter är riktiga eller i det närmaste riktiga, är det samtidigt uppenbart, att bördorna för oss har varit mindre kännbara än för många folk, som efter krigsårens kraftavtappning, i många fall efter mångårig ockupation, nödgats börja helt från början för att skapa ett nationellt försvar, samtidigt som de haft att bygga upp ett av kriget skövlat näringsliv.

Men *detta* är icke liktydigt med att inte bördorna känns också hos oss. Grovt räknat 25 procent av medborgarnas skatter till staten, direkta och indirekta, läggs på försvarskostnaderna. Att detta bärs utan nämnvärt knorr utgör ett bevis för det svenska folkets försvarsvilja och insikt om att ett starkt försvar är ryggraden i den alliansfria politiken.

Men samtidigt bör man ha rätt att kräva, att miljarderna förvaltas väl och

utnyttjas till full effekt. Jag skulle i detta sammanhang vilja uttala min tillfredsställelse över de långtidsplaneringar, som nu genomförs för samtliga vapen. Denna tillfredsställelse baseras emellertid på förhoppningen, att det nu skall bli större stadga i beräkningen av försvarskostnaderna, så att man på längre sikt någorlunda väl kan se, hur kostnaderna kommer att fördela sig. Detta självfallet under förutsättning av oförändrade yttre betingelser.

När man ser på de politiska brytningar, som de höga försvarskostnaderna har framkallat i en rad andra länder, kanske man också skulle vilja tillägga, att man får akta sig för att spänna bågen för högt. Detta riktar sig inte mot försvarsministern. Det har från olika håll omvitnats, att han visat mycket gott handlag vid arbetet med försvarsbudgeten. Hans förslag representerar en god syntes mellan positiv försvarsvilja och realistisk blick för den nödvändiga avvägningen mot andra angelägna krav. Däremot är det kanske inte så underligt, om den militära ledningens friska aptit på en del håll framkallat, jag kan kanske inte säga oro, men en viss häpnad.

I årets riksdagspetita har de militära myndigheterna ställt krav, som skulle bragt redan själva huvudtiteln upp till 2 345 miljoner kronor, och lägges därtill de begärda anslagen på kapitalbudgeten, i det närmaste 300 miljoner kronor, och en icke större reservationsmedelsförbrukning än försvarsministern har beräknat, skulle de militära anspråken på statskassan för nästa budgetår gå löst på 2,7 miljarder kronor, d. v. s. drygt en halv miljard mer än försvarsministern föreslagit och ungefär en miljard mer än försvarskostnaderna för löpande budgetår, om inte hänsyn tas till de 134 miljoner, som har yrkats på tilläggsstat. För materielanskaffning har bemyndiganden begärts på över två miljarder kronor, också här drygt en halv miljard mera än försvarsminis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tern har gått med på, och mer än dubbelt så mycket som medgivits för innevarande budgetår.

Det är självfallet ingenting att säga om att en för sin försvarsgren nitälskande chef vill väsentligt förbättra sitt vapen, men om den uppfattningen vinner spridning, att man på militärt håll ställer krav utan hänsyn till andra angelägna, civila uppgifter, kan kanske en reaktion framkallas, som inte uteslutande är gagnelig.

När överbefälhavaren i sin motive-ring säger, att försvarets förvaltningar och ÖB under petitaarbetet oavlåtligt hållit statens även i övrigt starkt stegrade utgifter i sikte och att detta resulterat i återhållsamhet med äskanden, så kan man endast konstatera att innebörden i begreppet »återhållsamhet» uppenbarligen kan tolkas något olika.

I själva verket är det ju så, att även sedan försvarsministern gått fram med sin blåpenna har nya pålagor i form av en i och för sig välmotiverad höjning av pensionsavgifterna måst utskrivas för att folkpensionsreformen skulle kunna föras i hamn, medan på andra håll de senaste årens njugghet fortsätter. Jag tänker speciellt på kulturhuvudtiteln, där trots allt föga kunnat göras för att avhjälpa skolornas trångboddhet och där anslagen till en rad olika institutioner så länge hållits nere så starkt, att många av dem nu börjar visa en ganska luggsliten uppsyn. Om den sociala upprustningen hjälpligt hållit takt med den militära, kan detta omöjligt sägas om den kulturella.

Nu har försvarsministern, så långt man kan se genom de sekretessens slöjor som av förklarliga skäl omger åtskilliga poster, gjort en styv prestation, inte bara när det gällt att såga till försvarets stycke så att det passat in i budgetens samlade pussel, utan än mera i avvägningen mellan de olika vapen-lagen.

Det borde, förefaller det, vara möjligt att åstadkomma en parlamentarisk

samling kring försvarsministrernas förslag. Denna reflexion har närmast adress till det parti, från vilket traditionellt överbud har varit att vänta då försvarsfrågor varit på tapeten. I ett läge när budgeten är så ansträngd som den nu är, då andra departement tvingas till en sådan återhållsamhet, att man i åtskilliga fall kan tala om undernäring, då försvarskostnaderna spränger över 2-miljarderstrecket och då ytterligare stegring uppenbarligen inte kan ske utan att nya bördor lägges på medborgarna — detta helt i motsats till de skattesänkningar som herrar Ohlin och Hjalmarson tävlat om att rekommendera även i dag — i ett sådant läge skulle det vara rätt olustigt, om man inte kunde bryta med den på visst håll utvecklade överbudsrutinen. Jag sträcker inte mina förhoppningar så långt som att högerns aptit skulle varaktigt stillas. Jag skulle vara fullt tillfredsställd, om högerns talesmän kunde försäkra, att det svenska högerpartiet i varje fall är berett att ta en matsmältningspaus. Herr Hjalmarsons försiktiga glidflykt över försvarsutgifterna med en snabb mellanlandning bland flygets materielanslag gav intet besked om hur den svenska högern egentligen ställer sig härvidlag.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja rikta ett par ord till herr Hagberg, numera i Stockholm. Jag fann i hans långa och ordrika anförande en mening, som jag reservationslöst kan skriva under. Herr Hagberg förklarade, att utrikespolitiken bör ha som arbetshypotes, att alla mellanfolkliga tvister kan lösas, om bara viljan finns. Adressen tycks vara tydlig nog. Den svenska regeringen kan knappast känna sig träffad. Det var inte bristande vilja från svensk sida som gjorde att den mellanfolkliga tvist, som uppstod förra sommaren i Östersjön, inte kunde lösas genom skiljedom. Det är heller icke det svenska ställningstagandet tillsammans med en rad andra länder i Förenta Na-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tionerna, som omöjliggjort en vapenvila på Korea i det krig, som utlöst den stora upprustningsvågen över världen.

Herr Hagberg riktade sig mot tron-talets ord, att Förenta Nationernas ihärdiga försök att åstadkomma vapenvila i Koreakriget hittills varit förgäves, och han ville beteckna Sveriges ställning till Koreakriget som — jag citerar ordagrant — »ett blodprov på tvetydigheten i regeringens neutralitetspolitik».

Även om denna fråga närmast hör hemma i den utrikesdebatt, som följer om ett par veckor, kan jag inte underlåta att säga några ord för att belysa halten av herr Hagbergs påståenden. Herr Hagberg ville ge Amerika ansvaret för att man inte kom överens om 64:e punkten, om krigsfångautväxlingen. Han ville göra gällande att Sverige osjälvständigt följde i Amerikas kölvatten. I själva verket ligger det till så, som herr Hagberg inte torde kunna vara omedveten om, att den fråga som FN hade att ta ställning till var en medlings-resolution från Indien, en medlingsresolution som började med att åberopa två principiella element. Det första gällde Genèvekonventionens stadgande om krigsfångars rätt att utlämnas. Den andra slog fast den klart humanitära principen, att ett utlämnande icke skulle få ske med våld. Om grundprinciperna antoges, skulle det tillsättas ett repatrieringsutskott, i vilket Sverige, Schweiz, Tjeckoslovakien och Polen skulle ingå. Detta repatrieringsutskott — sålunda icke de krigförande — skulle få ansvaret för utväxlingen av fångarna. Om några av dem önskade att icke bli utlämnade — och ett utlämnande kunde självfallet icke ske med våld — skulle de inte återföras till krigförande utan ställas under repatrieringsutskottets ansvar och skydd tills en politisk konferens — det var det tredje elementet — sammanträtt, bl. a. med uppgift att avgöra deras öde. Om inte denna konferens lyckades nå enighet inom 60 dagar, skulle frågan gå till

Förenta Nationerna, som skulle avgöra deras slutliga öde. Sverige röstade för detta förslag, utgående från arbetshypotesen att mellanfolkliga tvister kan lösas om viljan finns. För de 54 nationer, som röstade för förslaget, framstod det som en acceptabel lösning. En nation avstod — herr Hagberg förstår kanske poängen om jag säger att det var Kuomintang-Kina. Samtliga de fem östblockstaterna röstade emot. Om herr Hagberg alltså vill ha besked om vem som har slammat igen dörren om en lösning och därmed bidragit till att hålla fruktan vid makt och med fruktan också de starka rustningarna, som tynger också vårt land, så torde svaret inte vara svårt att finna. Om bara viljan finns.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Det blir ju anledning att återkomma till denna fråga vid utrikesdebatten. Kvar står i alla fall några fakta, som man bör hålla i minnet för att bedöma den karakteristik som jag gjorde av trontalet. Dessa vapenstilleståndsförhandlingar har pågått ett och ett halvt år. Man har kommit överens i 63 frågor, och kvar står endast en fråga. Den s. k. FN-sidan — det är ju det amerikanska högkvarteret — har då avbrutit förhandlingarna. Det har organiserat en massaker bland krigsfångarna som har skrämt hela världen och som det självt har erkänt. Jag har erinrat om siffrorna, som både amerikanerna själva och Röda korset har lämnat. Det finns bara en slutsats att draga härvidlag, nämligen att det, som har gjorts i Förenta Nationernas namn i Korea, icke har syftat till att åstadkomma en verklig lösning av konflikten och att ansvaret för att denna fruktansvärda kon-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

flikt ännu är akut ligger hos den s. k. FN-sidan, d. v. s. hos amerikanerna.

Herr **EDBERG** (s) kort genmäle: Herr talman! Vi får väl anledning, herr Hagberg, att återkomma till denna sak. Men kvar står det faktum, att anledningen till att man inte kunnat komma överens om den 64:e punkten, den som rör krigsfångautväxlingen, ligger icke på FN-sidan utan ligger på den andra sidan, som krävt att krigsfångarna i strid mot humanitetens alla bud skulle utlämnas med våld.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! Den fråga som herr Edberg har fört på tal var en fråga i vilken folkrätten har givit ett klart besked, ett besked som har besegats i Genève-konventionen, som klart säger ifrån, att krigsfångarna skall repatrieras och att ingendera sidan får behålla motpartens krigsfångar. Det är mot denna rimliga ståndpunkt, emot folkrätten och mot Genève-konventionen, som amerikanerna har brutit förhandlingarna.

Herr **EDBERG** (s) kort genmäle: Herr talman! I Genève-konventionen säges ingenting om att krigsfångarna skall utlämnas med våld. Det har heller icke varit fråga om att den s. k. FN-sidan skulle behålla krigsfångarna. De skulle ställas under ett repatrieringsutskott, i vilket även Sverige enligt förslaget skulle ha ingått som medlem.

Herr **BRACONIER** (h): Herr talman! Det fanns i herr Edbergs anförande några punkter som jag inte kan underlåta att bemöta, även om jag är överens med honom i åtskilliga punkter i hans inställning till försvaret. Herr Edberg kom icke med närmare bevisning, då han talade om högerns överbud i försvarsfrågan. Jag ber herr Ed-

berg se på den försvarsbudget som framlämnats av försvarsministern och visa på vilka punkter den svenska högern har givit några överbud i försvarsfrågan. På vilka punkter har den svenska högern i vad gäller försvarets tillgodoseende inte visat sig ha en realistisk grundval? Det är mycket lätt för herr Edberg att säga att vissa militärer kommer med yrkanden som är överdrivna, men detta är en utomordentligt komplicerad avvägningsfråga där experterna naturligtvis kan ha olika meningar. Det finns väl inte något land i hela världen, där det inte råder olika åsikter om hur mycket man skall ge till den ena försvarsgrenen eller den andra.

Jag vill gärna ge försvarsministern det erkännandet — och det har kommit i pressen från högerhåll och icke minst från den tidning jag tillhör — att han visat en synnerligen god vilja att tillvarata försvarets intresse. Men detta hindrar givetvis inte att man kan diskutera vissa avvägningsfrågor. När herr Edberg anklagar den svenska högern, som ansett, att man under nuvarande internationella förhållanden och även under de förhållanden som har rätt de senaste decennierna måste ha ett starkt försvar, skulle jag på denna punkt vilja ha en bevisning. Dessutom slungar han ut ett angrepp mot de militära myndigheterna, där han inte direkt kommer med några preciseringar. Det är klart att man på det viset kan få till stånd en försvarspolitisk debatt, en debatt på ett område där det vore önskvärt att vi alla voro eniga.

Jag tror för min del att den försvarsbudget, som här lagts fram, lämpar sig i det stora hela för en manifestation av allas vår enighet i försvarsfrågan. Jag tycker inte att platsen är lämplig att anklaga den svenska högern för några överbud i försvarsfrågan. Det i dag föreliggande budgetförslaget visar tyvärr, att vi i nuvarande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

läge måste ge ut utomordentligt stora summor på vårt svenska försvar.

Jag tycker att herr Edberg kunde ha nöjt sig med att säga, att man naturligtvis på vissa punkter kunde ha litet mindre anspråk, men inte generellt komma med anklagelser mot militärerna, ty sådant kan skapa en olust i försvarsfrågan hos det svenska folket. Vi vet ju hur det har blivit en splittring i denna fråga just inom arbetarpartiet i England, en splittring som kan bli ganska allvarlig inte bara för det engelska arbetarpartiet, utan under vissa omständigheter också för England i dess helhet. Jag tror att det är riktigt att här inte komma med några onyanserade beskyllningar, utan slå fast att de demokratiska partierna av i dag har den starka viljan att värna vårt land.

Herr Edberg hade några bra repliker mot herr Hilding Hagberg, och när herr Hagberg vill göra gällande att han representerar svenska intressen vill jag bara erinra om hans ord i kommentarerna till det kommunistiska partiprogrammet år 1946, då han sade: Vi solidariserar oss i allo med Sovjetunionens politik. Ja, solidariserar man sig med ett främmande lands, en främmande stormakts intressen i allo, då tillbakasätter man ju Sveriges intressen till fördel för ett annat land. Det är kontentan av herr Hagbergs egen kommentar.

Jag vill också till herr Edberg säga att jag i stort sett har samma uppfattning som han i vad gäller kulturstaten. På grund av det finansiella läget har vi naturligtvis inte fått fram en sådan kulturbudget som vi skulle ha önskat, detta framför allt på en punkt, och en väsentlig punkt: man kan över huvud taget inte skapa en effektiv skolreform i detta land om man har kvar de stora klasserna. Jag tror att allt tal om att vi inom den närmaste tiden skall få en verkligt rationell skolreform svävar i luften, ty om pedagogerna har så

stora klasser att arbeta med som de har nu, blir det utomordentligt svårt att få fram den individualisering som låg till grund för 1950 års skolbeslut. Jag tror att den pedagogiska vetenskapen kommer att säga att den förutsättningslösa försöksundervisning, som det var meningen att 1950 års skolbeslut skulle medföra, inte har kommit till stånd. Kritiken här kommer med mycket allvarliga påpekanden. Det är mycket önskvärt att kulturbudgetens departementschef ser till att man här verkligen får till stånd en prövning av denna verksamhet på objektiva grunder.

Det har ju varit så under de senare åren, att remissdebatten har kretsat kring värden som kan mätas i index och i ören. Synnerligen viktigt är skapandet av trivsel i samhället, skapandet av en sådan atmosfär att man icke hindrar sikten mot de kulturella domänerna. Människan lever icke av bröd allenast. Vi kan inte komma ifrån de kulturella värdena.

När man ser hur ute i världen rasfanatismen har blossat upp, kan man ställa den frågan: Inte kunde väl juden Karl Marx ana att s. k. socialistiska stater skulle återfalla i det nazistiska rasbarbariet? Vi glömmer inte tendenserna till nazism i Tyskland. Det är av vikt för den europeiska demokratiens hävdande att de tendenserna slås ned.

Det var inte länge sedan man såg en skylt på en svensk offentlig lokal, där det stod: »Tattare äger ej tillträde.» Redan här finns detta kollektiva bedömande av människor, som står i strid emot demokratiens principer om tolerans och humanitet, om ett värnande av individens primära rättigheter. När detta kan förekomma i den svenska demokratin, då blir den ideologiska debatt som vi delvis har fört här icke meningslös, den blir primär.

Men däremot är det tämligen meningslöst när hans excellens statsmi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nistern går ut ifrån frågan om järnvägars ansvar i Amerikas förenta stater på manchesterliberalismens tid och därmed vill säga, att detta är någonting som den svenska konservatismen eller liberalismen är främmande för. I själva verket hade vi socialpolitiska ingripanden långt innan det fanns något socialistiskt parti i denna kammare.

Tanken att man skall värna de nödställda kan ha varit drivkraften i Karl Marx idéer — låt vara att han behärskades av determinism — men den har också varit en drivkraft för liberalismen liksom för konservatismen.

Det är en meningslöshet att i en ideologisk debatt neka oss rätten att ställa den frågan: Hur långt kan statens inflytande gå utan att man tar bort den maktbalans, den kritikrätt som är förutsättningen för den svenska demokratiens fungerande? Ernst Wigforss påpekar i sin fängslande senaste bok, att en socialistisk tänkare hade föreslagit att man skulle ha gemensamma salar, där man åt sina måltider. Men, tillägger Ernst Wigforss, icke utan fog, det är inte säkert att alla människor tycker om ärter och pannkaka därför att staten kanske har bestämt att den maten skall finnas på torsdagarna, och så tillägger han: Det fordras frihet i konsumtionsvalet. Ja, herr statsminister, gör man en ideologisk analys och kommer dit-hän, att man går över en viss gräns, då blir frågan den, om de svenska organisationerna kan behålla sin frihet, då blir frågan den, om man får det fria konsumtionsvalet. Det är alldeles riktigt som statsministern säger, att staten icke är någon fiende till oss medborgare. Men det finns ju här i världen stater, där man har utgått från de marxistiska tankegångarna, att staten är detsamma som vi medborgare men där minoriteterna icke desto mindre icke har samma rättigheter som majoriteten.

Och när statsministern här citerar ett uttalande av Per Albin Hansson från år 1936 vill jag gentemot detta erinra om

några ord som statsministern Per Albin Hansson yttrade i ett föredrag 1935, där han sade, att demokratin aldrig får bli något majoritetsförtryck. I själva verket är demokratin — det erkänner också Ernst Wigforss i sin senaste bok — aldrig något säkert värn för minoriteterna. Därtill behövs de fria organisationerna, den fria tanken och den fria kritikrätten. Vid en ideologisk analys går det icke att förbise det faktum att om det uppstår ett sådant läge att staten får stor makt, finns det icke några garantier för att denna stat tillgodoser principen om lika frihet för alla. Hur kan det socialdemokratiska partiets nuvarande frihetspatos vara en garanti för hur efterföljarna kommer att handla, när vi får bevittna hurusom i många länder, där man just utgått från de socialistiska idéerna och staten har fått stor makt, den fria kritikrätten försvinner? Själva kärnpunkten i demokratiens problem ligger just — som Ernst Wigforss många gånger har erkänt — i frågan om hur förhållandet mellan stat och individ skall regleras. Det är att för enkla hela problemet om man utgår från en socialpolitisk diskussion och säger, att det är meningslöst med kritik mot socialdemokratiens socialiseringsplaner. När staten har fått stor makt att dirigera produktionen, har vi kommit i den situation som Gunnar Myrdal analyserat i sin skrift »Universitetsreform», där han säger att planhushållningen blir ett allvarligt hot mot den andliga friheten.

Herr EDBERG (s) kort genmäle: Herr talman! Det är svårförståeligt hur herr Braconier kan beteckna min erinran om att högern traditionellt kommit med överbud i fråga om försvarskostnaderna såsom en onyanserad anklagelse. Det är väl inte främmande för herr Braconier att vid det utskottsutlåtande, där fjärde huvudtiteln behandlats, har notoriskt funnits fästad en högerreservation, där man krävt ytterligare ökade försvarskostnader. Vad jag menade var, att om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detsamma blev fallet i år, med det åtsiramade läge som nu råder och med den starka höjning av försvarsutgifterna som dock skett, skulle detta kunna framkalla en kanske icke ringa olust bland allmänheten.

Jag inregistrerar emellertid med tillfredsställelse herr Braconiers personliga deklaration om att enligt hans mening lämpar sig den nu framlagda försvarsbudgeten för en manifestation i enighetens tecken beträffande försvarsfrågan. Jag skulle vara mycket glad om herr Braconier i det fallet vore helt representativ för sitt parti. Jag hoppas i varje fall att så är förhållandet.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle: Herr talman! Jag fattade herr Edberg så, att när han riktade vissa anklagelser mot de militära myndigheterna och talade om överbud, avsåg han därmed också ett klander av den svenska högern. Om så inte är fallet, bortfaller ju min anmärkning. Det är emellertid stor risk för att det, när man framför en sådan erinran i det sammanhang som herr Edberg gjorde, uppfattas som en kritik mot den försvarspolitik som den svenska högern har fört och som ju icke är — det visar bl. a. försvarsfrågans nuvarande läge — någon felaktig politik.

Herr **EDBERG** (s) kort genmäle: Herr talman! Det kan väl inte anses vara någon anklagelse i och för sig mot svenska militära myndigheter, om man konstaterar att deras sammanlagda yrkanden beträffande försvarshuvudtiteln för nästa budgetår går löst på 2,7 miljarder kronor.

Sedan må det så vara, om herr Braconier uppfattar det som en anklagelse mot högern, när jag talar om dess traditionella överbudspolitik. Det innebar ju samtidigt endast ett konstaterande av ett välbekant faktum.

Herr **STÅHL** (fp): Herr talman! Anledningen till att jag har begärt ordet

är närmast att jag vill något beröra försvarsfrågan, bl. a. ur de synpunkter som herrar Braconier och Edberg här just har anlagt, och dessutom i någon mån gå in på frågan om vår bostadspolitik. Men jag kan inte underlåta att dessförinnan ett ögonblick anknyta till den diskussion som här förts mellan statsministern och herr Ohlin.

Jag kan hålla med herr Braconier om att det är en smula meningslöst att såsom statsministern här gjorde föra över en ideologisk diskussion om socialism och liberalism till en strid om den relativt underordnade frågan om vem som har prioritetsrätten till förbättringen för folkpensionärerna. Jag vill, herr talman, tillägga att det är ännu mer meningslöst att försöka trollda bort det intryck som den socialdemokratiska diskussionen i saken så sent som i höstas ingav den svenska allmänheten när det gäller den hållning som man på socialdemokratiskt håll intagit till frågan om förbättringar till folkpensionärerna. Det har här förut citerats uttalanden i tidskriften Tiden.

Jag skall be att få belysa det med ytterligare ett citat. Jag tillåter mig att säga att det är från officiellt socialdemokratiskt håll, då det är taget ur oktobernumret av partiets tidskrift Tiden. Det står där: »Väljarna måste ändå få för sig att standardförbättringen för folkpensionärerna» — det är alltså en polemik mot folkpartiet och dess förslag om folkpensioner — »utöver den direkta dyrtidskompensationen är vårt mest brännande sociala problem. Vi vill bestämt bestrida att så är fallet. Så länge det gamla beslutet om obligatorisk sjukförsäkring inte trätt i kraft, är det orimligt att påstå att en ökning av folkpensionernas realvärde måste gå före allt annat.» Detta är väl ändå så klara verba i fråga om hur man på socialdemokratiskt håll betraktar det initiativ som folkpartiet härvidlag tagit, att statsministern gör det onödigt omöjligt för sig genom att fortsätta diskussionen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag skulle också vilja anknyta till en annan punkt i statsministerns polemik mot herr Ohlin. Statsministern exemplifierade, hur långt socialismen ville gå och hur långt liberalismen inte ville vara med. Han nämnde därvid utöver prisbildningen olika kollektivistiska äganderättsformer och kom sedan in bl. a. på bostadspolitiken. Han frågade, om man på liberalt håll ville visa ett så positivt intresse för bostadsfrågan, att man ville inte bara bidra med pengar, lån och subventioner utan även medverka i kollektiva äganderättsformer.

Under de icke så få år som jag deltagit i statsutskottet och kammarens politiska debatter har vi från folkpartiet mig veterligen icke på någon punkt motverkat det positiva arbete för att skaffa bostäder här i landet som pågått även inom den statliga ramen. Detta arbete har varit outhärligt och har medfört mycket värdefulla resultat, det är jag den förste att erkänna. Det är emellertid, herr talman, litet svårt att förstå statsministerns målning av läget och helt bortse från medaljens baksida i fråga om de statliga åtgärderna, när man just i dag har fått i sin hand ett remissvar från bostadsstyrelsen, dagtecknat så sent som den 9 januari 1953. Däri redovisas för en undersökning rörande bostadsbristens omfattning, som publicerats den 9 december 1952. Man konstaterar, att resultaten av dylika undersökningar av olika skäl är behäftade med stor osäkerhet men att enligt undersökningen, som omfattar 239 kommuner, lägenhetsunderskottet med hänsyn till inom respektive kommuner bosatta, av förmedlingsorganen kända bostadssökande kan förmodas vara högst av storleksordningen 65 000 till 70 000. Detta är, herr talman, ett resultat av den statliga bostadspolitik, som vi har fört här i landet sedan början av 1940-talet eller i drygt ett tiotal år.

När man talar om den socialistiska företagsformens företrädare framför alla andra, bör man ge en rättvis bild av

förhållandena, och man måste då nog ta med denna i hög grad skrämmande siffra i blickfältet.

Hyresregleringskommittén, som lade fram sitt betänkande några månader tidigare, hade en annan uppskattning av bostadsbristen. I betänkandet uppgavs, att antalet bostadslösa kunde uppskattas till i runt tal 60 000. Jag lämnar därhän, huruvida skillnaden beror på olikhet i beräkningen eller på att antalet bostadssökande under den tid som förflutit mellan undersökningarna har stigit med den förfärande hast som de båda siffrorna anger.

Det finns ännu ett par siffror, som kan vara av intresse. Om man vill ha den riktiga proportionen på bostadsbristens omfattning, bör man komma ihåg att antalet bostadssökande vid krigets slut enligt bostadsstyrelsens egna beräkningar uppgick till 25 000. Från krigsslutet tills nu har siffran alltså vuxit till den av mig nyss angivna, 65- till 70 000. Av de av hyresregleringskommittén omnämnda 60 000 bostadslösa var det 40 000, som antingen var gifta eller unga människor som ville gifta sig och bilda hem.

Jag har, herr talman, haft äran att deltaga i hyresregleringskommitténs arbete, och jag skall gärna erkänna, att när man håller på med detta väldiga siffermaterial är det lätt att glömma, att det bakom dessa femsiffriga tal döljer sig människor och mänskliga tragedier. Det hela kan lätt förvandlas till ett rent av fascinerande sifferpussel.

Men jag är övertygad om att kunde man genom olika åtgärder få till stånd en bättre omflyttning, skulle man också kunna komma fram på olika vägar. Man skulle kunna tänka sig en delning av större lägenheter. Man skulle också på andra vägar, som jag inte här i en hast vägar ge mig in på eller ens antyda, kunna åstadkomma åtminstone någon hjälp. Jag tror att man härvidlag skulle kunna rekommendera socialministern att försöka gå fram mera ortsvis och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte binda det hela till så generella åtgärder, som man hittills har försökt sig på.

Den enda möjlighet vi nu har, herr talman, för att hjälpa denna stora mängd av bostadslösa, är att avvakta och se hur mycket nyproduktionen av bostäder kan hjälpa. Jag må säga att detta är ett för de bostadslösa alltför kusligt perspektiv för att man skall kunna nöja sig med det, och jag tillåter mig verkligen uppmana socialministern att med tanke på de bostadslösa igångsätta en snabb utredning eller vidta andra åtgärder för att se vad som kan göras. Man måste försöka göra något även om man inte kan göra allt. Här finns dock många människor, som även med ett relativt litet tillskott kan räddas ur tragedi och elände genom att bostäder iordningställs åt dem.

Därmed skall jag be att få gå över till en annan punkt, där jag har några reflexioner på hjärtat. Det gäller fjärde huvudtiteln.

Jag instämmer helt med dem, som här förut uttalat sin glädje över att försvarsministern har visat handlingskraft och förmåga att, trots det ansträngda finansiella läget, trola fram pengar till förstärkningar på årets försvarshuvudtitel. Jag har från denna plats tidigare sagt så många vänliga ord om den nye försvarsministern. Jag har faktiskt inte sagt någonting annat än vänliga ord, så att han lär inte kunna på något sätt misstolka mig om jag tycker att det vore rättvist att låta någon liten del av denna tacksamhet även komma finansminister Sköld till del. Jag är nämligen inte alldeles spiksäker på att Torsten Nilsson kommit så långt som han gjort, om inte den nuvarande finansministern själv för några år sedan varit försvarsminister och då trott fram lika många miljoner i en ännu värre situation. Det beror således antagligen rätt mycket på herr Sköld, att resultatet blivit så pass bra.

Emellertid vill jag säga — bl. a. i an-

slutning till herr Edbergs anförande här för en liten stund sedan — att ökningen faktiskt inte är så kolossal, som den kan te sig när man ser siffrorna. Jag skall be att få repetera några uppgifter, som jag tidigare lämnat vid någon försvarsdebatt och som ger det hela en riktigare proportion.

När 1949 års försvarsutredning tillkallades i april månad nämnda år angavs i statsministerns diktamen den samlade försvarskostnaden till i runt tal 800 miljoner kronor. Denna siffra spelar, såvitt jag förstår, alltfjämt en ganska olycksalig roll. Man hänger upp sig på den och tror, att det var den riktiga siffran och att vi nu sprungit i väg till 2 200 miljoner kronor. I själva verket var den verkliga försvarskostnaden — som jag då hade tillfälle framhålla — för det därpå följande budgetåret 1 000 miljoner kronor, och redan efter ytterligare ett budgetår var försvarsuppgifterna uppe i 1 200 miljoner kronor. Läger man härtill inflationsfördyringen på i runt tal 40 procent — beträffande vissa materielköp utifrån tror jag mig våga konstatera, att stegringen varit mer än 40 procent — är vi uppe i 1 650 miljoner kronor. Det var då det. Årets siffra torde uppgå till 1 750 miljoner. Det innebär en ökning med 100 miljoner. Ingen torde kunna säga att denna ökning är särskilt markant. Detta siffersammanhang förklarar, såvitt jag förstår, till fullo siffran på försvarshuvudtiteln. Ökningen på driftbudgeten för nästa år kommer att stanna vid 275 miljoner kronor. Våldsamare är den inte. Jag erkänner dock att naturligtvis även 275 miljoner kronor är stora pengar, men de är tillkomna för att nöjaktigt fylla sådana ackumulerade behov, som uppkommit under perioden efter kriget och som icke fyllts ut av regering och riksdagsmajoritet.

I anslutning till herr Edbergs anförande här nyss skall jag be att få påminna honom om att vi, som tillhör op-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

positionen, under en lång följd av år — i varje fall under perioden efter kriget — mötts av invändningar att vi varit alldeles för måttlösa i våra krav när vi talat för högre försvarsanslag. Detta motstånd har vi alltid mött från representanter för majoritetspartiet, det socialdemokratiska partiet — nu är detta parti ju inte längre majoritetsparti här i kammaren — och likaså från departementschefen. Man har sagt att vi får lov att hålla tillbaka våra krav till förmån för försvaret, på samma sätt som man får göra när det gäller de andra huvudtitlarna.

Av detta måtte väl framgå, herr Edberg, att det inte kan bero på oppositionen, när årets försvarshuvudtitel mottogs som en överraskning. Vad försvarsministern i år gör är ju, att han i stort sett tillgodoser de behov, som vi från vår sida år efter år har påtalat men har fått anmärkningar för att vi har påtalat dem. Däremot skulle jag verkligen vilja säga, att det vore på sin plats för herr Edberg att rikta kritik mot departementschefen, kanske inte den nuvarande men i varje fall hans företrädare, därför att han alltid sade, att det lägre anslagsbeloppet var tillfredsställande och att försvaret i stort sett kunde klara sig. Vad vi här har fått bevittna i den huvudtitel, som Torsten Nilsson lagt fram, är sanningen i det gamla ordet, att vad som göms i snö kryper fram i tö. Det är precis de behov man har vägrat tillgodose tidigare, som nu kommer fram.

Men detta resonemang gäller, herr talman, så länge jag talar om siffrorna i årets huvudtitel. Jag skall nu gå över till en annan fråga, nämligen den del av huvudtiteln, som omfattar förslaget om en tioårsplan för arméns materielanskaffning. För det första är det kanske viktigt att betona, att denna plan ju inte i och för sig är orsak, som jag här sagt, till det ökade behovet av vare sig materiel eller pengar. Jag kan också gå ett steg längre och säga, att om

man bestämmer sig för en arméorganisation av den nuvarande omfattningen, är också en sådan långtidsplanering, som försvarsministern presenterar, på sitt sätt en rationell och effektiv anordning, ty då kan man på längre sikt se vad som behöver anskaffas. Jag har flera gånger från denna plats redan på herr Vougt's tid efterlyst en planering av anskaffningen av materielen till armén liksom vi har långsiktigsplanering för både flyget och marinen.

Men här kommer jag till en enligt min uppfattning allvarlig sak. Så vitt jag kan förstå — och jag har något sysslat med planering och avvägning av kostnader mellan försvarsgrenarna — kan den avvägning, som nu försvarsministern har gjort, inte hänga i luften. Den måste liksom all militär planering vara byggd på ganska ingående strategiska och taktiska överväganden om vilken roll man skall tilldela den ena och den andra försvarsgrenen i händelse av det ena eller andra krigsfallet. Detta var ju t. ex. Nothinkommitténs dilemma, att när vi räknade över vad som behövdes fann vi att den kostnadsram, som vi hade fått av regeringen, inte räckte till. Vi hade hamnat i en radikal nedrustning, om vi hade gjort en avvägning inom den kostnadsramen.

Men vi måste ju ha klart för oss vilka uppgifter flyget skall ha, vilka uppgifter marinen, flottan och kustartilleriet skall ha, vilka uppgifter armén skall ha och vad allt detta får kosta. Hur skall uppgifterna avvägas inom denna kostnadsram, uppgifter av strategisk, taktisk och militär-politisk natur? Det är ju frågeställningen.

Vad har nu inträffat? Jo, nu är som alla vet läget det, att flyget har sin plan och att marinen för ungefär ett år sedan i dessa dagar fick en plan, som av marinen var begärd som sexårsplan men som Kungl. Maj:t och riksdagen ändrade till sjuårsplan. Nu får armén en tioårsplan. Jag måste säga, att när jag läste huvudtiteln och kom under-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fund med, att här hade en planering av detta ingående slag och en faktisk avvägning gjorts, så blev jag förvånad över att detta inte redovisas öppet och klart i huvudtiteln. Det är möjligt att försvarsministern skyller på sekretesskravet, men har man bestämt ramen och omfattningen för de olika försvarsgrenarna, så kan väl ändå inte sekretessen påbjuda, att man är förbjuden att tala om att man här träffat ett avgörande av denna räckvidd och för denna mycket långa tid. Då kanske möjligen försvarsministern säger: Men det utgick jag ifrån att riksdagen förstod. Jag måste nog ändå säga, att för den som är lekman på området och inte är van att läsa fjärde huvudtiteln är det inte så lätt att förstå det. Jag kan hänvisa till vad herr Edberg nyss sade. Han uppehöll sig ganska länge vid fjärde huvudtiteln, men han hade icke läst ut detta mycket viktiga förhållande, att departementschefen här har träffat ett principavgörande om försvarets utformning för många år framöver, så som här faktiskt har skett, och med alla de konsekvenser det innebär för försvarets och därmed de olika vapenslagens uppgifter i händelse av krigsfall.

Om försvarsministern då säger, att här inte har skett någon större ändring och att denna avvägning i stort sett innebär ett flyg sådant som det nuvarande, en marin av den nuvarande omfattningen och en armé av den nuvarande storleksordningen, så skulle jag vilja säga, att detta är riktigt för ett år, det kanske är riktigt för två — det vågar jag inte säga — och möjligen för tre. Men, herr statsråd, när vi kommer fram till att framför allt flygvapnets materiel börjar förslitas, måste vi antingen på ett högst betänkligt sätt förlänga flymaterielens tjänstbarhet eller också trola fram nya miljoner, och det förslår inte med mindre än hundratals. Eller också måste vi — ett tredje alternativ — skära ned flygvapnets or-

ganisation. Slutligen finns möjligen som ett fjärde alternativ att kombinera alla dessa åtgärder.

Däremot tycker jag, att man icke har rätt att inför riksdagen uppehålla den fiktionen, att vi med den tioårsplan som herr statsrådet har lagt fram kan upprätthålla en armé, en marin och ett flygvapen av nuvarande omfattning. Det kommer icke att lyckas om inte herr statsrådet kan trola fram nya pengar.

Jag nämnde nyss flyget. Jag skulle kunna hämta exempel också från marinen och fråga, hur det skall gå när den sjuårsplan som vi antog förra året är slut och alla de jagare som vi byggt om till u-båtsjagare faller bort och vi måste skaffa nya båtar som ersättning. Då måste vi också skaffa fram nya miljoner, och jagare, herr talman, är dyra leksaker nu för tiden. De kostar stora pengar. Det är ett ganska allvarligt perspektiv som vi står inför här. Jag har inte på något sätt velat säga, att jag underkänner den långtgående avvägning som har träffats, men jag har velat säga att riksdagen borde ha fått reda på den på annat sätt.

Jag kan inte underlåta, herr talman, att göra ytterligare en jämförelse. Det är inte fyra år sedan Nothinutredningen tillkallades. Den hade att göra en avvägning, mina damer och herrar, inom en kostnadsram av 800 miljoner — jag bortser från att siffran som jag nyss sagt är missvisande, men jag använder statsministerns siffra. Då tillkallades en utredning under ordförandeskap av en person med en ganska exceptionell ställning i vårt offentliga liv, och statsministern — inte försvarsministern — gjorde en diktamen till statsrådsprotokollet för att understryka frågans utomordentliga vikt. Så började denna kommitté att arbeta.

Detta var för fyra år sedan. Vad händer nu? Jo, nu när avvägningen gäller över 2 000 miljoner och en tidrymd av tio år, träffas avvägningen i kanslihuset

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av chefen för försvarsdepartementet »i samråd med överbefälhavaren».

Jag måste säga, herr talman, att kontrasten är litet för slående för att tilltala den som kräver, att riksdagen skall få medverka i så utomordentligt viktiga angelägenheter för hela landets försvar som det här är fråga om. Jag kan icke godta detta utan att rikta en allvarlig kritik mot försvarsministern. Jag anser att en representation för riksdagen borde ha inte bara informerats utan fått medverka vid verkställandet av denna avvägning.

Nu kan försvarsministern säga, att han tillkallade partiledarna. Jag har all respekt för partiledarna, men jag kan inte ur den kommuniké som utsändes från detta sammanträffande utläsa att partiledarna hade tillfälle till någon verklig diskussion om dessa viktiga frågor. Den som har deltagit i avvägningsdiskussioner vågar säga, att man inte löser frågorna vid ett sammanträde och inte vid två sammanträden heller, utan det krävs ganska ingående studier för att man skall kunna bilda sig en mening om så svåra frågor.

Jag skulle alltså helst ha sett att försvarsministern hade möjliggjort för riksdagen att aktivt medverka i dessa viktiga beslut redan på ett tidigt stadium. Att det skulle kunna ske i utskottet framstår för var och en, som har suttit i statsutskottets första avdelning, som helt uteslutet. Det har man inte tid till, och man kan inte arbeta på det sätt som behövde ske. Jag skall inte avslöja arbetsmetoderna inom utskottet, men så mycket vågar jag säga, att det är omöjligt.

Om försvarsministern ändå säger att det var omöjligt att låta riksdagen medverka, erinrar jag om att herr Hjalmarson vid flera tillfällen här i kammaren har fört på tal ett förslag som väcktes i den Levinsonska försvarsutredningen, att det skulle tillsättas ett försvarsråd. Om vi hade haft ett sådant råd, hade försvarsministern kunnat överlägga med

detta, åtminstone om detta stora avvägningsbeslut, men såvitt jag förstår har försvarsministern inte velat det, ty det är länge sedan tanken fördes fram, och det har inte hörts någonting som tyder på att försvarsministern vill ha någon insyn i den formen heller.

Jag måste beklaga att försvarsministern på denna punkt inte har velat träda i kontakt med riksdagen på ett tidigt stadium. Jag vet att man på visst militärt håll anser det vara besvärligt med civila utredningsmän. Man säger att det tar lång tid att lära upp dem, så att de får alla de elementära kunskaper de behöver för att kunna börja dra slutsatser. Det är alldeles riktigt, men tidigare försvarsministrar har ju inte tagit alltför starkt intryck av det resonemanget, och jag hoppas att den nuvarande försvarsministern inte heller har gjort det.

Jag underkänner alltså inte på något sätt siffrorna. Jag håller med herr Ohlin om att man inte kan binda sig för sådana stora saker redan vid remissdebatten. Men vad som framstår alldeles klart är att det hade varit ett önskvärt och berättigat krav, att försvarsministern vid det stora avvägningsbeslut, som han fattat, hade haft någon form av parlamentarisk medverkan. Riksdagen har här satts åsido på ett sätt, som är ganska anmärkningsvärt. Det är möjligt att försvarsministern kan ge förklaringar som kan godtas. Jag vet inte vilka de är, men tills dessa förklaringar har lämnats, tillåter jag mig att säga att det är beklagligt, att riksdagen på detta sätt tvingas ta ställning till en stor tioårsplan med konsekvenser, som för oss alla — även för försvarsministern — i detta läge måste te sig mycket svåröverskådliga för att inte säga alldeles oöverskådliga. Det är möjligt, att om vi haft en annan form för beredning av detta ärende skulle planen fått en annan tidslängd och även en annan innebörd. Jag beklagar att inte denna medverkan kommit till stånd.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men man måste då fråga sig: När vi i fjol hade två arbetande kommittéer på hyresområdet, bostadsutredningen, som i dagarna upplösts, och hyresregleringskommittén, som alltså fungerar och som kommer att övergå till nya uppgifter — jag är ledsen, att socialministern inte befinner sig i kammaren, ty jag skulle verkligen velat ha fått besked på den punkten — varför har ingen kommitté tillsatts, varför har inga extraordinära åtgärder vidtagits för att utreda frågan vad som kan göras för att så hastigt som möjligt lätta de mest överhängande bostadsbekymren för de bostadslösa, för att ge dem tak över huvudet? Detta elände blir inte bättre av att andra länder har det lika illa eller kanske ännu sämre ställt än vi, och det blir inte heller bättre, det vill jag säga, genom att man kan komma överens med fastighetsägarna om att försöka i första hand taga hand om vissa grupper av bostadssökande, eftersom detta blir en process på ganska lång sikt. Vi måste försöka göra någonting, som hastigare hjälper de bostadslösa, och jag kan inte förstå, att man skulle kunna göra det på annat sätt än genom att låta personer, som inte är fastslåta i förutfattade bostadspolitiska åsikter, företaga någon slags snabbutredning.

Nu har ingen av dessa kommittéer på grund av direktiven kunnat anvisa någon omedelbar hjälp. Bostadsutredningen måste ju laborera med en hyresnivå i nu färdigställda hus, vilken i många fall ligger så högt — det vet alla, som utifrån kommunerna har erfarenhet av detta — att många bostadssökande inte har råd att flytta in i de nya husen. Hyresregleringskommitténs förslag om en frivillig uppgörelse med fastighetsägarna hjälper ju inte annat än på lång sikt.

Här har bl. a. talats om — jag kan inte underlåta att beröra detta, herr talman — att en bostadsransonering skulle kunna smygas på oss i denna form. Jag vågar säga, att då har all uthyrning

av lägenheter, herr talman, karaktär av bostadsransonering. Det har i alla tider varit så, att fastighetsägarna — det må vara enskilda eller kollektiva — har haft ett antal bostadssökande att välja mellan, och de har då valt den, som de ansett vara den för lägenheten i fråga mest lämpliga. Är detta bostadsransonering? Nej, det kan det ju inte på något sätt vara, om man använder ordet i dess egentliga innebörd. Någon tvångsåtgärd i någon form har icke anvisats av hyresregleringskommittén. Tvärtom ber jag få understryka, att varje form av lagstiftning — det må vara den, som socialdemokrater under flera år i rad har motionerat om och som populärt kallats obligatorisk bostadsförmedling, eller det lagstiftningsutkast, som hyresregleringskommittén har utarbetat men icke rekommenderat till antagande, visar sig så klumpigt och så djupt ingripande i enskilda människors liv, att ansvarskännande människor helt enkelt inte vågar ta på sitt ansvar att rekommendera sådana kraftåtgärder.

Jag är glad åt att nu kunna konstatera, att remissinstanserna bättre förstå vad hyresregleringskommitténs förslag innebär. Ifrån olika håll föreligger praktiskt taget enhällig anslutning till detta försök med en frivillig överenskommelse med fastighetsägarna. Jag tycker nog, att när fastighetsägarna anslutit sig här till, har man garantier för att det icke blir fråga om tvångsåtgärder och ännu mindre om försök till en bostadsransonering.

Men jag är angelägen att i detta sammanhang betona, att ingen kan vänta, att Sveriges fastighetsägare — jag talar här om enskilda och kollektiva fastighetsägare, om allmännyttiga bostadsföretag och HSB — med än så god vilja i en hast skulle kunna bereda plats för de 40 000 å 60 000 personer, som blivit bostadslösa under dessa år. Det vore den grövsta orättvisa mot fastighetsägarna att en vacker dag anklaga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dem för att de inte på några få år kunnat bota de skador, som har uppstått under dessa år.

En av orsakerna till dessa skador är, herr talman, den alltför ringa omflyttning, som blivit en följd av de gångna årens bostads- och hyrespolitik. Just denna omflyttning har diskuterats under senare tid, och det har sagts att den är ganska betydande. Jag hänvisar åter till bostadsstyrelsens uttalande av den 9 januari i år, där det konstateras, att i de undersökta 239 kommunerna fanns utöver de 65 å 70 000 bostadssökande 95 000 bostadssökande med egen lägenhet. Vad visar detta? Jo, det visar, att det är ett slags stopp i den naturliga omflyttningen av hyresgäster, som vi alltid måste ha för en anpassning av bostaden efter familjens storlek.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! I betydelsefulla hänseenden kan man beteckna det skede vi nu befinner oss i som en konsolideringsperiod. Vi har att slå vakt om åtskilligt av vad vi ansett värt att eftersträva, värt att göra uppoffringar för. Det stabila penningvärdet med allt vad detta för med sig, den fulla sysselsättningen — den självklara rätten till arbete åt alla som vill genom eget arbete försörja sig och de sina — och vår utan gensägelse goda levnadsstandard är ting, som vi måste se till att vidmakthålla. Sysselsättning och avsättning är oskiljaktiga, något som inte minst jordbrukets folk haft anledning att begrunda.

Stabiliseringspolitiken med den restriktiva kreditgivningen som en huvudbeståndsdel måste fortsätta. Det är lätt att förstå dem som otåligt väntar på lättnader i de olika pålagor i form av kreditbegränsning, investeringsavgift, spärrkontoinsättning, byggnads-

reglering etc., som tillkommit för att få bukt med penningvärdeförsämringen, för att hindra prisstegringarna. Men till dem skulle jag vilja säga, att det mer än en gång har visat sig äventyrligt att upphöra med de sjukdomsbekämpande åtgärderna innan sjukdomen blivit fullständigt hävd. Hur snart vågar vi sluta med medicinen?

Jag tror att herr Hjalmarson förenklade problemställningen alldeles för mycket, när han i förmiddags sade någonting om att balans när man aldrig förrän man avvecklar regleringarna. Ett mycket typiskt exempel på reglering, herr Hjalmarson, är väl en varuransonerings. Jag tror inte man får slut på en varubrist genom att upphäva en ransonerings, utan det är väl på det sättet, att först vid det tillfälle då bristen har försvunnit kan man tänka sig att häva den reglering som ransonerings utgör.

I detta sammanhang är det på sin plats att uttala en tillfredsställelse över att frågan om kreditgivningen kunde lösas genom den överenskommelse som träffades i höstas med bl. a. försäkringsbolagen. Var och en som betraktar en tvångslag som endast ett dåligt, ehuru i vissa situationer ofrånkomligt ersättningsmedel, måste instämma i detta.

Om det nu är riktigt att bibehålla olika konjunkturdämpande åtgärder så länge de verkligen behövs, är det inte mindre angeläget att med uppmärksamhet följa utvecklingen och vidta alla de lättnader i regleringarna som är möjliga. Regleringarna har tillkommit för en bestämd viktig uppgift och måste försvinna i samma mån som de ej längre krävs för denna uppgift. För egen del hoppas jag att det inom en ganska nära framtid skall bli möjligt att vidta lättnader bl. a. i fråga om steriliseringen av skogsinkomster — konjunkturen är ju där helt förändrad — och i byggnadsregleringen, och då i första hand för bostäderna. Jag är an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gelägen om att försäkra att vi med uppmärksamhet följer dessa frågor.

Herr Ohlin betonade, jag tror vid ett par tillfällen, i sitt första anförande att först 1952 tillgreps effektiva åtgärder för att hejda inflationen. Männe inte i så fall detta kan sammanhånga med den förstärkning, som regeringsunderlaget erhöll i slutet av 1951? Möjligheterna att effektivisera åtgärderna vidgades självfallet i och med den breddning av underlaget som därigenom skedde.

I presskommentarerna till budgeten har talats om de sju feta och de sju magra åren och att de senare nu har börjat. Om liknelsen vore riktig skulle det innebära att vi nu står inför ett mycket markerat konjunkturuomslag och faktiskt har att se fram mot svåra tider. Finansplanen utgår emellertid som bekant från det faktum, att varken några mera bestämda inflations- eller depressionstecken föreligger men att läget är osäkert och att man måste vara beredd på att sätta in åtgärder för båda dessa alternativ. Så långt nu kan bedömas är emellertid det ökade skatteunderlagets tid förbi för den här gången, och det gäller att inrätta sig därefter. Sparsamhet med allmänna medel är alltså nödvändig.

Herr Hjalmarson nämnde någonting om att nu hotar faran för inflation ifrån statens sida. Jag tror att det påståendet inte var tillräckligt motiverat, i varje fall inte tillräckligt för att jag skulle kunna förstå hur herr Hjalmarson menade. Jag skulle vara tacksam om herr Hjalmarson skulle vilja litet mera klargöra vad han menar med detta, att faran för inflation för tillfället hotar från statens sida.

Den fördelning av tillgängliga resurser, som har företagits mellan olika behov, innebär naturligtvis nu som eljest, att önskemålen bara delvis har kunnat tillgodoses. Så är förhållandet med äskandena i inrikesdepartementets huvudtitel. Jag tvekar emellertid inte att

säga, att dessa äskanden mot bakgrunden av tillgängliga resurser har kunnat tillgodoses på ett i stort sett tillfredsställande sätt.

Herr von Seth framställde några mera allmänna för att inte säga diffusa anmärkningar i fråga om inrikesdepartementet. Det är för mig omöjligt att bemöta vad han sade, när jag inte vet vad det egentligen var han närmare syftade på.

Frågan om skattelättnader har så sent som under valrörelsen intagit en mycket framskjuten plats i den politiska debatten. Den var ju jämte grisprenierna och folkpensionerna huvuddebattämnet. Nu tycks emellertid nära nog enighet råda om att det i varje fall är svårt att få fram skattelättnader. Man tror sig visserligen kunna pruta på en del poster och på det sättet måhända vinna lättnader i beskattningen. Vi har emellertid ännu inte sett resultatet av dessa prutningar och avvaktar dem med spänning.

Mig förefaller det emellertid som om den av fjolårets riksdag beslutade och av regeringen redan i fjolårets remissdebatt signalerade skattesänkningen utgör det mesta, som är möjligt att åstadkomma utan betydande nedskärningar av utgifterna. När det gäller att skära ned utgifterna, brukar man ju inte märka någon större aktivitet hos något av de politiska partierna.

Det är alltså — jag upprepar det — med spänning vi emotser de utlovade sparförslagen. Det är inte ett utslag av efterklokhet när man påpekar, att det nu framstår som uppenbart att regeringen hade rätt, när den i våras på grundval av då presenterade siffror hävdade, att dess förslag till skattelättnad utgjorde det mesta tänkbara. Ännu så länge vidhåller jag denna uppfattning tills jag får se sparförslagen från oppositionens sida och påstår alltså, att om oppositionens linje vunnit bifall i våras, skulle den budget, som nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

diskuterar, visat ett underskott på flera hundra miljoner.

För ett fortsatt reformarbete är det av nära nog avgörande betydelse, att produktionen inte bara vidmakthålles utan även stegras. Utsikterna härtill sammanhänger nära med exportmöjligheterna men beror också på företagsamheten, skaparandan och trivseln i arbetet och därmed sammanhängande arbetsglädje och arbetsvilja. Här förefaller det som om utvecklingen gått ganska raskt fram, men åtskilligt är alltså att göra. Rationaliseringen i företagen, för att nu på nytt nämna den här i dag, har naturligtvis sin givna plats för att öka produktionen, och här pågår faktiskt på skilda områden ett arbete, som är värt allt stöd och allt erkännande. Endast ökad produktion i förening med sparsamhet med statens medel kan bereda väg för skattelettnader.

När jag här talat om en konsolideringsperiod innebär det inte att framstegspolitikerna får lämnas ur sikte. Den betydande förbättring av folkpensionerna som regeringen föreslagit utgör säkert för oss alla ett glädjeämne. Jag konstaterade både under herr Ohlins och herr Hjalmarsons anföranden i förmiddags, att båda de partier, som dessa herrar företräder, var fullt tillfredsställda med den ökning av folkpensionerna som regeringen föreslagit. I en tid, när budgeten är så pass jämnt balanserad som den vi nu diskuterar, syns det naturligt att finansieringen av en sådan reform delvis sker genom höjda avgifter. Över huvud taget tror jag att i fråga om åtskilliga anordningar, som erfordras för att vi skall få större trygghet i tillvaron, utvägen med speciella avgifter kan förtjäna att övervägas. Det nuvarande skattetryckets storlek inbjuder faktiskt till ett sådant övervägande.

Skattetrycket är ju hårt, det skall inte bestridas. Men jag tror att man gör klokt i att ägna en tanke åt vilka

betydande förmåner man får ut för dessa skatter. Jag skulle vilja tillråda att man resonerade med folk från ett land med så hög levnadsstandard som Amerikas förenta stater. Själv har jag gjort det och fått klart för mig att sjukvårdskostnaderna där, för att ta ett exempel, är så stora, att tanken på sjukdom och därmed förenade utgifter för medelklassmänniskorna närmast är att beteckna som en mara. En sjukdom betyder där, med hänsyn till de höga sjukvårdskostnaderna, inte sällan ruin för vederbörande.

Framstegsarbetet är ingenting som har sin begränsning endast till de ekonomiska tingen. I dagarna har framstegsarbetet fått en stöt framåt på ett annat område. Jag tänker här på nykterheten. Oavsett om man kan hysa en liten — skall vi med hänsyn till enigheten inom nykterhetskommittén säga kättersk — tveksamhet om välsignelsen av att alkoholen släppes mera fri, så är det i alla fall att hälsa med tillfredsställelse att denna utredning föreligger och att man får räkna med nya friska tag mot spritmissbruket. Var och en har säkert kännedom om tillräckligt många tragiska levnadsöden, där detta missbruk varit roten till det onda, för att vilja medverka i strävanden av detta slag. Och när det gäller ett speciellt område i detta sammanhang, förefaller det som om opinionen alltmer börjar mogna för tanken på en ytterligare uppstramning. Full nykterhet vid ratten bör bli en hedersak för varje motorförare.

Frågan om en decentralisering inom näringslivet och i viss mån även inom statsförvaltningen har kommit att diskuteras alltmer. Denna fråga har aktualiserats dels genom den allt starkare koncentrationen av näringsliv och befolkning till tätorter och dels genom den utvidgning av den centrala statsförvaltningens maktbefogenheter, som ägt rum under senare tid, till icke ringa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

del som en följd av krisförhållandena under och efter kriget.

Decentraliseringsproblemet har alltså två sidor: det är frågan om utflyttning av såväl näringsföretag som ämbetsverk till landsorten, och det berör frågan om ett överförande av maktbefogenheter till lokala organ i länen. Det senare gäller inte bara i fråga om den statliga förvaltningen utan också i fråga om större enskilda företag, vilkas ledning koncentrerats till huvudkontoret, vanligen förlagt till Stockholm eller till någon annan av rikets största städer. Beträffande frågan om utflyttningen av näringsföretag till landsorten skall jag här inte beröra den i annan mån än att jag starkt understryker önskvärdheten av att landsbygdens näringsliv såvitt möjligt blir mera differentierat, så att folkströmmen från landsbygden till tätorterna kan stoppas. Förutsättningen för att detta skall ske måste ju vara, att tillfredsställande försörjningsmöjligheter beredes dem som vill stanna kvar på landet men som för närvarande icke kan erhålla lämpligt arbete där.

I den mån en decentralisering av beslutanderätten i allmänna angelägenheter kan ske genom ett överförande av befogenheter från den centrala förvaltningen i huvudstaden till lokala myndigheter ute i länen, är detta säkerligen av stort värde. Det skulle medge att lokala frågor kunde handläggas av tjänstemän, som genom sitt arbete är synnerligen väl förtrogna med de förhållanden, som bildar bakgrunden till frågnas bedömning.

Men om man har denna uppfattning, och det är det jag vill komma fram till i detta sammanhang, så är det minst lika viktigt att man inte utan tvingande skäl överflyttar uppgifter från kommuner och landsting till staten. De nya storkommunerna har vida större resurser än de gamla småkommunerna att på ett tillfredsställande sätt kunna sköta sina uppgifter. Men det är nöd-

vändigt att se till att kommunerna icke är så hårt bundna i sitt handlande, att den kommunala självbestämmanderätten blott blir ett sken. Ett stärkande av den kommunala självstyrelsen skulle också stärka de grundvalar, på vilka vårt demokratiska statsskick vilar. Det finns enligt min mening anledning för kommunernas förtroendemän att noga tänka igenom dessa decentraliseringsproblem, så att man inte frivilligt avhänder sig uppgifter, som man hittills haft hand om, och låter dessa bli överförda till staten.

I ett demokratiskt samhälle som vårt utgör friheten så att säga själva livsluften. Men friheten har sin naturliga begränsning genom de hänsyn som måste tagas för att den mänskliga sammanlevnaden skall bli dräglig. Frihet under ansvar måste vara rättesnöret för sammanlevnaden. På det ekonomiska området är frihetsproblemet kanske mera svårlöst än på andra områden, men en sak borde vi i alla fall kunna vara ense om, och det är att ekonomiska sammanslutningar — karteller, monopol och truster — icke bör tillåtas att dra orätmätiga ekonomiska fördelar på övriga företags eller medborgares bekostnad. Fri konkurrens mellan olika företag och olika typer av företag — privata, kooperativa och allmänna — är en målsättning, vilken mitt parti alltid har arbetat för att söka förverkliga.

Om jag nu skall lämna något litet bidrag till den idédebatt som förts genom att citera några punkter i vårt program vill jag slå fast, att vi tror på nödvändigheten av den enskilda äganderätten och det privata initiativet, och att vi vill att ekonomiskt inflytande och ägande skall fördelas på flera händer. Men vi vill också motarbeta maktkoncentration inom näringslivet, och i den mån den fria konkurrensen inte undanröjer väsentliga missförhållanden inom näringslivet, eller därest privata och kooperativa företag inte kan lösa bety-

delsefulla ekonomiska uppgifter på ett socialt tillfredsställande sätt, kan vårt parti godta statlig eller kommunal företagsamhet. Vi säger vidare att skadligt storfinansiellt inflytande över produktionen bör brytas och jobberi med svenska värden förhindras. Effektiv kontroll över monopol, truster och banker bör upprätthållas så, att dessa företags ekonomiska makt inte missbrukas utan används till hela folkets väl. Vi håller alltså på en principiell frihet men inte på något s. k. låtgåsystem, utan där de fria krafternas fria spel visar sig äventyrligt eller skadligt för samhället är vi beredda att sätta ett stopp; vi är beredda att medverka till ingripanden i sådana hänseenden.

Herr Hjalmarson förvånar sig över att bondeförbundet å ena sidan kan kalla sig för ett borgerligt parti och å andra sidan samarbeta med socialdemokratiska partiet. Ja, men även herr Hjalmarsons parti har ju samarbetat med det socialdemokratiska partiet. När herr Hjalmarson tillät sig en liknelse här med en rulltårta så skulle jag vilja säga, att han kanske då tänkte sig bondeförbundet såsom något av bröd — han tänkte sig väl knappast högern som skådespel. Det skulle jag inte heller vilja göra gällande att högerpartiets politik är, även om man när det gäller vissa alternativ till regeringens politik inte alldeles kunnat värja sig för tanken att här faktiskt är fråga om ett skådespel. Jag tyckte vidare att det var en föga träffande liknelse, när han talade om att bondeförbundet satt grensle över muren mellan de borgerliga och socialdemokraterna. Jag tycker att det varit mera träffande att säga, att bondeförbundet och socialdemokraterna har över den där muren räckt varandra handen för att samarbeta till gagn för hela landet.

Jag tycker liksom herr Hagberg i Stockholm att det är tråkigt att vi nu skall behöva offra så pass mycket pengar som vi gör på den s. k. säker-

hetspolisen. Men, herr Hagberg i Stockholm, efter den kännedom vi har fått om det spionage som pågår i vårt land är det väl ändå inte försvarligt att underlåta dessa åtgärder. Det är faktiskt absolut nödvändigt, herr Hagberg, att försöka hindra dessa sabotörer från att bedriva sin samhällsfarliga verksamhet. Så vi får nog vara med om utgifter av denna storleksordning. Jag hoppas emellertid att inte erfarenheterna framöver skall ge anledning att ställa ytterligare krav i dessa hänseenden.

Tillåt mig till slut, herr talman, säga några ord om oppositionens roll i det politiska livet. Oppositionen kritiserar ständigt och jämt den politik som regeringen för. Det är ju oppositionens rätt, och kanske man skall säga skyldighet också, att utöva kritik, men det är en mycket väsentlig sak hur kritiken är beskaffad. Det förefaller mig som om den hittills varit övervägande negativ. Man har anmärkt på de åtgärder regeringen vidtagit men varit ytterligt sparsam när det gäller att komma med konkreta motförslag. Vi har väl ändå rätt att begära av oppositionen att den skall kunna ställa verkliga alternativ. Det räcker inte med att tala om att det bör föras en annan politik — det har vi ofta hört — eller att det bör föras en ny politik. När man har velat precisera sin mening litet mera har man sagt, att det måste föras en positiv politik i stället för en negativ. Jag tror att den politiska debatten skulle vinna på att oppositionen något mera ville precisera sina alternativ i olika sammanhang.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Statsrådet Hedlund har verkligen en egendomlig uppfattning om vad som är positivt och negativt. Han tycks mena att regeringens alla påfund, investeringsavgiften och allt möjligt sådant, är någonting positivt, men att när vi i oppositionen vill ha bort investe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringsavgiften, är det en negativ ståndpunkt. Jag tillåter mig att säga, herr Hedlund, att jag tror att det skulle utöva en mycket positiv inverkan på näringslivet om man avskaffade investeringsavgiften.

Men jag begärde egentligen ordet för att tacka för herr Hedlunds bidrag till historieskrivningen och sedan ställa en fråga till honom och finansministern. Herr Hedlund hänvisade till att jag sagt att det var först 1952 som man satte in en mera effektiv penningpolitik och att detta ju kunde sammanhånga med den förstärkning av regeringsunderlaget som inträffade på hösten 1951. Det var en mycket intressant förmodan, eftersom den, när den kommer från herr Hedlund, inte gärna kan vara en lös spekulation utan utgör ett på herr Hedlunds vanligen modesta sätt framfört men dock påstående. Det innebär att herr Hedlund riktade följande mycket hårda kritik mot sina socialdemokratiska regeringskolleger: Antingen insåg de i förväg, innan bondeförbundet gick in i regeringen, att man borde tillgripa penningpolitiken men vågade eller ville inte göra det, eller också begrep de inte att man borde göra detta, utan herr Hedlund fick tala om för dem att man borde göra så. Jag riktar nu särskilt till finansministern den frågan, om han vill godkänna denna historieskrivning. År 1951 på våren ansåg finansministern att herr Hedlund inte hade någonting alls att komma med på detta område, men nu skulle det alltså förhålla sig så, att herr Hedlund och hans vänner övertagit ledningen av finanspolitiken från herr Sköld.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Utgångspunkten för min kritik av bondeförbundet var att bondeförbundet i valrörelsen hade annonserat sig som riksdagens mest borgerliga parti. Man kan, herr Hedlund, inte föra en politik på valfältet och en annan i riksdagen. Det är det som är politisk

rulltårta. Vilken politik bondeförbundet bestämmer sig för är dess ensak, men det är fullt legitimt att begära att bondeförbundet bestämmer sig för en entydig politik. Herr Hedlund sade att våra alternativ mest varit politiska skådespel, men, herr Hedlund, våra alternativ har ju i väsentliga hänseenden sammanfallit med dem som bondeförbundet tidigare har företrätt. Menar herr Hedlund att bondeförbundets tidigare politik bara varit skådespel?

Herr Hedlund kanske gör en reservation när det gäller penningpolitiken. Men det är ju inte bara i Sverige som bondeförbundet sitter i regeringsställning. Vi har ett land som står oss mycket nära, där bondeförbundet också sitter i regeringsställning, nämligen Danmark. Partiet kallas där för venstre. Man har i Danmark haft en något lägre kostnadsstegring än i Sverige. Sysselsättningen är hög. Valutarens stiger, inte minst dollarreserven, och räntan, som tidigare höjdes rätt kraftigt, kan nu sänkas därför att det frivilliga sparandet kommit i gång. I botten av den ekonomiska politiken har legat en penningpolitik av samma typ som högerpartiet här i Sverige sedan länge förordat, och dess främste förespråkare har varit den danske finansministern Torkel Kristensen som är en av bondepartiets män i regeringen. Underkänner bondeförbundet här i Sverige den politik, som varit grundläggande för deras danska partivänner? Man skulle rentav kunna tillspetsa frågeställningen genom att spörja herr Hedlund: Vilken sorts finansminister föredrar herr Hedlund — en herr Sköld eller en Torkel Kristensen?

Avslutningsvis skall jag skynda mig att svara på en fråga som herr Hedlund riktade till mig. Han undrade, hur jag kunde säga att inflationsriskerna nu ligger i den statliga sektorn. Jag försökte i mitt första anförande i dag att utveckla den saken litet närmare genom att hänvisa dels till statens väldiga lånebehov

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och dels till de oerhörda automatiska utgiftsstegringarna. Om man när det gäller lånemarknaden inte vill reflektera på vår politik vad har man då, herr Hedlund, att ta till om vi kommer till en ny kris? Skall vi få nya skatter, skall vi få en importreglering, eller skall vi få nya, givetvis rent tillfälliga och helt frivilliga, överenskommelser med försäkringsbolagen?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr Ohlin ställde en fråga, på vad sätt bondeförbundet hade bidragit till den ekonomiska politik som förts. Jag tillåter mig ställa en motfråga. Tror herr Ohlin, att det hade varit lika lätt att utan det regeringsunderlag, som nu finns, åstadkomma den överbalansering av budgeten, som vi hade i fjol? Tror herr Ohlin att det varit lika lätt att exempelvis åstadkomma den kreditåtstramning, som vi genomförde under förra året genom överenskommelser med försäkringsbolagen?

När herr Hjalmarson frågar vilken finansminister jag föredrar, herr Sköld eller herr Torkel Kristensen, vill jag svara att jag föredrar en svensk som finansminister.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle: Då herr Hedlund föredrog att inte svara på min fråga utan i stället gjorde en motfråga, skall jag vara snällare än han och svara — kanske kommer hans svar efteråt. Herr Hedlund, om det gäller kreditåtstramning, låt vara inte precis i denna form utan i en rätt väsentligt avvikande form mot den regeringen tillgripit, föreslogs ju detta från båda de nuvarande oppositionspartierna långt innan bondeförbundet gick in i regeringen. Om det alltså hade gällt att få till stånd en sådan kreditåtstramning, hade det ju varit mycket lätt att åstadkomma detta långt innan bondeförbundet gick in i regeringen. För detta behövdes endast vilja hos det socialdemokratiska partiet. Då herr Hedlund frå-

gar mig, om jag tror att socialdemokratien skulle ha vågat genomföra t. ex. en överbalansering av budgeten för 1952/53 — som troligen, säger herr Sköld nu, blir ganska liten — utan bistånd av herr Hedlund och hans vänner i regeringen, så vill jag svara: Ja, herr Hedlund, jag tror att herr Sköld skulle ha vågat göra det i alla fall. Men det är mycket intressant att herr Hedlund tydligen inte tror att herr Sköld skulle ha vågat göra det. Det är den upplysning herr Hedlund lämnat här i dag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! I den senaste frågan, om mod och vilja att åstadkomma en stramare politik, skall jag inte delta på annat sätt än genom att säga, att vi inom socialdemokratien känner det nog såsom en större styrka för den strama ekonomiska politiken att få utforma den tillsammans med bondeförbundet än om vi skulle ha utformat den ensamma.

Till herr Hjalmarson skulle jag vilja säga, att det är intressant att få veta att herr Hjalmarson anser att det är hög sysselsättning i Danmark, där man väl har omkring 70 000 arbetslösa — bland ett folk på 4 miljoner människor! Det säger ju något om vad högern anser vara en hög sysselsättning. När man då också får veta, att det finns en imponerande ökning av valutareseven i Danmark, som under den senaste högkonjunkturen torde ha gått upp till några hundra miljoner danska kronor, får man också därigenom en bild av vad herr Hjalmarson anser vara en god förstärkning av valutareseven.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle: Herr finansminister! Under den socialistiska tiden i Danmark var valutareseven negativ. Vad som nu har skett innebär en markant vändning till det bättre som i icke ringa mån är ett resultat av den förda regeringspolitiken; icke minst anmärkningsvärd är ök-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ningen av dollarreserven. Finansministern skall också komma ihåg det oerhört ogynnsamma utgångsläge, som Danmark haft. Vad sysselsättningen i Danmark beträffar vill jag erinra om att arbetslöshetssiffran där i dag icke är större än på herr Hedtofts tid. Låt oss vänta ytterligare någon tid, herr finansminister, och avvakta utvecklingen. Jag tror att man kan vänta sig en ytterligare, påtaglig konsolidering av dansk ekonomi.

Herr Hedlund kom genom en skicklig liten turnering förbi min fråga om lämpligaste finansministern. Vad det gäller att klargöra är naturligtvis, om herr Hedlund och hans meningsfränder föredrar en finansminister av den åsiktstyp, som Torkel Kristensen representerar, eller en av den socialistiska åsiktstyp, som Per Edvin Sköld med den äran företräder här i riksdagen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Uppgiften att arbetslösheten i Danmark icke är större än på Hedtofts tid är icke riktig. Däremot är det sant att valutarreserven då var negativ. Men i båda dessa avseenden kan det väl räcka med att påpeka, att det är den nuvarande regeringen som har regerat under högkonjunkturen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum kl. 10 fm.

§ 2.

Till bordläggning anmälades bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 3.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 6, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.;

nr 20, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av skatt å benzin, som användes vid jordbrukets drift;

nr 23, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft;

nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, m. m.;

nr 25, med förslag till lag om ändring i epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); och

nr 26, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 22 april 1949 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 34, av herr *Lindberg*, om höjning av hemvärnschefernas arvoden;

nr 35, av herr *Lindberg*, om anslag till sjökartverket för anordnande av ett tillfälligt jordmagnetiskt observatorium;

nr 36, av herr *Holmberg*, om anslag till Sveriges schackförbund;

nr 37, av herr *Malmberg* i Stockholm m. fl., om förhöjt anslag till bidrag till Grafiska institutet;

nr 38, av herr *Sundström* och fru *Johansson* i Skövde, angående översyn av bestämmelserna om statsbidrag för vården av kroniskt sjuka;

nr 39, av herr *Severin* i Stockholm *m. fl.*, om avskaffande eller nedsättning av terminsavgifterna för studerande vid handelshögskolorna och de tekniska högskolorna;

nr 40, av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Ericsson* i Näs, angående nedsättning av terminsavgifterna för studerande vid handelshögskolorna och de tekniska högskolorna;

nr 41, av herr *von Friesen*, om inrättande av vissa läkartjänster vid serafimerlasarettet;

nr 42, av herr *Utult m. fl.*, om ökat anslag till byggande av fiskehamnar;

nr 43, av herr *Holmberg*, om ökat anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp;

nr 44, av herrar *Bengtsson* i Halmstad och *Bengtsson* i Varberg, om ersättning åt S. T. Magnusson för skada, ådragen under värnplikstjänstgöring;

nr 45, av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, angående breddning av vissa smalspåriga järnvägar i sydöstra Sverige;

nr 46, av herrar *Allard* och *Jansson* i Hällefors, om avhjälpande av vissa brister beträffande eftervården av alkoholister;

nr 47, av fröken *Vinge* och herr *Gustafsson* i Borås, angående utvidgning av rösträtten för utlandssvenskar;

nr 48, av herrar *Johansson* i Norrfors och *Carlsson* i Bakeröd, angående avskaffande av kvarlåtenskapsskatten;

nr 49, av herrar *Allard* och *Jansson* i Hällefors, om avdrag vid inkomstbeskattningen för användande av hörapparat i tjänsten eller förvärvsverksamheten i övrigt;

nr 50, av herr *Östrand*, om ändrade grunder för rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för medel, som avsatts till pensionsstiftelse;

nr 51, av herr *Östrand*, angående ändring i 17 kap. handelsbalken *m. m.*;

nr 52, av herr *Lindström m. fl.*, angående skydd för de norrländska länen mot skadliga verkningar av exploateringen av vattenkraften, *m. m.*;

nr 53, av herr *Östlund m. fl.*, om rätt för jordbrukare och maskinhållare att utan särskilt tillstånd mot ersättning ombesörja skogskörslor med jordbruks-traktorer och andra dragfordon;

nr 54, av herr *Ericsson* i Näs, om undantag för medborgare i våra nordiska grannländer från de för utlänning gällande föreskrifterna angående vistelse inom skyddsområde;

nr 55, av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*, om åtgärder till fiskerinäringens främjande;

nr 56, av herr *Ahlsten m. fl.*, angående en jordbruksstatistisk undersökning enligt vissa riktlinjer;

nr 57, av herr *Andersson* i Linköping, om en utredning av försvarsorganisationen och försvarsutgifter på längre sikt;

nr 58, av herr *Birke* och fru *Boman*, om viss ändring i villkoren för statens järnvägars s. k. billighetsresor; och

nr 59, av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, angående ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

Dessa motioner bordlades.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare.

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 20/1 t. o. m. den 11/2 1953 dels för tjänsteresor till England och Belgien och dels för deltagande i förhandlingar i Warszawa angående svenskt-polskt sjöfartsavtal.

Stockholm den 19 januari 1953.

Jerker Svensson.

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.57 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 21 januari.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.).

Herr talmannen anmälde, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1953/54, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr SEHLSTEDT (s), som yttrade: Herr talman! Om jag inför den här morgonpigga kammaren skulle göra några reflexioner med anledning av statsverkspropositionen och debatten i går skulle jag faktiskt ha lust att först ställa frågan, vad som egentligen kan anses vara mest anmärkningsvärt i den nya budgeten, om det är att den är balanserad eller om det möjligen är att oppositionen uppenbarligen har tappat hakan inför det faktum att överskottet i budgeten har försvunnit.

Budgeten är nu balanserad, och det innebär såvitt jag förstår en ganska radikal förändring av hela den politiska diskussion som förts i vårt land under senare år.

Det jag kanske främst har fäst mig vid under en hastig genomgång är det faktum att försvarsutgifterna och socialutgifterna numera tillsammans representerar mer än hälften av statsutgifterna på cirka åtta miljarder kronor.

Ändock — och då tänker jag på försvaret — är ju inte försvarsledningens

önskemål helt tillgodosedda. Men jag har fäst mig vid att man i första hand i högerens pressorgan har fört en diskussion som jag måste beteckna som ganska märklig, i det att man har fört fram den meningen, att den nedprutning som har skett egentligen är en prutning till döds. Jag måste fråga mig: Är det rimligt att fixera avståndet mellan viljan att leva och förmågan att dö just vid den marginal som skiljer försvarsministern och försvarsledningen åt?

Jag förutsätter att båda dessa parter var på sitt sätt faktiskt är fyllda av ambition för sitt fögderi. Men med en försvarsbudget på mer än två miljarder och med den marginal som skiljer försvarsledningen och försvarsministern kan man väl ändå inte annat än i den grova propagandan hävda att det skulle vara en prutning till döds.

Jag ser det för mitt vidkommande — och jag förmodar att regeringen också har gjort det — som en avvägningsfråga, där försvarets behov måste vägas emot alla andra behov. Det är inte rimligt att överdimensionera på ett håll och underdimensionera på andra håll, som ju ändock faktiskt har avgörande betydelse för utformningen av nationens vardagsinnehåll.

Jag tror man vågar hävda att opinionen är villig att erkänna behovet av vaksamhet med hänsyn till läget ute i världen. Men ändå föreligger — det tycker jag man kan ha rätt att säga i remissdebatten — en utbredd mening att vi trots prutningarna ändock varit mycket generösa emot försvaret, mer generösa än många finner lämpligt med hänsyn till alla de andra krav som ställs och som måste tillgodoses.

Låt mig därför, herr talman, också notera att det som sker på försvarets

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

område med hänsyn till kostnaderna följs med berättigad oro inom breda lager av vårt folk.

Å andra sidan ger socialbudgetens uppläggning och framför allt nytillskotten anledning till tillfredsställelse. Jag åsyftar då inte enbart folkpensionerna utan också det som i övrigt har utlovats vid denna riksdag.

Men det är ändå en sällsam klimax att några decenniers mest omtvistade frågeställningar utmynnat i ekumenisk välvillighet. Det är en lika sällsam klimax att socialdemokratien som en pådrivande kraft i denna utveckling, framför allt på det sociala avsnittet, i åtskilliga sammanhang utmålats som opålitligheten själv. Det var ju framför allt det temat som var föremål för uppgörelserna i går mellan statsministern å ena sidan och herr Ohlin å den andra.

Det är också sällsamt att andra har iklätt sig betydande delar av det socialdemokratiska programmet för att sedan frambära sin omvändelse som en väsentligare begivenhet för opinionens politiska upplevelser än den som representeras av programgivaren själv, och därtill gör det utan saklig grund. Det skulle man kunna skildra — jag ber om ursäkt, herr talman — som någonting av den besynnerliga djävulskap, som riksdagen till allmän uppskattning blev i tillfälle att meditera omkring i samband med predikan i Slottskapellet vid riksdagens öppnande.

Den nya bakgrunden till diskussionen om budgeten markeras, som jag inledningsvis nämnde, därav att den inte längre redovisar ett sådant överskott, som bjudsamma oppositionspartier länge har samlat sin kärlek omkring. Den nya bakgrunden till diskussionen om utgifterna markeras inte längre av överskottet utan av den *balanserade* budgeten, och det innebär — därom vittnar inte minst gårdagens diskussion — en radikal förändring av den politiska debatten i vårt land, jag höll på att säga, nästan rent av en förenkling.

Ty de som har önskat höjda utgifter, nya utgifter och sänkta skatter, eller för att ta folkpartiet i en enda situation, de som har krävt alltsammans på en gång, nödgas också redovisa varifrån pengarna skall tas. Vi har haft förändringen på känn. Ändock har finansministern uppenbarligen överraskat siarna på oppositionshåll genom att icke yrka på höjda skatter om jag bortser från bensinskatten.

En borgerlig tidning fann t. o. m. ett så stort behag i den nya situationen att man avgav det omdömet, att budgeten ger ett vederhäftigt intryck. Budgeten ger emellertid besked om att vi befinner oss vid en mättnadsgräns, där diskussionerna om statsfinanserna får lov att föras icke på grundval av de fördelar ett överskott kan erbjuda framför allt oppositionen, utan på grundval av de svårigheter ett befarat underskott skapar. Budgetens roll — det betonade herr Sköld i går — som regulator i den ekonomiska politiken är väl åtminstone tills vidare därmed utspelad.

Efter allt tal från oppositionens sida om den svaga och splittrade regeringen serverar den visserligen en balanserad budget, och den kan kanske betecknas som en försvagning i jämförelse med den tidigare. Men regeringen kommer också med händerna fulla av nya initiativ. Vem befinner sig för dagen i ett verkligt dilemma i den politiska diskussionen, regeringen som kommer med en lång rad accepterade nya initiativ eller den opposition som inbördes är djupt enig om att regeringen misskött den ekonomiska politiken men som tydligen ändå slår sig ned vid bordet för att få njuta av det som serveras? Men samtidigt måste man inbördes snegla på varandra. Uppmärksamma bara herrar Ohlin och Hjalmarson, ängsliga för vad man på var sitt håll ämnar företaga sig!

Det som karakteriserar både statsverkspropositionen och remissdebatten är den nya sociala given. Naturligtvis

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är alla med i princip. Den karakteriseras av nya väldiga utgifter till försvaret. Naturligtvis är alla med därom i princip. Den karakteriseras, debatten i varje fall, av krav på lägre skatter; åtminstone har högern sagt att den ämnar komma med förslag. Utrymmet för skattesänkningar, skrev någon tidning, är inte stort, men det torde finnas. Denna tidning kommer med det för oppositionen mycket glädjande beskedet att det finns ett formellt överskott i budgeten på 190 000 kronor, som herrar Hjalmarson och Ohlin till en början tydligen kan leka med.

Efter alla de frågor som i olika avseenden ställts till regeringen kan man ju också åtminstone till prövning föra fram frågeställningen: Vad är egentligen oppositionen enig om? Representerar högern och folkpartiet tillsammans ett oppositionellt kollektiv?

Om det vore så, kanske man hade större anledning att lyssna på dem. Men är det inte i stället så, att oppositionen representerar inom sig en politisk individualism, som arbetar sig ut ur ett oppositionskollektiv och som därför uppenbarligen måste ur oppositionens synpunkt innebära en mycket försvagad grundval för angreppen mot regeringen?

Jag skall så be att få säga några ord om situationen på arbetsmarknaden, även om det i går sades en del därom och även om socialministern i första kammaren lämnat en fyllig redogörelse för läget.

Regeringen befrämjar, säger man på oppositionshåll, en arbetslöshetsskapande utveckling genom sin produktionshämmande politik. Det var den melodi som gick igenom anförandena i går, och jag förmodar att man i fortsättningen kommer att köra med samma melodi. Den grövsta variationen av denna melodi är att man av den iakttagelse, som herr Sköld gjort om att vi uppnått balans på arbetsmarknaden eller åtminstone en bättre balans än hit-

tills, drar den slutsatsen — det har i varje fall skett i den mer obskyra diskussionen utanför riksdagen, den diskussion varigenom man försöker påverka opinionen — att det från herr Skölds och regeringens sida inte kan förväntas något intresse för korttidsarbetarnas, de permitterades och de arbetslösas problem.

Vi är väl alla på det klara med att det väsentliga beträffande arbetsmarknadens problem är att sysselsättningen kan hållas vid kraft, så att människorna inte behöver gå utan arbete. Graden av sysselsättning kan också komma att bli ett kriterium på regeringens och statsmakternas förmåga att behärska situationen i en konjunktur av helt annat innehåll än den som har varit rådande under senare år. Men trots vetskapen om den bättre balansen på arbetsmarknaden måste jag säga att läget är bekymmersamt på vissa orter, medan det på andra orter fortfarande råder brist på arbetskraft. Dessvärre är det ju inte så välvist ordnat att man på sådana platser, där det råder efterfrågan på arbetskraft, utan vidare kan suga upp arbetskraft från andra håll. Därtill är hela vårt samhälles konstitution alldeles för orörlig. Det går med andra ord inte att bemästra situationen så enkelt. Jag bara erinrar om det faktum, att i min hemstad, Eskilstuna, finns det nu mellan 200 och 300 arbetslösa, som man får försöka sysselsätta med kommunala arbeten.

Herr Sköld har redan bemött vad som i debatten i går sades om att det framför allt är regeringens ekonomiska politik som nu medför en begränsning av möjligheterna att sysselsätta arbetskraften. Utöver vad herr Sköld därvid anfört ber jag att få betona, att det framför allt är utlandsmarknaderna och exporten som utövar inverkan härvidlag. Kontaktmän från Amerika har haft ganska ampra erinringar att göra mot svensk service, dessvärre också mot svensk kvalitet och mot den bekym-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

merslöshet på industriens håll som har samlat sig i spåren på de goda avsättningsåren.

De permitteringar, som nu under storhelgerna genomförts, innebär inte i sak någonting annat än att så fort det börjar dra åt det allra minsta på industriens eller de övriga näringarnas område får vi uppleva den gamla situationen att man icke längre anser sig ha något ansvar för arbetskraften utan slänger över försörjningsbördan på samhället. Hoppet är också våldsamt från löneöverbudens tid, som ju delvis förklarade Hoppjerkornas period, till den nuvarande lönenedpressningens tid, med ständiga, ja dagliga försök att pressa ned ackorden och animera jobbarna exempelvis på verkstäderna att tillhandahålla sin arbetskraft på billigare villkor än tidigare.

Detta är problem som åtminstone finns lokalt ute i landet, och eftersom jag kommer från en plats, där vi just nu har arbetslöst folk, noterar jag för min del med tillfredsställelse regeringens förklaringar att man skall genom att stimulera till rationaliseringar och avsättningsökningar försöka göra det lättare för industrien att hålla arbetskraften sysselsatt i den normala produktionen.

Jag skall sedan, herr talman, be att få övergå till den så kallade idédebatten. Principiella överensstämmelser föreligger väl numera på åtskilliga aktuella politiska avsnitt. Hela den gamla och hårt markerade striden om socialpolitiken, en strid som de borgerliga icke kan komma ifrån, är nu nedrustad. Andra motsättningar har arbetat sig fram, och de visar tendenser att skärpas. Det rör samhällets inflytande eller, som man enligt min mening felaktigt karikerat det, frågan om reglerings-samhället å ena sidan och det fria samhället å den andra sidan. Det är väl ändå inte så underligt om man ställer frågan: Hur skall nu det definitivt fria samhället se ut? Vi har ju ändå haft

ett samhälle av full frihet, och det tog sig sannerligen inte så bra ut. Det moderna samhällets framväxt är ju strängt taget ingenting annat än en rent ändamålsenlig och rationell reaktion emot det överdrivet fria samhälle som vi en gång hade.

Det är många idéer, herr talman, som har förkolnat i denna dynamiska utveckling. Dagens konservatism är någonting helt annat än gårdagens konservatism — herr Hjalmarson är en annan än herr Lindman, gudskelov höll jag på att säga. Dagens socialliberalism är någonting annat än gårdagens liberalism — herr Ohlin är en något sidordnad ideolog till Staaff och de andra liberalerna av det fina och klassiska märket. Dagens socialdemokrati och arbetarrörelsens socialistiska innehåll är någonting annat än gårdagens socialdemokrati och marxism. Hjalmar Brantings visioner är Tage Erlanders startpunkt för en ny expansion i den anda, som ju faktiskt har burit oss fram till ett nytt Sverige. Låt oss sträcka oss så långt, att vi till och med medger att det samtidigt föreligger en växelverkan mellan dessa ideologier.

Men ändå spørjer man med stigande förundran inför det nya som växer fram i den politiska idé- och idealbildningen: Vad i all världen är egentligen socialliberalism? Ur många synpunkter skulle det te sig fördelaktigt för idédebatten, om socialliberalismen klarade ut sin egen, inre vända, som både den själv och andra står frågande inför. Den svävar någonstans mellan kapitalism och socialism, om man får tro de socialliberala sökare som i den inre partiklarhetens tecken är på språng efter gränserna för samhällets ansvar och den enskildes frihet. Detta visar, att man på socialliberalt håll tvärt emot alla försäkringar inte alls är på det klara med det väsentligaste i sina egna problem. Att socialliberalismen utvecklar en ekonomisk uppfattning, som är djupt konservativ och endast på ytan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

representerar ett visst tillmötesgående mot de nya strömningarna i tiden, är ett intryck som man inte kan frigöra sig från. Var kan man finna den klara linjen? Existerar det över huvud taget någon om inte klar, så dock linje?

Det skulle säkerligen fäga många av oss att se socialliberalerna frigöra sig från den frihandsteckning av den socialistiska staten, som man med en sådan förtjusning ägnar sig åt. Man tecknar den så obehaglig som möjlig, och just detta obehagliga presenterar man och angriper. Men att å andra sidan föra en debatt om innehållet i ett liberalt eller socialistiskt samhälle blir en ganska ofruktbar affär med trossatser å ömse sidor och med den frihandsteckning som oppositionen alltid har svårt att frigöra sig från. Det existerar, herr talman, inte något renodlat liberalt samhälle, och vi lär knappast komma att utveckla oss till ett doktrinärt socialistiskt samhälle. Socialliberalismens antydningar om vad som är dess ideologi visar inte på ett samhälle med obegränsad frihet för den enskilde, och socialdemokratiens strävanden tyder inte på ett tvångssamhälle av det slag som motståndarpropagandan utpekar. Hur ett liberalt samhälle skall se ut vet inte ens herr Ohlin.

Diskussionen om motsättningarna mellan de båda åskådningarna bör rimligen gälla frågan om vad som ur medborgarnas synpunkt är åtråvärt att uppnå, om den anpart samhället bör ha och hur långt samhällsmakten i så fall bör sträcka sitt inflytande, sin insyn och sitt bestämmande i de ekonomiska sammanhangen. Om samhället bär ansvaret — och det är enligt min uppfattning avgörande — för medborgarnas försörjning, hur långt skall dess inflytande då sträcka sig för att trygga grunderna för en sådan målsättning? Finns det över huvud taget någon riktpunkt som säger: Hitintill men icke vidare? På socialliberalt håll tycks man hänge sig åt dessa föreställ-

ningar. Det är dogmatiskt att inte pröva villkoren för försörjning och sysselsättning, att inte medge att vissa förändrade grunder för näringslivet kan få lov att inmänga sig i bilden, därest det skulle visa sig nödvändigt. Det är kanske en vägledning för diskussionen just i tider då sysselsättningsfrågan är ett trängande problem såväl för människorna som för samhället på ett annat sätt än under en högkonjunktur. Man kan väl då icke ur bilden utesluta frågan hur långt samhället skall sträcka sig i olika sammanhang.

Vad är nu mot denna bakgrund socialliberalismen? Är den politisk opportunism, fången i begreppet kvartalspolitik — numera finns upphovsmannen till denna kvartalspolitik i kammaren — är den en politisk mode-nyck, är den en kränkning — observera uttrycket — av det bästa av den klassiska liberalismen? Jag ställer frågorna, emedan man också ställt dem i den inre s. k. socialliberala diskussionen i dess strävan att försöka komma till klarhet på olika områden. Eller är socialliberalismen ett politiskt ekonomiskt alternativ, vars innehåll de lärda fortfarande tvistar om? Jag brukar läsa en tidning, som kanske inte är socialliberal men möjligen liberal. Där skrev man för inte så länge sedan: »Nykonstruktioner av allsköns politiska etiketter är som bekant ett av de mest typiska uttrycken för tidens ur demokratisk synpunkt sjukliga — observera 'sjukliga' — förehavanden. Ordet folkdemokrati står som det verkligt varnande exemplet. Har socialliberalerna aldrig ägnat en tanke åt att deras eget påhäng — alltså 'social' framför 'liberal' — på det liberala namnet är ett typiskt uttryck för tidens primitiva benägenhet att inbilla sig att folk föredrar propagandaklutar framför en ren fana?» Bakgrunden tecknar han på följande sätt: »Redan den omständigheten att de icke nöjt sig med att lägga in sin eventuellt radikala inställning i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sociala frågor i ordet liberalism och därmed, såsom de tydligen ansett nödvändigt, ge det nytt liv verkar missfäktat.» Slutsatsen blir följande — och här kanske de unga socialliberalerna vill lyssna ett ögonblick: »Att unga socialliberaler inbillar sig att de på det sociala området representerar något finare, bättre och radikalare än den liberalism som gick i spetsen för det demokratiska och sociala genombrottet kan förlåtas dem — detta är ju en överdrift — eftersom de saknar perspektiv på sig själva. Men de skulle göra klokt uti att besinna, att deras sociala tungomålstalande inte gör något intryck på dem, som upplevde svensk liberalism, när den utförde sin stora banbrytande gärning på det sociala området och därför har mått att mäta med.» Jag skall inte göra några fler citat även om jag här har en guldgruva att ösa ur.

När professor Ohlin gjorde ett inlägg i samma tidning fick han veta, att inte heller han syntes gå fri från en viss känsla nämligen den taktiska. Herr Ohlin erkände själv i sin utredning om socialliberalism eller enbart liberalism, att det hela kunde betecknas som en lämplighetsfråga. Sedan begär man, att kammaren skall tro på någonting i socialliberalismen, om vilken socialliberalerna själva tydligen varken vet så mycket eller är eniga. Kritikern betonade, att socialliberalismen inger både sina anhängare och sina motståndare oriktiga föreställningar. Om det är så, herr talman, att gamla liberaler har svårt att finna sig till rätta i denna politiskt »make upade» omgivning, är det kanske inte så underligt, att ogina socialdemokrater har svårt att få något begrepp om företeelsen, om denna, som man säger, kränkning av den gamla liberalismen. I vissa liberala kretsar har den uppfattats som rena kvartalspolitiken — det kortsiktiga tänkandets liksom också det kortfristiga handlandets speciella hemvist.

Till och med herr Andersson i Ra-

sjön, som jag såg här i går, var rädd för att man alldeles för hudömt skulle anpassa socialliberalismen efter dagens möjligheter och fiska röster och applåder och följaktligen även sky att ta ställning i de sammanhang, där ställningstagandet tedde sig obehagligt i opinionens ögon. Tänk ändå så många tillfällen denna kammare har haft att bedöma riktigheten i gamle Rasjöns iakttagelser om socialliberalismen. Även andra socialliberaler har funderat och de har nått dithän, att det inte är demokrati om en oerhört stor ekonomisk makt koncentreras till en kontrollerande kommission — vem som nu kan ha haft så kusliga planer — men att det å andra sidan inte heller är föredömligt om stora delar av ett lands näringsliv dirigeras av några få inom den s. k. storfinansen. Varken det ena eller det andra duger. Vad som duger — ack ja, det är för att eventuellt få det uttrött, som inte bara socialliberalerna och liberalerna irrar omkring utan fast punkt i tillvaron. Beskedet har formulerats som en önskan att åstadkomma flera kapitalägare, en s. k. ägandedemokrati, vilket ju är ungefär samma skarpsinniga slutsats, som herr Hjalmarson kommit till. Den tredje ståndpunkten — om jag nu får kalla den så — den mellan kapitalism och socialism i liberal mening kallar tydligen fortfarande på sin ideologiske tolkare.

Medan herrarna — och därmed skall jag sluta, herr talman — irrar omkring efter en begriplig position, får man kanske erinra om det faktum, att den socialdemokratiska politiken så småningom lett till att fattigdomen praktiskt taget avskaffats, att allt fler människor fått bättre möjligheter att leva, även om det också i vissa fall bara är en något bättre pinnsoffa än man hade i den gamla goda tiden i detta land. Medan herrarna utreder sina problem, så kanske socialdemokratien kan få fortsätta att vara expansiv på olika områden av samhällslivet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Härefter anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Det var egentligen herr Ståhl, som med ett anförande ganska sent i går kväll uppkallade mig i denna debatt. Innan jag emellertid går in på hans argumentation, skall jag ta mig friheten att göra vissa allmänna reflexioner i anledning av vad som sades beträffande försvaret under gårdagens remissdebatt.

Jag tyckte mig finna att det gick som en röd tråd genom alla de anföranden, som hölls, att man med en viss motvilja — det är väl inte för mycket sagt — kommer att acceptera de tunga försvarsbördor, som vi nu kommer att pålägga oss. Jag kan mycket väl förstå, att det inte kan råda samma entusiasm omkring fjärde huvudtitelns äskanden som omkring de sociala utgifter, som vi nu vill påtaga oss, och detta givetvis därför att man betraktar försvaret såsom en improduktiv historia. Denna syn på saken råder så länge vi har fred. Å andra sidan skall vi emellertid komma ihåg att dessa utgifter utgör en försäkring, som vi påtar oss för att stödja den utrikespolitik, som vårt land för, och för att vi skall undgå att dragas in i krig. Det kan ju synas egendomligt att den nutida civilisationen skall vara utsatt för faror, vilka man efter tidigare århundradens mödor för alltid borde ha befriat världen ifrån. De senaste årens, eller snarare de senaste 40 årens, erfarenheter har emellertid visat, att de europeiska folken tyvärr slungats tillbaka i ett tillstånd av osäkerhet, som man hittills endast varit van att förbinda med ordet barbari. Det är dessa faktorer som inte kan undgå att påverka vår syn på frågan om vårt försvar och som utgör bakgrunden till de offer, som vi tvingas att göra. När man emellertid i vissa borgerliga tidningar i anslutning till de militära myndigheternas äskanden gör gällande att dessa äskanden skall

bedömas välvilligt men tillägger, att dessa rustningsbördor inte får svälla ut på bekostnad av vår levnadsstandard, så är detta en fras och ingenting annat.

Redan fjärde huvudtitelns slutsumma för innevarande budgetår, som rör sig omkring 1 700 miljoner kronor, utgör naturligtvis ett tryck på vår levnadsstandard. Herr Ohlin satte i går försvarskostnaderna i relation till kostnaderna för vår sociala reformverksamhet, och han framkastade till och med tanken att man skulle kunna tvingas att dämpa takten i vår socialreformatoriska verksamhet om man ansåg sig böra satsa mer på försvaret. Detta yttrande innebär en riktigare och mera nykter bedömning av tingen än den som kommit till uttryck i en rad borgerliga tidningar.

Herr Hagberg i Stockholm gjorde vissa reflexioner i anslutning till våra försvarskostnader. Han dekreterade till att börja med, att kommunisterna är positivt försvarsvänliga — han ville inte bli misstänkliggjord på den punkten — och vi kan väl utgå därifrån. Men, sade han vidare, kommunisterna kommer att motsätta sig en försvarsbudget som innebär att det svenska folket blir ruinerat, och i anslutning därtill har han yrkat på en reducering med ungefär en miljard av de kostnader som regeringen har föreslagit.

Man kan naturligtvis ha olika meningar i denna fråga, men vilken är bakgrunden till den slutsats som regeringen har dragit? Jo, det är helt enkelt de förhållanden som råder runt omkring oss i världen. Jag skall bara nämna vissa fakta i anslutning till herr Hagbergs påpekande att försvarskostnaderna har ökat snabbt och i accelererad takt i vårt land. Om vi går till östblocket, finner vi att försvarsanslagen i Bulgarien år 1948 uppgick till 10 000 miljoner leva. År 1950 hade de stigit till 14 000 och år 1951 till 20 000 miljoner. I Ungern uppgick försvarskostnaderna 1948 till 1 150 miljoner

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

forint. År 1950 uppgick de till 2 000 och år 1951 till över 3 000 miljoner forint. I Rumänien var försvarskostnaderna 1948 30 000 miljoner lei, år 1949 39 000 och det därpå följande året 42 000 miljoner. I Polen uppgick de militära utgifterna år 1948 till 34 100 miljoner zloty. År 1949 hade de stigit till 60 000 miljoner, 1950 till 93 000 miljoner och 1951 till 123 000 miljoner zloty.

När Ny Dag redogjorde för dessa stora försvarsbördor, skrev den att det var en fredens och välståndets budget. Kommunisterna har tydligen en annan uppfattning om det polska folkets bärkraft än de har om det svenska folkets.

Går vi till Sovjetunionen finner vi att detta land med en befolkning som är 30 gånger större än Sveriges har en militärbudget som är drygt 60 gånger så stor som vår. Herr Hagberg talade om att vårt förslag skulle innebära en skattebörda på 1 500 kronor per normalfamilj — han hade räknat på det sättet. Jag vet inte hur han kommit fram till denna siffra, men jag har gjort en kontrollräkning som visar att det rör sig om 1 250 kronor per normalfamilj, d. v. s. 305 kronor per invånare. I Ryssland drar försvarskostnaderna 775 kronor per invånare eller omkring 3 100 kronor per normalfamilj. Jag förstår att herr Hagberg inte gärna ser dessa siffror. Han har en skärva i ögat när han skall bedöma sådana här ting, eller rättare sagt en skära i ena ögat och en hammare i det andra. Det är därför han ser hit-hörande problem på sitt sätt.

Herr Ståhl gjorde i går gällande, att det ingalunda innebar en överraskning för oppositionen att försvarskostnaderna blev så stora. Med utgångspunkt från allt vad oppositionen kände till hade den egentligen förutsett att detta skulle inträffa. I så fall måste jag säga att man har uppträtt som skickliga skådespelare. I den sistlidna valrörelsen lovade man skattesänkningar, och

när försvarskostnaderna offentliggjordes satte inte bara de borgerliga tidningsredaktörerna utan också de borgerliga partiledarna upp ett förvånat ansikte. Det kan jag mycket väl förstå, ty med utgångspunkt från den propaganda man hade bedrivit under valrörelsen kan det sägas att högern och folkpartiet betedde sig som om de gjort en provräkning där de lämnar de flesta talen oräknade.

Men herr Ståhl var inte överraskad. Herr Ståhl har tillhört den senaste försvarsutredningen, och med utgångspunkt därifrån ansåg han att vad som nu skett förr eller senare måste komma. Han visste sålunda bättre än de flesta borgerliga tidningar och bättre än sin egen partiledare. Så säger han vidare att den tioårsplan, som framlagts av arméchefen och som sedan reducerats av regeringen och framlagts för riksdagen, inte får hänga i luften. Det är alldeles riktigt. Men vad menar han med att den skulle hänga i luften?

Jag skall villigt medge att jag har utgått från den försvarsorganisation, som vi för närvarande har. Jag har nämligen sagt mig, att man inte hur länge som helst kan skjuta på en materielplan för armén. Såsom herr Ståhl senast år 1951 påtalade, bör man lägga upp en plan så att man vet vad det är för ting man skall anskaffa och för att man skall kunna få dem billigare och vidare för att man i sina förbindelser med industrien skall kunna uppträda mera planmässigt. Men det bör ske inte bara på grund av de fördelar man uppnår genom ett sådant handlande utan också på grund av den situation, som för närvarande råder i världen. Jag har nyss hänvisat till de våldsamma upprustningar som pågår i öster. Det pågår också upprustningar i väster. Jag vet inte vad herr Ståhl vill, men det är möjligt att han vill att man skall skjuta på alltsammans och ta upp diskussionen om en ny försvarsorganisation. Med det ansvar jag känner

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kan jag icke förhålla mig lika passiv. Jag har ansett att man inte bör handla så i nu-läget. Därtill kommer att det svenska folket och den svenska riksdagen bör få en bild av de kostnader, som den nuvarande organisationen innebär, och få en planmässig fördelning av dessa på de olika budgetären.

Man var ense om denna försvarsorganisation så sent som år 1948. Nu säger herr Ståhl att detta mitt förslag innebär en ny avvägning, och så gör han gällande att det framför allt är flyget som kommer att bli lidande. Flygvapnets materiel kommer att förslitas, och den omsättning av flygplanen, som man anser önskvärd och som riksdagen har beslutat, kan inte verkställas på grund av de kostnader som vi nu ådrager oss för armén. Vad är det för det första som skall ske med armén? Jo, det är knappast något annat än en omsättning av de vapen som är förslitna, en omsättning som under alla förhållanden måste äga rum. Det är en omsättning av vårt pansar, som har tillkommit i början av 1940-talet och som är omodernt, det är en omsättning av vårt luftvärnsartilleri, som anpassas efter de nya, snabbare reoplanen, det är en motorisering av vår armé, som gör att den kan förflyttas snabbare, vilket är nödvändigt i ett nutida krig. Slutligen är det — det skall erkännas — en viss förstärkning av artilleriet. Det är egentligen ingenting annat. Dessutom är planen utdragen över tio år för att möjliggöra en smidig anpassning efter den tekniska utvecklingens krav, därest det skulle visa sig att så skulle bli nödvändigt.

Men nu har flygvapnet försatts i ett sämre läge, säger herr Ståhl. Ja, det har försatts i ett sämre läge i så måtto att det procentuellt inte drar så stora kostnader som det har gjort tidigare. Men vad beror detta på? Det beror på att armén inte har haft någon materielplan, att den inte blivit tillgodosedd med de vapen, som behövs om den skall

fungera med den nuvarande organisationen. Jag kan medge att jag inte förstår varför man nu så starkt understryker att flygvapnet skulle ha satts i strykclass. Jag vill bara erinra om att när innevarande års budget lades upp, framlades ett förslag från chefen för flygvapnet om en förstärkning av de fyra jaktflottiljerna. Han begärde för detta ändamål 93 miljoner kronor. Min slutsats blev emellertid, sedan jag övertygats därom av chefen för flygvapnet, att det var riktigare att snabbare omsätta flygplanen. Flygvapnet fick följaktligen de 93 miljonerna inte för förstärkning av de fyra jaktflottiljerna utan för en snabbare omsättning av planen. Ett år därefter lägger flygvapnet på nytt fram sina petita. Då föreslås återigen en förstärkning av jaktflottiljerna, men man säger ingenting om att omsättningstakten av planen är allvarligen hotad. Jag skall ta mig friheten att citera vad som har sagts i dessa petita. Efter att man har konstaterat värdet av de 93 miljonerna för en snabbare omsättning av flygplanen, som man fick i innevarande års budget, säger man: »Sedan attackförbandens omedelbara behov av materieförnyelse kommer att bli tillgodosedda genom dessa åtgärder föreslår chefen för flygvapnet att frågan om förstärkning av återstående fyra dagjaktflottiljer upptages till förnyad prövning.»

Således, dessa omedelbara behov av materieförnyelse kommer att bli tillgodosedda! Det var så sent som i augusti föregående år. Vad skedde sedan? Jo, en ny överläggning mellan försvarsdepartementet och chefen för flygvapnet ägde rum, och ännu en gång satade vi 84 miljoner kronor på en snabbare omsättning av flygplanen, och frågan om ytterligare förstärkning av jaktflottiljerna får anstå. Situationen kan i alla händelser icke anses som katastrofal, eftersom jag sedan jag kom till försvarsdepartementet hela tiden har medverkat till en snabbare förnyelse av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

planen. Jag har ansett den viktigare än en ytterligare utbyggnad av organisationen.

Sedan detta hade ägt rum inkom emellertid sedermera en skrivelse, som — det skall jag inte dölja — för mig var en obehaglig och brutal överraskning. I den hade man nämligen räknat fram att ett bibehållande av den omsättningstakt som man tidigare tänkt sig innebar en fördyring med 80 procent, d. v. s. närmare 200 miljoner per år, en siffra som emellertid bara har angivits vara allmänt uppskattad. Jag vill emellertid nämna, att om de nuvarande försvarskostnaderna under en följd av år kommer att befinna sig på den nivå som riksdagen i år eventuellt kommer att besluta, blir det framdeles ökat utrymme för omsättning av flygplanen.

Sedan nämnde herr Ståhl någonting om att vi kommer att få ännu större svårigheter, när flottans sjuårsplan går ut. Då kommer vi att ställas inför verkligt stora svårigheter.

Jag tror att hans farhågor i någon mån är överdrivna. Vi kan överblicka även nästa sjuårsperiod, och under denna faller fyra jagare ut, tio motor-torpedbåtar samt nio stora och nio mindre u-båtar. Om man utgår från det nuvarande kostnadsläget och inte förstärker flottan utan håller den på den nivå den nu har efter sjuårsplanen, rör det sig om en kostnad på mellan 750 och 770 miljoner under denna sjuårsperiod, d. v. s. per budgetår ungefär samma summa som den vi har att räkna med nu.

Sedan säger herr Ståhl att vad som borde ha skett var, att man skulle ha tillsatt det försvarsråd, som herr Hjalmarson och herr Ståhl och kanske även andra tid efter annan har begärt, för att diskutera försvaret. Ja, vi har redan vissa erfarenheter beträffande sådana överläggningar. Det är i och för sig inte alls märkvärdigt, att när vi redogjorde för försvarskostnaderna inför

partiledarna, så möttes vi av bl. a. det beskedet, att de inte kunde ta ställning till dessa, därför att de icke kunde isolera detta problem från alla övriga, som är kostnadskrävande. Det fanns ingen möjlighet att avväga försvarsutgifterna mot andra önskvärda ting. Om man emellertid skall tillsätta ett försvarsråd under sådana betingelser, vad blir det då annat än de organ som riksdagen har för att ta ställning till dessa frågor? Jag förstår uppriktigt sagt inte den anspråkslöshet, som herr Ståhl lade i dagen under sitt anförande i går. Den var hastigt påkommen, måste jag säga. Han gjorde gällande att statsutskottet inte skulle ha möjlighet att sätta sig in i fjärde huvudtiteln och sakligt bedöma denna. Herr Ståhl! Jag tror att statsutskottets medlemmar i allmänhet inte vill skriva under detta påstående. Enligt mitt förmenande kan statsutskottet genomlysra detta problem. Är det så att herr Ståhl kommer till andra slutsatser än regeringen har kommit till, får herr Ståhl framlägga sina förslag. Det är i sista hand riksdagen som skall besluta, och den är suverän.

Jag vill slutligen bara säga, att jag naturligt nog inte kan gå in på en detaljdiskussion, när det gäller dessa frågor. När man talar om att exempelvis marinen har blivit styvmoderligt behandlad jämfört med armén och frågar vad det kan bero på, skall man inte så där enkelt räkna i procenttal. Det finns nämligen sakliga bevekelsegrunder för att man prutar mera på det ena än på det andra. Men detta är, som herr Ståhl förstår, ting som jag inte här kan redogöra för men som kommer att bli uppenbarade, när herr Ståhl och andra skall behandla denna fråga i statsutskottets första avdelning.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skall gärna erkänna att jag med ganska stora förväntningar emotsåg försvarsministerns förklaring till vad jag påtalade i går, nämligen att en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avvägning mellan försvarsgrenarna inom en kostnadsram av ungefär två miljarder kronor anses kunna ske i ett slutet rum mellan försvarsministern och överbefälhavaren, ehuru en avvägning inom den anspråkslösa ramen av 800 miljoner för ännu inte fyra år sedan ansågs böra föranleda tillkallande av en sakkunnigutredning med förre överståthållare Nothin som ordförande och en statsministerdiktamen till statsrådsprotokollet. Jag vill framhålla, att kontrasten är slående mellan den metod som användes då och den metod som användes nu, när beloppet, ifall jag håller mig till de nominella siffrorna, rör sig om inemot det tredubbla. Jag konstaterar, att försvarsministern fortfarande inte har kunnat ge någon förklaring till detta.

Han säger att det är alldeles riktigt, att avvägningen av kostnadsfördelningen innebär en militärpolitisk och strategisk avvägning. Men detta innebär ju också att det beslut, som riksdagen nu på hans förslag skulle fatta, innebär ett ställningstagande till våra försvarsmöjligheter för 10 år framåt av en högst betydelsefull räckvidd. Jag skulle vilja fråga försvarsministern och därvid närmast rikta mig till hans, kanske inte så mycket försvarsvänliga som fastmera demokratiska samvete, om det inte ändå vore tillbörligt att vid en sådan avvägning även riksdagen eller i varje fall även lekmän borde ha något att säga till om.

Försvarsministern säger att han hade tillkallat partiledarna och att de inte kunnat ge något bestämt besked. Nej, det vill jag hålla partiledarna räkning för att de inte på en förmiddag eller kanske ett par timmars tid vågar ge ett sådant svar. Den som sysslat med sådana frågor vet nämligen, att det är ytterligt allvarliga och svårbedömbara ting.

Det är med stort intresse jag för det andra konstaterar, att försvarsministern inte heller har bestritt, att utläggandet av 10-årsplanen för armén med nu-

varande organisation kommer att medföra avsevärda beskrningar, både av marinen och av flyget. Det blir fallet, när de för dem nu löpande planerna utgår. Han bekräftar på den punkten just vad jag påtalade i går. Med anledning därav vill jag fråga: Är det meningen att vi utan vidare eller efter statsutskottets prövning skall godta den omdimensionering av våra samlade försvarsresurser som därigenom blir fallet? Man kan visserligen säga som försvarsministern, att arméns organisation inte förändras och att flygets organisation inte förändras i dag. Men när man kommer några år framåt, innebär det i stort sett, såsom jag konstaterade i går, att antingen måste vi ha nya miljoner, och det rör sig då om hundratals miljoner kronor, eller måste vi godta en utökning av livslängden för flygplanen, vilket innebär en mycket allvarlig kvalitetsförsämring, eller måste vi göra en nedskärning av flygets organisation med allt var det innebär i fråga om försvarsmöjligheterna för landets olika delar. Detta bestrider icke försvarsmnistern, men han säger, att flyget kom in så sent med beräkningen av 80 procent-förhöjningen — 200 miljoner kronor — att man inte kunde ta någon hänsyn till det.

Med anledning därav skulle jag vilja fråga för det första: Hurudan har kontakten varit mellan flyget och försvarsdepartementet, eftersom flyget inte i tid fick inkomma med sina utökade petita? För det andra frågar jag om inte denna försening borde ha utgjort en ytterligare anledning för försvarsmnistern att ta sig en funderare på hela saken, föreslå ett betydande anslag för detta år och sedan möjligen återkomma med planeringen, sedan man fått klarhet i konsekvenserna i fråga om flygvapnets organisation.

Jag kommer inte ifrån, att här kan ske något ödesdigert, och jag vidhåller dels att riksdagen på ett tidigare stadium borde ha varit inkopplad, dels att ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riksdagsutskott inte kan behandla en sådan sak. Varför tillkallade man 1949 hela Nothinutredningen, om inte just av den anledningen att det i frågor som dessa behövs en speciell och ingående beredning?

Jag är tacksam för det stora positiva intresse som försvarsministern ekonomiskt har visat för försvaret och för de krav som vi tidigare här har rest, men jag är betänksam att med ett penndrag, såsom här gjorts av försvarsministern efter gemensam överläggning med överbefälhavaren, ge mig in på en sådan omdimensionering av försvaret som det här är fråga om.

Talaren avbröts nu av herr *talman*nen, som framhöll, att tiden för avgivande av kort genmåle gått till ända.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Herr Ståhl finner det märkligt, att försvarsministern har lagt fram en materielplan för en ganska lång tid framåt i enlighet med de önskemål som herr Ståhl själv uttalade 1951. Det är inte lätt att vara vissa riksdagsledamöter, i varje fall inte herr Ståhl, till lags. Men herr Ståhl skall i fråga om vad som skedde 1948 och vad som skett nu komma ihåg, att så långt jag vet var man 1948 på det hela taget överens om den organisation, som vårt försvar för närvarande har. Det är med utgångspunkt från denna organisation som jag har sagt mig, att armén, som tidigare inte haft någon materielplan, skall få en sådan nu. Detta inte bara därför att om man har en organisation skall den vara effektiv, utan också därför att riksdagen skall ha möjlighet att bedöma kostnaderna för denna organisation under ett visst antal år framåt. Dessutom, om någon till äventyrs kommer till den slutsatsen att kostnaderna är för höga för denna materielplan, ja, då får han föreslå prutningar och ange var de skall göras. Den möjligheten står till herr Ståhls förfogande.

Herr Ståhl frågar mig om inte mitt demokratiska samvete säger mig, att jag inte bort handla på sätt som här skett. I det avseendet måste jag säga herr Ståhl, att sådana samvetsanfäktelser besvärar jag inte av. Jag har inte angripits av något dåligt demokratiskt samvete, när jag framlagt detta förslag. Och varför? Jo, därför att jag vet, att förslaget skall granskas för det första av statsutskottets första avdelning, där herrar Hjalmarson och Ståhl och några andra ledamöter av denna kammare och första kammaren befinner sig, och för det andra därför att dessa förslag i sista hand skall granskas av riksdagen. Jag tycker att det skulle vara att gå skuggboxning med mitt eget samvete, därest jag ur demokratisk synpunkt skulle känna någon belastning för vad jag nu har gjort.

Och där kommer jag tillbaka till en fråga, som jag anser vara mycket betydelsefull i detta sammanhanag, nämligen att man inte får göra gällande, vilket inte i rimlighetens namn kan vara riktigt, att ett utskott inte skall ha möjlighet att penetrera och sätta sig in i ett förslag som kommit från regeringen. Härpå vilar hela vår demokratiska arbetsform.

Sedan frågade herr Ståhl om det varit tillräcklig kontakt mellan flygvapnets ledning och försvarsdepartementet och om det kan anses riktigt att, därför att flygvapnets ledning för sent har meddelat hur stor kostnadsvolymen kommer att bli därest den tänkta omsättningen skall kunna hållas, denna förseening skall bli avgörande för frågans vidare behandling. Jag vill säga att det varit god kontakt. Jag kan vidare tala om för herr Ståhl, att då jag fick förslaget om förstärkning av de fyra återstående jaktflottiljerna, stå ställde jag frågan på nytt: Är det inte riktigare att även i år använda pengarna för den snabbare omsättningen? Vad jag vill ha sagt är, att det kan väl inte vara något ödesdigert, som håller på att ske, när

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

flygvapenledningen så sent som i augusti formulerade sina petita på sätt som jag tidigare redogjort för.

Herr talman! Jag vill inte prompt göra gällande, att det förslag som framlagts av mig skall betraktas såsom sakrosankt. Det vill jag inte ha sagt med vad jag anför. Men vad jag har velat komma fram till är för det första att få klart för mig de verkliga kostnaderna för den nuvarande försvarsorganisationen och för det andra att få igenom en materiellplan, som gör den nuvarande arméorganisationen effektiv. Det är dessa bevekelsegrunder som jag anser att jag med skäl kan stå för, och om det sedan vid behandlingen i riksdagen visar sig, att nya fakta kan mobiliseras, som gör att man vill rucka på det hela, så får man göra det. Jag är dock övertygad om att det icke kommer att ske utan meningsskifte.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på det mycket intressanta uttalandet av försvarsministern, att han gjort denna tioårsplan för armén dels för att få veta de verkliga kostnaderna och dels för att därmed göra organisationen effektiv. Men han säger ingenting om den konsekvens som följer härav, nämligen att planen medför en betydande nedskärning under den s. k. plantiden av flyget och en inte oväsentlig nedskärning av marinen. Jag frågar därför fortfarande: Är det så ni vill ha det? I det avseendet säger försvarsministern, att riksdagen har ju frihet att göra om det hela. Ja men, herr statsråd, det är ju just det att vi nu sitter och binder oss för en tioårsplan, som gör att vi om några år inte kommer att ha den friheten. Hur skall vi då kunna motionera om ändringar i kostnaderna och få igenom detta mot det argumentet att riksdagen redan godtagit planen.

Sedan säger försvarsministern, att flygvapnet lade fram sina petita så sent som i augusti. Ja, men visste man då

om att det var fråga om en tioårsplan, eller lade man fram sina petita endast för nästa budgetår? Det är ju ändå två skilda saker, herr statsråd!

Eftersom tiden är så knapp — jag ber om ursäkt, herr talman, för att jag höll på för länge förra gången — vill jag bara fråga, när man nu tycker att det räcker med detta tillvägagångssätt och när försvarsministerns demokratiska samvete är lugnt, varför användes då en så stor apparat för fyra år sedan? Jag återkommer till den saken. Varför ansåg regeringen sig böra tillgripa så extraordinära åtgärder den gången? Då skulle ju faktiskt tillsättandet av Nothinutredningen vara felaktigt, enligt socialdemokratisk uppfattning av i dag, men det kan väl ändå inte vara fallet.

Sedan är jag onekligen intresserad av att veta, om man i bondeförbundet — där man ju tidigare har varit intresserad av att Sverige skulle ha ett effektivt flygförsvär — också har varit medveten om vad som skett och nu gått över till den starkt prononcerade armélinje, där försvarsministern befinner sig.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Herr Ståhl kommer i upprepade anföranden tillbaka till frågan, varför man från regeringens sida använde sig av ett tillvägagångssätt vid försvarsfrågans behandling och beredning 1949, som man nu, när försvarsbördorna är så stora, icke anser vara lämpligt att använda. Han frågar med andra ord varför man tillsatte 1949 års Nothinutredning, när man inte har gjort något motsvarande i år.

Eftersom den dåvarande försvarsministern inte finns i kammaren, och då jag väl närmast honom får betraktas som huvudansvarig för den Nothinska utredningens tillkallande, skall jag gärna ge herr Ståhl det svar, som jag trodde att en i försvarsfrågor så insatt kammarledamot som herr Ståhl skulle kunnat fundera ut på egen hand. Är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

1949 hade regeringen kommit till den uppfattningen, att det var nödvändigt att vidta en betydande organisatorisk utvidgning av flyget. Det var inte då som nu — vilket försvarsministern här har påpekat — fråga om ett bibehållande av en gällande organisationsplan, utan det var fråga om en utvidgning. Det ställde de svenska statsmakterna — först regeringen och därefter riksdagen — inför utsikten av starkt svällande försvarsutgifter dels på grund av den nuvarande organisationens behov av materielförstärkning, som ju måste komma förr eller senare, efter det att den under krigsåren anskaffade materielen förslitits, och dels på grund av detta nya och för framtiden bindande engagemang med den organisatoriska utvidgningen på flygets område.

Regeringen frågade sig då, om det inte fanns möjligheter att vidta besparingar på andra, mera traditionella områden inom försvaret, att den tekniska upprustningens kostnader något så när kunde vägas upp. Detta var motivet, och det står i det statsministeranförande, som föregick Kungl. Maj:ts tillkallande av Nothinutredningen. Vad som hände med denna utredning vet herr Ståhl lika bra som jag. Det gjordes i densamma mycket aktningvärda ansträngningar för att nå fram till målet: en begränsning av utgifterna, så att den svällande tekniska apparaten inom försvaret skulle få plats inom en rimlig kostnadsram. Jag avslöjar säkerligen inga hemligheter, om jag säger, att sedan man föreslagit indragning av K2 och ett par andra saker, sade man sig, att om man skulle kunna nå fram till verkliga besparingar, så måste man — som försvarsministern här sade — vidtaga djupgående ingrepp i framför allt arméns organisation, vilka skulle komma att leda till att man icke kunde ta ut hela landets värnkraft.

Man frågade sig då inom Nothinkommittén och regeringen — och jag föreställer mig att alla andra frågade lika-

dant — om tidpunkten verkligen var inne för att göra en sådan omläggning som skulle ha blivit nödvändig, om man ville uppfylla det krav som ställts i direktiven.

Jag tycker fortfarande att det var fullt motiverat att tillkalla 1949 års försvarsutredning för att se, om det fanns några möjligheter att göra besparingar. Jag beklagar att man därvidlag inte kunde komma fram till något resultat. Detta är ledsamt, men jag tvivlar inte ett ögonblick på att de ledamöter, som tillhörde Nothinutredningen, gjorde sitt yttersta för att komma fram till besparingsåtgärder. Vi får acceptera den situation som inträtt — och den är helt annorlunda än den som herr Ståhl här velat göra gällande.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle: Herr talman! För min del har jag redan i ett anförande i går uttalat glädje över den kontakt i försvarsfrågan, som regeringen tog med representanter för de olika demokratiska riksdagspartierna, men jag vill i detta sammanhang understryka, att det hade varit önskvärt om dessa överläggningar hade kommit till stånd på ett tidigare stadium. Det skulle ha möjliggjort för oss att på ett mera ingående sätt ta del av materialet. Därmed hade vi också kunnat få ett fastare underlag för debatten och även, herr statsminister, fått litet mer tid på oss än vad som varit möjligt i slutet av förra året att resonera om dessa ting.

Nu är det alldeles riktigt som försvarsministern här har sagt, att saker och ting prövas mycket noga i statsutskottet. Det vet vi allesammans som är med i detta utskott, att även om de olika representanterna kommer dit med en viss allmän partipolitisk uppfattning, situationen ändå är den, att alla är besjälade av en stark önskan att underkasta varje sak en ingående objektiv prövning. Jag vill också tillägga, att både ordföranden i statsutskottet och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ordföranden på första avdelningen alltid är mycket tillmötesgående, när det gäller att få föredragningar i försvarsärenden.

Men, herr talman, det material som möter oss är så överväldigande, att det inte går att behärska det enbart från utskottets horisont. Vi som håller på med dessa ting vet, att skall man verkligen kunna sätta sig in ordentligt i försvarsfrågorna, krävs det nya former för mera kontinuerliga informationer och överläggningar. Det var även detta förhållande, som låg bakom mitt önskemål att få till stånd ett försvarsråd, eller vad man nu vill kalla det. Namnet spelar ingen roll; det är själva saken som det gäller att få fram. Syftet med denna anordning skulle vara att främja samförståndslösningar i försvarsfrågorna. Jag hyser, herr talman, den bestämda övertygelsen, att det i högsta grad är ett gemensamt intresse för alla de demokratiska partierna att i stort sett söka komma överens i dessa centrala frågor, så att vi kan föra försvaret vid sidan om partistriderna.

Herr HÆGGBLOM (h): Herr talman! Med anledning av det rätt skarpa uttalande, som herr Sehlstedt här tidigare i dag har riktat mot det svenska näringslivet för att detta genom permitteringar och arbetsinskränkningar skulle överlåta åt samhället att bära följderna av dess egna svårigheter, vill jag göra den blygsamma och stillsamma invändningen, att herr Sehlstedt här drar upp en gräns mellan näringsliv och samhälle som nog inte är verklighetstrogen. Om det svenska samhället i dag har resurser att ge en ökad social hjälp åt sådana som drabbas av arbetslöshet, är de resurserna i hög grad skapade genom det svenska näringslivets insats, som ökat samhällets ekonomiska möjligheter.

Jag vill säga, att lika litet som det är riktigt att ge uttryck åt den uppfattningen, att människor som blir arbets-

lösa ligger samhället till last, då ju dessa människor genom sin produktiva insats skapat samhällets möjligheter att hjälpa folk i fall av arbetslöshet, lika felaktigt är det nog att mot näringslivets övriga produktiva krafter — utanför kroppsarbetarna — rikta en sådan anmärkning som herr Sehlstedt här har gjort.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja erinra om att den stabilisering, som det talades så mycket om i går och som särskilt herr inrikesministern redogjorde för, ingenting annat betyder än att den penningvärdeförsämring, som har ägt rum under åtskilliga år och under 1951 med särskilt stor snabbhet, har upphört. Det är alltså det försämrade penningvärdet som är stabiliserat, och de olyckor och svårigheter, som denna penningvärdeförsämring har skapat, har ännu inte blivit föremål för någon självläkedom, som hjälpt oss ur de svårigheter som uppstått.

Nu hände det förra hösten, att försvarsministern några veckor före den egentliga valrörelsens början var nere och bedrev ekonomisk upplysning i mina bygder vid Kalmar sund. Han gjorde då gällande, liksom nog också senare under valrörelsen, att penningförsämringens skadeverkan i själva verket inte var så stor utan i väsentlig grad hade överdrivits, därför att såväl löntagare som tjänstemän och företagare hade fått kompensation för inflationens skadeverkningar genom höjda löner, höjda priser och höjda sakvärden.

Denna argumentation fördes både då och senare i valrörelsen, men man behöver ju inte precis vara någon mästardetektiv för att begripa, att den kaka som herr Wigforss så ofta talade om att vi hade att fördela oss emellan här i vårt land inte blir större, därför att varje bit av kakan får ett högre nominellt värde på grund av penningvärdets fall. Tvärtom, är det riktigt som det påståtts, att vissa grupper inom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vårt folk haft förmånen av större kompensation än penningvärdets fall, så har det varit andra, som fått betala kallaset. Det är inte svårt att räkna ut vilka det är som fått göra det. Det är alla som sparat i banker eller i livförsäkringar, det är pensionärer och livräntetagare, och det är sådana, som har varit beroende av sociala åtgärder.

Därutöver skulle jag vilja framhålla att när herr Sköld t. ex. nämner en sådan grupp som jordbrukarna och anser att hela denna grupp skulle ha fått kompensation för penningvärdeförsämringen, så finns det dock två betydelsefulla delar av denna jordbrukargrupp, som ingalunda är placerade i denna gynnsamma ställning. Först och främst är det de gamla uttjänta jordbrukarna, som under något tidigare skede sålt sina gårdar och placerat sina pengar i de bostäder de behöver och i den sparbanksräkning, som de tänkt skulle ge dem trygghet för ålderdomen. För dem har penningvärdeförsämringen medfört en katastrof. Den förbättring av folkpensionärernas förhållanden, som regeringen föreslagit, hälsar jag för min del med mycket stor tillfredsställelse med hänsyn inte minst till äldre jordbrukares besvärliga ställning efter den penningvärdeförsämring som skett. Läger vi till den direkta minskning av folkpensionernas värde, som skett sedan tusenkronebeloppet beslöts, även de minskade värdena på ränteavkastning och kapital, så är den kompensation, som nu föreslås från regeringens sida i form av höjda folkpensioner, säkerligen inte mer än som är i hög grad behövlig.

Så har vi en annan grupp av jordbrukare, för vilka det sannerligen inte heller är fråga om någon kompensation för penningvärdeförsämringen, nämligen de unga nytillträdande jordbrukarna. När de träder till måste de på grund av de höjda taxeringsvärdena och fastighetspriserna uppbringa kollossalt mycket mera pengar för att kun-

na skaffa sig sitt jordbruk. När det sedan gäller jordbrukets upprustning med levande och döda inventarier har de också mött samma ökade anspråk på kapitalinsatser. Den lågräntepolitik, som lett fram till denna situation och som alltid gynnats av bondeförbundet, även innan bondeförbundet kom i regeringsställning, har för de unga nytillträdande jordbrukarna varit till mycket stor skada. De har i dagens läge ingen känning av att det skulle ha förts någon lågräntepolitik.

Det förefaller mig, herr talman, som om lågräntepolitikens betydelse för närvarande främst skulle ligga i möjligheten för staten att kunna låna billigt, alltifrån det att staten skaffat sig företrädesrätt att låna vissa sparmedel och fram till användande av sedelpressarna för att tillgodose statens lånebehov. Men för en jordbrukare som behöver låna nu är det till mycket ringa glädje, att det för åtskilliga år sedan existerade en lågräntepolitik för låntagare inom näringslivet. Jag har kontrollerat hur en ung bonde har det med sina räntor och fann då, att de räntor han för närvarande betalar för det kapital han lånat ligger mellan 3,5 procent — för de första primärinteckningarna som han lånat i hypoteksföreningen — och 5,5 procent för de omsättningsväxlar han behöver ta för att betala vissa förnödenheter, särskilt under sådana svåra år som detta.

Detta är minsann ingen lågräntepolitik som näringslivet har fördel av. Situationen för de unga jordbrukarna är i stället den, att penningpolitiken har medfört, att de träder till som företagare med en skuldbörda, som är väsentligt större än som hade varit nödvändigt, om penningvärdets försämring hade hejdats. De måste fördenskull betala en ränta, som i dagens läge inte har lågräntekaraktär. De har heller ingen garanti för att de inte i framtiden kan få betala vilken ränta som helst på dessa stora skulder.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

När jag i höstas, sedan herr Sköld hållit sina föredrag nere i min hembygd, gick igenom vilka det var som blivit lidande på penningvärdeförsämringen, fann jag, herr talman, att det var dessa grupper som jag här nämnt, alltså även vissa människor inom sådana kategorier som ansågs ha fått kompensation. Jag trodde då att jag hade överblickat hela fältet. Men jag måste säga att sedan jag läst en av huvudtitlarna i den statsverksproposition, som vi nu långsamt och sakta håller på att remittera till utskott, har jag funnit att fältet ingalunda är avbetat när det gäller de skadeverkningar, som blivit en följd av penningvärdeförsämringen. Den nionde huvudtiteln, som jag ett ögonblick tänker stanna vid, är med sina 397 sidor text sannerligen ingen lättläst litteratur, och man får verkligen ta sig själv i kragen ett par gånger, innan man ger sig till att läsa den rad för rad. Men gör man det får man ett inte ringa utbyte av ett sådant studium, ty det ger en bild av vilken situation vi befinner oss i på grund av den penningpolitik som förts och den ekonomiska situation som vi hamnat i beträffande sådana statliga institutioner som de för undervisning, för forskning och de som tillhandahåller den jordbrukande befolkningen expertservice och dylikt.

Det är en ganska egenartad bild man får om man läser denna huvudtitel. Man får väl inte alltid ta för gott vad de, som skrivit ihop sina äskanden och anslag under denna huvudtitel, anfört beträffande brister och behov. När man t. ex. även i år läser skogsstyrelsens nya attack för att få en ny byrå under sig för virkesmätning och studerar de ganska svaga argumenten för detta, ger det inte en bild av att det är en brist som ligger bakom anslagskraven, utan det är en expansion, som jordbruksministern med all rätt har hållit tillbaka och vägrat att gå med på.

Men det finns också glimtar av and-

ra behov, som inte är lika luftiga och konstruerade. I fråga om det svenska lantmåteriväsendet, där staten tagit monopol på alla förrättningar på svensk landsbygd, redovisas t. ex. att det inom samtliga distrikt nu råder en arbetseftersläpning som det tar 14 månader för samtliga anställda lantmätare att komma till rätta med. Inom 30 distrikt är situationen till och med så dålig, att det tar 21 månader för dessa distrikts samtliga lantmätare att avarbete den arbetsbalans som nu föreligger.

Det finns också en annan liten förtjusande bild av hur staten har det ordnat med sitt och de sina. Vi får veta att man inom Skinnskattebergs provinsialläkardistrikt har gjort en undersökning om hälsoförhållandena och att resultatet av denna undersökning har blivit, att Skinnskattebergs hälsovårdsnämnd har förklarat att statens skogsmästarskola, som ligger där, är så dåligt utrustad, att såväl lärarbostaden som rektors bostad och värmeledningsanläggningen är hälsovådliga. Det har jordbruksministern uppmärksammat, och han har föreslagit det anslag som behövs för upprustning av den institutionen, men man ställer sig frågan: Hur ligger det i verkligheten till med de statliga institutionerna under nionde huvudtiteln och andra huvudtitlar, som varje år utsätts för den återhållsamhet i fråga om de ekonomiska resurserna som statsverkspropositionen bär vittnesbörd om?

Det är ingen som menar att den nu sittande jordbruksministern skulle vara den Hamlet, som skall kunna vrida i led det som en lång följd av års ekonomiska förhållanden har ställt i ett dåligt läge. Jag skall tvärtom villigt ge jordbruksministern det betyget från min sida, att de 20 miljoner, som han lyckats utverka och av vilka 16 går till förbättringar, såvitt jag förstår har fördelats på ett sådant sätt, att åtminstone i de flesta fall de största svårigheterna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avhjälppts. Vad som från departementschefens sida sägs under de olika punkterna är annars ganska stereotyp: i och för sig är det och det behovet motiverat, men i det nuvarande ekonomiska läget kan jordbruksministern inte göra någonting åt det. Med vad jag här har påpekat vill jag ingalunda antyda, att vi i nuvarande läge borde ta krafttag på denna punkt, men jag har velat säga detta därför att vi skall vara på det klara med att det i framtiden, när vi verkligen kommit till en stabilisering av penningvärdet här i landet och på den plattformen skall se oss om efter vad vi skall göra, inte bara är att skynda vidare med sociala förbättringar till enskilda människors hjälp, utan att det är lika nödvändigt att den service, som staten genom sina institutioner ställer till medborgarnas förfogande, rustas upp på ett sådant sätt att inte den eftersläpning, som skett under senare år, blir bestående. Likaledes måste bidragen till de institutioner och föreningar, som får statsbidrag för sin verksamhet, när stabiliseringen är nådd, återställas till en sådan nivå, att det blir möjligt för dessa föreningar att fortsätta med sin verksamhet.

Annars är det ju så, herr talman, att denna nionde huvudtitel är en av de huvudtitlar som visar en minskad anslagssumma. Minskningen faller dock helt inom subventionernas område. Vetearealtilläggen och grispremierna har självfallet inte förutsatts utgå under nästa år, och det är bl. a. den förklaringen man i sammanfattningen under nionde huvudtiteln får till minskningen av utgifterna.

Men om man tittar på den uppställning, som jordbruksnämnden gjort över nästa års subventioner och som jordbruksministern åtminstone i fråga om slutsumman accepterar i avbidan på kommande prisregleringspropositioner, finner man att den stora minskningen på subventionssidan inte faller på dessa vetearealtillägg och grisbidrag, utan

på det allmänna mjölkpristillägget, som enligt förslaget minskas med ungefär 65 procent. Nu är inte rätta tidpunkten att diskutera denna sida av saken. Jag vill bara här påpeka, att om förslaget i statsverkspropositionen skall följas — och följs inte detta förslag i fråga om den slutsumma, som är föreslagen i avbidan på särskild proposition, betyder det att budgeten blir underbalanserad med varje miljon som summan höjs med — kommer mjölkproduktionens inkomster att väsentligt förändras, och eftersom vi inte inom mjölkproduktionen kan räkna med en produktionsökning måste vi försöka rätta till det hela så, att mjölkproducenterna får en annan inkomst, som då får komma via produktpriserna.

Nu är det ju dumt att stå här och försöka vara efterklok, men jag tror det hade varit fördelaktigt, herr jordbruksminister, om vi nu hade haft den utredning igångsatt, som vi begärde i fråga om subventionernas avveckling, så att detta besvärliga problem, som nu måste lösas och som vi hoppas kunna lösa i samförstånd, hade blivit undersökt och penetrerat av sakkunniga människor, detta för att vi inte i maj månad, när riksdagen är överhopad med arbete, inom jordbruksutskottet skall behöva bearbeta hela denna stora fråga på några få dagar.

I fråga om verkliga nyanslag förhåller det sig på det sättet, att av de 20 miljoner kronor, som andra poster än subventionerna och anslaget till jordbrukets prisregleringar ökar med, är 16 miljoner sådana automatiska utgiftsökningar, som det knappast kan bli någon diskussion om. Vad vi egentligen från oppositionens sida kan diskutera med regeringen under denna nionde huvudtitel är alltså summa 4 miljoner kronor. Det är ju inte någon stor summa att träta om, varför jag tror att jag kan förbereda jordbruksministern på en ganska lugn behandling av nionde huvudtiteln, så mycket mer som jord-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bruksministern redan har åstadkommit en aktningssvärd höjning på ett par punkter, där vi på högersidan i fjolade fram motioner med framställningar i avseende på skogsbruket. Vi tyckte att staten under sådana tider, då statens inkomster av skogen var större än de någonsin varit, borde kunna vara litet mera generös med de direkt från staten utgående förbättringsbidragen.

Vidare är det en ökning med en miljon kronor till den yttre och inre rationaliseringen. Jag förstår att det kanske har varit lättare för departementschefen att få pengar till denna verksamhet av finansministern än till annan verksamhet, och i så fall skall ingen förtänka herr Norup att han har accepterat denna möjlighet att få en förbättring. Men jag vill ju säga, att om man fritt finge disponera denna miljon skulle jag nog vara böjd för att förorda att den driftsekonomiska rationaliseringen, den som hushållningssällskapen bedriver och som har ett mycket stort behov av ökad expertis till jordbrukarnas hjälp, nog borde ha fått gå före den penningfördelning, som genom den inre och yttre rationaliseringen sker till ett begränsat antal jordbrukare. Det belopp, som står till förfogande härför, är ju i alla fall inte oansenligt.

Jag hörde i höstas på hushållningssällskapens förbunds sammanträde jordbruksministern göra det livligt applåderade uttalandet, att han var så optimistisk att han trodde att hushållningssällskapen skulle återta sin centrala plats i den svenska jordbruksorganisationen. Det hoppas jag att jordbruksministern alltså är inställd på och att det bara är tillfälligheter som gjort, att han skjuter möjligheten till ett förverkligande av en sådan optimistisk önskan på framtiden.

I övrigt skall jag, herr talman, inte uppta någon nämnvärd tid med diskussion av prisproblemen. Vi får ju tillfälle att diskutera dem när prisregleringsfrågorna kommer upp till behand-

ling. Men det har i pressen och genom åtgärder från ett ämbetsverk, priskontrollnämnden, förts fram till diskussion ett spörsmål som är av betydelse. Jag tänker på frågan om margarinpriset. Jag hörde av herr Pettersson i Dahl i går, att han utgick ifrån att jordbruksministern skulle ta till orda i denna fråga, och det är verkligen önskvärt att så sker. Jag har hört sägas att representanter för margarinindustrien, som fick betydande svårigheter när tidningarna började tala om att margarinpriset skulle sänkas, eftersom grossisterna då inte ville köpa på sig några lager, förgäves har irrat i kanslihuset från statsministern till jordbruksministern och bett om ett uttalande på denna punkt, och vi motser med stor förväntan att regeringen gör ett uttalande härom.

För min egen del vill jag i denna fråga upprepa vad jag sagt här tidigare, att sådan situationen var i våras var det nötkreatursskötseln som var i behov av gränsskydd. Det hade vitsordats av jordbruksnämnden som skrivit om det. Skall man tänka sig ett gränsskydd för nötkreatursskötseln vet jag ingen annan utväg än att gränsskyddet måste gå över de importerade råvarorna, som används vid margarintillverkningen. Nu är det visserligen så med detta utlovade gränsskydd åt jordbruket, att det skall ske under nya former som inte ännu stabiliserat sig. Vi vet att det gamla tullskyddet, som var sin tids gränsskydd, beskyldes för att vara för tungrott och för svårt att ändra, och det var sant. Men jag befarar att om det nya gränsskydd, som vi skall få i form av importavgifter och kvantitativa importregleringar, skall bli så föga stabilt, att det kan ändras när som helst under en avtalsperiod, så blir det av ringa värde. Jag hoppas, att regeringen intar den ståndpunkten, att det gränsskydd, som jordbruket fått genom överenskommelsen om priserna på smör och margarin i våras, bör bestå till dess vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

får tillfälle att diskutera, om det finns andra möjligheter.

I fråga om ett gränsskydd för nötkreatursskötseln bör vi komma ihåg, att detta bör ses inte bara ur den tillfälliga exportmarknadens synpunkt utan även ur beredskapssynpunkt. Skulle vi nu gå in för att täcka en väsentligt mindre del av vår matfetttskonsumtion via mjölkprodukterna, skulle det i en beredskapssituation betyda, att vi inte längre har de nötkreatur, som behövs för att fylla den brist på importerade råvaror, som då kan uppstå. Det skulle betyda, att oljeväxtodlingen måste ökas på arealer, som vi skulle behöva för annan produktion, och att den betesproduktion, som är lättast att upprätthålla i kristid, kanske inte skulle kunna tillgodogöras.

Vid alla upprepade attacker i denna fråga har det förvånat mig, att man tycks ha glömt vad vi väl ändå borde ha lärt oss, nämligen att om vi inte har en livsmedelsproduktion, som är avpassad efter det svenska konsumtionsbehovet, kommer försörjningen vid en avspärrning att bli så dyr, att det mer än väl motiverar att vi under fredstid betalar mera för de produkter, som vi i en sådan situation kan komma att lida brist på. Jag vill också understryka, att jag anser, att den riktlinje för den svenska jordbrukspolitik, som stadfästes år 1947, är den riktigaste.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle: Herr talman! Herr Hæggbloom började sitt anförande med att nämna att den stabilisering som skett är en stabilisering av penningvärdeförsämring och att detta pågått sedan år 1951. Det beror väl, herr Hæggbloom, på vilken relation det under den närmaste tiden kommer att bli mellan varor och tjänster. Ingen, inte heller herr Hæggbloom, vet hur långt priserna nu kommer att sjunka; det kan bli så, att man får mera varor för pengarna och då, herr Hæggbloom, är det väl riktigt säga

att en stabilisering av penningvärdet skett.

Herr Hæggbloom sade vidare, att allt beror på den räntepolitik som förts och att lågräntepolitiken särskilt gått ut över nya jordbrukare. Detta blev för starkt för mig att stillatigande höra. Han exemplifierade det med att säga att en ny jordbrukare som får höga skulder, får betala $3\frac{1}{2}$ procents ränta på hypotekslån och högst $5\frac{1}{2}$ procent på omsättningsväxlar. Omsättningsväxlarna torde utgöra en mindre del av skuldbördan, så att medeltalet av jordbrukarens ränta blir, skulle jag tänka mig, omkring 4 procent. Om detta enligt herr Hæggblooms mening är en hög ränta — det är alltså någon procent över diskontot, som nu är 3 procent — så skulle jag vilja jämföra det med förhållandena på 1920-talet. Jag är en av de jordbrukare, som var med om hur statsmakterna då försökte bemästra inflationen med en högräntepolitik. Det officiella diskontot var då 6 procent och till och med under en kort tid 7 procent, medan bankerna tog 10 till 11 procent. Herr Hæggbloom bör själv känna till vad resultatet blev, nämligen att de flesta jordbrukarna fick gå ifrån sina gårdar. Den som har varit med om detta önskar inte få den tiden tillbaka.

Vi måste också tänka på, herr Hæggbloom, att det nu finns garantilån såväl för jordbruk som för bostäder, på vilka räntan till största delen är 3 procent och alltså ganska låg.

Talaren avbröts nu av herr *talman*, som framhöll, att tiden för avgivande av kort genmäle gått till ända.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Hæggbloom inledde sitt anförande med att beklaga det jag sagt om att permitteringarna under de stora helgerna i realiteten innebar, att industrien vältrade över en del av försörjningsbördan på samhället. Herr Hæggbloom tyckte inte om detta, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det förstår jag. Det som i realiteten inträffade i samband med att åtskilliga tiotusentals arbetare ute i landet permitterades var ju, att samhället fick taga på sig den försörjningsbörda, som annars skulle ha tillkommit industrien. Det är ett faktum, som man inte kan komma ifrån och som jag i detta sammanhang önskade understryka.

Jag ställde dessutom det hela i samband med det faktum, att det nu under många år har förekommit löneöverbud från industriens sida och att denna konkurrens om arbetskraften sannolikt har medverkat till att flytta upp lönerna högre än som annars skulle ha skett. Man har alltså från industriens sida av egen kraft medverkat till att skapa det kostnadsläge, som man nu riktar allvarliga erinringar emot med hänsyn till konkurrensen från utlandet.

Det var bara dessa fakta jag erinrade om. Jag tycker att det är ganska underligt att man inom industrien betraktar som en rationaliseringsåtgärd vad som i själva verket innebär en ökad försörjningsbörda för samhället, nämligen att man lösgör folk från arbetsplatserna under storhelgerna.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle: Herr talman! I anledning av vad herr Sehlstedt nu sagt ber jag herr Sehlstedt observera, att vad jag sade var att man inte kan, såsom herr Sehlstedt gör, dra en gräns mellan samhället och industrien och deklarerar att samhället får ta hand om den arbetskraft industrien slänger ut. Samhället och näringslivet är element som griper in i varandra, och om samhället har resurser att ta hand om arbetskraften, har den svenska industrien bidragit till att skapa dessa resurser. Vad jag ville var inte något annat än att herr Sehlstedt även skulle ta med detta i bilden, när han nu bedriver sin agitation för att väcka missnöje med näringslivet. Omfattningen av samhällets resurser är på ett avgörande sätt beroende av de tillskott, som

lämnas av olika grenar av vårt näringsliv.

Vad herr Pettersson i Dahl här sagt om olika eventualiteter beträffande den ekonomiska utvecklingen får väl stå som hans egna funderingar. Jag har för min del bara talat om den penningvärdeförsämring, som kan mätas och vars verkningar vi alla känner.

Herr Pettersson i Dahl kom återigen med det argument som vi hört så många gånger tidigare, både i det ena och det andra sammanhanget, att lågräntan är en välsignad sak utan några som helst skuggsidor. Herr Pettersson i Dahl fäster sig inte vid det förhållandet, att den penningpolitik, i vilken lågräntepolitiken varit ett framträdande drag, har lett till att en jordbrukare, om han skall kunna driva samma produktion som för tio, femton år sedan, får en skuldbörda som är dubbelt så stor som då och att denna utökning av skuldbördan har mycket större betydelse för honom än den omständigheten att räntan är någon procent lägre. Detta är samma resonemang som föres när det gäller bostadshyrorna. Man framhåller att tack vare lågräntepolitiken har hyrorna hållits nere, men man talar inte om att genom denna politik har de människor, som bor i hyreshus, fått vidkännas en kraftig stegring av sina övriga levnadskostnader.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle: Jag vill registrera det faktum, att herr Hæggbloom säger att man här inte kan dra någon gräns mellan industrien och samhället. Detta är ju inte någon invändning mot mitt resonemang och jag vill bara med tacksamhet notera uttalandet, eftersom herr Hæggbloom och hans partivänner ju annars alltid är mycket angelägna att dra upp klara gränser mellan näringslivet och samhällsmakten.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle: Herr Hæggbloom gör gällande att jag skulle ha sagt att lågräntan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är det allena saliggörande. Det har jag inte sagt, men jag har under gårdagen liksom tidigare framhållit, att räntevapnet måste användas med mycket stor försiktighet och att det fordras starka skäl för att gå ifrån den nuvarande lågräntepolitiken. Det är stor skillnad mellan detta och vad herr Hæggbloom säger om att det för skuldsatta unga jordbrukare är mycket ofördelaktigt med den nuvarande lågräntan. Det senare måste ju vara ett fullständigt felaktigt resonemang. När jag köpte den gård jag nu har — jag har redan berättat det en gång — stod kronan bara i 30 procent av sitt rätta värde, men sedan drevs den genom högräntan upp i 100 procent, vilket innebar att jag och andra jordbrukare genom penninguppskrivning och som följd låga priser fick tre gånger så stora skulder som vi haft — vi jordbrukare fick nämligen genom detta mycket dåligt betalt för våra produkter med jordbrukskris som följd.

Det är sådant som jag hoppas att vi skall slippa vara med om på nytt. Jag tror inte att någon jordbrukare, som har skulder, skulle välsigna herr Hæggbloom om han driver upp räntan. Skall det vara någon mening med en räntehöjning måste räntan öka med 2 procent, och då får man ju mycket större ränteutgifter, för 50 000 kr 1 000 kr till.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle: Det tjänar väl inte mycket till att fortsätta denna debatt — argumenten på olika håll är ju väl kända. Jag vill bara erinra om att ingen haft något att anmärka mot att man då kriget var slut försökte stimulera företagsamheten här i landet genom att hålla en låg ränta. Det felaktiga var att man vidhöll denna politik när den ledde till en penningvärdeförsämring.

När herr Pettersson i Dahl under 1920-talet hade nackdelen av en hög ränta, hade han samtidigt en fördel som nutida jordbrukare inte åtnjuter,

nämligen att värdet på hans gård inte steg och stabiliserade sig på en så hög nivå som nu skett. Efter förra kriget kom det en konjunktur, som gjorde gårdarna dyra, men denna konjunktur försvann snart, och de nya jordbrukare, som då tillträdde sina gårdar, fick inte samma skuldbörda med sig ut i livet som de nya jordbrukarna nu får.

Jag trodde verkligen att herr Pettersson i Dahl så väl kände till förhållandena på den svenska landsbygden, att han hade reda på detta.

Herr ADOLFSSON (bf): Herr talman! När man i går lyssnade till den långa debatten och studerade den långa raden namn på talarlistan, och när man vidare försöker summera behållningen av vad som sagts utöver partiledarnas och statsrådets yttranden, är man närmast benägen att utbrista som gumman, när hon klippte grisen: Det var mycket väsen för lite ull. Man tycker nog att en remissdebatt inte skulle behöva bli så långgrandig, och jag är säker på att det är flera av kammarens ledamöter som har samma uppfattning som jag. En maratondebatt med över 40 talare är i längsta laget för att man skall kunna hålla intresset på höjdpunkten hela tiden. Det vore bra, om det kunde bli en förbättring till kommande år. Nu kan man säga till mig, att jag ju har begått samma fel genom att begära ordet, men när man anmäler sig, vet man inte hur många anmälda talare det blir i debatten. Jag har varit benägen att stryka mig på listan men en del saker i dag och i går har uppfordrat mig till ett inlägg i denna debatt.

Jag skall börja med herr Hæggbloom som gjorde sig till talesman för högräntepolitiken. Han använde en argumentering som i alla fall innebär att man ställer sakerna på huvudet. Om man tolkar honom rätt ville han närmast beklaga, att man visserligen uppnått en stabilisering av penningvärdet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

men att man tyvärr gjort det till priset av ett försämrat penningvärde. Ja, penningsvärdet är försämrat, det kan vi beklaga, men vi kan väl inte driva våra önskningar så långt, att vi utom en stabilisering går in för en höjning av kronans värde, ty vad sker då? Herr Pettersson i Dahl har varit inne på den frågan. Under de närmaste åren efter första världskrigets slut — inte under 1930-talet som herr Hæggbloom vill göra gällande — vidtog man mycket kraftiga åtgärder för att återställa kronans guldvärde. Kronans värde hade förut varit omkring 30 öre. Detta förde med sig många konkurser bland jordbrukarna, det innebar stora svårigheter för hela vårt näringsliv, och en arbetslöshet av mycket stor omfattning uppstod. Det tog lång tid för vårt näringsliv och för vårt land att återhämta sig efter den våldsamma operation som då skedde. Jag tror, att de av näringslivets män som var med om och minns den händelsen på 1920-talet nog betackar sig för att vandra samma stigar igen efter herr Hæggblooms locktoner. Man kan nu invända: Tänk på spararna! Och herr Hæggbloom säger: Tänk på de unga jordbrukarna! Deras skuldsumma är mycket stor. Ja, men ju större skuldsumman är desto större nytta har man av lågräntan. Det tycker jag är en enkel matematik, som även en f. d. rektor vid en lantmannaskola bör kunna förstå. Räntekostnaden är en avsevärd del av jordbrukets produktionskostnader, och jag kan ju ange, att en procents höjning av räntan betyder i jordbrukskalkylen omkring 80 miljoner kronor i ökade kapitalkostnader. Om man skall täcka den kostnaden betyder det, att konsumenterna får betala ett motsvarande belopp i form av höjda priser på jordbrukets produkter. Jag tror att jag angav siffran i fjol, om herr Hæggbloom då inte hörde den eller har glömt bort den. I så fall får man lägga prishöjningarna där de är möjliga att ta ut, och det betyder under en årstid som den nu-

varande att man skulle få lägga den på mjölken. Prishöjningen skulle bli ungefär 2 öre per kilo på den mjölk som levereras till producenterna. Om vi sedan placerar in prishöjningen i konsumentledet och delar upp den på våra olika mjölkprodukter, innebär det en höjning av smörpriset med 50 öre, av ostpriset med 20 öre och av konsumtionsmjölken med 2 öre per liter. Jag tror inte heller, att operationen vore så lätt att genomföra.

Vad beträffar påståendet att skuldsatta jordbrukare skulle komma i ett fördelaktigare läge, om man gick tillbaka till en höjning av penningvärdet och höjde räntan, så menar jag, att det är ett resonemang som både förefaller och är synnerligen underligt, ty även de yngre jordbrukarna kanske har varit och är sparare fastän de är skuldsatta. De har köpt sin gård och därvid använt en sparad slant för att betala tio eller tjugoprocent av gårdens inköpspris. Om man nu höjer kronans värde och därmed skär ned fastigheternas realvärde i motsvarande grad, sjunker säkerheternas värde för de skulder som dessa jordbrukare iklätt sig. Vad är det då som först försvinner? Ja, inte är det hypotekslånen i botten, utan det är jordbrukarnas eget sparkapital. Det är det riskkapital som ligger högst i de värden eller summor som jordbruket med inventarier och dylikt representerar. Det försvinner obönhörligt. Det var vad som skedde i stor utsträckning på 1920-talet med dess våldsamma deflation, vilket var en konfiskation i mycket stor skala av företagarnas sparkapital. Vi inom bondeförbundet vill inte vara med om en sådan åtgärd en gång till.

Sedan kom också herr Hæggbloom in på mjölkpris och mjölkpristillägg. Jag förstår egentligen inte varför han tar upp denna fråga nu. Vad som här angivits på nionde huvudtiteln är ju inte sista ordet. Varje år har det kommit ett tillägg, som bygger på den uppgörelse,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som varje år brukar träffas emellan de statliga myndigheterna och jordbrukets ansvariga organisationer, där man fastslår till vilken nivå prisläget skall bestämmas och vilka prishöjningar som skall företas. Detta kommer att ske även i år, och vi får tillfälle att återkomma och diskutera denna fråga.

I går sades också en annan sak, som jag vill beröra. Herr Ohlin drog upp en debatt om smör och margarin. Detta är en debatt, som nu är modern i folkpartipressen och folkpartikretsar, och den ingår väl som ett led i folkpartiets systematiska arbete att skapa misstro mellan konsument- och producentkretsar. Herr Ohlin säger, att det är tokigt handlat av regeringen att inte nu sänka margarinpriset för att på så sätt öka margarinkonsumtionen och minska smörkonsumtionen och härigenom få till stånd en ökad smörexport enligt priskontrollnämndens propäer. Jag vet inte om herr Ohlin eljest är så förtjust i priskontrollnämnden, men i detta fall tycks den duga. Jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden har tagit klart avstånd från detta förslag. Det är nämligen inte så verklighetsbetonat och lockande, som man kanske är benägen att tro då man läser t. ex. Dagens Nyheter eller Expressen eller var när man hörde herr Ohlin här i går.

Vi har visserligen en export av smör. År 1951 exporterade vi ungefär 26 000 ton och 1952 var exporten cirka 13 000 ton, således hälften mot året förut. Under 1951 förlorade vi någonting bortemot en krona på varje kilo smör som vi exporterade. Denna förlust täcktes emellertid av jordbruket självt genom de vinstmedel, som uppstod på exporten av oljevaxter. Under 1952 har priserna legat bättre till. Man kan säga att vi åtminstone under det sista halvåret inte haft någon direkt förlust på exporten, men inte heller någon lysande vinst.

Priset i dag vid dansk-tyska gränsen

är 6 kronor 25 öre per kilo fritt dansk-tyska gränsen. Detta betyder att vi — inklusive frakt och emballage samt andra kostnader — har ett nettopris på ungefär 6 kronor per kilo. Det är detta pris som slagit igenom på den svenska marknaden. Vidare är att märka, att den export på 13 000 ton, som vi hade förra året, var mycket splittrad. Vi fick placera små kvantiteter på en mängd olika marknader. Vi tog chansen till försäljningar då man på många håll fått ett dåligt skördeutfall och även mul- och klövsjukan begränsat mjölkproduktionen rätt mycket i Schweiz, Frankrike, Västtyskland och även Östtyskland. Jag anger här exportsiffrorna i runda tal: till Västtyskland sålde vi 2 500 ton, till Östtyskland 1 500 ton, till Frankrike 3 000 ton, till Schweiz 2 500 ton, till Sovjet 2 000 ton, till Finland 630 ton, till Tjeckoslovakien 500 ton och till Italien 200 ton. Ett par hundra ton såldes till Island och några andra stater.

När man försöker bedöma exportutsikterna och undersöker, vad som ligger som bakgrund till herr Ohlins resonerang att det skulle vara vettigt att sänka margarinpriset för att öka smörexporten, så bör vi i alla fall ha i sikte möjligheten för export under en längre tid framåt. Hur bedömer man nu denna fråga på jordbrukarhåll och på mejerihåll? Jo, man säger, att möjligheterna är synnerligen små. Vi kanske kan hoppas att få exportera fram till mars eller april månad. Sedan är utsikterna synnerligen ovissa, åtminstone när det gäller att ta ut det pris vi nu får. Vad är orsaken till detta? Jo, korna är funtade på ungefär samma sätt i Västtyskland, Frankrike, Schweiz o. s. v. som i Sverige. När man släpper ut dem på vårbeide ökar mjölkproduktionen och därmed smörproduktionen. Importbehovet av smör till dessa länder minskar följaktligen. Jag erkänner kanske att kon ur nationalekonomisk synpunkt är oriktigt konstruerad. Det kan vara herr Ohlins uppgift att försöka få fram en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ras som, även om skörden är dålig och djuren står i stall, ändå har möjligheter att producera mera och billigare mjölk utan det kraftiga och näringsrika värbetet.

Vidare är det klart, att om våra möjligheter för export på dessa marknader faller bort — en risk som verkligen föreligger — och vi skulle söka oss in på vår gamla traditionella marknad, nämligen England, så är det pris vi då har att räkna med ingalunda 6:25 utan 4:80, eller ungefär samma pris som engelsmännen i dag betalar för det danska smöret. Jag tror att vi med tillfredsställelse kan hälsa det ställningstagande som jordbrukets ansvariga organisationer, jordbruksnämnden och regeringen har gjort. De har tillgodosett inte bara jordbrukets utan hela det svenska folkhushållets intressen i detta fall.

Till sist, herr talman, vill jag göra en återblick på vad jag sade under debatten här i höstas. Jag sade att det var en stor prestation av riksdagen att lyckas lyfta försvarsfrågorna över partikäbblet. Herr Ståhl försökte slå en bräsch både i går kväll och i dag, men det lär inte lyckas, utan försvarsfrågan är höjd över partistriderna. Jag sade också den gången att det var önskvärt, att man kunde lyfta också den ekonomiska debatten över partikäbblet. De ekonomiska frågorna har en så oerhörd betydelse för vårt land, att det borde inbjuda till en ansträngning att bortse från de ganska små skiljaktigheter som finns mellan oppositionen och regeringspartiet. Om så skulle kunna bli fallet, är jag övertygad om att den allmänna debatten ute i landet, som hämtar sitt stoff från partigruppernas och partiledarnas uttalanden, skulle bli mera saklig och verka mera sammansvetsande för hela vårt svenska folk.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! I gårdagens debatt var den ekonomiska samhällsutvecklingen det mest framträdande diskussionsämnet. Även om jordbruket ofta nämndes i sammanhang med den allmänna politiken, lämnades dock jordbruket nästan helt utanför gårdagens debatt.

I professor Ohlins anförande förekom ett par avsnitt som inte bör få stå helt oemotsagda. Herr Ohlin anförde fläskproduktionens utveckling som ett exempel på en planhushållning som kommit ur balans och misslyckats. Även om vi i höst har haft och fortfarande har ett visst överskott på fläsk, anser jag för min del att domen är något för hård och uttalandet litet verklighetsfrämmande. Man har så lätt att glömma. Vad som nu är klandervärt var för ett par år sedan prisvärt. Jag vågar påstå att många av vårt lands medborgare just tack vare planläggning och planhushållning slapp lida alltför stor brist på livsmedel under krigstiden. Dessutom vågar väl inte ens folkpartiet påstå, att den planläggning av vår jordbruksproduktion och handeln med dess produkter, som sker genom vår föreningsrörelse, skulle vara till skada för samhället. Det borde stämma till eftertanke att de främsta företrädarna för denna föreningsrörelse, även de som är folkpartister, varit överens om uppläggningen av den s. k. fläskpolitiken.

Vi var alla överens år 1947 om att vi borde upprätthålla en stor del av vår jordbruksproduktion som en ren beredskapsåtgärd. Det kan sedan råda delade meningar om i hur stor utsträckning detta bör ske. Att vi haft en stor produktion under de år som gått har säkert varit klok ekonomi. Vid det beslut om dessa ting som fattades år 1947 var folkpartiet med åtminstone på huvudlinjerna, vilka förutsatte en viss grad av planhushållning. Huruvida folkpartiet i dag är med om att stödja 1947 års jordbrukspolitik, enligt vilken jordbru-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

karna skall få skälig ersättning för sin arbetsinsats, vet jag ej. Herr Waldemar Svensson har i en artikel i nr 1 av Frisinnad Tidskrift sagt, att tidpunkten nu måste vara inne för en grundlig omprövning av jordbrukspolitiken. Jag hoppas att folkpartiet är ensamt om den åsikten. Regeringspartierna har fört jordbrukspolitiken i enlighet med 1947 års beslut, och herr Hæggbloom deklarerade för en stund sedan, att högern var beredd att genomföra och följa 1947 års beslut på detta område.

Det fläsköverskott, som uppstått på grund av planhushållningen, har för dagen minskat, men det kommer förmodligen att öka igen. Jordbruksorganisationerna har emellertid varit på det klara med att så skall ske, och de har redan vidtagit åtgärder för att genom de möjligheter, som nya handelsavtal har skapat, få detta överskott ur landet. Det bör kunna ske utan större kostnad för staten och med vinst för landet.

Även priset på matfett var föremål för herr Ohlins intresse under gårdagen. Det framgick tydligt att regeringen och jordbruksministern skulle ha försummat tillfället att exportera smör till högre priser och genom att sänka priset på margarin öka margarinkonsumtionen, så att vi därigenom skulle få större smörtillgång som kunde användas till export.

Dessa frågor har ju också aktualiserats genom en skrivelse från statens priskontrollnämnd till statens jordbruksnämnd, daterad den 6 december 1952. Denna skrivelse har föranlett så mycket diskussion och så mycket skrivelser i pressen, att det är anledning att ge någon förklaring och några uttömmande synpunkter på detta problem. I skrivelsen den 6 december 1952 till jordbruksnämnden framhöll priskontrollnämnden — efter att ha erinrat om att detaljhandelspriset på smör var 6,85 kronor/kg och på margarin 4 kronor/kg — att de nuvarande exportpri-

serna på smör var gynnsammare än tidigare. Den gynnsamma situationen bedömdes komma att fortsätta »under den närmaste tiden». Världsmarknadspriserna på margarinoljor — varav viss export förekom — var samtidigt lägre än priserna på oljor av svenska oljeväxtfröer. Under åberopande av dessa förhållanden föreslog priskontrollnämnden, att jordbruksnämnden skulle undersöka förutsättningarna för en sänkning av margarinpriset. Det syntes priskontrollnämnden ur allmänna synpunkter angeläget att i den aktuella situationen genom prissänkning på margarin ernå ökad konsumtion härav, samtidigt som man därigenom kunde vinna utrymme för en ökning av smörexporten. Härigenom syntes totalt sett kunna ernås förbättrat ekonomiskt utbyte av exporten, samtidigt som konsumenterna skulle erhålla lägre matfettskostnader.

Priskontrollnämndens framställning remitterades till jordbrukets förhandlingsdelegation för yttrande. Delegationen framhöll i skrivelse den 10 december 1952 till en början, att den nuvarande inbördes avvägningen av priserna på smör och margarin utgjorde en integrerande del av den av riksdagen godkända överenskommelsen om jordbrukspriserna. Enligt delegationen hade icke uppkommit några sådana nya förhållanden, som kunde giva anledning att f. n. ändra denna avvägning. I fortsättningen framhöll delegationen, bland annat, att man vid bedömningen av frågan icke borde beakta endast margarinpriset som sådant utan även den härmed sammanhängande prissättningen på vissa andra produkter. Samtidigt som margarinet i viss mån fördyrades i förhållande till produktionskostnaderna, borde man se till att hålla det inhemska smörpriset på en lägre nivå än som motiverades av produktionskostnaderna. Konsumenterna skulle härigenom till det dubbla beloppet kompenseras för margarinets fördyring. Vidare anförde delegationen,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att man i 1947 års jordbruksprogram förutsatte en till 40 000 ton begränsad avsättning av margarin, medan den inhemska försäljningen numera stigit till mer än det dubbla av denna mängd. Denna konsumtionsförskjutning hade medfört ett relativt förbilligande av konsumenternas matfettskostnader. Beträffande priskontrollnämndens uppfattning om exportutsikterna för smör framhöll delegationen, att exportpriset även vid rådande gynnsamma förhållanden endast nått och jämt täckte det inhemska smörpriset. Vidare påpekades, att nuvarande exportpriser kunde ernås på vissa begränsade exportmarknader. Skulle större kvantiteter smör behöva avsättas utomlands, finge man räkna med lägre exportpriser.

Under återopande av i huvudsak nu anförda förhållanden hemställde delegationen, att priskontrollnämndens framställning icke måtte föranleda någon åtgärd.

I skrivelse den 12 december 1952 till priskontrollnämnden erinrade jordbruksnämnden om att den nu gällande prisrelationen mellan smör och margarin fastställts genom en av regeringen och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse om grunderna för prissättningen under tiden intill 1 september 1952. Vid den mellan jordbruksnämnden och delegationen den 1 april 1952 träffade överenskommelsen om prissättningen år 1952/53 hade denna prisrelation förutsatts vara oförändrad. Båda dessa överenskommelser hade godkänts av riksdagen. »En ändring av relationen förutsätter alltså att den biträdes av delegationen.» — Upplysningsvis meddelade jordbruksnämnden, att man redan tidigare undersökt möjligheterna att öka smörexporten på Tyskland under första kvartalet 1953. Åtminstone på kort sikt hade möjligheterna till ökning av exportkvantiteter av praktisk betydelse genom en sänkning av margarinpriset

10 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 2.*

bedömts som små. Jordbruksnämnden uttalade vidare, att det samhällsekonomiska utbytet av smörexporten icke kunde anses särskilt gynnsamt ens vid nuvarande relativt höga exportpris. I förhållande till produktionskostnaden vore exportförlusten lika stor som vid export av oljeväxtfröer, trots den dåliga konjunkturen för sistnämnda export.

Med hänsyn till anförda förhållanden ansågs priskontrollnämndens framställning icke böra föranleda någon jordbruksnämndens åtgärd.

I skrivelse till Kungl. Maj:t av den 23 december 1952 har priskontrollnämnden härefter hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en snabbutredning i frågan, så att en eventuell ändring av prisrelationen mellan smör och margarin, syftande till en ökning av margarinkonsumtionen och en minskning av smörkonsumtionen inom landet, snarast möjligt kunde vidtagas.

Efter att ha ånyo understrukt, att exportsituationen finge anses vara mycket gynnsam — härvid hänvisas bl. a. till protokoll angående det svenska varuutbytet under vinterhalvåret 1952/53 — går priskontrollnämnden tillbaka till yttranden av 1942 års jordbrukskommitté och av departementschefen i proposition 75/1947 angående det prisförhållande, som bör råda mellan smör och margarin på den inhemska marknaden.

Genom beslut den 16 januari 1953 lämnade Kungl. Maj:t priskontrollnämndens framställning utan åtgärd.

Hur ligger det till med våra möjligheter att exportera smör? Jag har något berört de synpunkter, som jordbruksnämnden framhöll i fråga om export av smör, och det är klart att när man går att bedöma dessa ting måste regeringen ta ställning till vilket smörpris vi skall ha inom landet. Alla som känner till vårt jordbruks möjligheter till produktion vet ju, att mjölk- och smörproduktionen berör de flesta jordbrukare och i synnerhet de mindre jord-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

brukarna i våra skogsbygder. Det är följaktligen av stort intresse för de små jordbrukarna, att vi kan åstadkomma ett så högt mjölkpris som möjligt och därmed också ett tillfredsställande smörpris. Detta har medfört att vi har ett relativt högt smörpris i vårt land i förhållande till de länder dit vi möjligen kan exportera. För att kunna avsätta så mycket smör som möjligt på hemmamarknaden har vi måst hålla en viss relation mellan priset på den vara som konkurrerar med smöret, nämligen margarinet, och smörpriset. Detta har medfört att det margarinpris vi har ligger över produktionskostnaderna.

Vi har under alla tider haft mycket stora växlingar i mjölkproduktionen under olika årstider, och vi är inte ensamma om ett dylikt förhållande. Likadant är det i de länder dit vi brukar exportera smör. Särskilt gäller detta Västtyskland, som är det land till vilket vi under senaste år exporterat mest. Man har där i huvudsak samma produktionsväxlingar som vi. Detta förhållande gör att när vi har ont om smör, har våra exportländer det också. En särskilt stor efterfrågan på svenskt smör gjorde sig gällande i höstas, som skulle givit oss en någorlunda god ersättning i förhållande till hemmapriset, men man får nog säga, att även det pris vi då kunde erhålla inte var av den storlek att det animerade till någon utökad smörexport.

För dagen ligger marknaden något hårdare till, och man får nog vara försiktig med att företa prisändringar som förrycker konsumtionsvanorna. Därmed har jag inte sagt att vi inte i framtiden kan få diskutera, huruvida man skall hålla oförändrade priser på matfett hela året om eller om det skall bli föremål för växlingar, så att man under vissa tider skall ändra prisrelationen för smör och margarin. De prisförändringar som priskontrollnämnden föreslog var ej angivna till öre per kilogram, och huruvida de siktade till

högre eller lägre öretal än folkpartiförslaget i våras om 30 öre vet jag ej. Hur det förslag om sänkning av smör- och margarinpriset, som folkpartiet framlade i våras, skulle ge jordbrukarna en oförminskad inkomst kan jag icke förstå. Prisbildningen på matfett var bunden genom avtal mellan regeringen och jordbrukets organisationer fram till den 1 september 1952, och alla har väl insett att detta förhållande skulle löpa oförändrat. Skulle ändringar företagas i jordbrukets priser, skulle jordbruksnämnden taga upp förhandlingar med jordbrukets underhandlingsdelegation. Tvärt emot herr Ohlins påstående har förhandlingar förekommit, och jag har ansett det vara angeläget att relatera en del resultat av förhandlingarna. Jordbrukets förhandlingsdelegation avvisade emellertid tanken på sänkt margarinpris. Vid behandlingen av frågan i jordbruksnämnden var alla de närvarande eniga om att avstyrka priskontrollnämndens begäran. I detta sammanhang är det kanske av intresse att framhålla, att vid detta sammanträde hade jordbrukets båda delegater fått förhinder. De var icke närvarande, och det beslut som fattades var fattat av de för staten utsedda representanterna och en representant för konsumenterna.

Efter vädjan till regeringen i skrivelse av den 23 december 1952 från priskontrollnämnden om utredning av frågan har regeringen efter övervägande i konseljbeslut den 16 dennes, som jag tidigare sagt, lämnat priskontrollnämndens framställning utan åtgärd.

Det är kanske i detta sammanhang angeläget att säga något om hur relationen varit mellan smör- och margarinpriset under gången tid. 1935 var margarinpriset 50,4 procent av smörpriset, 1940 60,7 procent, 1945 59,3 procent, 1950 46,4 procent, 1952 57,5 procent och i januari 1953 58,4 procent. Följaktligen är det för närvarande inte någon större spänning än tidigare mellan priserna på smör och margarin. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tyder på att det icke finns anledning att företa åtgärder i den riktning som hade begärts av priskontrollnämnden.

Det är ganska anmärkningsvärt att folkpartiet, som vid valtillfällen anser sig vara det parti som företräder de flesta jordbrukarna, så snart valet är över är det första som begär lägre priser på jordbrukets produkter, ett bevis för det janusansikte som är utmärkande för folkpartiet. Jag har fått den uppfattningen att folkpartiet är riksdagens minst jordbruksvänliga parti och att denna utveckling är i tilltagande.

Herr Ohlin efterlyste en debatt om de grundläggande principerna. Han ställde sig också frågande till vad som händer, när den socialistiska luften i min näsa blandas med andra dofter som är mer vanliga i skånska ladugårdar. Det är klart att så djupgående spörsmål inte är lätta att finna svar på, icke ens för en så framstående partiledare som professor Ohlin. Innan folkpartiet fortsätter med att grubbla över detta principiella spörsmål, tror jag emellertid, att det skulle vara nyttigt att en större del av folkpartiets riksdagsgrupp, herr Ohlin icke undantagen, satte sig mera in i vad som ligger i den luft som kommer från våra ladugårdar. Jag skulle tro, att det har funnits tider, då det svenska jordbruket, även om jordbrukarna har varit besmittade av både den ena och den andra lukten från stallarna, dock har varit till gagn för det svenska samhället.

Vad beträffar utvecklingen av priset på matfett så har man ofta den uppfattningen i en del konsumentbetonade tidningar — det gäller folkpartipressen — att man nu skulle ha ett oskäligt pris på matfett. Med anledning därav skulle jag vilja återgå några siffror från en undersökning om utvecklingen sedan 1939. Siffrorna är hämtade ur en undersökning om levnadskostnader och löner 1939—1945 och 1945—1952 av LO:s propagandaråd i december 1952. Det bör observeras, att beräkningarna är

gjorda med avdrag för skatt till stat och kommun. Arbetslönen är sålunda uttryckt i nettotimförtjänst. 1939 fick en industriarbetare arbeta 2 timmar och 49 minuter för ett kilo smör, 1945 2 timmar 47 minuter, i september 1950 2 timmar 24 minuter och i september 1952 2 timmar 6 minuter. För margarinet var siffrorna: 1939 1 timme 24 minuter, 1945 1 timme 39 minuter, 1950 1 timme 7 minuter och 1952 1 timme 30 minuter. Det kanske talar ett tydligt språk om att det inte har begärts några oskäliga priser på matfett och att det påstående som framförts om att bondeförbundets politik går ut på att genomföra oskäliga priser på matfett är oriktigt.

Jag tror för min del att när man spørjer om principerna för det samarbete som nu är rådande mellan socialdemokraterna och bondeförbundet, så ligger det mycket i att dessa båda partier företräder folkgrupper, som i mycket stor utsträckning är kroppsarbetare. Det är då ganska naturligt att dessa folkgrupper har en ganska likartad principiell inställning till en hel del i vad det gäller vår samhällsutveckling.

I den diskussion som förts om jordbrukets prissättning i dagens läge har det från herr Waldemar Svenssons sida förts fram, att man har ett alldeles felaktigt pris på de produkter som småbrukarna behöver köpa. Herr Svensson har därvid tagit upp priset på kraftfoder. Om man ser på mjölkproduktionens utveckling, så kommer man nog till det resultatet, att mjölkproduktionen än så länge är fullt ut så stor som vi har anledning att vänta oss. Skulle ett förbilligande av kraftfoder åstadkommas, så skulle det alldeles säkert medföra en ökad produktion av mjölk, och det skulle inte dröja länge förrän vi hade ett överskott på mjölk och smör.

Man hör ofta från folkpartiets sida sägas, att man är emot statsingripanden. Staten skall inte lägga sig i pris-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bildningen. Men här framställes gång efter annan krav på att staten skall se till att minska priset på kraftfoder. Jag hade för någon vecka sedan ett sammanträde med småbrukarna i Malmöhus län, där vi även diskuterade priset på kraftfoder. Dessa småbrukare var emellertid av den uppfattningen, att det ingalunda på längre sikt skulle hjälpa, om man nu ginge in för lägre priser på kraftfoder. Jag tror för min del, att den utveckling som varit rådande under senare år — då man vant jordbrukarna vid att i större utsträckning än tidigare tillvarata det hemmaproducerade fodret och till och med att försöka åstadkomma balans i äggvitestaten i detta foder — inverkat förmånligt, inte minst ur nationalekonomisk synpunkt. Men — och det är ganska märkligt — även ett förbilligande av foderpriserna skulle, efter motgångarna med förra årets stora skördeskador, komma att verka mycket försämrande på jordbrukarnas möjligheter. Dessa skador var sådana, att man från folkpartiets sida i en motion i höstas visade omtanke om de drabbade. Och detta gällde inte bara småbruket, utan man sträckte sig så långt, att man nära nog också ville hjälpa det förkättrade storjordbruket, då man nämligen ville låna ut ända upp till 50 000 kronor till de utsatta. Man har onekligen litet varierande synpunkter på det hållet under olika tider.

När det gäller avvägningen mellan priserna på olika jordbruksprodukter, har den politik vi fört säkerligen bidragit till att åstadkomma bästa möjliga resultat. Jag har tidigare sagt, och jag upprepar det i dag, att t. ex. de mindre jordbrukarna icke har fått en tillfredsställande ersättning för sina arbetsinsatser. En del har därvidlag åtgjorts — t. ex. när det gäller priset på mjölk. Alla möjligheter har kanske inte tillvaratagits, men det är väl också svårt att åstadkomma vad man vill. Under de kommande förhandlingarna om dessa ting och om prissättningen för jord-

brukets produkter får vi se till att denna grupp, som hör till de eftersatta bland jordbrukarna, får en något bättre ställning än tidigare.

Låt mig sedan övergå till att också säga några ord i dagens debattfrågor. Herr Hæggbloom var inne på och rörde vid förhållandena i våra skogar och vårderna av skogsbeståndet. Det är riktigt att det under tider som gått har försummats en del på detta område, men jag är villig — och jag tror att det på den punkten går att vinna förståelse för saken i regeringen — att medverka till en upprustning. Den plats som skogen intar i vårt ekonomiska liv gör, att intresset för och kunskapen om skogen och dess skötsel måste spridas till allt större lager av vårt folk, och skogsägarna bör ha möjlighet att er hålla en mera fördjupad insikt i skogsskötsel. Jag tror att det under tider som kommer skall bli möjligt att beakta dessa önskemål.

Sedan är jag på det hela taget litet förvånad över den tillfredsställelse, som herr Hæggbloom här gav uttryck åt, när det gällde mitt sätt att handlägga olika jordbruksfrågor. Ibland skriver ju nämligen herr Hæggbloom ganska annorlunda i en tidning som heter Medborgaren. Om herr Hæggbloom emellertid förstår de synpunkter jag försökt att föra fram, och om han uppskattar dem — som han tycktes göra i sitt anförande nyss — så har jag givetvis ingenting däremot.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle: Herr talman! Jordbruksministern slutade sitt anförande med det som han alltid brukar sluta med, när han diskuterar med mig, nämligen med något som jag skrivit i Medborgaren. Jag vill då säga, att vad jag en gång har skrivit i en tidning, vill jag inte betunga riksdagen med att upprepa, särskilt som jag konstaterat att det finns så många intresserade läsare av denna tidning.

Jag skall endast be att få ställa en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fråga till jordbruksministern i ett ärende, som kan ha en viss betydelse för motionerandet. När jordbruksministern lade fram förslaget om stödlån, var det ju så, att det där annonserades, att frågan om hjälpåtgärder för de för skördeskador utsatta skulle tagas upp i ett senare sammanhang. I den förteckning över väntade propositioner, som uppgjorts av jordbruksdepartementet, har jag emellertid inte sett någonting om en dylik proposition. Avser jordbruksministern att inte ta upp frågan om hjälpåtgärder i form av stödlån annat än i samband med prisregleringarna, eller har vi att vänta någon proposition dessförinnan? Det är ett motionärsintresse att veta detta, ty kommer det ingen proposition i frågan, och om man inte motionerar under den allmänna motionstiden, så har man ingen möjlighet att föra fram något förslag i den vägen.

Sedan vill jag endast säga till herr Adolfsson, med anledning av hans bemötande av vad jag framhållit, att så länge han inte kommit till insikt om att den höjning av jordbruksfastigheternas värde i pengar räknat, som satt spår efter sig i fastighetstaxeringarna — höjningar på i medeltal 55 procent — betyder svårigheter för de nya jordbrukarna, så länge är det inte mycket lönt att diskutera. Herr Adolfsson sade, att jag var f. d. lärare vid en lantmannaskola, och det är jag, men jag är inte mera f. d. än att jag har kontakt med förra årets kurs. Jag vill säga, att en sådan pessimism bland de unga jordbrukarna i fråga om deras möjligheter att med nuvarande ekonomiska förhållanden ta vid och överta sina fäders jordbruk har jag tidigare aldrig träffat på inom denna del av svensk ungdom, som jag har haft kontakt med i 25 år. Och om herr Adolfsson inte tror på mig i dag, ber jag att få hänvisa honom till rektorn vid jordbrukets föreningsskola på Sänga-Säby, som egendomligt nog berättat för mig att precis samma er-

farenhet kommit fram under de mycket ingående och sakrika diskussioner som man vid undervisningen där ute kunnat ägna sig åt. Det råder pessimism bland de unga jordbrukarna till följd av dessa höga fastighetspriser.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! I proposition nr 58, som avser nya stödlån åt jordbrukarna för skördeskador, har jag nämnt, att man skulle ta under övervägande att vidta vissa åtgärder för att hjälpa de hårdast drabbade. Ännu så länge är resultatet av de undersökningar, som därvidlag pågått från hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas sida, inte klart; man har ännu inte gjort någon sammanställning i det avseendet. Jag har dock fått den rapporten från lantbruksstyrelsen, att efterfrågan på stödlån varit av den storleken att mycket talar för att 19,3 miljoner kronor inte kommer att räcka. Det är troligt att en större summa pengar behöver anslås, och jag ämnar ta under övervägande att hos riksdagen begära mera pengar för detta ändamål, när man väl kan överblicka skadornas storlek och vilka svårigheter som åstadkommits för jordbruket, och vidare att ta under övervägande om några andra särskilda åtgärder med bidrag behöver vidtas. Något mera kan jag i dagens läge inte säga.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp): Herr talman! Ett par tidigare talare i denna debatt har snuddat vid den allmänna utvecklingen av det ideella läget ute i världen. Jag skulle gärna vilja säga ett par ord särskilt om antisemitismen, som nu blossar upp inom nya stora områden i Europa.

När de ryska judeförföljelserna pågick under 1880—1890 och 1910-talen betraktade man dessa överallt i Europa såsom kvardröjande ryskt barbari, som man inte trodde skulle slå rot inom den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

egentliga västerländska och demokratiska världen. Vi vet emellertid allesammans hur det gått i det avseendet. Antisemitismen har fortsatt. Den har gått fram över hela Centraleuropa med känt resultat. Israels förre president säger i sina minnen om zionistkongressen i London i augusti månad 1945: »Det var en fruktansvärd upplevelse att stå inför församlingen och låta ögonen glida utefter raden av delegater. Knappast ett enda av de vanliga och välbekanta ansikten, som varit en prydnad för föregående kongress, var att upptäcka. Borta var den polska judenheten, bortavär Central- och Sydösteuropas judar, bortavär de tyska judarna.» Sex miljoner oskyldiga människor hade mördats under loppet av några år.

Efter kriget och fredsslutet har de nazistiska och antisemitiska ligorna gått under jorden. Men de finns. Det distribueras stora penningssummor från Sydamerika. De fördelas av människor i Schweiz och Sverige och Danmark. Det startas antisemitiska tidningar; under loppet av ett enda år startades 18 stycken, som gick ut i stora upplagor utan några egentliga prenumerationsavgifter. Och på de yttersta av dessa dagar har som jag nämnde denna fruktansvärda förföljelse, dessa folkmord slagit ut igen inom det kommunistiska maktområdet.

Jag har tidigare givit uttryck åt den meningen, som väl för övrigt alla demokratiska människor har, att det egentligen inte finns någon skillnad på kommunister och nazister; de är samma andas barn, det är fråga om samma fruktansvärda barbari och samma orättfärdighet. I fråga om vad som händer ute i världen kan man ju inte annat än möjligtvis ge uttryck för den avsky man känner, men jag får säga, att det är särskilt förnedrande att vi här i Sverige skall ha en central för denna antisemitism och denna judehets. Vad som distribueras under signaturen Ejnar Åberg har under senare år gått över hela världen från Amerika i väster till

Australien och Nya Zeeland i öster. Det måste finnas betydande penningmedel och starka krafter bakom denna otäcka förgiftningscentral, som opererar på svensk botten, och det är beaktligt att man ännu inte lyckats stoppa denna trafik. Här har protesterats från judiska världsorganisationer, och det är självklart att man inte kan veta, hur föga anklang denna trafik vinner i vårt eget land, när man runt hela världen möter dessa alster av antidemokratisk hatpropaganda, utgångna härifrån.

Jag vet att justitieministern har sina ögon riktade på detta. Jag skulle gärna med dessa små erinringar vilja uttala en förhoppning att han tar nya tag och försöker göra slut på den här giftspridningen och befriar oss från ofrivillig delaktighet i denna fruktansvärda företeelse.

Innan jag går vidare till det som kanske på ett sätt ligger oss närmare eller i varje fall närmare dagens debatt, ville jag ta upp ett par tre yttranden som förekommit här. Socialdemokraternas ledare i andra kammaren vände sig emot professor Ohlins uttalande angående en viss sänkning av priset på matfett. Jag bara noterar med ett visst intresse, att herr Fast i Nässjö har tillägnat sig precis samma argumentering som man på bondeförbundssidan använder i detta fall. Jag vet att herr Fast är en mycket konservativ person, och det ligger däri intet klandervärt, men jag tycker att det är en smula egenmodligt att han är konservativ på det sättet, med det föregående och de perspektiv han har. Jordbruksministern påstod att folkpartiet efter valet hade yrkat på sänkt pris. Vi har haft samma ståndpunkt både före och efter valet. Däremot sjönk fläskpriset, som herr Norup hade lovat upprätthålla, ganska starkt genast efter valet.

Jag skall inte gå närmare in på denna margarindebatt; jag har sagt min mening därom strax före jul. Jag vill en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dast tillägga att när jordbruksnämnden påstår, att det ur samhällsekonomisk synpunkt skulle vara en dålig affär att sälja smör för 6 kronor kilot, så är väl detta en felskrivning. Man kan diskutera mycket om jordbruksekonomi i detta sammanhang, men man kan knappast diskutera samhällsekonomi, om det gäller att utbyta margarin, som kostar 2:70 eller 3 kronor kilot, emot smör, för vilket man får 6 kronor. Samhällsekoniskt kan det ju inte gärna vara någon dålig affär. Om foderpriset hade jag också tillfälle säga min mening redan före jul, och de repliker, som jordbruksministern kommer med nu, en månad därefter, har jag inte heller någon anledning att ge mig närmare in på.

Herr Fast påstod att folkpartiet i valrörelsen ytterst frikostigt hade strött vallöften omkring sig på det sociala området. Låt mig, herr talman, läsa in till protokollet vad det var som folkpartiet lovade på detta område. Det står i valmanifestet att man ville säga ja till: »Försvar för den sociala standarden och den familjevårdande politiken, till omedelbar förstärkning av folkpensionerna, till effektiv sjuk-, olycksfalls- och arbetslöshetsförsäkring, till påbörjande av en allmän pensionsförsäkring för alla folkgrupper, till effektiv kamp mot folksjukdomarna och ökat beaktande av de partiellt arbetsföras problem.»

Är det något som herr Fast inte vill vara med om av detta? Om det nu är något som herr Fast vill vara med om, är det då klandervärt att folkpartiet också vill det? Det är för övrigt inte något klandervärt att vi vill detta, även om herr Fast inte vill vara med.

Vill man se vallöften som svävar en smula i det blå — jag var inne på den saken i höstas — då skall man gå igenom det socialdemokratiska partiets propaganda 1945 och 1946, skördetidspropagandan. Där finns åtskilligt att studera. Jag skall dock inte nu ta upp tiden med att läsa citat.

Herr Fast tycker att folkpartiet är en missnöjesspridare. Detta är, såvitt jag förstår, ett uttryck för trötta maktbavares missnöje med oppositionen under alla tider och i alla länder och under alla regimer, så det är knappast mera att säga om den saken.

Hans excellens statsministern berörde i sin diskussion om idépolitiken en del frågor. Bland annat talade han om järnvägsolyckorna i Amerika och hur man där ansträngde personalen så att detta ledde till järnvägsolyckor. Därefter konstaterade han att det är lång väg därifrån och till Anderssons i Rasjön proposition om de enskilda järnvägarnas förstalligande. Meningen med denna sammanställning skulle väl vara att under denna långa väg har socialismen oavlatligt drivit på och vunnit mark.

Jag får ju säga, att det enda som det här uttalandet eller den här sammanställningen bevisar beträffande statsministern är att han kan bli pristagare i längdhopp, när det gäller idédebatt. Men något mera säger det inte, ty ifall man gör en mellanlandning här och där och ser efter, hur det verkligen har stått till, blir nog frågans belysning litet anorlunda. Nu finns det dess bättre en avhandling av vetenskaplig karaktär, som har sysslat med denna sak. Det är Hjalmar Sellbergs bok om »Staten och arbetarskyddet». Det skyntade fram, när den boken recenserades i den socialdemokratiska pressen, att man egentligen inte tänkt sig, att slutsatsen och slutintrycket skulle bli sådant som det verkligen blev. Men vad den boken visar det är, att det var liberala och, på ett mycket tidigt stadium, även konservativa krafter, som drev fram frågan om arbetarskyddet. Här fanns, innan det svenska partiväsendet fått någon fastare form, en falang som mycket väl skulle kunna betecknas som socialkonservatism. Men socialliberalismen under 1880—1890-talet och framåt var mycket utpräglad, och det var helt och hållet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

från den riktningen som utvecklingen drevs fram.

Hjalmar Branting kom in i riksdagen 1897 på en liberal lista, men först 1908, när den socialdemokratiska gruppen hade vuxit till 34 man, togs det första initiativet från det hållet i en arbetarskyddsfråga. Det är inte så underligt, om Hjalmar Sellberg blev en smula förvånad, när han kom till dessa resultat.

Ett annat vittne, som Sellberg åberopar, är professor Kjellén. Han säger: »Den, som skriver liberalismens karakteristik, han tecknar tillika en kärnpunkt i själva *vår tids patos*. — — — Det är medkänslan med de små och svaga, som utgör liberalismens bärande kraft och söta lukt: en stark känsla av mänsklighetens inre solidaritet, i praktiskt avseende yttrande sig som sympati för dem som blivit hårt behandlade av livet. Liberalismen har alltså ett visst fog att identifiera sig med den dygd, åt vilken mänskligheten något förmått lånat sitt eget namn — humaniteten.» Det förhåller sig alltså i detta fall som ofta annars när hans excellens statsministern uppträder som historieskripare i denna kammare, att belysningen blir så ensidig, att slutintrycket blir direkt felaktigt.

När det gäller denna idédebatt, erkändes ju både från professor Ohlins och från statsministerns sida, att frågan om frihet och trygghet var väsentlig. Möjligheterna att förena mänsklig frihet med mänsklig trygghet är något av det viktigaste i fråga om samhällsarbete.

Statsministern accepterade också friheten lika väl som tryggheten. Frågan är emellertid, hur mycket av ökad frihet, som socialismen egentligen för med sig i den mån den förverkligas. Jag tror, att på den punkten behöver debatten fortsättas och fördjupas.

En man, som har sysslat mycket med samhällslivets grundvalar, professor Emil Brunner vid universitetet i Zürich, säger bl. a.: »Folken har gripits av en dåraktig tro på staten — en förhärjande

vidskepelse. Staten tages i anspråk för allt och alla. Den sista tidens historia har emellertid just visat oss vart detta leder: till den totalitära staten. Den totalitära staten är emellertid det största tänkbara sociala onda, eftersom den innebär den fullkomliga tillintetgörelsen av personlighet och sann gemenskap. Den totalitära staten är vår epoks sanne djävul.» Denna totalitära stat finns, den har funnits mitt i Central-europa, den finns inom det kommunistiska maktområdet, och så fort man vidgar perspektivet och inte ser bara på vårt land och vår nu styrande generation utan låter blicken glida litet vidare i både tid och rum så ser man ju genast att frågan om staten och maktproblemet är en mycket svår fråga. Maktkoncentrationen slår lätt över i ett frihetsberövande förtryck.

Det är därför som man på liberalt håll är misstänksam mot en linje som driver över alltför mycket under statens domvärjo.

Tvärtom borde det vara så, att allting som icke-statliga institutioner kan på ett tillfredsställande sätt sköta, det skulle staten icke lägga sig i. Mesta möjliga makt åt icke-statliga organ och åt de undre våningarna i samhällslivet, kommunalstyrelse och annat!

Denna fråga om samhällsstyre och maktfördelning är, när man ser den på litet längre sikt, mycket väsentlig. Jag har försökt studera herr Wigforss bok om socialism i vår tid, och så som jag ser det är den största felsynen i boken herr Wigforss naiva tro på staten som en under alla förhållanden beskedlig jultomte. Det kan den vara, och det är den kanske så länge staten är lika med herr Wigforss, men den kan också bli en demon. Exempel finns från alla tider och runt omkring oss.

Därför tror jag att socialdemokraterna, när de filosoferar över begreppen frihet och trygghet, över liberalism, socialliberalism och socialism har anledning att gå på djupet; och det har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man naturligtvis också på liberalt håll. Jag tror över huvud taget att det är mycket bra att en idédebatt kommer till stånd. Den bör föras vidare både här och inför annat forum.

Det kommunistiska förtryckarsystemet är icke ett utslag av österländska läror och österländskt barbari, utan den kommunistiska idégrunden är kommen västerifrån. Hela detta kommunistiska system är ett utslag av den västerländska kulturens självförgiftning. I denna kommunistiska idégrund ingår den ortodoxa marxismen såsom någonting mycket väsentligt.

Det blev en skilsmässa, säger herr Wigforss, när kommunisterna tog hand om Ryssland och där avslöjade konsekvenserna av sitt system; och det skall inte förnekas. Jag diskuterar alltså idéer, inte personer. Det vare mig mycket fjärran att vilja beskylla en enda socialdemokrat för några som helst sympatier för den form av socialism eller kommunism som finns på det hållet. Men jag tror det skulle vara väldigt nyttigt för den fortsatta idédebatten om man finge ett slutgiltigt besked om vad marxismen och klasskampsdogmerna egentligen betyder, hur mycket man vill ha kvar och vad man vill slänga bort eller om man över huvud taget vill ha någonting kvar alls av detta i de socialistiska idéerna. Det skulle rensa luften, det skulle skapa bättre möjligheter till diskussion och samverkan, och det skulle onödiggöra en hel del av den debatt som annars dyker upp gång på gång.

Jag skall, herr talman, inte säga mera om dessa saker.

Jag skall inte närmare ge mig in på diskussionen om skattesänkning, men jag skulle vilja anföra en synpunkt. När den svenska nationalinkomsten beräknas till mer än 40 000 miljoner kronor, när den svenska statsbudgeten beräknas till mer än 8 000 miljoner kronor och när hela detta räknestycke till stor del grundar sig på bedömningar

och prognoser, då är det ju tämligen självklart att där ligger några hundra miljoner i marginalen åt ena eller andra hållet, vilketdera vet man inte i förväg. Över huvud taget kan ingen människa ställa samman en budget med denna bakgrund och garantera att där inte finns ganska stora felmarginaler.

Då är det ju, tycker jag, en smula ofruktbart att knyta den väsentligaste delen av skattediskussionen till en finbalanserad budget. Det som i första hand bör bedömas är i stället huruvida den skattesats man har är sådan att den på litet längre sikt främjar den ekonomiska utvecklingen.

Kommer man till det resultatet, att skattesatsen är för hög för att främja den ekonomiska utvecklingen på bästa möjliga sätt, då tror jag nog att en finansminister i det läge som har rätt under de år som senast har gått likasom i det läge i vilket vi nu är skulle kunna sänka skatteprocenten om han verkligen ville.

Finansministern yttrade i sitt anförande att det inte finns några tecken som tyder på att vår export minskat på grund av den svenska exportindustriens minskade konkurrenskraft. Jag har läst igenom nationalbudgeten, och såvitt jag kunnat finna är ju frågan om vår industris konkurrenskraft något som gång på gång kommer igen i denna nationalbudget. I fråga om produktionsutsikterna säger man: »Riskerna för en sammankrympning av vår export på grund av handelsrestriktioner och valutakriser utomlands äro fortfarande aktuella på många marknader, och därtill kommer också att en försämring av industriens internationella konkurrenskraft börjat göra sig allt starkare gällande.» När man summerar ihop vad man tror skall bli nästa års nationalprodukt skriver man: »Det bör med skärpa framhållas hur utomordentligt osäkra dessa kalkyler nödvändigtvis äro i ett läge där avsättningsmöjligheterna utgöra den bestämmande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

faktorn för en betydande del av produktionen.» När man diskuterar arbetskraftssituationen säger man: »För det kommande året äro emellertid sysselsättningsutsikterna inom betydelsefulla områden i hög grad beroende av de för närvarande svårbedömbara avsättningsmöjligheterna.» Och man tillägger, att läget på arbetsmarknaden i viss mån är oklart.

Det kunde anföras ett och annat ytterligare citat i samma riktning. Jag kan inte hjälpa att jag fått det intrycket när jag läst nationalbudgeten, att det som nu framstår, inte som en redan aktualiserad fara men som en näraliggande möjlighet, är just att vår konkurrenskraft skulle svikta på grund av att vår kostnadsnivå har blivit för hög. Om det nu skulle vara på det sättet måste man dra den slutsatsen, att den största latent risk för arbetslöshet är risken för att vår kostnadsnivå kommer att ligga för högt.

Jag har roat mig med att se tillbaka i 27-punktsprogrammet för att konstatera hur socialdemokraterna bedömde denna fråga när de hade förra efterkrigstiden som historiskt material och denna efterkrigstiden som en framför liggande möjlighet. Här finns på sidan 47 och framåt i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet en del uttalanden som är rätt intressanta. Jag tycker nog också att socialdemokraterna bör hålla mig räkning för att jag läser ur deras egna skrifter, så att det inte blir några irrläror som åberopas. »Ett första villkor för att sysselsättningsprogrammet skall kunna genomföras är att det inte blir några våldsamma förändringar i prisnivån av samma slag som efter förra världskriget.» Detta är själva anslaget i denna motivering. Längre fram fortsätter man: »Om det skall kunna bli full sysselsättning, får det inte förekomma några sådana oreglerade rörelser i prissystemet den här gången. Det får inte bli någon ny inflation.» Litet längre ned står det: »Så länge som

varuknappheten och inflationsfaran består, måste nuvarande pris- och inkomststopp givetvis bibehållas. Men i den mån som varuknappheten försvinner, måste realinkomsterna i de breda lagren höjas i minst samma proportion. Stegningen av realinkomsterna bör till en början helst ske därigenom att levnadskostnaderna sjunker på grund av ökad import och andra liknande orsaker, medan däremot penninginkomsterna hålles stabila.»

När man nu i programmet förfäktar den satsen, att man skall höja levnadsstandarden genom att sänka varupriser i stället för att höja penninginkomster, kommer man också in på frågan hur ett prisfall skulle inverka på spararna. Man konstaterar, att de många spararna skulle tjäna på en sådan politik men att priset å andra sidan inte får drivas så långt, att även penninginkomsterna pressas ner. Man kommer till det resultatet, att prisnivån inte kan drivas ner ända till 1939 års nivå, och man ber praktiskt taget spararna om ursäkt för detta. Ursäkten låter så här: »Och de sparmedel i pengar och penningfordringar, som uppsamlats under kriget, kommer ju till och med att stiga utöver sitt ursprungliga värde, även om priset blir begränsat. En fullständig återgång till 1939 års nivå skulle ge en betydande oförtjänt vinst på de under kriget gjorda besparingarna.» Man menar därmed, att om man nu skulle pressa ner prisnivån ned emot 1939 års nivå skulle spararna visserligen förlora en del på 1920- och 1930-talens besparingar men tjäna en del på 1940-talets, varför de skulle vara praktiskt taget skadeslösa.

Jag skall emellertid be att få ge ett citat till angående den nu mest aktuella frågan. »Men allra ömtåligast är förhållandet mellan vår inre prisnivå och världsmarknadens. Det kan hända, att den svenska prisnivån efter kriget skulle komma att ligga så högt i förhållande till prissättningen på världsmark-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

naden, att detta skulle allvarligt äventyra sysselsättningen inom vår exportindustri och dessutom minska avsättningsmöjligheterna för hemmamarknadens industrier, som arbetar med utländsk konkurrens. En sådan situation kan exempelvis uppstå, om det på världsmarknaden skulle inträda ett prisfall av större omfattning. Det var väsentligen av sådana orsaker, som det kom till stånd en allvarlig deflation i Sverige i början på tjugutalet och i början på trettioalet.»

När man jämför detta socialdemokratiska efterkrigsprogram med vad som sedermera har hänt, måste man konstatera att utvecklingen har varit den rakt motsatta mot den däri omnämnda. Jag tycker därför, att socialdemokraterna inte skall tala alltför högt om programmatiska alternativ. Jag skulle dock vilja göra den nyanseringen, att det naturligtvis vore orimligt att begära, att en socialdemokratisk regering skulle ha kunnat till alla delar styra landet efter ett sådant program. Det går inte för en skeppare att hålla båten i en viss kurs alldeles utan hänsyn till storm och strömdrag, det erkännes. När herr Sköld för snart ett år sedan sade, att »vi valde inflation», tyckte jag emellertid att skepparen kommit bra långt ur kursen. Vad man kan anmärka är, att icke ens tendensen har varit vad man en gång utlovat.

Herr Adolfsson, som här talat för bondeförbundets räkning, sade, att det visserligen är bra, att penningvärdet nu har stabiliserats men att bondeförbundet inte vill vara med om någon höjning av penningvärdet och sänkning av varupriserna. Herr Adolfsson är tydligen i varje fall icke besmittad av 27-punktsprogrammet. Kontraktet koalitionspartierna emellan, var det nu finns och hurdant det nu är, måste vara något annat, eftersom herr Adolfsson har godkänt det. Det är väl ändå orimligt att acceptera penningvärdesförsämringarna, om påfrestningarna kommer från

det ena hållet, men säga nej till en penningvärdesförbättring, om pressen kommer från andra hållet. Det är ett program, som leder direkt till kronans förintande. Det är självklart, att det blir fråga om avvägning och nyanseringar, när det gäller att genom prissänkningar höja penningvärdet, men jag tycker att det är fruktansvärt att säga principiellt nej till en sådan höjning.

Jag för min del tycker nog att vi har kommit i en situation, där det finns anledning att överväga den fortsatta framfarten. Att vara diktare är, påstod Ibsen, »att hålla domedag med sig själv», och det är kanske flera än diktarna som har anledning att göra det. De erfarenheter, som under de gångna åren gjorts, det läge av relativ jämvikt som just nu råder och den betydande ovisshet som finns framöver, motiverar att man i viss mån försöker ompröva sina ståndpunkter.

Jordbruksministern hade i Frisinnad Tidskrift läst en artikel med rubriken »Tid för jordbrukspolitisk omprövning», och han hoppades att folkpartiet skulle vara ensamt om den uppfattning som där kom till uttryck. Men Frisinnad Tidskrift är inte något organ för folkpartiet — det är min tidskrift — och det kan ju hända att herr Norup inte behöver ställa folkpartiet till rätta för vad som där skrivits. För egen del har jag emellertid den uppfattningen att det har hänt så mycket att det kan finnas anledning att göra en omprövning.

Det är uppenbart att jordbrukskalkylen, med den konstruktion den har och med det sätt varpå den utnyttjats, inte minst under det sista året, har påverkat den ekonomiska utvecklingen på ett ogynnsamt sätt. Kravet på en formell balansering av jordbrukskalkylen har under det sista året bl. a. lett till att man förbrukat cirka 100 miljoner kronor på svartrostbidrag och grispremier utan att man därmed tillgodosett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

något som helst mått av rättvisa eller ens åstadkommit en gynnsam inverkan på jordbruksproduktionens utveckling. Däremot har denna i flera fall utmanande penningutdelning kommit att ogynnsamt påverka hela den ekonomiska uppgörelse mellan olika folkgrupper som nu sker vid varje årsskifte. Enligt min mening kräver en klok jordbrukspolitik att ingreppen i prisbildningen sker med varsamhet och under noggrann uppmärksamhet på dess följdverkningar på något längre sikt. Tre jordbruksuppgörelser under loppet av tolv månader och med stora och illa avvägda ingrepp i prissystemet är en parodi på ekonomisk politik i allmänhet och jordbrukspolitik i synnerhet.

De svenska statsmakterna har låtit sig hypnotiseras, betingas eller bindas av en automatik som i själva verket är omöjlig att förena med en framsynt och välbalanserad hållning i de ekonomiska frågorna.

Jag har för min del som medlem av 1942 års jordbrukskommitté accepterat den nuvarande ordningen, även om jag redan då anförde ganska vittgående reservationer. Jag framhöll bl. a. att prissättningen alltid i sista hand måste bli en bedömningsfråga »varvid hänsyn får tagas både till typjordbrukskalkylen, totalkalkylen, marknadsutvecklingen och andra kända förhållanden». Jag har också år efter år sökt medverka till sådana modifikationer inom kalkylens ram som skulle innebära större hänsynstagande till landsbygdens småfolk. Både min ursprungliga inställning och under dessa år gjorda erfarenheter gör för min del en omprövning i dagens läge naturlig.

Några typjordbrukskalkyler har man ännu inte kunnat få fram. Däremot har man i mycket hög grad lagt tyngdpunkten på den bristfälliga totalkalkylen på ett sätt som enligt min mening närmar sig rent missbruk till förmån för vårt lands mest lönande jordbruk på slättbygderna. Inför den kärvare ekonomis-

ka situation som nu kan befaras, med minskade inkomster för många konsumentgrupper, kommer jag därför för min del inte att i fortsättningen känna mig bunden av denna bristfälliga och missbrukade jordbrukskalkyl.

Naturligtvis innebär inte denna ståndpunkt att jag vill vika från vad som är den verkliga kärnan i 1947 års beslut, nämligen att »reallönen för jordbrukets arbetskraft principiellt bör vara likvärdig med reallönen för jämförliga arbetargrupper». Denna grund-sats hade den svenska riksdagen enhälligt godkänt redan före 1947, och den ingår som en självklar del i varje allmän strävan mot rättvisa i samhället. Vi har emellertid enligt min mening nu kommit så långt i utvecklingen, att det blir nödvändigt att klarlägga vad som är likvärdig levnadsstandard. En deklara-tionsundersökning för ett antal jordbrukare är inte utan vidare jämförbar med socialstyrelsens lönestatistik för industriarbetare. Det går inte heller att låta den avtalsenliga lönen för den femtedel av jordbrukets arbetskraft, som består av anställda personer, vara ett självklart uttryck för den egentliga jordbruksbefolkningens ekonomiska läge, oavsett hur stor spänningen inom jordbruksbefolkningen blir mellan plus- och minusvarianter. Har man inte möjlighet att ge full arbetslön åt småbrukets utövare, bör dessa åtminstone inte få tjäna som camouflage för överkompensation åt slättbygdernas mest gyn-nade företagare.

Naturligtvis kan det vara nyttigt att kalkylmässiga beräkningar av ett eller annat slag finns. Jag skall i fortsättningen för egen del med samma intresse som hittills ta del av dem, men de måste betraktas som ett bedömnings-material vid sidan om andra kända ekonomiska förhållanden, och statsmakternas handlande på ett för hela vår samhällsekonomi väsentligt område kan inte få bli ett automatiskt och ofrånkomligt resultat av en räkneope-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ration. Det har för övrigt hänt så mycket i fråga om folkomflyttning, rationalisering, produktionsökning och internationell utveckling, och en någorlunda grundlig och förutsättningslös omprövning av hur kravet på rättvisa skall realiseras har enligt min mening blivit ofrånkomlig.

Till detta vill jag, herr talman, för säkerhets skull foga två anmärkningar. Den ena är att jag självfallet endast talar för mig själv, och den andra är att jag av hänsyn till mig själv känt mig förpliktad att säga detta, oavsett hur mycket det väger och hur det uppfattas på det ena eller andra hållet.

Herr FAST (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile har till mig framställt några frågor, bland annat om jag har någonting emot de krav på sociala reformer, som har framställts i folkpartiets valprogram. Den frågan är så mycket onödigare som jag i går uttalade både min och den socialdemokratiska riksdagsgruppens glädje över de propositioner, som nu kommer att läggas på riksdagens bord och som gäller förbättring av åtskilliga av dessa sociala reformer. Men jag tror det vara felaktigt att glömma bort något annat som fanns i detta program, nämligen kravet på skattelättnader. Om man inte vill pruta på de militära anslagen men ändå kräver skattelättnader, så måste detta, såvitt jag förstår, gå ut över de sociala anslagen. Det är inte riktigt att framställa saken som om sänkandet av våra skatter endast vore en viljesak, som inte låte sig bestämmas av statens verkliga utgifter. Jag tror, att vi måste göra klart för oss detta.

Sedan skulle jag bara vilja säga till herr Svensson i Ljungskile, att när man ger sig in på en ideologisk debatt om den svenska socialdemokratins ställning, medel och ändamål, skall man inte börja med att ställa upp den totalitära staten såsom den bakgrund, mot vilken man skall föra diskussionen.

Herr Svensson i Ljungskile tog själv avstånd från påståendet att den svenska socialdemokratien skulle hysa några sympatier för den totalitära staten.

Till sist skulle jag till herr Svensson i Ljungskile vilja säga, att när han här framhåller att mesta möjliga makt skall givas åt icke-statliga organ, så kan det ju vara lämpligt från herr Svenssons i Ljungskile utgångspunkter. Den som tillhör den generation dit jag hör och som i arbetares ställning upplevde 1890-talet och det godtycke, som var förenat med enskild äganderätt och enskild företagsamhet, är emellertid inte lika benägen att utan vidare hålla lovprisande tal över en utveckling i sådan riktning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skall bara göra två små anmärkningar. Jag vet inte, om herr Fast hörde min formulering, då jag talade om maktfördelningen. Enligt vad jag sade skulle så mycket makt som möjligt läggas på icke-statliga organ i den mån dessa kan sköta uppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Sedan kan jag hålla med herr Fast om att det inte bara är fråga om god vilja för att åstadkomma en skattesänkning, utan att det också är fråga om hårda realiteter. Men den goda viljan betyder förfärligt mycket.

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Jag skulle vilja börja med att göra ett litet påpekande, som inte på något sätt gör anspråk på att vara originellt utan som kan framställas av vem som helst. Jag vill fästa uppmärksamheten på att ju längre man deltar i samhälleligt arbete, ju oftare upptäcker man hur mycket och mycket av det som varit upprepar sig. Utvecklingen går i detta sammanhang i vågor, och man kan säga som eljest: Ingenting nytt under solen. Anledningen till den reflektion som jag nu gör är närmast den befolkningspolitiska utvecklingen. Denna har på sistone blivit sådan, att jag inte tror det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vara olämpligt, att riksdagen åtminstone i någon mån riktar sin uppmärksamhet på denna betydelsefulla fråga. Får jag emellertid göra en kort resumé över vad som hänt på detta område.

Under 1800-talet var antalet levande födda barn relativt högt; det var mellan 130 000 och 140 000 årligen. Dödligheten, speciellt spädbarnsdödligheten, var emellertid så exceptionellt hög, att befolkningstillväxten blev ganska ringa. Därtill kom den blodavtappning som emigrationen faktiskt utgjorde.

På grund av kända förhållanden skedde i och med ingången av det nya seklet en omsvängning, tydligast märkbar under första världskriget. Efter en viss uppgång efter första världskrigets slut sjönk födelsesiffrorna katastrofalt för att 1933 nå ett bottenläge med cirka 85 000 levande födda. Vad detta skulle komma att betyda för den svenska folkstammen började man rätt allmänt inse. Jag vill bara erinra om de diskussioner som fördes på 1930-talet och om makarna Myrdals insatser på detta viktiga område. Jag vill också citera några ord ur en motion, som från högerhåll framfördes — det kan inte vara olämpligt att erinra om den just nu: »Befolkningsfrågan är inte» — heter det — »som andra en fråga bland frågor. Den innesluter i sig ett flertal av de just nu aktuella samhällsproblemen. Med den sammanhänger i grunden hela folkförsörjningen, av den beror våra möjligheter att utnyttja landets naturliga hjälpkällor, att uppehålla vår kultur, hävda vår nationella egenart och värna vårt oberoende. Befolkningsfrågan är i bokstavlig mening frågan om svenska folkets liv.»

Så tillsattes under mitten av 1930-talet befolkningskommissionen, och en rad olika åtgärder i befolkningspolitiskt avseende följde. Man har betecknat 1930-talet som en socialreformernas speciella tidsperiod. Emellertid skedde då en förändring beträffande födelsetalen, en förändring i uppåtgående rikt-

ning. Redan år 1938 var antalet levande födda barn uppe i 94 000 för att sedan stiga och uppnå sin högsta höjd 1945 med 135 000. Detta hade som följd att intresset för denna fråga slappnade i samma takt som greppet om strupen lossnade. De förslag, som socialvårdskommittén och befolkningsutredningen av år 1941 framlade om ökat stöd vid havandeskap och barnsbörd, ledde inte till något bestämt resultat.

Sedermera har yrkanden i detta avseende upptagits av kvinnoorganisationerna. Jag vill erinra om en begäran från Landsorganisationens kvinnoförbund att på nytt ta upp denna fråga. Likadan begäran inkom från Fredrika Bremer-förbundet, Yrkeskvinnornas samarbetsförbund och Husmodersföreningarnas riksförbund. Vid denna tidpunkt var emellertid socialdepartementets målsman mera inställd på socialpolitiska frågor än på befolkningspolitiska, och nu sänker sig, mina damer och herrar, kurvan. Den bokstavligt talat rutschar neråt med cirka 5 000 födselar om året för att år 1951, då den sista siffran av officiell natur noterades, uppvisa 110 000. 1952 års siffror är ännu inte kända, men man kan utgå ifrån att de kommer att understiga talet 110 000. Dessa kraftiga fluktuationer i födelsetalet vållar stora svårigheter i den allmänna samhällsplaneringen. Förde de stora barnkullarna in nya problem, så ger det sjunkande barnatalet också sina perspektiv.

Vissa förslag i femte huvudtiteln berör de samhälleliga åtgärderna för stöd vid havandeskap och barnsbörd. Jag vill bl. a. peka på att man avsevärt höjt maximibeloppen inom mödrahjälp.

Samtidigt som man gör detta sker emellertid, såvitt jag kan se, ingen som helst ändring i ordningen för de övriga formerna av stöd åt mödrarna. De hjälpformer jag åsyftar är moderskapspenningen och moderskapshjälp. Detta är emellertid ingenting märkvärdigt. Det är tvärtom någonting ganska be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tecknande för vårt sätt att organisera här i landet. Beträffande vår socialverksamhet på detta område måste jag framhålla, att det finns inte mindre än tre olika former för denna verksamhet, nämligen mödrahjälp, moderskapspenning och moderskapshjälp. För dessa hjälpformer finns det lika många organ, nämligen mödrahjälpsnämnden, barnavårdsnämnden och sjukkassorna. Detta är enligt mitt förmenande i högsta grad irrationellt. Hela frågan om moderskapsstödet skall nu utredas. Socialministern har velat låta både socialförsäkringsutredningen och arbetslöshetsutredningen syssla med dessa spörsmål. Varför han har ordnat det så är kanske inte så lätt att förstå. I ena fallet har han sannolikt anlagt en mera socialpolitisk syn på frågan och i det andra fallet har han tänkt sig den som ett arbetsmarknadsproblem. Eftersom socialministern är närvarande skulle jag vilja be honom att turnera dessa frågor och måhända göra tillägg till direktiven åt de olika utredningsapparaterna. Enligt mitt förmenande borde tyngdpunkten härvidlag förläggas till socialförsäkringsutredningen, så att man finge fram en enhetlig norm för denna stödverksamhet. Det är intet orimligt krav och det överensstämmer till stor del med de önskemål, som framförts av de av mig nyss omnämnda kvinnoorganisationerna.

När man talar om denna fråga kommer resonemanget osökt in på en annan mycket viktig social fråga, nämligen abortspörsmålet. Det är nämligen orimligt att låta barnaliv utsläckas till ett antal av 5 000 å 6 000 om året genom legala aborter och ett flerdubbelt högre antal genom illegala, samtidigt som åtgärder sättes in för att stimulera själva barnafödandet och underlätta de ekonomiska bekymren i detta sammanhang. Enligt mitt förmenande går detta inte alls ihop. Man måste ta itu med dessa spörsmål från olika utgångspunkter. Det är glädjande att man i detta

sammanhang kommit fram till vissa reaktioner inom olika medborgargrupper. På sistone har man observerat att även läkarna har börjat inta en mera deciderad uppfattning i dessa spörsmål. Jag skulle vilja fråga om det är förstået att föra fram den tanken, att den nu sittande utredningskommittén i abortfrågan finge i uppdrag att överarbeta den nu gällande lagstiftningen i ämnet. Jag vet att detta är ett ömtåligt spörsmål. Man kan dock inte undgå att observera, att sedan de socialmedicinska indikationerna i praktiken lagts till grund för abortproblemets lösande, så har antalet legala aborter betydligt ökat.

Låt mig så lämna denna fråga, som jag dock anser så betydelsefull, att den bör omnämnas till och med vid en remissdebatt. Barnantalet har sjunkit så starkt, från enligt vad jag nyss nämnde 135 000 till 105 000—108 000 levande födda, att vi här står inför ett problem av nära nog samma storleksordning som vi haft tidigare.

Låt mig i stället gå in på ett annat spörsmål, som inte direkt berörs i statsverkspropositionen men som indirekt hänger samman med anslagen under femte huvudtiteln och ännu mer givetvis under elfte huvudtiteln.

Den 16 i denna månad firade vi ett ettårsjubileum. Det var ett jubileum som inte manifesterades genom pressreferat eller särskilda ovationer; jag tror inte ens att kontrahenterna vid jubileet träffade samman. Det var nämligen då ett helt år sedan vår första arbetsnedläggelse inom svensk sjukvård tog sin början, och den pågår ännu. Det ansågs tidigare att en arbetsnedläggelse på sjukvårdens område var en omöjlighet.

Eftersom sjukgymnastkonflikten alltså jämt pågår, vill jag taga mig friheten att påkalla inrikesministerns uppmärksamhet på denna fråga, under framhävande av att den inte bara rör parterna själva utan att de svårigheter som uppstått i anslutning till konflikten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

även berör sjuka och vårdbehövande människor. Jag hade under förra årets höstsession också tillfälle påpeka, att på grund av omständigheterna det underliga förhållandet har inträffat, att konflikten regelrätt finansieras av sjukhusens huvudmän, alltså arbetsgivaren. Ekonomiskt sett har arbetstagarna å andra sidan inte något som helst intresse av att återgå till arbetet, då deras ersättningar kan uppgå till två eller tre gånger den vanliga ersättningen. En sådan absurd anordning kan inte få fortsätta, utan det måste ske någonting.

Inrikesministern, som tyvärr inte är närvarande här, lovade under höstsessionen att han skulle följa denna fråga. Jag var så naiv att jag trodde, att när man följer en fråga skall man också vid tillfälle ingripa för att åstadkomma en lösning, men så har såvitt jag förstått inte skett. Inrikesministern har ingenting gjort i detta avseende; han har inte velat påskynda ens ett sammanförande av parterna.

Jag måste allvarligt beklaga inrikesministerns passiva inställning i detta avseende, och jag vågar än en gång rikta en uppmaning till honom att inte låta tiden gå utan att försöka påverka parterna att åstadkomma en uppgörelse, och framför allt, som jag nyss sade, få dem att träffa samman.

Jag vill så gå in på en annan fråga, som har sin stora betydelse inte minst för det sociala arbetet i detta land. Hur ofta har vi inte här i riksdagen sökt frammana ett intresse, framför allt hos regeringens ledamöter, för en rationell organisation av den kommunala socialvården. Dessa önskemål har förts fram gång efter annan under mer än tio år i remissdebatter och i andra sammanhang. Förgäves har vi fäst uppmärksamheten på det exempel som i detta fall kan hämtas från vårt grannland Danmark, där man på sin tid löste detta problem på ett lyckosamt sätt.

Den nuvarande socialministern började sin verksamhet med att tillkännage

sitt intresse även för denna fråga, och han möttes av varm förståelse från min sida. Jag vågade vid förra remissdebatten säga, att han tydligen var beredd att gå till mötes om inte alla så en del av de önskemål som de socialt arbetande har framfört. Jag gladdes över detta. Emellertid var det litet förhastat. Jag fick inte alldeles klart för mig, varför den proposition, som man enligt vad jag vet hade arbetat mycket med i socialdepartementet, inte kom att framläggas. Jag fick ett kortfattat svar på en interpellation i detta ärende men fick aldrig klart för mig vad orsaken var.

Jag tror jag har kunnat läsa ut ur listan över väntade propositioner, att det nu skall komma någonting, men vi som arbetar på det sociala fältet har inte haft något intryck av att man velat underställa eventuella förslag sakkunnigas diskussion och yttrande, så att jag är denna gång försiktig i mina yttranden. Jag skall inte ropa bravo förrän propositionen ligger på kammarens bord. Kan socialministern ge en bättre utfästelse vore det tacknämligt.

Hur det än kommer att bli med ett sådant förslag måste jag innerst inne beklaga att man har förhalat tiden på detta sätt. En dyrbar tid har verkligen försuttits. Den nya kommunindelningen har genomförts utan den nydaning som faktiskt hade behövts. Nu har varje kommun fått sin uppsättning av alla de sociala organ som tidigare fanns, och det har blivit ett problem hur man skall få till stånd en samordning. Samtidigt har emellertid kommunerna utan något som helst stöd från statligt håll, allra minst i lagstiftningen, skapat det slags socialvårdsbyrå som kommunalkontoren faktiskt utgör. Vi behöver emellertid snarast möjligt en ordning som innebär att det nuvarande tillståndet blir lagfäst. Där har kommunerna gått före och visat vägen. Jag bara önskar att Kungl. Maj:t vill ta initiativ till att skapa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en möjlighet att lagligt förfara på detta sätt.

Får jag slutligen säga, att enligt alla slutsatser man kan dra skulle 1953 års riksdag betyda en faktisk milstolpe i vårt lands socialpolitiska utveckling. Den skulle kunna bli en motsvarighet till 1946 års riksdag, alltså för sju år sedan. Denna sistnämnda riksdag blev tyvärr inte så märklig som den hade kunnat bli, detta på grund av misslyckandet med den obligatoriska sjukförsäkringen. I strid med de råd som givits och de förslag som upplagts gav den dåvarande socialministern åt sjukförsäkringen en konstruktion, som inte har vunnit tilltro på något håll. Man kan säga, som någon sagt, att man måste betrakta sjukförsäkringen som ett samhällets olycksbarn, ett skådebröd, som jag tror socialministern själv sade, på det socialpolitiska smörgåsbordet — det har gått ut och in. Nu har emellertid socialförsäkringsutredningen lagt fram ett förslag som går i stil med de principer, som från början upplagts inte minst från socialvårdskommitténs sida. Man kan i detta sammanhang bara beklaga att inte socialvårdskommitténs ordförande, Bernhard Eriksson, kunde få vara i livet och uppleva den upprättelse, som faktiskt ligger i detta förslag. Han tog nämligen personligen mycket hårt den desavuering, som han den gången blev föremål för av dåvarande socialministern.

För alla som har kämpat sedan årtal för att få fram en organisatorisk samordning mellan sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring, innebär socialförsäkringsutredningens förslag en framgång. Det är det enda vettiga i detta sammanhang. Att man sedan genom omfördelning av kostnaderna mellan den enskilde och samhället sökt göra det möjligt att finansiera denna reform, gör att man måste skänka sitt erkännande åt det utredningsarbete, som har utförts. Där finns en del saker, som man kanske får ytterligare

11 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 2.*

kommentera i detta sammanhang. Den första gäller frågan om läkemedel. Där har man i utredningens förslag så vitt jag kunnat läsa rätt inte tagit bestämd ställning annat än att man förutsätter att det förslag, som i princip antogs 1946, skall realiseras från och med den dag då den nya obligatoriska försäkringen skulle träda i kraft.

Man får nog med erfarenhet från vad som har hänt inom de sjukkassor, som redan tillämpar förmånen av fria läkemedel, säga att det kanske vore lyckligare om man vilade på hanen och toge med försiktighet på detta. Det incitament till både missbruk och slöseri, som här föreligger, är så pass allvarligt att man nog måste gå fram stegvis om man skall nå framgång i detta sammanhang. Man frågar sig om man inte likasom beträffande andra förmåner bör låta denna hjälpverksamhet utövas inom försäkringens ram såvitt det finns möjligheter därtill.

Utredningen har också tagit hand om spørgsmålet om den fria sjukhusvården och löst det på det sättet, att man har stoppat in denna sjukhusvård som den nu förekommer inom själva försäkringens ram, och det var kanske ett lyckligt sätt. På det sättet har man tystat den kritik som särskilt från läkarhåll och sjukhushåll framförts i detta sammanhang.

Frågan återstår nu bara hur man skall finansiera den nya sjukförsäkringen, och på den punkten har vi ännu inte såvitt jag vet fått något bestämt svar. Jag ser av formuleringar här och var i femte huvudtiteln, att socialministern är synnerligen betänksam i fråga om tidpunkten för iscensättandet av det hela, och det sammanhänger givetvis med de ekonomiska resurserna.

Så ytterligare några ord om en annan fråga, som vi sysslat med så mycket här under själva remissdebatten. Får jag fästa uppmärksamheten på att när man 1946 i det förslag, som då framfördes, satte speciellt ålderspension-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nen till det belopp, som blev riksdagens beslut, var dessa tal icke heliga i och för sig. Det var en strävan från den utredande apparaten att gå så högt man någonsin vågade för att kunna ge en dräglig utkomst på ålderdomen åt alla dem, som fullgjort sitt arbete i produktionens tjänst eller på annat sätt. Man strävade efter att befria denna grupp medborgare från att behöva gå till fattigvården. Det lyckades, kan man säga, vid den tidpunkten med ett tydligt resultat. Siffrorna beträffande fattigvården föll systematiskt, och om man tar i beräkning penningvärdeförsämringen har de hela tiden sjunkit, åtminstone till den allra sista tiden.

När samhället genom den ekonomiska politiken förts därhän, att penningvärdet har så avsevärt underminerats, är det väl rättvist och skäligt att samhället också håller just denna grupp, åldringarna, skadeslösa för inflationens skadeverkningar. På grund av detta kan faktiskt inte några invändningar av principiell art göras mot det förslag till folkpensionsbeloppets uppräknings, som nu föreligger.

Den föreslagna ökningen av folkpensionsavgiften, som skall sätta oss i stånd att på bättre sätt finansiera denna nya ökning av utgifterna, står i full samklang med det förslag som jag för min del tillät mig att från högerhåll framföra som ett positivt förslag till värriksdagen. Det har här helt naturligt accepterats av socialministern. Man har också satt avgifterna, säger man, i relation till det gamla förhållandet emellan folkpensionsbelopp och avgifter.

Man skulle vilja ifrågasätta, om det inte vore ur rationell synpunkt önskvärt, att man kunde sätta folkpensionsavgiften exempelvis $\frac{2}{10}$ procent högre till 2 procent. Det skulle underlätta arbetet med administrationen och göra uträkningen enklare, och det skulle också ge en extra slant på inkomstsidan. Jag tycker det vore ganska naturligt att så förfara, men jag respekterar

samtidigt socialministerns motivering för sitt förslag. Jag skulle tro att man lättare kan få fram en avgift på just 2 procent.

Jag tror slutligen att ett enigt beslut i sinom tid kommer att fattas. Det skulle på detta område betyda en politisk avspänning, som väl vi alla innerst inne anser vara önskvärd och som kanske på vissa håll till och med är efterlängtat. Inte minst gårdagens debatt visar här på ett verkligt behov i detta avseende. Där framstod det som om endast två av riksdagens politiska partier egentligen vore de som fört fram reformer, speciellt när det gällt folkpensioneringen, och man glömde att det fanns andra partier som också var ansvariga för vad som hänt i detta avseende och som varit lika reformvänliga och lika aktiva i syfte att få en lycklig lösning på detta problem.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HOLMBERG (k): Herr talman! Herr Hjalmarson yttrade i går, att genom den politik som budgeten är ett uttryck för skymtar en skattebelastning, som ingen svensk regering kommer att klara ens sedan det mesta möjliga kramats ut genom indirekt beskattning. Högerns linje för att klara det dilemma, som framför allt de väldiga rustningsutgifterna lett till, är som bekant att man skall krama ut ännu mera genom indirekt beskattning och andra antidemokratiska skattereformer. Därvidlag har högern redan nu i mycket hög grad blivit bönhörd av regeringen, vilket icke minst framgår av det budgetförslag som nu diskuteras.

Ett mycket framträdande drag i den Sköld-Hedlundska skattepolitiken är bland annat att vältra över skattebördan i allt högre grad på kommunerna. Kommunskatteerna beräknas för innevarande år öka med ungefär en miljard. Däri framträder bland annat en syste-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

matisk strävan från statsmakternas sida att ordna det så att de stora inkomsttagarna och förmögenhetsägarna skall bli skonade, med resultat att folk med sämre ekonomisk bärkraft i stället får så mycket drygare skatter. Statsskatten tas nämligen ut efter progressiva skattor, medan beskattningen för kommunala ändamål sker efter proportionell metod.

Det är som sagt en skattepolitik efter de linjer som högern och folkpartiet gillar. Denna politik sammanhänger också med att regeringen bland annat i fråga om rustningarna har varit så lyhörd för kraven från borgerligt håll. Nu skonar man nämligen de rika i mycket hög grad från några allvarigare ekonomiska konsekvenser av den enorma upprustningen. Man lägger bördorna i ökad grad på dem som har det sämre ställt. Om regeringen i stället skulle ha utformat skattepolitiken efter demokratiska linjer är det troligt, att inte ens högerledaren vågat påyrka en så våldsam upprustning som den regeringen nu föreslår. Då hade nämligen också de borgerliga partiernas rikemän fått vara med och betala en rimlig del av rustningskostnaderna.

Bland dem som inte på detta sätt är gynnade av regeringens skattepolitik råder i stigande grad en uppfattning av det slag som till och med herr Sehlstedt gav ett försiktigt uttryck för, nämligen att regeringen har varit generösare än vad många anser rimligt i fråga om rustningarna. Det är en uppfattning som sprider sig allt mer också i de kretsar, där herr Sehlstedt dväljs, det är tydligt.

Övervältringen av skatten på kommunerna är emellertid bara en av de former regeringen använt för sin skattepolitik. Ännu markantare drag av klass-skatt har hela det system av indirekta skatter, från vilka en så betydande del av statens inkomst härrör. Vid sidan av de många tecknen på hur rika människor lurar staten på skatt har rege-

ringen nu ordnat det så, att de indirekta skatterna sväller över alla bräddar. Exempelen i årets budget på det ökade tillflödet från varuskatter, nöjesskatter, folkpensionsavgifter m. m., är typiska för denna politik. Vad pensionsavgifterna beträffar har ju regeringens skattepolitiska linje fått ett sällsynt krasst uttryck i förslaget för kommande år. Sedan missnöjet med de ständigt försämrade sociala förmånerna fått en sådan styrka, att regeringen inte gärna kunde undgå att göra något, så är det nu meningen att äntligen återställa det ursprungliga värdet åtminstone på en av de mera betydande sociala förmånerna, nämligen folkpensionen. Men då ordnas finansieringen så att den större delen av förbättringen skall bekostas genom en skatteform som innebär att arbetare och lägre tjänstemän med en hygglig inkomst skall betala lika mycket som en person med låt oss säga en miljon i beskattningsbar årsinkomst.

Samma effekt får en annan av de nya inkomstkällor regeringen vill ha, nämligen 75 miljoner genom ökat bensinpris. Utom det att alla sådana skatter bidrar till en ökning av den allmänna kostnadsnivån och alltså är en skatteform, där man inte tar den minsta hänsyn till olika människors skilda ekonomiska bärkraft, bör i detta sammanhang också erinras om vad som påpekats vid liknande tillfällen flera gånger i riksdagen, nämligen att framför allt bensinskatterna och andra generella fördyringar av transporterna drabbar de norrländska konsumenterna särskilt hårt.

I hela denna skattepolitik finns det inte ett spår av den »nya giv» i skattefrågan som regeringspartiet påstod sig ha inlett i och med 1947 års skatte-reform. Dåvarande finansministern Wigforss förklarade att den nya skattepolitiska linjen innebar att man skulle »förskjuta skattebelastningens tyngdpunkt i riktning mot de högre inkom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

terna». Sedan dess har praktiskt taget varje skattepolitisk åtgärd haft en rakt motsatt effekt.

Under skattedebatten 1947 gycklade hr Wigforss med högerens och folkpartiets talesmän för att de stod på en ståndpunkt som möjligen kunde anses förklarlig för hundra år sedan men var absolut oförenlig med nutida demokratisk uppfattning. För hundra år sedan, sade herr Wigforss, rådde nog en ganska allmän mening, att den riktiga beskattningen var den som tog samma del av varje inkomst, alltså vad man brukar kalla den proportionella beskattningen.

Men nu är det annorlunda, menade herr Wigforss. Tyvärr visar emellertid de senaste årens skattepolitik och kanske framför allt årets budgetförslag, att den nuvarande finansministern tillämpar det medeltida skattetänkande som herr Wigforss med rätta gisslade högermän och folkpartister för. Högerpressen och nu senast herr Hagård har också inkasserat herr Skölds förslag om höjda pensionsavgifter såsom ett framsteg för herr Hjalmarsons politik.

De borgerliga har många sådana glädjejämnerna numera. Den indirekta beskattningen är ju till och med i vissa delar så ordnad att den nästan uteslutande drabbar fattigt folk. När staten exempelvis tar ett överpris på margarin med 1:30 per kg, så är det en påläga som rikt folk med säkerhet inte känner sig det minsta besvärade av. Det har ju också framgått av debatten i går och i dag. Men en sådan prispolitik blir för många arbetarfamiljer en mycket kännbar beskattning.

I fråga om kommunalskatterna gavs i samband med skattereformen 1947 ett uttryckligt löfte från riksdagens sida att man skulle eftersträva en lindring i den kommunala beskattningen. Detta löfte sattes såväl då som senare i sådana här debatter i förbindelse med den utlovade — ja till och med beslutade — sjukvårdsreformen. Denna kun-

de också ha blivit ett betydande steg i riktning mot en demokratisk skattepolitik. Som exempel kan nämnas att sjukvårdsreformens ikraftträdande skulle ha inneburit en begränsning av landstingsutgifterna i Norrbotten med 20 procent. I motsvarande grad skulle alltså också, om sjukvårdsreformen trätt i kraft, skatterna ha uttagits genom den rättvisare progressiva metoden. Men därav blev som bekant ingenting, och även i övrigt har de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna utvecklats i en rakt motsatt riktning till vad som utlovades.

Det har visserligen skett en ökning av det kommunala ortsavdraget. Men dels var denna höjning inte ens så stor att den återställde det tidigare avdragsbeloppets reella värde, och dels utformade statsmakterna de nya bestämmelserna så, att alla kommunala skattesatser måste höjas mycket avsevärt.

För övrigt har regeringen i en mängd frågor fullföljt metoden att övervältra så mycket som möjligt av de samhällsliga utgifterna på kommunerna, d. v. s. att i motsvarande grad övervältra skattebördan från dem som har den bästa ekonomiska bärkraften till dem som har det sämre ställt.

Det är inte bara i år som detta skett bl. a. i samband med förändringar i folkpensionslagen. Kommunerna har till exempel fått vidkännas mycket betydande utgiftsökningar genom det senaste beslutet om hyresbidragen.

Vid flera tillfällen har jag för min del påtalat den orättvisa som består bl. a. däri att kommunerna, allt efter som priserna stiger, får bära en allt större och större andel av en hel rad av olika skolutgifter bl. a. för tjänstebostäder, skolmåltider, skolmateriel o. s. v.

Nu har visserligen statsbidragsfrågorna över huvud taget lagts i stöpsleven genom en hel rad utredningar, men i direktiven för dessa utredningar och i de praktiska förslag, som hittills blivit

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

synliga, finns det inte heller ett spår av de reformtankar på skattepolitikens område som vi blev uppbyggda med för några år sedan. Allt går i rakt motsatt riktning.

Kontentan av den Wärnska utredningen var sålunda bl. a. att staten skall betala mindre och kommunerna mera. Alla departementschefer har en synnerlig benägenhet att följa samma kurs. I årets statsverksproposition hänvisar exempelvis ecklesiastikministern till sakrevisionens tips att helt indra en del statsbidrag som utgår till kommunerna eller i varje fall genomföra en stark begränsning av sådana bidrag. På sjätte huvudtiteln finns t. ex. i fråga om anslagen till vattenförsörjning och avlopp ett liknande hot som kan få mycket ödesliga verkningar för kommunerna.

Det är bl. a. genom en politik efter dessa linjer som statsmakterna har tvingat kommunerna till en sammanlagd skatteökning för innevarande år med närmare en miljard. Det ställer redan nu många kommuner och deras skattebetalare inför oerhörda svårigheter, och ändå har det hittills rått en exceptionell högkonjunktur. Men med de tydliga tecknen på en liknande konjunktur som vi nu kan iakttaga, en konjunktur som kanske också kan komma att medföra stor arbetslöshet, drar det i hop sig till katastrof för många kommuner, om man fortsätter med den förda skattepolitiken. Framför allt innebär den en skriande orättvisa mot människor med små inkomster. Riktlinjen för en demokratisk skattepolitik måste vara densamma som angavs 1947, nämligen att »förskjuta skattebelastningens tyngdpunkt i riktning mot de högre inkomsterna» — för att åter citera dåvarande finansministern. En sådan politik, tillämpad på nuvarande situation, innebär bl. a. att beskatta bolagsvinsterna hårdare, som kommunisterna har föreslagit i en motion till årets riksdag. Den innebär vidare att man slopar folkpensionsavgifterna och låter finansiering

en av de förbättrade folkpensionerna ske genom allmän statsskatt, att man förskjuter beskattningen från indirekta till direkta skatter samt att man överför en del av kommunernas nuvarande utgifter till staten.

Herr HANSSON i Önnarp (bf): Herr talman! Spara och sänk skatterna! Så lydde oppositionens rekommendation till regeringen i gårdagens debatt, och vi har i dag fått uppleva detsamma i tidningsrubrikerna. Det är en populär propagandafras. Den tilltalar och fångar säkert mångaas hjärtan — om den samtidigt följes av praktisk handling. Såvitt jag förstår är emellertid den enda verksamma vägen att nå mera påtagliga resultat, när det gäller att skapa utrymme för skattesänkning, att via omprövning av statens verksamhet få fram varaktiga begränsningar såväl av verksamhetsområdena som av de statsutgifter, som ovillkorligen följer i dess spår. Detta betyder helt enkelt, att vi behöver en allmän översyn av hela statsförvaltningen, så att vi får den önskvärda kostnadsramen för den statliga verksamheten här i landet.

Vi har säkerligen — i varje fall har jag svårt att frigöra mig från den tanken — skapat en statlig förvaltningsapparat, som blivit så dyr i drift att vi mången gång av, som det heter, rena statsfinansiella skäl inte har råd att hålla förvaltningsapparaten med pengar för alla uppgifter, som tjänstemännen är tillsatta för. Man har en känsla av att vi där i dag kör med en dyrbar tomgång på vissa områden.

Men hur skulle man manne ställa sig inom den opposition, som nu så högljutt ropar på sparande och skattesänkningar, om vi på allvar konfronterades med en politik efter de linjer, som jag här nämnt? Jag är rädd för att det skulle bli annat ljud i skällan, om man på allvar ginge in för en sådan besgränsning av statens verksamhetsgrenar, som i praktiken skulle innebära indragning

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av ett antal tjänster. Man har rätt att dra den slutsatsen med anledning av vad som förekommit i andra sammanhang.

Att nödvändigheten att spara med statens utgifter och begränsningen av statens arbetsuppgifter blivit det genomgående temat i denna remissdebatt, har man kanske rätt att se som ett tecken på tillfrisknande av Sveriges riksdag. Kan vi männe förvänta, att detta kan bli inledningen till slutet på en väljarfrieries rundhänta löftespolitik, en politik som vi har mycket goda skäl att lasta för en hel del av de svårigheter, som vi i dag brottas med. Partierna sitter här i samma båt. De har bjudit över varandra utan att på allvar reflektera över den bärkraft, som näringslivet haft. De har överskattat denna bärkraft. Vården av penningvärdet framstår därför i dag som den angelägnaste uppgiften, och den kolliderar i vissa sammanhang med vår reformvilja och med den förbättring av samhället, som vi ändå alla önskar. Intet parti kan där dra sig undan ansvaret. Det får delas av alla, ty allesammans har sorglöst deltagit i dansen kring folkgunstens majstång.

Den inledande stabiliseringspolitik, som vi nu praktiserar, har lett fram till vissa resultat, och man konstaterar med stor tillfredsställelse att man nu vinnlägger sig om besinning och måtta för att på ett lyckligt sätt ransonera vad som finns.

Här har sagts mycket om de risker som finns för en kommande arbetslöshet, och det kan vara riktigt. Men det kanske också kan vara befogat att iakttä något av den ovisshet som nämns i statsverkspropositionen och att stanna något inför en motsatt utveckling. Vi skall inte ropa halleluja för tidigt för att vi skulle övervunnit alla inflations-tendenser. Det kan finnas andra utvecklingslinjer, som kan komma att betyda något helt annat än vad vi väntat. Jag menar att vi skall här försiktigt

och på ett samlande sätt kunna se allvaret i de problem som ligger framför oss. Överbudspolitikens tid är förbi.

Vi har i denna remissdebatt vid upprepade tillfällen fått oss till livs uttryck för glädjen över att de upprivande partistriderna i försvarsfrågan är förbi. Det skulle vara glädjande om man här kunde konstatera, att vi är på väg in i ett skede, där vi också kan i enighetens tecken se till vad som är möjligt att åstadkomma inom ramen för vad näringslivet i dess helhet kan prestera ekonomiskt sett. Den ekonomiska politiken över huvud taget har ventilerats så mycket att det väl näppeligen är möjligt att komma med något nytt. Herr Hæggholm, som för tillfället inte är närvarande i kammaren, har tidigare gjort ett uttalande, som jag inte kan låta stå oemotsagt i vad det gäller räntepolitiken. Han nämnde då något om de vådor lågräntepolitiken inneburit för den unga jordbrukarklassen — jag räknar mig till denna. Han menade — och det tror jag i stor utsträckning är högerns åsikt — att den direkt skulle skada den unga generationen jordbrukare. Han menade att de alltför stora investeringsbelopp, som de i dag är nödsakade att räkna med, inte varit nödvändiga, om vi fört en högräntepolitik. Man kan ha vilken principiell inställning till ränteproblemet som helst, men det är ju ändå så att det alltid legat i så väl enskild mans strävan som i de olika företagens att ha en ränta som man kunde räkna med såsom inebärande en konstant utgift. Man har alltid placerat sina lån på det sättet och ansett detta fördelaktigt. Men för att gå tillbaka direkt och samla upp vad jag tyckte var kärnpunkten i den Hæggholmska teorien så var det väl riktigt, att vi måhända med en några procent högre ränta skulle gjort det betydligt dyrare för folk att låna pengar, och därigenom hade vi fått ner investeringsbehovet för dem som skall tillträda nya företag. Men vad är det för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

olägenheter detta för med sig? Jo, alla de som under de senare åren i god tro startat företag med stora investeringsringar skulle offras genom en sådan politik. Unga människor med familj skulle saklöst kastas ut, utan att någon skulle bekymra sig om deras öden. Jag menar att de missgrepp som hittills är gjorda i den ekonomiska politiken — och det vet vi är en hel del — skall rättas till. Men takten i denna politik bör anpassas med hänsyn till verkningarna. Detta är nödvändigt för att vi inte skall åstadkomma större skada än som nödvändigheten kräver. Den politiken bör vara så beskaffad att den även i detta sammanhang sätter människan i centrum.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Om jag erinrar mig de något över 30 remissdebatter, som jag har haft tillfälle bevista här i kammaren, skulle jag om årets remissdebatt kunna säga, att den närmast gått på melodien: »Nu ska vi vara snälla.» Jag skall försöka fortsätta på den melodien.

Jag skulle då vilja säga några ord om fredsfrågan; det är kanske djärvt nog i en tid som den vi lever i. Nu har också försvarsministern attackerats från olika håll med tacksambetsbetygelser. När han nyss framträdde och framförde som sina synpunkter, att vad han angivit i försvarsprogrammet inte behöver vara absolut riktigt, kan jag också för ena mig med kören av tacksägare.

Sedan skulle jag vilja hjälpa finansministern litet grand. Jag tänker då på om det inte skulle vara möjligt att med de förslag, som nu föreligger, få någon liten överbalans i budgeten även i år. För att detta skall bli möjligt är det emellertid nödvändigt att spara på något område. Det finns ju ingalunda någon marginal för ytterligare utgiftsökningar utan att man samtidigt finner nya inkomstkällor. Jag är emellertid rädd för att vi inom en nära framtid kan behöva medel för nya utgifter,

som inte är upptagna i statsverkspropositionen, och därför skulle jag vilja att vi hjälptes åt för att försöka spara på de utgifter som föreslås i statsverkspropositionen.

Flera talare har berört önskvärdheten av enighet i försvarsfrågan. Det har inte sagts precis hur mycket pengar man behöver. Försvarsministern har framlagt sitt förslag, och det har inte kommit några andra bud. Man har i allmänhet sagt, att man bör kunna enas om att rusta så långt resurserna över huvud taget tillåter. Det är ju ganska tänjbart. Det blir närmast fråga om hur mycket en människa över huvud taget skall kunna leva på, hur långt vi skall kunna skära ned standarden för samtliga familjer och andra medborgare i vårt land, och vad vi vill ha till andra ändamål. Där har man inte satt någon gräns, och jag har inte sett till något förslag om hur många tusen kronor man skall anse, att en familj bör ha till sitt förfogande, och hur mycket man skall taga till försvaret för att gå så långt som resurserna över huvud taget tillåter.

Men vad man kan få fram ur denna teori om att man skall offra så mycket som resurserna tillåter, är väl i varje fall, att vi ställes inför ett avvägningsproblem. Det blir sålunda frågan om hur mycket vi kan offra av de värden, som vi vill försvara. Vi måste väga det ena mot det andra. Enligt det förslag, som nu föreligger, begäres till militära utgifter ett anslag på en, jag tror man kan säga, oväntat stor summa; den är uppe i över två miljarder kronor. Detta är säkert ett belopp, som det svenska folket aldrig har räknat med att försvarsutgifterna skulle gå upp till under fredstid.

Summans storlek kan man belysa med vad vi betalar i skatt. Det är framför allt en mycket värtalig illustration till allt tal om önskvärdheten av att nedbringa skatterna. Det kanske vi också alla är rätt eniga om. Vi finner nu, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de föreslagna militärutgifterna kommer att ta omkring hälften av de direkta skatterna i anspråk. Det har kanske folk ute i landet egentligen inte tänkt så mycket på. Försvarskostnaderna tar hälften, och sedan kan man ju beräkna, hur stora skattesänkningar man skulle kunna genomföra, om man kunde skära ned dessa utgifter till ett belopp, som kan anses vara rimligt med hänsyn till andra behov. För fem år sedan räknade vi med att man skulle kunna offra omkring 700 eller 800 miljoner kronor för försvaret. Såvitt jag förstår rådde det, kanske med undantag av högern, enighet kring detta belopp. Det ansågs nog vara mycket stort, men det var dock något, som vi skulle kunna binda oss vid. Vi är för närvarande uppe i det dubbla, och med det nu föreliggande programmet kommer vi att nästa år rycka upp till det tredubbla beloppet, jämfört med beräkningarna år 1948.

Nu vet jag ju, att försvarsledningen har begärt mer, och att försvarsministern, såsom framgår av redogörelsen under fjärde huvudtiteln, har prutat ned förslagen åtskilligt. Det är jag tacksam för. Vi kan vara glada över att vi inte har en yrkesmilitär på försvarsministerposten. Jag är rädd, att vi då hade fått förslag på åtskilligt högre siffror.

Här knyter jag an till vad försvarsministern sade under sitt senaste anförande: Riksdagen får ju pröva och utskottet skall pröva. Var och en får sedan dra sina slutsatser, och så får man komma fram till ett resultat, som man gemensamt kan finna vara det lämpliga. Inför detta ställer jag mig frågan: Var går då den gräns, vid vilken vi kan säga hit men inte vidare?

Ja, kanske vi skulle kunna säga, att det för den militära sakkunskapen inte finns någon övre gräns för rustning av och utgifter för militära ändamål. Detta är helt naturligt; det kan för den inte finnas någon övre gräns, och jag riktar heller ingen anklagelse däremot.

Jag gör bara ett enkelt konstaterande av fakta. Den militära, jag skulle vilja säga besinningslösheten i detta fall bottenar i det enkla förhållandet, att det inte finns någon rustningarnas övre gräns, som kan skapa trygghet och fred i världen. Man kanske kunde finna en nedre gräns, som skulle kunna åstadkomma fred, en nedre gräns för kostnader och rustningar, men en övre gräns är absolut otänkbar.

Strindberg skrev i någon av sina böcker att »det finns många av kulturens hasselnötter som livet inte kunnat knäcka», och här har vi kanske en av de mest svårknäckta. Dessvärre rör det sig om så elementära och enkla ting som umgänget mellan människorna, mellan nationerna. Dithän har mänskligheten ännu inte kommit, att vi kan ställa upp en regel, enligt vilken vi kan umgås i fred med varandra, utan frågan blir alltid: Hur skall vi med största effektivitet kunna slå ihjäl andra, om så skulle påfordras? Och så är mänskligheten inne på detta rustningvanvett, som övergår hela världen.

Om man kommer att fortsätta med detta, om man kommer att tro på kapprustningarna som en fredsgaranti, finns det stora möjligheter för mänskligheten att förgöra allt mänskligt, kanske allt levande på jorden. Om dessa möjligheter talade för övrigt den nyvalda president Eisenhower i sitt tal i Washington i går. De olika staterna må anslå hur mycket som helst till vapen och rustningar, försvarsledningarna kommer ändå inte att vara nöjda. De kan helt enkelt inte vara nöjda. De kommer att säga att detta är för litet. Det är för litet för att vi skall kunna skapa trygghet för vårt land. Vi måste ha mer; ni måste se till att vi får mer pengar.

Då kan man kanske invända att om man är starkt rustad — detta brukar vi framhålla ibland här i Sverige som mål för våra rustningar — så skulle det finnas en möjlighet att undgå kriget. Ja, jag erkänner min oförmåga att kunna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vare sig bestämt bestrida eller godta påståendet. Man saknar emellertid bevis i historien för att starkt rustade länder har undgått kriget. Vi saknar vidare bevis för att länder som varit starkt rustade gått ut som segrare ur krig. Att vissa länder sluppit att dras in i krig kan ju bero på helt andra orsaker än att de varit starkt rustade. Det kan bero på förtroende för landet i fråga. Det kan också bero på en vaksamhet bland den civila befolkningen, som ofta betyder mera än vad militären betyder. För egen del hoppas vi ju kunna undgå kriget som ett resultat av den neutralitetspolitik vi för och det förtroende, som vi säkert har skaffat oss ute i världen.

Men hur har det gått när kriget var slut för de länder, som varit starkt rustade? Ja, de har resonerat så, när kriget började — det gjorde ju nazisterna — att vi skall bli världens herrar, vi skall skapa ett världsherravälde. Och ingen kan väl bestrida att inte Tyskland var rustat så långt landet orkade och att det samtidigt fanns en i detalj utarbetad organisation, där ingenting skulle klicka, och att hela landets resurser var inriktade på krig. Att det dessutom rådde hundra procentig disciplin vet alla.

Och hurudan var den utrikespolitiska atmosfären för Tysklands vidkommande, när kriget började? Jo, land efter land böjde nacken under den nazistiska stöveln och en stormakt som Sovjetunionen marscherade frivilligt fram och slöt sig med en »evighetspakt» till den tyska nazismen. Men hur gick det, mina damer och herrar, för Tyskland och för nazismen? Vi hoppas att nazismen, även om den sticker upp huvudet här och där, ändå är slagen; i varje fall var den krossad i det ögonblick som det tyska nederlaget telegraferades ut över världen. Och Tyskland blev slaget som intet annat land har blivit det förut.

Kanske, mina damer och herrar, är

mänskligheten inne på fel vägar. Kanske vi rent utav i vårt land har råd att ställa oss den frågan, om vi marscherar riktigt eller om man bör använda andra medel och göra allt vad man kan för att få fram andra medel i det mellanfolkliga samarbetet.

Det finns en symbolisk gammal berättelse, som talar om kunskapens träd på gott och ont. Ja, nog tycks mänskligheten ha ätit tillräckligt av det onda på det trädet, mycket mer än den har haft gott av.

Jag lyssnade häromdagen på en andaktsstund i radio. Det kanske var mera tillfälligt att jag vred på radion just då. Där talade en kvinnlig röst, och hon frågade — nu skall inte talmannen bry sig om klubban, ty jag citerar, och det är som sagt en andaktsstund det är fråga om: Är det någon av åhörarna som riktigt längtar efter att komma till himlen? Nej, hon trodde inte att det fanns det. Hon fortsatte: Det finns så litet som påminner om hur vi skulle kunna föreställa oss himlen. Däremot ansåg hon att det fanns så mycket på jorden, som påminner om hur vi kan föreställa oss helvetet, och därför var man rädd för helvetet mer än man längtade till himlen. Tja, kanske hon hade rätt. Är det inte det tillståndet vi finner ute i världen? Jag talar naturligtvis, herr talman, inte om svenska förhållanden, om denna lilla oas.

Men frågan är om mänskligheten står maktlös i dag, om vi har skapat fram krafter som vi inte kan bemästra. För min del vägrar jag att tro det. Om kulor och krut och bomber skapar ett helvete, så måste det finnas andra medel i det mellanfolkliga samarbetet. Man måste finna andra medel. Det måste finnas andra alternativ, och det talas ju om de möjligheterna. Det finns små glädjande tecken mitt i all oro som vi träffar på.

Samma dag som vår riksdag sammanträdde höll USA:s utrikesminister ett tal, där han sade: Vi kan inte be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

segra kommunisternas hot om krig med kulor och dollar, vi måste ha en bättre ideologi. Ja, kanske det rent utav skulle kunna finnas liknande tankar hos en och annan ryss. Jag menar nu naturligtvis inte herr Hilding Hagberg; han är ju juridiskt sett svensk. Men jag tänker på den razzia, som går fram öster om järnridån. Den visar kanske att det i Sovjet och satellitstaterna till och med på ledande poster finns folk, som tänker sig andra medel än vad som i dag kommer till användning i dessa länder. Och kanske det då, i allt det våld och det avskyvärda tillvägagångssätt som vi dagligen läser om och hör i radio om, kan finnas någonting utav värde. Det är inte bara de som avkunnar dödsdomar som skriver världshistoria, utan det gör också de som avrättas på grund av dessa dödsdomar. Vilka som i det långa loppet är de starkaste, det skall jag inte försöka analysera, men att de skriver världshistoria, mina damer och herrar, även de som stupar för detta våld, det är nog tämligen säkert.

Vårt land har ju inte behövt lita till vapen på ett och ett halvt sekel i det närmaste. Jag tror inte heller att vi skall binda våra förhoppningar på en fredlig framtid alltför mycket vid vapnen. Kanske den politik som vi har begagnat på detta område är, låt oss gärna säga, utan större betydelse, men kanske den innehåller ett frö som kan gro, växa upp och spira vidare, denna humanitära politik som Sverige har haft möjlighet att i den barmhärtige samaritens gestalt bedriva under de senare åren, framför allt under det senaste kriget och efterkrigstiden.

Vi har tagit emot lidande människor från andra länder, vi har gjort insamlingar, och stat och kommuner har beviljat anslag, lämnat kläder och läkemedel och andra ting, som har skickats ut för att bringa hjälp och lindra nöd. Vi har med denna verksamhet skapat en goodwill för Sverige, som Sverige kanske aldrig tidigare haft. I

det sammanhanget skulle man kanske kunna erinra om att de svenska vapnen en gång också betytt mycket, när Sverige var fruktat och kanske hatat ute i världen. Den humanitära verksamheten har lett fram till någonting helt annat. Jag tror dock ingalunda att vi inför det förslag, som har framlagts i statsverkspropositionen, behöver överge humanismens väg. Vi är väl eniga om att vi skall fortsätta hur det än går härvidlag.

Men när nu försvarsministern med all rätt har tillbakavisat kritiken, enligt vilken försvarsministern skulle vara en diktator, genom att påpeka att statsutskottet och riksdagen ju får pröva det hela och att man då får se vad vi kommer fram till, så skulle jag vilja vädja till statsutskottets ledamöter att så mycket som möjligt försöka förbiliga den plan som föreligger. Skulle förslågan härvidlag saknas och vi skulle binda oss vid ett förslag, enligt vilket hälften av de direkta skatterna skall gå till försvarsändamål, då blir frågan den inför all den otrevnad som skattekverulansen för med sig i förgiftande avseende ute på det politiska fältet, om man inte rent av skulle försöka ett annat tekniskt förfarande när det gäller att skaffa inkomster till försvarsutgifterna. Vi skulle ju kunna gå till väga så, att vi sänker skatten med exempelvis 40 eller kanske 50 procent och inför en särskild värnskatt, så att det blir klart för människorna vart pengarna går. Då kunde man inte längre peka på den sammanlagda skatten och säga: »Se hur finansministern ödslar med pengarna», utan man skulle få klart för sig hur mycket som går åt det ena och åt det andra hållet.

Vi skulle härigenom uppnå två önskvärda resultat. Det ena är vad jag redan har sagt, nämligen att skattepropagandan skulle få ett annat och vederhäftigare innehåll. Det andra är att man kanske skulle kunna uppnå en allmän strävan även hos militären, till större sparsamhet med de militära anslagen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp): Herr talman! Med hänsyn till att på remissdebattens talarlista är många anmällda skall jag försöka, herr talman, att i görligaste mån koncentrera mitt anförande.

Vad som tilldrar sig mest uppmärksamhet i årets remissdebatt är statens utgifter. Jag skall fortsätta där herr Hansson i Önnarp slutade sitt sparsamhetsresonemang. För att kunna hålla och förbättra vår sociala standard och lätta skattetrycket är det nödvändigt att en skyndsam översyn beträffande statsutgifterna kommer till stånd. Problemet har varit föremål för ett par utredningar, nämligen 1949 års rationaliseringsutredning och den s. k. Wärnska sparutredningen. Förslagen har emellertid, såvitt man kan bedöma ur riksdagens synpunkt, inte föranlett några nämnvärda åtgärder från Kungl. Maj:ts sida. En ny utredningsman har i dagarna tillsatts. Sverige är ju utredningarnas förlovade land. Men varför inte pröva andra vägar för att ernå sparsamhet och effektivitet i statsförvaltningen? Jag skall gärna bidra med några positiva uppslag.

I Amerika utbetalar en del departement och statliga verksamhetsgrenar belöningar till den statliga personalen för varje uppslag, som kan medföra effektivare verksamhet. De amerikanska skattebetalarna anses därigenom få den största valutan för sina pengar. Enligt New York Times utbetalade försvarsdepartementet i USA under budgetåret 1950/51 nära 600 000 dollar till civilanställd personal för förslag, som lett till att det militära maskineriet blivit effektivare. Det beräknas att man samma år inbesparade över 20 miljoner dollar, alltså en utdelning av 35 dollar på en.

Formalismen i svensk statsförvaltning lägger troligen hinder i vägen för en sådan utveckling. När t. ex. mannen som avslöjade den enbomska spionligan inte får någon uppmuntran av

staten måste det vara fel på systemet. Detta fick jag också själv bestyrkt, när jag vid förra årets riksdag väckte en besparingsmotion som syftade till att spara arbetskraft, papper och blanketter vid uppläggandet av röstlängdsuppgifterna. Uppslaget hade inspirerats av en i facket arbetande tjänsteman, som för ett par år sedan vänt sig till finansdepartementet med ett sparsamhetsförslag men inte erhållit något svar.

En sak som i detta sammanhang kan vara av stort intresse är vinsterna från statliga monopolföretag, affärsdrivande verk och s. k. statsbolag. En mera utförlig redogörelse i statsverkspropositionen om statsdriftens lönsamhet och produktivitet skulle vara av stor betydelse. Tar man del av de summor de statliga affärsdrivande verken inlevererar till statskassan visar det sig, att de ekonomiska prestationerna är i starkt fallande trots att taxorna har stigit avsevärt och servicen försämrats.

Vissa av dessa verk dirigerar även s. k. statsbolag. Statens järnvägar är både skeppsredare och storföretagare inom buss- och lastbilstrafiken samt driver en omfattande restaurangrörelse. Dessa statsbolags verksamhetsfält har kraftigt utökats under senare tid. Enligt tillgänglig statistik uppgår statsbolagen till ett 35-tal och representerar aktiekapital och fonder på närmare 1 000 miljoner kronor.

Vad gäller insynen i dessa statsbolag vill jag framhålla, att statsrevisorer inte har någon rättighet att granska statsbolagens förvaltning. I många fall ger inte bolagen några nämnvärda vinster. Enligt officiella siffror hade Svenska tobaksmonopolet år 1950 ett minus på 1,9 miljoner kronor men ett överskott år 1951 på 2,2 miljoner kronor. Svensk torvförädling i Sösdala hade endast 6 000 kronor i vinst på ett aktiekapital av 5 miljoner kronor. Svenska lastbilsaktiebolaget hade en förlust på 250 000 kronor. Trafikrestauranger hade minskat sin nettoförtjänst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

från 15 000 till 5 000 kronor. Någon vinst på 5 miljoner kronors aktiekapital gav inte GDG biltrafik, Göteborg, liksom inte heller ett flertal kraftverk. Svenska skifferoljeaktiebolaget redovisade under år 1951 en förlust på 475 000 kronor och för 1952 på 3,5 miljoner kronor. Norrbottens järnverk, som berördes under gårdagens debatt, står med siffran 0 i sitt bokslut.

Tillsättandet av styrelseledamöter och revisorer i de s. k. statsbolagen har fått ett stänk över sig av det amerikanska systemet. I USA får i dagarna det demokratiska partiets representanter överlämna sina platser i statsförvaltningen och i statliga institutioner till republikanerna. I vårt demokratiska samhälle har sedan gammalt proportionalismens principer tillämpats. Det må ha gällt utseende av styrelseledamöter i statliga företag eller av utredningssakkunniga, så har det parlamentariska inslaget i allmänhet sammanställts efter dessa principer. Det kan inte vara riktigt att tillämpa en sådan princip, att framför allt *ett* politiskt parti blir representerat i de statliga bolagen eller utredningarna.

Herr talman! Det behådas nu nya indirekta skatter på grund av ökade statsutgifter. Det förefaller naturligare att i första rummet eftersträva att statens affärsinkomster ökas. Statsbolagen har sin chans att visa denna företagsforms ekonomiska och företagsmässiga fördelar.

Vad jag emellertid särskilt vill understryka är, att riksdagen efter högkonjunktorens expansiva finanspolitik åter bör acceptera sparandet såsom en ledstjärna i sitt arbete.

En väsentlig begränsning av statens reglerande verksamhet på det samhälls-ekonomiska området, större effektivitet vid rationaliseringen av de statliga företagen, sparsamhet i statsförvaltningen och åstadkommandet av en enklare samhällsordning är allmängiltiga

rekommendationer för att bringa ner statsutgifterna.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp): Herr talman! Utan att, som jag hoppas, bli beskylld för att tala om något ovidkommande vill jag säga några ord i ett par spörsmål, som ligger mig varmt om hjärtat, och som är i hög grad aktuella för hela vårt folk.

Den första frågan aktualiserades på nytt den 11 januari i år, då en rattfyllerist vid kollision välte en älvsjöbuss och fyra skadade fick föras till sjukhus. Personbilens förare, som körde på bussen, var spritpåverkad och likaså hans tre passagerare. Olyckan hade, om det velat sig illa, kunnat bli ännu större. Så blev däremot fallet vid den skräckfyllda tilldragelse, som söndagen den 9 november i höstas utspelades vid Västerbron i Stockholm. En nära nog till medvetslöshet berusad bilist körde upp mot en refug och dödade en tvåårig gosse, skadade svårt hans föräldrar och likaså en fem månader gammal flicka och en äldre dam.

Det är något genomgalet i vårt samhälle om en enda sådan olycka kan skrivas på spritens konto, en olycka som bringar en hel familj sorg och månadslång sjukhusvistelse, en olycka som givetvis kastar sitt mörker även över den som varit orsak till den, såvitt han inte är alldeles förfäad. Ändå värre är det, om sådana olyckor inträffar gång efter annan, vilket faktiskt sker här.

Man bör även ha klart för sig, att samma olycksrisk föreligger vid vart och ett av de tusentals fall rattfyllerier, som årligen förekommer i vårt land. Förra året dömdes icke mindre än cirka 1 400 rattfyllerister till fängelsestraff. I min egen stad, som jag sätter så högt, förekom enligt referat i stadens tidningar en kraftig stegring av antalet rattfyllerister under det gångna året i jämförelse med föregående år. Enligt stadens tidningar omhändertogs inte mindre än 50 rattfyllerister mot 29 året

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förut, vilket ju innebär en utomordentligt hög procentuell ökning, och många andra städer uppvisar en lika dyster statistik.

Ingen bilförare, som verkligen vill veta hur alkoholismen inverkar på reaktionsförmågan vid bilkörning, behöver sväva i okunnighet om dess risker. Med vetenskaplig pregnans är detta så klarlagt, att alla som vill begripa det också kan förstå det. Underligt är att rattfylleriet ökar trots att bilföraren vet, att förtäringen av även en ringa alkoholmängd inverkar störande på hans förmåga att köra bil, och trots att han vet att lagtillämpningen är sådan, att den felande i de flesta fall ådömes frihetsstraff.

Upplysningsverksamheten gör väl en hel del, och förhållandena skulle säkert vara än sämre om denna icke hade bedrivits. Man måste därför vara tacksam för att regeringen åtminstone medgivit någon höjning av anslagen åt nykterhetsvården, så att dess arbete icke genom penningvärdeförsämringen alldeles äventyras. Som bidrag till upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande upptar åttonde huvudtiteln ett anslag på 625 000 kronor, vilket är en höjning med 61 000 kronor. Nationalföreningen för trafikfrämjandet får den i följd äskade höjningen med 100 000 kronor. Jag vill notera detta med stor tacksamhet.

Det synes emellertid, som om enbart kunskap inte hjälper utan som om man även måste gå in för en lagstiftning, som är strängare och medger större differentiering av straffet allt efter brottsverkningarna än den nuvarande. Jag vill gärna till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rikta den vädjan — och jag vet att jag gör det på miljoner människors vägnar i vårt land — att den förebådade nya rattfyllerilagstiftningen snart måtte bli verklig. Många offer torde väl ännu få bringas i form av döda och invalider och sönderslagna hem innan vi får se

en bättre tingens ordning. Statsrådets löfte att vid nästa års riksdag bringa denna fråga till, som vi tror, en bättre lösning har många tagit fasta på.

En kommande lagstiftning, som bygger på den utredning nykterhetskommittén har presterat, är ägnad att inge förtroende. Här har man ett material som i intet annat land i världen. I andra länder, Norge undantaget, straffas väl icke rattfylleriet som sådant så hårt som hos oss, men om en berusad bilförare åstadkommer skada till liv och lem eller på andras egendom blir straffet så mycket hårdare, ofta många års fängelse.

Straffskärpning, då en rattfyllerist genom sin framfart dödar människor eller åstadkommer annan skada, bör införas även hos oss. Varje människa, som bär sig illa åt, är att beklaga, men den som här skall beklagas är icke främst bilmarodören utan hans offer. Han bör veta, att det är i och för sig ett brott att sätta sig vid ratten då man förtärt sprit.

En annan fråga, herr talman, som jag endast skall snudda vid är ungdomsvården. Debatten kring denna fråga har med rätta varit synnerligen livlig i vårt land, och jag tror att det vore olyckligt om den stannade av. Man skulle bara önska att det fanns större insikt och större vederhäftighet hos dem som diskuterar och att man vore villig att verkligen se problemen i vitögat. Ungdomsbrottsligheten har blivit ett stort problem, och ungdomsfylleriet går inte heller att nonchalera. I samband med dessa båda har vi fått se en moralens dekadans, som även frihetens förespråkare synes vara ganska bekymrade för.

Den år 1939 tillsatta ungdomsvårdskommittén utförde ett synnerligen värdefullt kartläggningsarbete angående ungdomens situation och problem i det moderna samhället. Skada bara, att så litet av allt det myckna goda har blivit samhälleligt matnyttigt. Den psykiska barna- och ungdomsvården är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

såvitt jag vet det enda, som blivit föremål för statsmakternas åtgärder. Även här har dock de praktiska resultaten låtit vänta på sig av olika skäl, kanske främst på grund av brist på utbildad personal.

Ungdomsvårdskommitténs förslag om stöd åt ungdomsorganisationer i fråga om fritidsverksamhet hade väl sina brister i utformningen, men som uppslag till något bättre hade förslagen varit värda ett bättre öde än att försvinna i kansliernas djup. Min tro är, att ville samhället verkligen taga itu med dessa problem på fullaste allvar skulle en hel del kunna göras. Många frivilliga krafter står beredda till intensifierade insatser till ungdomens bästa, om man bara fick ökade resurser till sitt förfo-gande. Såväl inom nykterhetsorganisationerna som inom de religiösa samfun-den är man kanske mer än förr på det klara med att föreningsverksamheten inte bara får vara en sammanslutning till inbördes beundran utan även måste gå ut på ett arbete i samhällets tjänst. Förra året begärde riksdagen, sedan ett flertal motioner hade väckts i ämnet, en översyn över ungdomsvårdskommitténs förslag, framläggande av en redogörelse härför samt presentation av de förslag som kunde tänkas bli följden av denna översyn. Jag efterlyser i all ödmjukhet men med stort allvar vad som skall kunna göras på detta område. Jag ville gärna veta vad man möjligen tänker i saken i kanslihuset. Är man överhopad av arbete, varför tillsätter man då inte en kommission eller kommitté sammansatt av kunnigt folk från olika partier, som på grundval av ungdomsvårds-kommitténs stora utredningsmaterial och gärna med stöd av andra kompletterande utredningar kunde arbeta med frågan? Här kunde man taga upp spörsmål om stöd till ungdomens fritidsverk-samhet både inom och utom förenings-livets ram, lokalfrågor och den sociala ungdomsvården i allmänhet. En sådan kommission borde inte kosta särskilt

mycket och skulle säkert hälsas välkommen av många, om den blott bure livets friska färg.

Vad ungdomsbrottsligheten beträffar skall jag bara upprepa vad jag sagt förut i denna kammare. Innan man dömer i dessa frågor, skall man ge den moderna ungdomsvården erforderliga resurser, personal, konsulenter, assistenter, verkstäder och lokaler med möjlighet till differentiering av elevklientelet just efter de linjer, som riksdagen en gång så hänfört uttalade sig för. Sedan man arbetat efter dessa en gång utstakade linjer i ett tiotal år, kan man verkligen sakligt bedöma hela detta problemfält.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja säga några ord i abortfrågan. Det är tillbörligt att från början erkänna, att man här är inne på ett utomordentligt svårbemästrat område. Att den svenska abortlagen — även med det tillägg som gjordes 1946 — är ett ärligt försök att komma till rätta med ett svårt samhälls-problem, är höjt över allt tvivel. Man ville komma till rätta med de kriminella aborterna, som på 1930-talet uppgavs vara mellan 10 000 och 20 000. Många frågor: Har man lyckats? Ett bestämt nej synes mig vara det enda riktiga svaret.

Den legala abortfrekvensen i Sverige kan strängt taget endast beräknas från år 1939, då lagen trädde i kraft. An-mälningssplikt infördes likväl redan 1935 för läkare, som företagit abort på medicinsk indikation. Antalet legala aborter enligt till medicinalstyrelsen in-komna rapporter visar följande siffror: 1938 var antalet 433, 1940 506, 1945 1 623 och 1951 noteras den högsta siffran, 6 328. För 1952 finns ännu ingen exakt statistik tillgänglig. Det material, som nu finns hos medicinalstyrelsen angående legalt utförda aborter, uppgår till över 35 000 omfattande perioden 1 juli 1935—31 december 1951. Det består av samtliga i Sverige under denna tid utförda legala aborter och utgör det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

största samlade materialet i världen, tillgängligt för vetenskaplig forskning.

Det kan i detta sammanhang som en parentes ha sitt intresse att påpeka, att antalet levande födda barn i vårt land under år 1946 var 132 597. Denna siffra hade 1952 rutschat ned till 109 500, sålunda en minskning med 23 097. Den svenska abortlagen är efter tillägget mom. 2 i 1 § om den socialmedicinska indikationen den mest vittfamnande i världen enligt de sakkunniga. Jag känner ingen i ansvarig ställning, som utan vidare prisar denna förstarangsställning. Läkarna säger däremot: Vi måste arbeta på att hejda stegringen av den legala abortfrekvenskurvan.

1951 minskades vårt lands födelseöverskott med något över 4 000 barn, och samma år gjordes över 6 000 legala aborter. Förra året uppvisade en nedgång i antalet abortansökningar, men man bör inte glömma bort nativitetsminskningen. Färre graviditeter för ju automatiskt med sig färre abortansökningar. Inom läkarkretsar talar man öppet om en påfallande abortmentalitet. Vissa beteendemönster utbildas och i en given situation betraktas abort som det normala. 1941 års befolkningsutredning var inne på dessa risker, och farhågorna har icke visat sig ogrundade.

Från läkarhåll har ingen invändning gjorts mot abort som dikteras av att en kvinna utsatts för våldtäkt eller av att ett fortsatt havandeskap skulle medföra allvarliga risker för kvinnans liv eller då vissa ärftliga sjukdomar är för handen. Många läkare med stark social ansvarskänsla ryggar dock tillbaka för de konsekvenser, som tillkomsten av mom. 2 i 1 § abortlagen fört med sig. Den har, säger man, kommit abortlagen att för allmänheten framstå som en av myndigheterna sanktionerad väg att bli av med ett för tillfället icke önskvärt havandeskap. Man bör även här ha i minnet, att vissa delar av abortlagen tillkommit utan stöd av någon medicinsk myndighet.

Det finns — jag är angelägen att betona det — djup och varaktig nöd för många kvinnor i havandeskap både inom och utom äktenskapet. Det är dock icke en värdig lösning av därmed sammanhängande problem att, som nu i så hög grad sker, vifta med abortlagen.

Jag är även angelägen om att skingra en del av den dimbildning, som råder här i landet när det är fråga om medicinalstyrelsens handläggning av abortärendena. Man hör ibland att dessa frågor blott är rent rutinmässiga saker för medicinalstyrelsen. Denna uppfattning av handläggningen är inte riktig, och den är skadlig för rättsmedvetandet.

År 1949 inkom till medicinalstyrelsen 5 736 ansökningar om abort, av vilka 636 avslogs. 1950 inkom 6 361 ansökningar och 1 123 avslogs. 1951 inkom 6 884 ansökningar, varav 1 133 avslogs. Det är alltså inte på det sättet, att man endast har att sända vederbörliga intyg till medicinalstyrelsen för att saken skall vara klar. Att lagen sedan ger rum för ett långt gående aborttillståndsgivande erkänner alla.

Det är omöjligt att med tillförlitligt statistiskt material visa huruvida de kriminella aborterna minskat eller ökat de senare åren, men tecken tyder på att de ökat, och detta trots att de legala aborterna nära nog tredubblats sedan 1946. Tillägget i lagen 1946 har inte haft den effekt, som man hade hoppats. Doktor Gösta Sundelin i Eskilstuna gav i november förra året en högaktuell redogörelse för situationen där. Hans konklusion blir — jag citerar nu ordagrant efter tidningen Folket: »Samtidigt som de legala aborterna ökat har också de kriminella aborternas kurva gått i höjden, och de liberala bestämmelserna har alltså icke uppnått syftet att minska de kriminella.» Han slutar med att säga att den socialmedicinska indikationen är alltför tänjbar. Han citerar vidare professor Ask-Upmark:

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

»Näst efter hjärt- och kärlsjukdomarna är aborterna vår största folksjukdom.»

I radiodebatten den 9 december föregående gav doktor Simon i Norrköping uttryck åt liknande åsikter och framhöll, att noggrannare undersökningar i Stockholm, Norrköping, Malmö och Lund har visat, att de kriminella aborterna efter lagens tillkomst icke har minskat. Med andra ord, de har blivit ett rent tillskott till de legala. De legala aborterna rekryteras av ett helt annat klientel än de kriminella. De kriminella aborterna gäller i huvudsak ogifta och de legala aborterna gäller inte mindre än 70 procent gifta.

Herr talman! Jag är inte beredd att här söka redovisa de vägar, som samhället bör beträda för att komma till rätta med den utomordentligt stora fråga, som jag här något snuddat vid. Existensen av abortproblemet är illa nog, men samhällets sätt att lösa detta problem är ännu sämre, synes det mig. Jag hoppas att abortkommitténs betänkande kan ge uppslag till en bättre tingens ordning. För mig framstår det som någonting fruktansvärt, att en kvinna på grund av trångboddhet eller ekonomisk misär skall ledas till att umgås med tanken på fosterdöd. Åtminstone på denna punkt borde det vara möjligt att komplettera lagen, även om det skulle kosta en del pengar. Till sist torde dock ansvars känslan och människovärderingen hos var och en bli det avgörande. Det är dock väl sent för den enskilde att lita till dessa ting, då abortproblemet med lavinens kraft tränger på.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat bringa dessa tankar till protokollet.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Nykterhetskommitténs betänkande har avlämnats och herr Dicksons mångåriga bekymmer för pilsner av klass III kanske blir löst. Därmed torde ytterligare ett problem av tredje klassen bringas

ur världen. Spritfloran är mångfaldig och kvacksalveriet på detta område har en omfattning, som ställer homeopaternas sockerpiller i skamvrån. Mäktiga herrar och damer håller benhårt fast vid spritbrukets månghundraåriga ritualer, och om något kan bli oföränderligt så torde det vara spritbruket.

De 20 punkterna i nykterhetskommitténs utredning bjuder på många frågetecken. Även om jag själv är absolutist måste jag fråga om man verkligen även för framtiden skall behålla detta krångel med mattvång, registrering, legitimation, centilitermått på brännvin m. m. Vi bör inte behålla detta kvacksalveri, som hittills endast fört till att spritbruket vidgats på ett skrämmande sätt och som ger sken av att samhället legaliserar detsamma.

I avvaktan på alla de remissvar, som skall avlämnas till nykterhetskommitténs betänkande, och en proposition i frågan skulle jag vilja framhålla, att om vi i dagens läge och för framtiden skall få till stånd en ändring i denna fråga, behöver vi få till stånd en allmän moralisk uppskakning eller upprustning i den mänskliga inställningen till spritdrycker. Kan vi inte detta, nyttar det föga att fortsätta med puder och smink för att skyla över spritens månghundraåriga skadegörelse för familj och samhälle.

Man talar mycket högtidligt och med stora ord om frihet, kultur, människovärde, lag och rätt m. m., men hur vi gör i den privata livsföringen anser man det inte vara så noga med. Hur är det i riksdagen, i ämbetsverk, institutioner och vårt Organisationssverige? Vi talar där om ansvar, andlig och fysisk spänst och andra vackra ord. Vi skall skydda ungdomen mot faror, vi ger dem många vackra ord och det låter otvivelaktigt mycket vackert. Men hur reagerar vi när det gäller en enkel men realistisk protest mot spritbruket? Jo, då får man skåda en flathet som är skrämmande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

När Sveriges konung besökte olika platser på sin s. k. Eriksgata, hörde det till god ton att man i residensstäder bjöd samman till festligheter och därmed följande måltider. Konungen är som alla borde veta nykterist. Vid festligheterna var han hedersgäst och den förnämste deltagaren. Man trodde att spriten skulle vara bannlyst vid ett sådant tillfälle, då etikettsspecialister skötte organisationen, men detta var ej fallet. Den undersåttliga vördnaden var förkroppsligad i spritglaset. Festföremålets och andras uppfattning om spritens lämplighet måste vika för att svenska folket ur sina hjärtans djup skulle kunna hålla fast vid sin gamla kult. Det nyktra exemplet betydelse för ungdomen och för andra människor ansåg man borde skjutas åt sidan.

Man kan också fråga sig: Hur är det vid jubileumsfester, en offentlig, enskild eller officiell festlighet? Vi kan få skåda högtidsdräkternas färgprakt och ögonfägnad och överst en förnämlig ansiktsattityd med ett uttryck av nobelt tänkande och uppförande. Människan behöver ju som vi alla vet skådespel. Man kan få höra tal vid en sådan festlighets början om kultur, människovärde, ansvar och allt mellan himmel och jord. Det sker ju i regel som tur är i början. Men hur ser det oftast ut sedan festen vid ett dukat bord har pågått en stund och man har prövat spriten i dess olika variationer? Att den snusförnäma attityden försvinner som vattenfärg i regn är ingenting att begråta, men tillståndet i övrigt påminner alltför ofta om vissa damer i en Frödingsdikt. I äldre tider var det i regel männen som söp och bar sig mer eller mindre svinaktigt åt, detta sagt som ett folkligt uttryck och ej som en förnärmelse mot svinen. I dag anses det nästan självklart att även kvinnorna skall bära sig mer eller mindre illa åt — de måste ju vara lika männen. Hur barnen skall ha det i ett hem där både far och mor super, det bryr sig dessa föräldrar eller samhället mindre om.

12 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 2.*

Man har ju våra anstalter för miljöskadade barn, och de skall väl ha sitt klientel säkrat.

Vi talar också hårda ord om spritpåverkade motordrullar, officerare, ungdomar m. m., och vi ryste väl in i hjärtat när vi såg de eländets kaninburar, som försupna människor kastas in i på Svartsjö. Det är alldeles självklart att vi reagerar när någon i berusat tillstånd dödar en medmänniska eller begår ett grövre brott. Men det är väl också så, att vi reagerar speciellt kraftigt när det gäller barn och ungdom. Ofta är väl de som reagerar sådana människor, som icke drar sig för att i familjekretsen eller på annat sätt i sina barns åsyn bruka sprit och bära sig åt på ett mer eller mindre underligt sätt. Det talades här nyss av herr Gustafsson i Borås om ungdomsvården och att vi behövde konsulenter och en stor organisation. Jag undrar om det inte vore lämpligare att man såg till hur föräldrar sköter sig i hemmet.

Vi har också på arbetsplatserna i stort sett fått bort spriten bland arbetarna, och man kan säga att vår produktions- och prestationsförmåga har gagnats av denna utveckling. Men då kan man fråga sig hur det ser ut bland företagens styrelser och ledning. När man ser på det, förefaller det som om representation i många fall visar upp konton, där spriten intar en skrämande plats. Är det så att arbetarnas prestationsförmåga påverkas av spriten, är det väl så att företagsledningarna också påverkas.

Jag vågar säga att om det vore på det sättet, att bara arbetarna skulle sköta sig, så kunde det ju vara gott och väl. Men det hör ju även till de mörkare sidorna att dessa dyra spritvanor i regel får betalas av arbetarna och skattebetalarna i övrigt.

Man kan också fråga sig hur det är med förtroendemän, tjänstemän, ämbetsmän m. fl. i stat, kommun och Organisationssverige, när det gäller sprit-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

brukets handhavande med måtta, ansvar och urskillning både i tjänsten och utanför densamma. Hur är det med våra officerare eller åtminstone en del av dem? Hur uppträder de i tjänsten? Vi kan i riksdagens tryck läsa om att de i berusat skick uppträder som drullar gentemot sina underordnade, och det skulle vara intressant att veta hur många miljoner som dessa människor förstört i materiellt avseende.

Det är en ödets ironi att de som har titel och större inkomst ofta tilldelas större antal litrar än exempelvis kroppsarbetaren. Det talas visst om spritkultur i det sammanhanget. Var skiljemuren skall gå mellan den som på grund av ekonomin halsar en pilsner eller tar en sup på en toalett och den som super sig full på en guldkrog är svårt att säga. Det är en ekonomisk fråga, men den som super sig full på en guldkrog kan få sitta i fred och meditera om att han är kulturell, under det att den som odlar supkulten på en toalett kan antastas av polis, och även av den som kommer lallande från en guldkrog kallas buse eller någonting annat.

Vår litteratur, film, radio och tidsningspress söker på alla sätt förhårliga spritkulten och spritbruket. Man visar fest, glam och glans, och bilderna är förnämt anpassade till det som glimmar för ögat och inte minst stimulerar och lockar ungdomen. Även om föräldrarna använder sprit, kan de förskräckas av de verkningar spriten kan få på ungdomen.

Nu har nykterhetskommittén sagt att ungdomen skall skyddas för frestelse, och det har även sagts här i dag. Det låter mycket vackert. När herrarna och damerna fått vara på en fest en längre stund och förtära flytande potatis och vindruvor, vore det önskvärt att deras tal publicerades liksom bilder av dem i deras nya skick sedan de lagt av sin kultur.

Guldkrogar och guldkrogstänkandet

har under senare år vunnit mark även i kretsar där det för något årtionde sedan var uteslutet, och det underliga är att detta i stort sett sker utan protester och att man accepterar denna snedvridning i stället för att värja sig mot den.

Jag tror att vi inte kommer till rätta med spritdrycker genom förbud, lagar och författningar, vackra tal och uttalanden om kultur. Jag tror inte heller att konsulenter och pengar kan hjälpa till, ty vi har ju alltid en motivering där kultur ingår, och det liksom rättfärdigar det hela. Vad vi behöver är en kraftanspanning i det dagliga livet. Svensk allmoge behöver och har rätt att kräva, att deras förtroendemän, ämbetsmän och tjänstemän i stat, kommun och Organisationssverige visar god vilja att själva leva och handla så, att den kultur och den livsform, som är grunden i ett demokratiskt samhälle, kan växa och så, att den humanism vi med möda och dryga kostnader odlar i våra läroanstalter inte blir bara en platonisk deklaration, där läran och inte levernet blir huvudsak.

Spritbruket och spritkulten har fått en omfattning i vårt samhällsliv som gör att den står i direkt motsatsställning till vår teknik och vår strävan att bygga ut vår sociala, ekonomiska och kulturella standard, och jag anser att snabba åtgärder måste vidtas mot spritbruket. Vi har inte möjlighet att vänta på att denna kommittés resultat skall avsätta sig i verkligheten. Jag vill därför vädja från denna talarstol till alla dem som står i sådan ställning i stat, kommun och annorstädes att genom det personliga föredömet vid alla tillfällen söka åstadkomma att människorna inser, att spritbruket är ett ont och att det inte är nödvändigt att spriten skall finnas med i ett kultursamhälles olika former för att trevnaden och trivseln skall komma till uttryck.

Men, herr talman, det är inte bara spriten som är kostsam för vårt land.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Våra försvarskostnader håller på att bli av astronomisk omfattning. Även om det förefaller som om partiledarna blivit en institution, som skall ge uttryck åt vad svenska folket tänker och känner, är jag, trots att de givit sin anslutning till kostnadsökningarna, nog hädisk att hävda även den menige mannens i ledet rätt att ha en åsikt och en uppfattning.

Man har en känsla av att försvaret liksom växt oss över huvudet. Det liknar en snöboll, som kommit i rullning under ett blidväder. Det förefaller som om varken försvars- eller finansdepartementen eller riksdagen skulle kunna ha förmåga att överblicka och behärska vår försvarsorganisation. Det märkliga är att t. o. m. finansdepartementet, när det gäller försvaret, kopplar om termometern från sträng köld till blidväder och solnanvind.

I höstas gav jag uttryck åt min uppfattning att vi inte har råd att fortsätta med denna ständiga ökning av våra försvarskostnader, såvida vi inte är beredda att offra vår sociala, kulturella och ekonomiska standard. Även ur försvarssynpunkt måste man fråga sig om detta är förnuftigt och försvarligt.

För arbetarna livsviktiga reformer väntar på sin lösning, bl. a. frågan om arbetarpensionering. Tjänstemän och andra i stat och kommun får sina pensionsförmåner förbättrade vid varje löneförbättring. Underlaget för dessa förbättringar är det produktionsliv som de inom industrien icke pensionsberättigade ändå till huvudsaklig del skall klara. Det är inte rimligt att skjuta bland annat denna viktiga reform på framtiden, och det måste vara samhället som här både ekonomiskt och på annat sätt skall ta ansvaret.

Vår produktion kan inte bära vilka ekonomiska kostnader som helst, och de större inkomsttagarnas företrädare har redan signalerat, att deras vilja att ta på sig ökade försvarsbördor icke

står i rimlig proportion till viljan att öka försvarskostnaderna. Våra framtida sociala reformer får icke kopplas samman med alternativet indirekta skatter för att göra denna skatteostbit med kejsargrönan mera aptitlig. Jag anser det både nödvändigt och möjligt att sänka försvarsbudgetens utgiftssumma med 10 procent. På vilka punkter besparingar skall göras får försvarets egna män, försvars- och finansdepartementen komma överens om. Försvaret självt måste genom viss knapphet i anslagen tvingas till sparsamhet och skötsel av de oerhörda värden de har hand om. Sverige har kommit in i en försvarets högkonjunktur vid en tidpunkt, då de ekonomiska framtidsutsikterna kanske hårdnat och då andra länder överväger om försvarsbördorna ändock inte är för tunga och visaren vändes från en uppåtgående till en stillastående eller nedåtgående tendens.

Jag är medveten om att vi av olika omständigheter tvingas till att ha ett kostnadskrävande försvar, men dessa försvarskostnader får inte drivas till en höjd, där försvarsbördan omöjliggör för vårt lands befolkning i de djupa leden att säkra den sociala, kulturella och ekonomiska standard, som ändock är och blir den fasta grunden för viljan att värna landet. Här måste både statsmakterna och försvaret se till, att de icke i sin utbyggnadsiver raserar det viktigaste vi har i vårt demokratiska land, nämligen känslan av samhörighet mellan land och folk. Gör vi detta vrider vi klockan tillbaka och icke framåt.

Innan vi binder oss för dessa oerhörda försvarskostnader, bör de olika partierna vara överens om att de är villiga att ta de ekonomiska konsekvenser som därav kan följa. I varje fall anser jag, att regeringspartierna icke kan själva åta sig ansvaret att vara med om dessa beslut och samtidigt även få uppleva att, sedan beslutet en gång är fattat, de andra två demokratiska par-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tierna far land och rike kring och talar om att de icke är villiga att påtaga sig de skattekonsekvenser som måste följa av detta beslut. Det är på den punkten, ärade damer och herrar, vi måste vara överens. Jag tror att vi om vi där skall kunna komma överens, måste, innan försvarsbeslutet fattas, vara ense om de ekonomiska vägarna och möjligheterna att finansiera icke blott försvaret utan även sociala reformer.

Fru EWERLÖF (h): Herr talman! När remissdebatten nu börjar nalkas slutet, kan man konstatera, att den som vanligt till övervägande del har sysslat med ekonomiska spørsmål. Det är förklarligt, även om det är beklagligt, att andra frågor, kulturella och sociala, till synes skjuts i bakgrunden. Men det är naturligt, därför att pengar skall det till för allting, och av den anledningen måste man ha en översikt över vad man har råd till, och framför allt, allas ansträngningar måste gemensamt inriktas på att åstadkomma samhällsekonomisk balans.

Det finns en sak, herr talman, som jag i våra remissdebatter kommer tillbaka till med nästan samma envetenhet som Cato i den romerska senaten upprepade sitt »För övrigt anser jag att Kartago bör förstöras», och det är civilförsvaret. Jag är ledsen att inrikesministern inte är inne, när jag drar fram den här saken. Jag förstår, att när statsverkspropositionen gjordes upp, så var detta ett utomordentligt svårbehandlat kapitel. Sakrevisionen kom med en så skarp kritik av civilförsvarsstyrelsens förslag, att det hade velat mycken kraft till för att hävda civilförsvarets anspråk i försvarsbudgeten. Jag skall inte gå in på komplexet i dess helhet. Men det är en fråga som jag skulle vilja ha ställd till inrikesministern och som jag ställer, fastän han inte är här, och det är, hur han kan motivera att de 65 miljoner kronor som civilförsvarsstyrelsen begärt till skyddsrum-

byggande har prutats ned till 13 miljoner.

Nu vet vi alla, att det är svårt att lägga ner 65 miljoner på ett håll, men vi vet också, att om vi skall kunna uppehålla vårt försvar på det sätt som är nödvändigt i detta det totala krigets dagar, så får inte civilförsvaret skjutas undan som en oväsentlig del i det hela. Även om utrymningstjänsten fungerade perfekt, vilket jag inte tror att den skulle göra. Inrikesministern och jag näbbades under en interpellationsdebatt förra året om denna sak — det behövs, som vi vet 275 000 internatplatser, när utrymningstjänsten träder i funktion — även om den emellertid skulle fungera, så kommer det i alla händelser i tätorterna, i de större och största städerna, att vara ett starkt behov av skyddsrum. När nu inrikesministern i statsverkspropositionen endast tar upp 13 miljoner för detta ändamål, betyder det att de projekt som har påbörjats kan fullföljas, men för övrigt stoppas det hela upp. Detta återigen, herr talman, betyder inte bara att den civilbefolkning, som måste stanna i städerna, inte har någonstans att ta skydd om det förfärliga händer att kriget kommer över oss, utan det betyder också att de värnlösa kategorierna i samhället, barn, åldringar och sjuka, lämnas åt sitt öde. Som kvinna har jag varje gång dessa frågor varit på tal känt det som en skyldighet att slå vakt omkring detta. Och jag har gjort det även ur den synpunkten, att om kriget kommer över oss, faller hemmafronten till övervägande del på kvinnornas lott.

Jag skulle därför gärna velat ha inrikesministerns motivering för att han strukit ned detta i statsverkspropositionen.

Nu är det lätt att säga: varifrån vill hon ta dessa 50 miljoner? Då säger jag i känslan av att det är bättre att förekomma än att förekommas, att det kan jag självfallet inte stå här och ge någon

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

anvisning på. Jag kan bara säga, att det måste ske en avvägning mellan de olika grenarna på ett sådant sätt att inte civilförsvaret alltid blir den gren som blir lidande på det hela.

Det är en annan sak som jag också skall ta upp. Jag ber om ursäkt för att det egentligen är en detaljfråga — hur skulle det gå om alla plockade fram detaljfrågor och fördjupade sig i dem? Men denna hänger samman med en princip, och det är därför jag tar upp den. Det gäller den husliga utbildningen i vårt land.

Jag angriper frågan ifrån det utgångsläget, att vi har två utbildningsanstalter i hela vårt land för att utbilda lanthushållslärarinnor. De bägge anstalterna är Rimforsa och Brogård. Rimforsa tillhör Fredrika Bremerförbundet och Brogård sorterar under Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Det ligger säkert ingen överdrift i att säga, att eftersom vi endast har två undervisningsanstalter för lanthushållslärarinnor, har dessa två en avgörande betydelse för undervisningen i hela vårt land. Fredrika Bremer-Förbundet har drivit Rimforsa sedan den 1 november 1907, men sedan 1945 går detta seminarium med förlust. Jag skall inte uppehålla mig vid detaljer i det hela, jag skall bara säga, att självfallet hör detta samman med faktorer över vilka vi inte råder. Det är först och främst de av tidsläget betingade, det är vidare tidens tand, som gjort att reparationer har blivit nödvändiga, det är om- och tillbyggnader, det är den dyrbara maskinella utrustningen, som man inte kan undvara vid drivandet av modern undervisning och som även våra hem är beroende av, och det är inte minst statsmakternas beslut i vad angår lärarinnelönerna. Självfallet har vi statsbidrag. Staten betalar 90 procent av lönerna, huvudmannen står för de återstående 10 procenten plus en viss del av lärarinnornas pensionsavgifter. Statsbidraget utgår efter samma principer

som gäller för lanthushållsskolorna. Är nu detta rimligt? En skillnad borde dock föreligga mellan dessa skolor och den undervisningsanstalt, som skall utbilda skolornas lärarpersonal. Dessa har i allmänhet landstinget till huvudman, som fyller ut vad som behövs; det är en helt annan sak när det gäller en enskild organisation. Vi har ansett det rimligt att få större statsbidrag och vi har begärt detta i en skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet.

Nu har statsrådet inte i statsverkspropositionen kunnat biträda vår hemställan. Det hela ser emellertid ändå ganska ståtligt ut därför att där kan man utläsa, att vi har ett ökat anslag för i år på 20 300 kronor. Men detta betyder bara att 17 400 kronor av de pengarna är automatiska ökningar av lönerna. Det är bara 2 900 kronor, som vi fått i ökat anslag och som innebär ett höjt grund- och tilläggsbidrag. Vi står alltså nu inför hotet av att tvingas lägga ned en verksamhet, som vi bedrivit i bortåt 50 år och som vi kunnat sköta på ett tillfredsställande sätt, men som vi inte vill fortsätta att driva om vi skall behöva knappa in på utbildningen i stället för att följa med den utveckling som ligger i tidens egen rytm. Vi begär därför ett högre statsbidrag både till löner och till själva driftkostnaderna. Men detta har statsrådet som sagt inte kunnat bifalla. Såsom ett av skälen därför anför han, att han ämnar tillsätta en utredning i samråd med ecklesiastikministern, där lanthushållslärarinnornas utbildning skall tagas under omprövning. Då frågar jag först och främst: Skall denna grupp brytas ut ur hela det naturliga sammanhang, som utbildningen för alla hushållspedagoger utgör? Och för det andra: Det finns ju redan en utredning av Ingrid Osvald-Jacobsson. Skulle man inte kunna bygga vidare på denna; skall den strypas utan att ens ha fått en nypa luft? Vi vet nog alla i denna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kammare liksom alla som sysslar med detta arbete, att utredningar är bra att ha inte bara när det gäller att reda ut saker och ting, utan också för att använda som tillhygge när det gäller att slå ihjäl olika förslag — då är de alldeles utmärkt bra. Och i detta sammanhang kommer jag in på principen, jag talade om — jag återkommer i frågan om Rimforsa med en motion — och det är statsmakternas inställning till den husliga utbildningen i vårt land. Den är njugg. Staten har över huvud taget inte byggt en enda utbildningsanstalt för den husliga undervisningen. Statens skolköksseminarium logerar i så att säga avlagda lokaler, och det är likadant i andra sammanhang. Jag undrar hur många män i vårt land, som hade tillräckligt intresse för att ge sig tid att lyssna på en radiostund för någon vecka sedan av chefen för Hemmens forskningsinstitut, Carin Boalt. Där fick man siffror till livs, som borde göra det klart för litet var vad det betyder inte bara för det enskilda hushållet utan även för folkhushållet att statsmakterna verkligen har förståelse för kvinnornas arbete. I nämnda föredrag redovisades t. ex., att vi lägger in golv för ungefär 80 miljoner kronor per år. Det går vidare åt två miljoner arbetstimmar per dag i alla hushåll sammanlagt för att sköta golven, och vi lägger ned 30 miljoner kronor per år bara på rengöringsmedel. Med goda metoder skulle vi där kunna spara tio procent d. v. s. tre miljoner kronor om året — och vad skulle inte kunna vinnas i fråga om trivsel och större lättnad i kvinnornas arbete!

I vartenda affärsföretag, det må vara privat eller statligt, är man i allra högsta grad angelägen om att rationalisera, att skaffa fram de rätta verktygen, att skapa trivsel på arbetsplatsen. Även för kvinnorna i hemmen, den mänskliga faktorn i hemarbetet, borde man verkligen kunna skapa större lätt-

nader och större trivsel än vad som nu sker. I längden räcker det inte att männen vid högtidliga tillfällen håller vackra tal om kvinnornas heminsatser. De måste intressera sig mera för denna sak och i handling visa sitt intresse på ett helt annat sätt än vad nu är fallet.

Sedan är det en tredje sak, som jag från början inte hade tänkt att ta upp här, men som jag ändå vill säga några ord om med anledning av vad som framhållits tidigare, nämligen abortfrågan. Herr Hagård sade, om jag inte missuppfattade honom, att den kommitté som nu sysslar med abortproblemen, borde få vidgade direktiv för sitt arbete. Den borde, sade herr Hagård, om jag uppfattade honom rätt, få ta under omprövning hela den utvidgning av lagen — alltså den utvidgning av den social-medicinska indikationen, som skedde 1946.

Herr Gustafsson i Borås var också inne på denna fråga och redogjorde för den så uttömmande, att jag skulle kunna nöja mig med att instämma i vad han sade. Jag tror att en sådan omprövning är nödvändig, även med hänsyn till vår befolkningsutveckling. År 1940 hade vi 600 000 pensionärer i landet, 1980 kommer vi att ha över en miljon. Nativitetssiffrorna sjunker för varje år. Allt detta gör det nödvändigt, att vi tar upp detta problem till allvarligt övervägande, och jag tror att abortlagen måste bli föremål för översyn. Jag är övertygad om att den sittande abortkommittén med det varmaste intresse och den största sakkunskap överväger alla tänkbara samhälleliga utvägar, men jag tror också, att vi var för sig måste gå grundligt tillrätta med oss själva i denna sak. Framför allt gäller det här vår inställning till de ogifta mödrarna. De mödrar, som tar hand om sina barn, måste av oss alla få känna, att de är värda vår aktning och att deras barn är precis lika värdefulla för samhället

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som de inom äktenskapet födda. Det är icke något hälsotecken hos ett folk att så många kvinnor som det här gäller icke bär fram sina barn. I ett land med sådan ekonomi och trygghet som Sverige har är det ofattligt, att abortfrågan har blivit ett så stort problem som fallet är. Där måste samhället och de enskilda människorna hjälpas åt. Detta är en livsfråga för vårt land. Det är en fråga, som står oss kvinnor så oändligt nära, att vi icke kan stanna utanför. Vi måste engagera oss personligen i den!

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman Nils Jönsson på grund av influensa med feber och heshet under tiden fr. o. m. 21/1 1953 i minst 8 dagar är oförmögen till arbete intygas.

Stockholm den 21 januari 1953.

Åke Frennby,
leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Jönsson i Rossbol ledighet från riksdagsgöromålen från och med denna dag tills vidare.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.41 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 21 januari.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr talmannen anmälde, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1953/54, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr LARSSON i Luttra (bf), som yttrade: Herr talman! Det påstås att be-

undran för allt utländskt skulle vara ett av våra nationallyten. Jag kom att tänka på det då herr Hjalmarson i går kväll tydligen ville byta sig till den danske finansministern, kanske främst därför att den danska regeringen gått en något annan väg än den svenska i räntefrågan. Det råder nog ingen tvekan om att den danske finansministern är en duktig karl, men jag undrar ändå om herr Hjalmarson utan vidare är villig att acceptera de åtgärder, som danska regeringen vidtagit.

Jag hade nöjet att resa några dagar i Danmark i somras. Då var den danska regeringen i färd med att genomföra åtgärder, som medförde att de redan då höga bilpriserna gick ytterligare i höjden. En folketingsman, tillhörande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

venstre och alltså tillhörande regeringskoalitionen, berättade för mig att bilpriserna i Danmark då var så höga, att det var praktiskt taget uteslutet för en privatman, som inte hade mycket höga inkomster, att skaffa sig bil, i varje fall en ny bil. Han gav också uttryck åt en viss avund emot oss här i Sverige, som enligt hans mening befann oss i en annan och bättre ekonomisk situation. Det är ju alltid vanskligt att göra jämförelser de olika länderna emellan, och lika vanskligt är det säkerligen att bedöma de ekonomiska förhållandena i ett land enbart efter storleken av dess valuta-reserv.

I den remissdebatt, som vi nu befinner oss i slutet på, har budgeten självfallet intagit en framskjuten plats. Den budget vi nu har presenterats innehåller den nyheten, jämfört med de närmast föregående, att den inte längre är överbalanserad. Detta förhållande ger naturligtvis anledning till en allvarlig eftertanke. Vi befinner oss ännu i en relativt god konjunktur. Hur kommer det att gå om konjunkturen ytterligare skulle mattas? Här är det inte bara fråga om staten. Det kanske inte ens i första hand är fråga om staten, ty för kommunerna är utvecklingen om möjligt ännu mera oroande. Debiteringarna går i höjden. Det har sagts tidigare här i dag under debatten att kommunalskatteökningarna under det senaste året uppgår till en miljard. Samtidigt minskas av olika anledningar statsbidragen till kommunerna.

Kommunsammanslagningen var en sak på gott och ont, måste vi väl säga. Vi har fått ett bättre underlag för den kommunala verksamheten, men vi har också fått väsentliga skattehöjningar och en dyrare administrationsapparat. Utsikterna för framtiden pekar närmast dithän att vi måste vänta — på grund av de delvis rätt stora eftersatta behov som finns i kommunerna — ganska stora svårigheter med kommunernas ekonomi i fortsättningen.

Inrikesministern kom i sitt anförande i går in på den kommunala självstyrelsen och dess betydelse. Jag är alldeles överens med honom om att kommunerna bör få vara så självständiga som det är möjligt. Frågan är nu om inte i det stycket tiden bör vara inne att dra konsekvenserna av kommunsammanslagningen. Den motiverades ju på sin tid bland annat med att den syftade till att stärka den kommunala självstyrelsen.

Hur skall detta ske? Ja, frågan är väl om vi inte kan tänka oss en minskning av inspektionen och kontrollen över den kommunala verksamheten, en fråga som ytterligare aktualiseras av en annan omständighet. En utredning arbetar nu som sysslar med statsbidragen till kommunerna. Den har avlämnat ett betänkande beträffande driftbidragen till kommunerna; det kommer senare ännu ett beträffande investeringsbidragen. I betänkandet om driftbidragen har man föreslagit att i stället för hela den väldiga snårskogen av olika statsbidrag, med olika bestämmelser för olika verksamhetsgrenar, skulle kommunerna få ett enda bidrag ifrån statens sida, som kommunerna sedan skulle få en viss frihet att hushålla med. Jag tror att detta är en riktig väg, liksom även att detta bör ge möjligheter till förenklingar och nedskärningar i den statliga administrationen, därför att det måste bli betydligt enklare att kontrollera ett mindre antal statsbidragsansökningar. Det måste också finnas mindre anledning att detaljkontrollera kommunerna i fråga om användningen av dessa statsbidrag. Här bör alltså regeringen lämna ett bidrag till den kommunala självstyrelsens stärkande. Annars kan det hända att man riskerar, att de inspekterande myndigheterna kommer att leta efter nya arbetsuppgifter. Det förekommer i en artikel i Landskommunernas Tidskrift en del uttalanden, som belyser vikten av den här frågan. Jag skall citera några korta rader. Det säges där: »Vad händer nu om den statliga inspek-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tionens olika förgreningar får sitta i orubbat bo?

Ja, från de berörda centrala ämbetsverken liksom från de ifrågavarande befattningshavarna torde man komma att säga: Äntligen! Nu först får vi möjlighet att utöva en verklig tillsyn. Nu blir det tid till långt flera besök i varje kommun. Nu kan vi mera i detalj tala om för kommunerna vad man måste göra, vad man bör göra och hur man skall göra.»

Det finns alltså här ett lämpligt tillfälle att skära ned den statliga kontrollen över kommunerna. Men inte bara detta. Vi behöver säkerligen också en grundlig genomgång av möjligheterna att minska administrationsapparaten över huvud taget, inte minst i det nuvarande budgetläget för både staten, landstingen och kommunerna.

I sitt anförande i går uttalade herr Dickson sin tillfredsställelse över den resoluta förenklingen av gränskontrollen mellan de nordiska länderna. Jag vill helt instämma i vad han på den punkten har sagt, och jag vill också helt instämma i vad han sedan yttrade, då han nämnde, att det säkert finns möjlighet att med lika resoluta grepp på många andra områden av vår förvaltning åstadkomma väsentliga förenklingar. Över huvud taget måste decentraliseringsfrågorna nu ägnas ytterligare intresse. Det finns säkert ganska många dyrbara befattningar, som kan avvaras utan risk för det helas välfärd, och det är angeläget, att vi får möjlighet att spara både för statens vidkommande och för kommunernas. Jag tror, att man lugnt kan lita på att kommunerna kommer att klara sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt, även om staten i någon mån lämnar ökat utrymme för deras självständighet.

Vidare anförde:

Fru BOMAN (h): Herr talman! Vi har här i två långa dagar ganska grundligt diskuterat alla de planer och förslag,

som härrör från statsverkspropositionen, och talat för och emot både utgifter och inkomster. Vi har våra olika uppfattningar om dessa saker. Men när jag har lyssnat till detta, har jag frågat mig själv: Var har vi människorna här, och hur blir det med människorna ute i periferien, när alla dessa förslag skall omsättas och tillämpas i praktiken? Det kanske ligger förfärligt nära till hands att utesluta människorna, när man diskuterar budgetförslag och budgetplaner. Människorna träffar man sedan, och då får man höra deras syn på saker och ting. Jag tänker att vi har varit ute för det litet var. Ibland blir vi rent ängsliga när vi ser hur annorlunda resultatet blev där ute i den praktiska verkligheten mot vad vi i våra allra bästa önskningar och förväntningar tänkte oss när vi fattade beslut i riksdagen.

Hur går det med människorna i vårt land och även annorstädes? Ja, det är en fråga som vi nog i ett sådant här sammanhang behöver ta upp till skärskådande och behandling.

Under de här båda dagarna har flera talare berört grymheter, hemiska saker som människor har gjort sig skyldiga till utanför vårt land. Herr Svensson i Ljungskile redogjorde på förmiddagen här för de ohyggliga jedeförföljelserna och vad de innebär. Jag vill minnas att det var under gårdagen någon redogjorde för hur man i de östra grannländerna åsidosätter människorna och deras personliga värde, och vi här hemma är färdiga att häpna över allt detta.

Men om vi ser på vårt eget folk och förhållandena i vårt eget land så är de inte heller till alla delar tillfredsställande. Vi behöver bara öppna en daglig tidning så uppenbarar den för oss hur övergrepp sker på medmänniskor, svekligt förfarande i affärerna, brottslighet bland både äldre och yngre, ja, vi konstaterar väl med sorg att åldersfördelningen när det gäller brottslig-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

heten går nedåt mot allt yngre och yngre åldrar.

Bland vanliga människor, som vi inte alls räknar in på något av de här områdena, ser vi villrådighet och osäkerhet i handlandet. Man är inte så där alldeles tvärsäker på att när man nu gör så här så gör man det som är det enda raka och rätta, och under dessa förhållanden är vi ibland färdiga att fråga oss: Håller människorna på att bli moraliska robotar, som ingenting känner och tänker?

Den trygghet och tillit som vi alla önskar vårt folk, som vi har lagstiftat för att kunna grundlägga och säkerställa, den finns varken bland de många människorna gentemot staten eller från statens sida gentemot människorna.

Följaktligen blir det för de många människorna nästan en sport att sno sig inför staten, och staten sluter cirkeln med reglerande och övervakande bestämmelser. Det här är inga ovanligheter, det är uppenbart för oss alla dag efter dag.

Men är det riktigt i längden, och har vi råd med konsekvenserna av en sådan här kurragömmalek mellan människorna och staten? Vad är det som har skett som har åstadkommit detta förhållande?

Här har varit fråga om att bli mästare i längdhopp i dag. Även med risk att bli tillmätt en sådan ära är jag beredd att göra ett mycket långt hopp tillbaka, inte framåt, för att konstatera att vårt land är både byggt och tänkt som en rättsstat, en kristen rättsstat.

Vår rättsuppfattning är grundad på tio Guds bud, och redan i början av 1200-talet inskrevs det i en av våra landskapslagar, att Krist är främst i vår lag. Under julhelgen och hemmavaron från riksdagsarbetet hade jag i mina händer en handling om ett fastighetsköp som skrevs för omkring 300 år sedan, och den försäljningen uppgjordes, enligt vad som var nedtecknat, med tanke på att den Allsmäktige Guden var

med i det rättsförhållande, som en affärssuppgörelse måste vara.

Vi får inte tappa bort att det finns något som står över statsviljan och inför vilket både enskilda och regerande måste böja sig, ty om man glömmer bort det kan vad som helst hända.

Vad är detta något, som står över regering, över riksdag, över den enskilda människan, och som vi så lätt glömmer bort? Jo, det är *rätten*. Rätten är inte framsprungen ur bristfälliga människors tankegångar, utan rätten är av kristet ursprung, och den måste genomtränga all vår lagstiftning. Lagstiftningen måste anpassas efter sin tid, men när man anpassar lagstiftningen efter skiftande tider och människors skiftande behov, får man därmed inte tumma på rätten.

Enligt mitt sätt att se på de här frågorna är det en tvingande nödvändighet att vårt folk och andra folk får en ingående kunskap om rätten. Det är denna kunskap om rätten som fattas vårt folk och andra folk och länder.

Rätten måste vara statens moraliska grundval. Har man denna utgångspunkt måste kristendomsundervisningen vara av fundamental betydelse för detta rättssamhälle. Jag skulle vilja säga att vi har ett ansvar för att ta oss samman och se efter var vi befinner oss. Det går inte att blunda för att en annan tendens under en rätt lång följd av år har varit alldeles uppenbar. Vi har avkortat den tid som har varit tillmätt för att meddela denna undervisning i den kristna rättsuppfattningen och kristendomsundervisningen över huvud taget. Vi har minskat det kristna inflytandet på praktiskt taget alla samhällssektioner, och man måste fråga sig: Varför har vi gjort det? Här finns ett stort gapande tomrum under många år. Jag anser det vara i högsta grad inkonsekvent, och följderna har inte heller uteblivit. Det är inkonsekvent i så måtto att vi alltjämt förfäktar utåt att vårt land är ett kristet land. Vår lagstift-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning och våra rättstraditioner knyter alltjämt ihop det med de kristna traditionerna, våra domare dömer alltjämt — och det skall vi vara tacksamma för — enligt Guds och Sveriges lag.

Ingen kamrat i denna kammare sätter sig ned att skriva ett brev utan att på samma gång ge ett erkännande åt Kristi födelse, från vilken tidpunkt vi har vår tideräkning. Bibeln har berikat vårt svenska språk, och jag har i dag under de pågående debatterna gjort anteckningar från flera av mina ärade kammarledamöters anföranden, där man fyllt i, bekräftat eller givit styrka åt sina uttalanden med ord hämtade ur denna bok.

Under dessa förutsättningar — flera skulle kunna anges — anser jag det inkonsekvent att undanhålla i all synnerhet vår ungdom kunskapen om dessa ting. I dagens läge anser jag det vara ett nödvändigt alternativ att bibringa dem denna undervisning. Det finns skilda uppfattningar om dessa saker i vårt land. Detta är alldeles givet. Men då vi ändå kan se tillbaka och veta att kristendomen har varit en bärande kraft i vårt land och för vårt folk, även om det i dag finns en rätt stor representation för en annan uppfattning, frågar man sig: Varför kan man inte tillåta de båda alternativen i såväl socialvård som ungdomsvård? Skall vår värld resa sig på nytt, så måste de krafter till, som lyfte mänskligheten ur barbariet, i första hand en grundlig kristen folkuppfostran och en allvarlig strävan att göra Guds lag till norm för samhällslivet.

När människan vet att hon står till svars inför Gud inlåter hon sig inte på vad som helst, hon blir en lojal människa och villig att bära stora bördor när det gäller andras bästa. Jag kan inte se att det finns några som helst risker för att ge större utrymme i vårt samhällsliv för denna kraft.

Inom den landsända jag i denna kammare företräder finns det ett utom-

ordentligt stort intresse för denna fråga. Ja, jag tror att jag vågar påstå att det intresset tränger igenom alla de ekonomiska spörsmål, som i och för sig själva är nödvändiga och som vi har att ta ställning till i denna kammare. Hur ofta har inte vi, som är där uppfifrån, ställts inför denna fråga, och jag tror att vi erinrar oss den starka opinionsyttring, som kom till synes från Norr- och Västerbotten när dessa frågor var aktuella i samband med den framtida skolan och dess lösning.

Men det är inte bara den norra landsändan som är intresserad av dessa saker. Längre ned i de djupa leden, som man så ofta älskar att uttrycka det i denna kammare, tränger detta intresse, och jag vågar påstå att skulle man ställa denna fråga inför svenska folket till avgörande, att uttala sig för eller emot den, så skulle man kanske bli förvånad över det starka positiva utslag till denna fråga som man skulle få fram.

Längtan, önskan och intresset ligger mycket djupare än vad man vill ana. Jag skulle vilja anföra som ett bevis därför — det säger inte allt, men det säger rätt mycket — människornas sätt att söka avkoppling under sin fritid. Man kan lägga märke till att när våra biografer och våra teatrar ger ett program med en direkt andlig eller kristlig tendens, så har den filmen eller det teaterstycket utsikt att kunna gå för fulla hus länge. Det säger en hel del om vad människor vill ha och vad de väntar på.

Jag skulle med detta vilja vädja till ecklesiastikministern om stöd i hans ståndpunktstagande när det gäller utformandet av kursplaner för ett tillgodoseende av detta ämne i den framtida skolan. Jag förstår att man inom den närmaste framtiden skall ta ståndpunkt just till frågan om i vilken utsträckning utrymme kan beredas för undervisningen i kristendom. Människornas intresse för och förväntningar i samband med denna frågas behandling är, såsom jag sade, större än man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tror eller vill medge. Jag är också alldeles övertygad om att många av de problem, som vi i dag står inför och som kostar oss pengar, arbetskraft och många bekymmer, skulle kunna lösas mycket enklare, om vi kunde göra människorna i vårt land från den tidiga barndomen, genom ungdomsåren och i alla olika åldrar delaktiga av den kraft som kristendomen har varit, även i dag kan vara och alltså skall förbli.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Vi har ju nu nått en punkt i remissdebatten då intresset börjar svalna en smula. Det är möjligt att det kan ta upp sig igen, men i varje fall har jag och många med mig i den långa raden av talare varit starkt betänkta på att stryka oss från listan. Att jag emellertid inte gjort detta har berott på att jag under den mera principiella debatten i går om förhållandet mellan liberalismen och socialismen gjorde några anteckningar som jag här skulle vilja kommentera.

Innan jag gör detta skulle jag, ehuru jag är en rätt ung ledamot av kammaren, vilja ha djärvheten att uttrycka den kanske något självsvaldiga meningen, att det förvisso skulle, herr talman, vara lyckligt om man i en framtid kunde få till stånd något slags uppdelning av remissdebatten, så att det t. ex. förekom en mera koncentrerad debatt som berörde själva budgetproblemen och huvudfrågorna i samband med dem. Därefter kunde man, såsom det den här gången funnits starka incitament till, ha en debatt om de mera principiellt betonade skiljaktigheterna mellan olika meningsriktningar och sedan en mer allmän debatt. Jag vet väl att det möter stora svårigheter att åstadkomma en sådan uppdelning, men jag har velat säga detta för att därigenom så ett litet frö som kanske på längre sikt kan bära någon frukt.

Det är, såsom jag nyss sade, närmast ett försök till bidrag till den principi-

ella debatten som jag vill ge. Jag vill därvid som utgångspunkt ta ett omdöme som herr Henriksson i går fällde om ett yttrande av herr Ohlin. Innebörden av detta herr Ohlins yttrande var att liberalismen principiellt var motståndare till en sådan nivellering av medborgarnas inkomster som hade en negativ och skadlig inverkan på deras vilja t. ex. till yrkesutbildning, ansträngningar att skaffa sig kvalifikationer av olika slag för mer krävande arbetsuppgifter och över huvud taget på deras vilja att göra en mer effektiv insats i det gemensamma samhällsarbete. Detta resonemang tog herr Henriksson till intäkt för att söka göra gällande, att herr Ohlins ståndpunkt principiellt skulle innebära t. ex. ett bestridande av låglönegrupperns berättigade krav på en mera tillfredsställande lönesättning. Orimligheten i ett sådant resonemang ligger väl i öppen dag, och jag skall inte närmare gå in på just den saken.

Det fanns emellertid i herr Henrikssons sätt att resonera liksom även i statsministerns anförande i går kväll några tongångar, som om man sammanställer dem kan ge en utgångspunkt för en ytterligare belysning av den principiella motsättningen mellan socialism och liberalism.

Statsministern återkom ett par gånger, med ett kanske litet nedlåtande tonfall, till vad han kallade det liberala konkurrenssamhället. Jag fick det intrycket att hans utgångspunkt var, ehuru han inte närmare preciserade den att det liberala konkurrenssamhället skulle för den enskilda individen egentligen bli ett ganska hårt och käryt och hänsynslöst samhälle. Samtidigt gick emellertid som en röd tråd genom statsministerns anförande den upprepade anklagelsen att liberalismen vid tillämpningen av sina egna principer hade tvingats till en lång rad av kompromisser i allmän social anda och i riktning mot ett ökat inflytande för det allmänna. Statsministern syntes

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vilja komma fram till att det med hänsyn till de kompromisser med sig själv, som liberalismen hade gjort, egentligen inte fanns någon bärande liberal grundsyn, något större liberalt perspektiv över samhällsutvecklingen, som för oss liberaler kunde göra den dagliga mödan i den politiska vardagen meningsfull i djupare bemärkelse.

En sådan grundsyn ägde däremot socialdemokratien, försäkrade statsministern. Men han berörde knappast den grundläggande socialistiska ideologien eller variationerna på denna. Hans anklagelser mot liberalismen för att upprepade gånger ha mjukat upp och kompromissat med sina egna huvudprinciper framstod i en ganska egendomlig dager just mot bakgrunden av hans ivriga försäkringar att socialdemokratien själv är odoktrinär och icke utgår från några förutfattade meningar när det gäller produktionsordningen.

Statsministern gick till och med så långt, om jag inte hörde fel, att han ville göra gällande att varje framtida situation med avseende på omfattningen av socialiseringsåtgärder måste bedömas med hänsyn till det läge, som då kan råda. Längre i opportunism och längre ifrån varje idé, som i det väsentliga styr ens handlande, kan man väl egentligen inte komma. Om det verkligen är riktigt, att den idévärld, som det socialdemokratiska partiet har utgått ifrån, numera betyder så litet för dess handlande i olika situationer, kan det nog vara befogat att säga, att statsministern och andra socialdemokratiska deltagare i den principiella debatten om liberalism och socialism skulle ha anledning till något större ödmjukhet vid sitt bedömande av det öde, som övergått andra idéer.

Det förefaller mig, som om man från den socialdemokratiska sidan i denna debatt vill gå fram på två olika linjer i argumentationen gentemot oss, som har en liberal samhällsuppfattning. Å ena sidan vill man säga, att vi egentligen är

så fastlåsta i gamla förlegade idéer, att vi inte kan lösgöra oss på det sätt som utvecklingen kräver. Och å andra sidan säger man, att vi till den grad har övergivit de gamla idéerna, att vi egentligen inte har någon säker grundval att stå på. Jag måste beträffande dessa argument konstatera, att bägge två inte rimligen kan vara riktiga.

När herr Henriksson försökte att i herr Ohlins motstånd mot skadliga nivelleringssträvanden intolka ett förbiseende av olika eftersatta grupper, och när statsministern lade en speciell betoning på ordet konkurrenssamhälle, då föreföll det mig som om det för dem skymtade icke så litet av den mer än hundraåriga manchester-liberala doktrinen, som aldrig ens från början blivit något rättesnöre för en liberal politik i verklighetens värld. De syntes argumentera mot föreställningen om en järnhård och bitter konkurrens, som lämnar de svagare att bli efter utan hjälp och utlämnade åt sin egen misär.

Det är väl dock inte någon mening att söka anknyta sådana föreställningar till liberalismen eller i att, som herr Ohlin uttryckte det i går, försöka ge en bild av en social utveckling, framdriven av socialismen och socialdemokratien under ofta envist motstånd även från de liberala meningsriktningarna. Det är ju likväl här fråga om en strävan i *samverkan* mellan de båda stora krafterna, liberalism och socialdemokrati, en samverkan där den svenska socialdemokratien har gjort en insats av mycket stora mått — jag skulle utan att vara orättvis kunna använda ännu kraftigare uttryck — men i vilken även liberalismen har sin stora och berättigade andel.

Vi liberaler har inte varit bortskämda med erkännanden för vårt deltagande i denna samverkan. Under de år jag har varit med en smula i det politiska livet har det tvärtom varit en mycket alldaglig erfarenhet att vår strävan och äktheten i våra avsikter har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ganska systematiskt misstänkliggjorts och ibland rent av förnekats i många politiska sammandrabbningar. Vi har inom den svenska liberalismen inga särskilda anlag för att tycka synd om oss själva, men jag skall gärna medge, att jag tog mig för pannan och blev mycket häpen, även om jag inte, som statsministern var älskvärd nog att säga, tappade huvudet, när jag i går kväll fann, vilka utomordentliga anlag statsministern i detta avseende hade, då han avbröt den principiella debatten för att diskutera folkpensionerna. Inom parentes sagt skulle statsministern, om han vill se exempel på någon, som i diskussionens iver visar mer eller mindre ytliga symptom att tappa huvudet, kunna söka vederbörande på närmare håll än inom oppositionen.

Liberalismen har emellertid icke blott hävdat sin sociala reformvilja. Den har också på andra områden sagt ja till samhällets inflytande för att t. ex. förhindra att en medborgargrupp på ett oskäligt och inhumant sätt utnyttjar en annan. Arbetarskyddslagstiftningen är ett exempel på det. Liberalismen har medverkat till att i väsentliga avseenden understödja försöken att nå en snabbare utvecklingstakt eller förhindra en försämring på olika områden, t. ex. inom bostadspolitiken, ehuru väl denna under socialdemokratisk ledning efter krigets slut ingalunda har blivit så framgångsrik, som den i och för sig kunnat bli. Liberalismen bekänner sig också som bekant till en sådan samordning av åtgärder under samhällets ledning som kräves för att undvika arbetslöshet och få en såvitt möjligt jämn konjunkturutveckling och ett stigande välbstånd.

Det är väl på punkter som dessa som den andra argumentationslinjen från den socialdemokratiska sidan kommer in. Man säger att de innebär en kompromiss med vad man från den sidan vill göra gällande skulle vara liberala grundprinciper. Jag har ju kanske en

begränsad kännedom om den liberala idévärlden eller begränsade erfarenheter av dess uttrycksmedel i praktisk politik, men jag måste bekänna för min del, att jag ingalunda kan godkänna det resonemanget. Jag kan inte se att det i sådana liberala ståndpunktstagganden ligger någonting av kompromiss med en egen grunduppfattning. I stället är allt detta enligt min mening ett konsekvent uttryck för liberalismens uppfattning om vad de mänskliga rättigheterna kräver. De är uttryck för själva den i ordets egentliga mening humana grundsyn, som är en väsentlig beståndsdel av den liberala idévärlden. Låt mig tillägga, att detta betraktelsesätt naturligtvis är en väsentlig beståndsdel även i den socialdemokratiska grundsynen. Jag skall också tillägga, att det är ett kanske alltför förenklat sätt att nalkas dagens centrala samhällsproblem när man, som t. ex. högerledaren ibland gör, med några schwungfulla ord talar om att de många medborgarna skall ha frihet att klara sina egna uppgifter. Jag instämmer i detta, men jag tror, att inte sådana formuleringar räcker till för att verkligen lämna ett väsentligt bidrag till den politiska idédebatten.

I den mån den principiella debatten mellan socialism och liberalism om politikens yttersta syftemål kommer in på frågan i vilken utsträckning den ena eller andra meningsriktningen avfallit från sina ursprungliga ideal, i den mån debatten rör sig om just detta, borde den med fördel enligt min mening kunna avkortas. Den är då ofruktbar. Frågan är ju i alla fall den: Vilka är de väsentliga av våra målsättningar *nu*? Vilka är de metoder som vi vill använda för att förverkliga dem?

För min del vill jag då svara, att liberalismen tror på enskild företagssamhet och enskilt ägande som en *huvudprincip* i samhällets uppbyggnad. Vi tror på de värdena bland annat därför att vi anser att rätten att äga och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

friheten att driva näring är intimt förknippad med en samhällsordning, där friheten på andra och icke materiella områden kan bevaras. Vi tror på konkurrensen såsom princip för näringslivets utveckling, och vi tror att det är nödvändigt, att människorna får belöning för sina insatser och sina utbildningssträvanden och för det ansvar de har och kan bära, de må sedan vara verksamma som löntagare eller företagare. Vi tror alltså på en ordning där, med få ord sagt, *stimulansen till framsteg* är tillräcklig för de enskilda individerna.

Jag skulle ett ögonblick vilja återknyta till herr Henrikssons och i någon mån statsministerns nivelleringsresonemang och konkurrensresonemang. Den principiella grundsynen på betydelsen av stimulans till framsteg, friheten, om jag så får uttrycka mig, för den enskilde individen att lyckas mer eller mindre, behöver sannerligen inte betyda likgiltighet för rättvisekrav. Jag har redan angivit utgångspunkten: samhällets ansvar för alla människors trygghet. Men samhället har naturligtvis också ansvaret för att individerna, företagare och andra medborgare, inte i sina förbindelser med varandra och förhållanden till varandra tillämpar metoder, som kränker de svagares rätt. Samhället har skyldighet att ingripa för att förhindra självsvåld och egenmäktiga åtgärder från företags och enskildas sida, som oskäligt berör andra medborgares frihet och rätt. Samhället kan också stimulera enskild företagsamhet att bättre sörja för sina anställda, att försöka få till stånd bättre samverkan och bättre samarbete med dem. Det kan naturligtvis också i mera exceptionella situationer ingripa mot de orättvisor som abnormal konjunkturen kan åstadkomma för att rätta till fördelningen av nationalinkomsten. Den liberala princip, som jag här i korthet försökt teckna, innebär verkligen inte en konkurrens,

som pressar ned och förkväver den enskilda människan utan i stället något som vill stimulera henne till och lyckas att nå ett rikare utvecklat andligt och materiellt liv genom att på ett rimligt sätt belöna hennes strävanden mot framsteg.

Som jag ser det nalkas liberalismen i dagens läge samhällsproblemen från sin uppfattning om samhällets sociala ansvar, dess ansvar att vaka över rättvisa olika folkgrupper emellan, att indeliver och grupper av individer visar varandra hänsyn. Den nalkas problemen från sin uppfattning om det enskilda ägandet och enskild företagsamhet. Den grundsynen kan inte innebära passivitet från det allmännas sida, men den innebär för visso att samhället, staten, i sitt handlande skall ge noga akt på att inte själva grundvalarna för frihet i vidsträckt bemärkelse undergrävs och att icke näringslivets och äganderättens fundamentala existensvillkor trädes för nära.

Jag frågar sedan vilken socialdemokratiens grunduppfattning är, hur man från dess sida nalkas de dagsaktuella och långsiktiga problemen. Vilka metoder är utmärkande för denna uppfattning? Jag frågar då om socialdemokratien tror på kollektivt ägande *som huvudprincip*? Jag vet inte hur det förhåller sig; det är möjligt att det här går att få ett klarläggande besked. Eller tror socialdemokratien på enskild äganderätt som huvudprincip? När jag här hela tiden säger huvudprincip menar jag, att man givetvis från en sådan utgångspunkt i speciella fall kan göra olika avvägningar och modifikationer, som i och för sig inte är ägnade att rubba karaktären av huvudprincip. Man säger ofta från socialdemokratiskt håll att man inte har för avsikt att attackera den enskilda äganderättens grundvalar. I andra sammanhang talar man emellertid rätt ofta relativt föraktfullt om den.

Jag frågar också: Tror man på social-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

demokratiskt håll på ett förstatligat, ett socialiserat näringsliv såsom huvudprincip? Ja, säger här en del socialdemokrater, vi tror i varje fall på det när det gäller den eller den stora industrigrenen, och ibland tror man också på denna huvudprincip för den större företagsamheten i dess helhet. Som svar på samma fråga svarar emellertid statsministern och även någon annan socialdemokratisk talare under denna debatt: nej. Vi tror egentligen inte på detta som en huvudprincip, säger de. Vi har i själva verket ingen huvudprincip alls i detta fall. På det sättet har åtminstone jag uppfattat statsministerns uttalanden. Han säger, att vi kan inte bestämma oss för vilken princip vi skall tillämpa. Ni får vara vänliga att vänta och se, säger han, så blir det så småningom klart till vilken princip vi kommer fram.

Statsministern citerade i går några rader från Per Albin Hansson som uttryckte den uppfattningen att enskild företagsamhet i varje fall under en avsevärd tid framåt skulle spela en synnerligen stor roll inom produktionen och näringslivet i övrigt i det här landet. När statsministern nu tar upp detta citat, betyder det då att han bekänner sig till den enskilda företagsamheten som huvudprincip för produktionens bedrivande? Jag vet inte om det är så, men jag skulle inte tro att han är villig att utan vidare medge det. Statsministern säger kanske, att i nuläget har vi den och den uppfattningen, men vi måste ha en viss tidsbegränsning. Vad vi skall ha för princip i framtiden vet vi inte riktigt ännu. Om fem år kanske vi har en annorlunda uppfattning än nu, och om tio år en kanske ännu mer annorlunda.

Låt mig ta ett sista exempel. Med utgångspunkt från att utbildningsmöjligheter av alla slag kan bli tillgängliga för alla medborgare, som av egen önskan och genom sin begåvning drivs att använda dem — vi är ju ense om att

detta bör förverkligas — tror socialdemokratien då att det är nödvändigt att också ge en ekonomisk belöning åt dem som ägnar sig åt sådana strävanden, eller håller den fast vid det utpräglade nivelleringsstänkandet av äldre modell? Jag tror det är svårt att på den punkten få ett entydigt svar.

Om jag från vad jag här sagt skulle försöka komma fram till en precisering av vad jag uppfattar såsom varande den socialdemokratiska attityden när man nalkas samhällsproblemen nu, så skulle sammanfattningen bli ungefär följande: I motsats till liberalismen misstror socialdemokratien den enskilda äganderätten som huvudprincip, dock utan att egentligen veta i vilken utsträckning eller på vad sätt den skall ersättas med något annat. På samma sätt misstror socialdemokratien, i motsats till liberalismen, enskild företagsamhet som huvudprincip. Och socialdemokratien är inom sig söndrad i fråga om i vilken utsträckning och på vad sätt den enskilda företagsamheten skall ersättas med andra företagsformer.

För att fortsätta kan jag säga, att socialdemokratien av praktiska skäl tvingas medge, att en viss inkomstdifferentiering är nödvändig, men innerst inne behåller den mycket av sitt gamla nivelleringsstänke. Mig synes det därför, herr talman, som om man i varje fall från socialdemokratisk sida inte med någon framgång skulle vara i stånd att anklaga den svenska liberalismen för oklarhet i själva utgångspunkterna för sin behandling av samhällsproblemen i dagsläget. Jag måste säga, att nog förefaller det mig, som om liberalismen här har en klarare och mera preciserad inställning, klarare och mera preciserade utgångspunkter än socialdemokratien.

Det är klart att de olikheter i grundinställning, som finns, också förklarar det mesta av motsättningarna beträffande metoderna för samhällets verksam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

het. Såvitt jag förstår måste liberalismen helt enkelt från sina förutsättningar och sin mera frihetsbetonade grunduppfattning komma fram till mera generellt verkande medel och metoder, som bygger på ett större förtroende till näringslivets och de anställdas och deras organisationers förmåga att inom de uppdragna ramarna anpassa sig efter olika omständigheter. Liberalismen måste såvitt jag förstår komma fram till en politik, som i större utsträckning ger den enskildes duglighet svängrum och belöning, och den måste naturligtvis komma fram till större aktsamhet om den enskildes rätt och näringslivets trygghet.

Från sina utgångspunkter måste socialdemokratien rimligen komma fram till att ofta vilja hävda *onödigt* utsträckt statsinflytande och att göra statsinflytandet mera detaljregleringsbetonat. Jag fäste mig vid några formuleringar under debatten i går, vilkas innebörd i detta avseende syntes mig typisk. Från tre à fyra olika socialdemokratiska talare sades det mer eller mindre principiellt, att man ju måste vara säker på att en regleringsåtgärd eller en åtgärd, som över huvud taget hade till syfte att påverka det ekonomiska skeendet, absolut hade fullgjort sin uppgift, innan man kunde avlägsna den. Det var någon av dessa talare, som, om jag inte minns fel, uttryckte saken så, att regleringsåtgärderna måste finnas kvar tills det var fara för att de uppenbart skulle verka i negativ riktning. Detta är ett mycket farligt sätt att resonera, men det sammanhänger naturligtvis med just den grunduppfattning, från vilken socialdemokratien utgår.

Det berodde väl bland annat på själva den tröghet, som denna grunduppfattning för med sig att vi, när vi gick att möta efterkrigstiden, icke blott gjorde det med en utpräglad beredskap för en arbetslöshetskris. Detta var inte något fel i och för sig, men däremot var det ett fel att politiken i alltför stor ut-

sträckning under alltför lång tid blev bunden av denna målsättning. Det var en utpräglad tröghet när det gällde att anpassa åtgärderna efter det läge, som verkligen visade sig vara det reella. Man höll helt enkelt på att i inte obetydlig utsträckning bekämpa lågkonjunkturen nästan intill dess man hade utpräglad överkonjunktur.

Mot bakgrunden av den debatt, som i går fördes t. ex. om investeringsavgiften, skulle jag vilja uttrycka förhoppningen, att man inte nu gör ett motsvarande misstag och håller på att bekämpa en överkonjunktur med överfull sysselsättning ända till dess man har stabiliserat faktorer, som för avsevärd tid kommer att ge oss en kraftigare konjunkturedgång, en mera allvarlig arbetslöshetskris än som eljest hade varit nödvändigt.

Ett annat exempel som jag här skulle vilja beröra i största korthet, är frågan om byggnadsregleringen. Jag skall bara ta upp den i det avsnitt, som berör bostadsbyggandet. Jag berörde denna fråga i våras i en debatt med socialministern och frågade honom, om han inte ville gå in på en successiv metod, som i varje fall skulle ge bostadsbyggande av vanlig karaktär frihet. Socialministern sade då att han inte vågade det, och senare under året tog han mera bestämt avstånd ifrån det. Nu har vi i alla fall fått en ordning, som har befriat det vanliga egnahemsbyggandet från byggnadsregleringens tillståndsgivning. Men man behåller det för flerfamiljshus, trots att vi faktiskt har ett läge, där de kvoter som ges ingalunda fullständigt utnyttjas, medan samtidigt det på en del håll uppstår onödigt stor säsongarbetslöshet, därför att inte byggnadstillstånd ges till vissa speciella byggen. När man är i den situationen, att bostadsbyggandet i övervägande grad har blivit en finansieringsfråga och inte en byggnadstillståndsfråga, varför kan man då inte släppa till-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ståndsgivningen även för flerfamiljshus? Det finns så mycket större skäl att göra det som byggnationen under en period, 1946—1947, i stor utsträckning snedvreds genom att egnahemsbyggandet, som hade större frihet, expanderade överdrivet, medan byggandet av flerfamiljshus i tätorterna, där bostadsbristen var störst, gick tillbaka.

Det tycks vara så, att man i det längsta vill hålla fast vid en metod, som inte bara avser att bestämma den totala volymen av byggnationen utan som nödvändigtvis skall innebära att byggmästare Johansson och byggmästare Petersson skall ha tillstånd att bygga, medan man inte kan ge byggmästarna Lundström och Andersson sådana tillstånd. Här finns naturligtvis alla möjligheter att övergå till en mera generell verkande metod, men man håller i det längsta fast vid själva detaljregleringen.

Jag vill påpeka, för att det inte skall bli något missförstånd, att man bör behålla en lämplig form för att i så stor utsträckning som möjligt utjämna säsongvariationerna, men det kan inte vara någon anledning att behålla själva tillståndsgivningen i detalj.

Jag återknyter, herr talman, med några få ord till huvudsynpunkterna i mitt resonemang. Det har sagts många gånger från både socialdemokratisk och liberal sida, att huvudproblemet för politiken är att finna en syntes mellan frihet och trygghet. Det har sagts så många gånger, att frasen kanske har fått något av banalitet över sig. Men frågan är naturligtvis ändå vilken av de kämpande politiska meningsriktningarna som har de bästa förutsättningarna att finna denna syntes. Liberalismen bröt ned det gamla privilegiesamhället och har förmåts med trygghetskravet, inte, som statsministern ibland argumenterar, i inskränkt eller mera nödhjälpsbetonat socialt avseende, utan i avsevärt mer vidsträckt betydelse.

Skall liberalismen skapa denna syntes, eller skall uppgiften anförtros åt en socialism som halvt övergivit sin kollektivistiska, förstatligande och de taljregleringsinställning men halvt behåller den? Det sades här på förmiddagen, att vi inte har något exempel på ett fullständigt liberalt samhälle. Jag skall inte tvista om det. Däremot har vi förvisso exempel på samhällen, där kollektivismens princip har slagit igenom till fullo, där friheten har försvunnit utan att tryggheten därför har inställt sig. Vi vet mycket väl att den svenska socialdemokratien inte strävar till någonting sådant, och vi respekterar den därför. Men var och en kan ju bara ge uttryck åt sin övertygelse, herr talman, och min övertygelse är den, att vi med de förutsättningar jag här har försökt teckna å ena sidan för liberalismen och å andra sidan för socialdemokratien kan vänta, att den bästa syntes mellan frihet och trygghet som är möjlig att uppnå kan uppnås inom ramen för en liberal politik.

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! Det kanske anses förmätet att en som kommer ny till riksdagen under denna period tar till orda under remissdebatten, men saken är ju den att jag går igen. Jag har tidigare varit i tillfälle att följa riksdagens arbete, och det gör att jag ändå dristar mig att taga till orda.

Det är bara några få synpunkter jag har att anföra, och en del av vad jag tänkte säga har redan behandlats av andra talare.

Här har talats mycket om krångel och restriktioner, och jag skall börja med det. Det har varit glädjande för mig att ur riksdagsprotokollet kunna inhämta, att man förra året kom överens om att göra en utredning beträffande regleringen av tobakshandeln. Jag hoppas att den skall komma till stånd, ty vi har ett tråkigt exempel från min hemstad Trollhättan. Man startade

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

där någon gång på 1870-talet en konsumtionsförening, som har bedrivit affärsrörelse sedan dess. Den har nu byggt ett nytt varuhus och flyttat in i nya lokaler, och vi finner då att vi icke får sälja tobaksvaror fastän vi har skaffat mer ändamålsenliga lokaler. Jag vill hoppas att den utredning, som är tillsatt, skall forcera sitt arbete, så att vi kan få litet mera ordning på detta område. Jag betecknar nämligen det nuvarande tillståndet som oordning.

Jag skall sedan gå in på en del andra problem utan att därmed alltför länge ta kammarens tid i anspråk.

Det har talats så mycket om den arbetslöshetssituation, som vi befinner oss i för närvarande. Herr Schlstedt har tidigare i dag framhållit en del synpunkter, som jag kan ansluta mig till. Jag kan tillägga att jag har den uppfattningen, att de förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter som nu pågår kanske också har inverkat på den publicitet, som man ger åt den lokala arbetslöshet, som förekommer här och var.

Herr Schlstedt var inne på en annan fråga, nämligen att vi under en lång tid befunnit oss i ett läge, där vi haft säljarens marknad. Vi börjar nu komma över i köparens marknad. Under den förra perioden har det varit en del företag som behagat släppa efter på kontrollen, så att man inte fått den kvalitetsproduktion, som man tidigare inarbetat, inte minst på exportmarknaden. Detta fusk går nu igen. Det kan hända att när man i andra delar av världen sätter i gång sin produktion, vill man inte utan vidare godkänna sådana varor som är behäftade med vissa brister, utan kräver kvalitetsprodukter. Jag tror att en omställning behöver ske på nytt inom näringslivet. Det kommer att gagna vår export i framtiden.

Å andra sidan kan jag inte se något oriktigt i att man nu kan få en friare handel på vissa områden. Jag tillhör ett förvaltningsutskott, en finansavdel-

ning, där vi sysslat med ett lasarettsbygge. Vi infordrade offerter på viss materiel, bl. a. hissar. När vi kom till den punkten på dagordningen kunde vederbörande tjänsteman meddela oss, att när det gällde enkla personhissar, som man använde i vanliga boningshus, har den utländska konkurrensen medverkat till att vi fått ett rimligare pris för dagen än vi tidigare haft, men beträffande vissa specialhissar, som vi behöver för sjuksängar o. dyl., har vi ännu inte fått det tryck utifrån, som vi behöver, utan där får vi fortfarande betala överpris.

Jag tror som sagt att det här behövs en omställning. Man har blivit bortskämd under årens lopp, alltså under den period, då vi haft säljarens marknad. Det behövs en viss övergångstid för att ställa om efter nya, mera normala förhållanden. Man kan inte bortse ifrån att både när det gäller byggen-skap och annat har vi kommit i ett läge, där det kan vara nyttigt för landet att få in billigare varor utifrån, t. ex. handelsjärn, när vi inte själva har förmågan att tillverka samma varor till rimliga priser.

Jag tror alltså att vi är på väg emot mera normala förhållanden under försättning att freden bevaras i världen.

När vi kommer in på den punkten kan jag inte underlåta att göra ett över-slag över de rubriker man ser i dagens tidningar. Resultatet av den debatt, som har förts här under två dagars tid, på-stås vara att man nu står inför möjlig-heten att fortfarande genomföra skatte-sänkningar. Det budgetöverskott, som vi hört talas om tidigare, har försvun-nit, och konjunkturvinstskatten, som var föremål för överläggningar föregå-ende år, synes enligt budgeten inte ge de 150 miljoner, som herr Sköld rä-knade med. Man kalkylerar visst med 50 miljoner, och skulle vi gått på den borgerliga linjen och ha räknat med konjunkturvinstskatt först under inne-varande år, då hade det väl inte blivit

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

någoting kvar. Vi får alltså vara glada över vad som skett på detta område.

Man har som rubrik över referaten från denna debatt satt: Är skattesänkning möjlig inom de närmaste åren? Den frågan är även vi socialdemokrater mycket intresserade av. Det beror på att vi nu presenteras en försvarsbudget, som efter vad vi hört tidigare här i dag rör sig om ett belopp på 2 150 miljoner. Herr Ståhl och försvarsministern har förut debatterat denna sak, och då herr Spångberg berörde den ställde han frågan, om det fanns någon övre gräns. Han utgick ifrån att det inte gick att sätta någon övre gräns, och jag har samma uppfattning. Men jag fick i alla fall det intrycket, att den undre gränsen kommer att röra sig i bästa fall omkring 2 miljarder eller något däröver. Jag är liksom herr Ståhl medveten om att de försvarsvapen vi nu förfogar över är utsatta för en oerhörd förslitning, och det går inte att bibehålla materielen under någon längre tid, utan man får förnya den undan för undan, vilket kommer att kräva stora uppoffringar av det svenska folket.

Här har också diskuterats byggnadsfrågorna och bostadsfrågorna. Jag har min verksamhet förlagd till en stad, där vi har vapenindustrier. När vi tagit del av dessa industriers problem har vi blivit uppvaktade av industriledningarna som sagt: Läget är nu detta, att för att vi skall kunna öka produktionen och för att vi skall kunna behålla en del av vår fredsproduktion måste ni i kommunen se till, att vi får nya bostäder för de arbetare och tjänstemän, som vi behöver få hit. Vi har alltså fått bryta bostadskön och stoppa in nya medborgare, som flyttar in från andra orter, därför att det varit nödvändigt att skaffa arbetskraft åt dessa industrier. Vad är det nu för folk, som kommer dit? Jo, det är goda kvalitetsarbetare och dugliga tjänstemän av högsta klass. Av detta kan vi utläsa att i vår krigsindustri är det inte vem som helst

som sysselsättes, utan det är det bästa vi har att tillgå såväl beträffande tjänstemän som arbetare. Samma är förhållandet när det gäller metaller och materiel i övrigt. Det duger inte med vad skräp som helst utan det skall vara högklassig vara på detta område. Vad betyder detta? Jo, det betyder, att den bästa delen av arbetskraften inom verkstadsindustrien inte kan få tillverka nyttiga varor, som vi kan använda för konsumtionsändamål, utan den får tillverka saker och ting, som vi behöver för vårt försvar, alltså för värnandet av vår frihet.

Försvarsministern sade tidigare under dagen att dessa improduktiva varor, alltså de som vi tillverkar för de olika vapenslagen, kan bli produktiva för den händelse vi råkar in i krig. Jag vill inte förneka riktigheten av det påståendet, och jag är också villig att åta mig mitt ansvar när det gäller att fatta beslut på den punkten. Jag tycker emellertid att det är nödvändigt att vi tänker på det problemet en smula, när vi kritiserar den eftersläpning som skett i fråga om bostadsbyggande och investeringar av olika slag inom industrien. Det är väl ändå på det sättet, att vi under dessa år i motsats till under 1920- och 1930-talen har måst ta en stor del av avkastningen av vår produktion i anspråk för att hålla vår försvarsmakt i stånd. Detta har inte kunnat ske på annat sätt än att man fått ta i anspråk en del av de nyttigheter och tillgångar, som vi annars kunnat använda för vår behovstillfredsställelse.

Men hur är det nu med skatterna? Om man skulle tro de borgerliga skulle staten inte ha några andra inkomster än dem man får skattevägen. Nu är det emellertid Gud ske lov på det sättet, att staten också har en produktiv verksamhet. Jag har under ett 30-tal år arbetat inom statens vattenfallsverk och där haft tillfälle att följa dess utveckling. Jag har läst dess historia, och jag vet att när man första gången i riksdagen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

behandlade förslaget om kraftstationsbygge i Trollhättan, sade storfinansen ifrån att man inte gärna kunde satsa pengar på ett sådant ändamål, därför att man inte kunde vara säker på att få avsättning för så stora kraftmängder, som där skulle produceras. Man räknade med att härför skulle behövas en stad med 50 000 invånare, då man ansåg, att man inte skulle kunna transportera över kraften på annat håll. Jag har emellertid under den tid jag arbetat i verket kunnat konstatera, att på detta område har staten utfört en föregångsgärning, som man gärna framhåller vid högtidliga tillfällen. Man har knutit samman den elektriska energien uppifrån ödemarken i Norrland ned till Skåne. Det sker i samverkan mellan statliga, kommunala och privata kraftföretag, men vi skall komma ihåg, att även på detta område har pågått en kapitalplacering från statens sida, som vi alla i dagens läge har nytta och glädje av. Det är visserligen vackert med forsarna i Norrland, när de brusar fram i skogen i sitt naturliga tillstånd, men jag tror vi är bra mycket gladare i dagens läge över att statsmakterna placerat åtskilliga miljoner i dessa naturkrafter, så att vi kan utnyttja dem i vårt näringsliv och för våra kommunikationer.

Det finns väl andra som kan diskutera saken bättre än jag och som kan ta till orda på den punkten, men jag vill i alla fall säga, att för min personliga del har jag den uppfattningen, att aldrig har det saknats möjligheter för de borgerliga partierna att ta del av våra synpunkter, i vilka vi räknat med en privat fri sektor, en statlig sektor och ytterligare en sektor, nämligen den kooperativa sektorn. På det senare området har jag också haft möjligheter att följa utvecklingen. När det gäller Kooperativa förbundet vet vi allesammans, att exempelvis oljefabriken i Karlshamn var ett konkursmässigt företag, som de privata företagarna inte kunde hålla i gång, varför man gick till riksdagen och be-

gärde tullskydd. Man fick inte detta tullskydd utan KF övertog denna oljeindustri, som levererar större delen av den olja, som vi behöver för att framställa det omtvistade margarinet. Vi har ingen anledning från vår sida att tala om att vi skall socialisera KF:s industrier, eftersom det inte heller där är fråga om privata ägare på det sättet, att det är ett fåtal som bestämmer, utan det är en demokratisk organisation med kollektiv äganderätt, som vi säkert inte har någon anledning att motarbeta, i synnerhet som vi vet att denne arbetsgivare ju är ett mönster, som kan tjäna till föredöme för åtskilliga privata företagare i detta land.

Vi vet ju alla, att då man på sina håll försökt att köpa en centralt belägen tomt, för att bygga ett folkets hus eller en byggnad för en konsumtionsförening, ja då har det varit omöjligt att få köpa den därför att det varit ett privat företag som ägt tomten; vi har i stället fått söka oss till utkanterna för att få en tomt. Det är den privata äganderättens välsignelser som vi har upplevt. Men om jag kommer till KF som arbetsgivare, finner jag att man exempelvis i Gislaved skänkt tomt till bl. a. folkets park. Man har där också skänkt den gamla disponentvillan med tillhörande mark till arbetarnas bästa. Och då vi i min hemstad har försökt att av en privat företagare få köpa ett markområde för att bygga en idrottshall och ett varmbadhus, har vi ännu inte fått svar på vår framställning.

Ja, detta är kanske inte en uttömmande förklaring till den föregående talaren, men jag har i alla fall velat vidröra en del problem som sammanhänger med vår idépolitik.

Om jag därtill sedan skall vittna om, att jag sedan mitt trettonde år fått försörja mig som kroppsarbetare på olika områden, så vill jag betyga, att min erfarenhet styrker mig i den uppfattningen, att den politik, som präglat vårt lands näringsliv under 1920- och 1930-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talen, vill vi inte gärna ha tillbaka. Vi är glada över den omvändelse som skett inom det borgerliga lägret under senare år, och jag är mycket glad åt, när jag kommer åter till denna församling, att finna att man här i dag tvistar om vem som tagit initiativet för att skapa trygghet åt de gamla. Ja, mina damer och herrar, vi är glada över den uppfostran vårt parti kunnat ge på detta område, och jag tror inte att vi skall behöva tvista om äran härför; det är ju resultatet vi mest gläder oss åt.

När man i dag talar om att det är så glädjande att vi lyft försvarsfrågan över partierna, så är detta också en sak som vi tacksamt kan notera. Herr Hjalmarson citerade Churchill. Han återopade 1940 som den lämpliga utgångspunkten för sitt resonemang. Ja, visst tror jag nog att Churchill hade flera sympatier kanske inom vårt parti i 1940 års situation än vad han hade inom herr Hjalmarsons eget parti, där man väl på den tiden mera trodde på framgången för en annan politisk riktning. Jag vill inte säga det bestämt, men jag hyser den uppfattningen med ledning av de diskussioner jag förde med nationella ungdomsförbundets debattörer i slutet av 1920-talet och under hela 1930-talet, att man inte där hade så värst stora sympatier västerut. Men det är också glädjande att man nu där fått en symbol. Jag tycker att man skall ta vara på denna symbol på det rätta sättet, ty när Churchill lade upp sin stora försvarsplan, när han väckte frihetskänslan ännu starkare hos det engelska folket sade han ifrån, att kampen för friheten krävde blod, svett och tårar, den krävde uppoffringar.

Jag förstår att i dagens läge är det tacksamt att tala om att man kunnat lyfta försvarsfrågan över partierna. Men när det gäller att ta konsekvenserna för dessa utgifter är det tacknämligt för både tidningsmän och revymakare att skjuta fram Per Edvin Sköld som den store skattebusen, som skall skaffa pengar för att finansiera dessa utgifter.

Vill ni även på den punkten hjälpa till att förklara för svenska folket, att visst vill vi försvara oss, men vi skall också gemensamt ta ansvaret för omkostnaderna härför. Då blir det litet lättare för oss socialdemokrater att gå ut till folket och försvara denna miljardrullning. Då måste de förstå att när kommunisterna motionerar om sänkta försvarsutgifter så beror det på valtaktiska synpunkter, för att inte tala om eventuellt andra spekulationer, som jag inte nu närmare vill gå in på och inte heller närmare känner till.

Jag vill alltså med det sagda ha framhållit, att jag kommer att med glädje stödja det förslag som statsutskottet kommer fram till, men jag är också mycket tacksam för om statsutskottet har möjlighet att vid granskningen av dessa utgifter se till att vi kommer inom en kostnadsram, som ger garantier för att de utgifter vi pålägger oss också kommer till nyttig användning.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STAXÄNG (h): Herr talman! Jag ber om överseende för att jag inte kan berika den ideologiska debatt, som med olika variationer har förts under dagens lopp och som för resten började redan under gårdagen. Jag vill i stället ta upp några spörsmål av mera lokal karaktär, som berör det län jag representerar. Jag vill också något beröra en del frågor, som här redan påtalats av andra talare, bland andra av herr Gustafsson i Borås, fru Boman och fru Ewerlöf.

Man har i denna debatt från flera håll framhållit den ovisshet och osäkerhet, som råder beträffande det kommande arbetsmarknadsläget. Denna oro bottenar helt säkert i det förhållandet, att det redan under det gångna året inom vissa områden av vårt näringsliv har inträtt en allvarlig stagnation. Ty-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

värre är det ju också så, att en stagnation inom ett område utlöser en kedjereaktion på andra närliggande områden. Även i det län jag representerar har vi sett exempel på detta under det år som gått. Sälunda har det försämrade läget för den mindre skeppsfarten i mycket hög grad återverkat på andra näringar. Svårigheterna då det gällt fraktfarten och att förnya fartygstonnaget inom såväl fiskeri- som fraktnäringarna har utlöst en mycket allvarlig kris för småbåtsvarven, inte bara på västkusten utan längs hela den svenska kusten. De försämrade fraktförhållandena föranledde redan i somras en uppvaktning av företrädare för denna näringsgren, vid vilken de olika partiernas representanter, inte minst från Bohuslän, slöt upp. Man påtalade därvid det utomordentligt svåra läge som fraktfarten hade råkat i.

Detta försämrade läge beror på flera orsaker, bland annat på den hårda konkurrensen från andra länders fraktbåtar, som går längs den svenska kusten och konkurrerar ut våra mindre fraktbåtar. Man har många gånger frågat sig, om de gamla konventioner, som på sin tid slöts, fortfarande är tillämpliga och nödvändiga. En sådan konvention gäller t. ex. Holland. Den kom till omkring 1856, tror jag, då det var ett intresse för Sverige att kunna gå i fraktfart ute bland Hollands kolonier. Dessa har ju emellertid försvunnit nu, och vi har i dag här i Sverige inte samma intresse av den konventionen längre men den består fortfarande och är mycket besvärande för våra svenska båtar. Jag är fullt medveten om att det inte är lätt att här åstadkomma en ändring. Det fördes också här i riksdagen en debatt om denna sak för några år sedan, då handelsminister Ericsson gav en belysning av förhållandena på detta område. De synpunkter han därvid delgav oss var ganska tungt vägande, men jag skulle ändå önska, att man på ansvarigt håll under-

sökte om inte en omprövning av denna fråga nu är möjlig.

Det är också en annan sak som oroar och som är mycket besvärande för våra fraktare, nämligen den att andra länder i sina handelsförhandlingar med oss är ytterst måna om att tillförsäkra sitt eget lands tonnage transporterna av de varor, som vederbörande land skall leverera. Jag vill här uttala det önskemålet — trots att jag vet att våra organisationer inom denna näringsgren har möjligheter att själva framföra sina synpunkter — att man vid de förhandlingar som kommer att föras tillvaratar våra egna fraktintressen i större utsträckning än man gjort hittills.

Vi har också i vårt land strängare bemanningsbestämmelser än i andra länder. Jag vet att kommerskollegium har försökt att rätta till saken genom att bevilja vissa dispenser, men det är ofrånkomligt att den skillnad, som här råder mellan det utländska och det svenska tonnaget, många gånger ändå är mycket besvärande. De försätter våra båtar i ett sämre konkurrensläge.

När man för några år sedan med anledning av en interpellation diskuterade dessa spörsmål här i kammaren, framhöll statsrådet Ericsson en mycket betydelsefull sak, nämligen att vårt tonnage nu är mycket gammalt och behöver moderniseras. Det inrättades också en särskild lånefond för att stödja denna modernisering av vårt gamla tonnage för att göra det mera konkurrenskraftigt gentemot utländska båtar, och man knöt stora förhoppningar till denna lånefond. När man i förra årets statsverksproposition tyvärr inte kunde bevilja tillräckligt med pengar för ändamålet, blev det i alla fall en ändring i Kungl. Maj:ts förslag i så måtto att man, utan att bevilja direkta anslag, företog en överflyttning från rederilånefonden på två miljoner kronor till förstärkning av denna särskilda lånefond.

Det är en annan sak i detta samman-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hang, som också verkar starkt hämmande. Här har man nu genom vidtagna åtgärder på ett verksamt sätt sökt främja den nödiga moderniseringen av vårt gamla tonnage, men detta har motverkats genom införandet av den pålaga, som investeringsavgiften är. Med andra ord: man ger med ena handen och tar tillbaka med den andra. Statsrådet Eriksson känner mycket väl till vad detta har haft för inverkan på just denna näringsgren.

Det har gått så långt, att en båtägare, som hade skaffat sig en mycket modern båt i somras, delvis på grund av den ökade pålaga, som investeringsavgiften innebar, inte vågade ta risken inför det försämrade fraktläget utan måste sälja båten till en kapitalstarkare köpare för att på det sättet kunna komma ifrån den risk som han löpte. Han hade då fått betala, tror jag, över 40 000 kronor i investeringsavgift.

Men här tillkommer en sak, som jag inte är säker på att man hade klart för sig, när man införde investeringsavgiften. När han beställde båten och den levererades, fick han nämligen erlägga nämnda avgift, och när han sålde båten fick köparen samma år också betala en investeringsavgift. Det blev på det sättet en dubbel avgift. Kan man kalla det för en investeringsavgift första gången, kan jag inte komma ifrån att karaktären har förändrats, så att det snarare är fråga om en *skatt* andra gången.

Jag tror, att när det gäller denna sak, hade det varit lyckligt, om man, liksom i fråga om vissa saker beträffande jordbruket, också hade sökt att fritaga dessa småfraktare och fiskefartyg från investeringsavgiften. Denna är ett hinder. Eftersom investeringsavgiften verkar hämmande även på andra områden och på den rationalisering, som nu kanske är nödvändigare än förut, borde hela avgiften så snart som möjligt avskaffas. Det ställs ju krav på detta från flera håll här vid denna riksdag.

Investeringsavgiften har också ver-

kat ganska hämmande på beställningarna av fiskebåtar. I detta fall är det en annan sak jag vill påtala, som också har verkat hindrande. Det är, att de bestämmelser som nu ligger till grund vid utlämnande av lån till byggande och anskaffande av fiskefartyg, inte följt med i utvecklingen. Det har faktiskt medfört, att man inte med nuvarande restriktioner vågar beställa nya båtar, inte minst därför att det för närvarande råder mycket osäkra förhållanden beträffande denna näringsgrens räntabilitet.

Bestämmelserna var före 1948, att man kunde som lån erhålla ett maximalt belopp av 35 000 kronor för anskaffande av en fiskebåt. Då var anskaffningsvärdet jag skulle tro från 60 000 till 80 000 kronor, vilket innebar, att man fick ca 50 procent av anskaffningssumman i lån. Nu har kostnaden stegrats till 240 000 för att inte säga 300 000 kronor för anskaffande av en modern fiskebåt. Visserligen har man höjt maximalbeloppet för lånet till 60 000 kronor, men därmed har man dock inte hunnit i kapp prisutvecklingen. Det betyder i själva verket, att medan man förut kunde få omkring 50 procent i lån ur fonden, får man nu högst omkring 25 procent. Med nuvarande restriktioner innebär detta, att beställningarna av fiskefartyg nästan helt har avstannat. På de småvarv, som vi har längs den svenska kusten, är det sålunda, enligt de sista uppgifter jag har fått, nu bara två fiskefartyg under byggnad. Ett av dessa är beställt, medan det andra byggs på varvets egen risk.

Allt detta har gjort, att läget för våra småvarv för närvarande är synnerligen oroväckande.

Det gjordes en framställning i höstas i form av en uppvaktning hos Kungl. Maj:t om att man — i fall det inte går att få någon ändring till stånd beträffande investeringsavgiften, som också här är betungande — åtminstone skulle ändra bestämmelserna för erhål-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lande av fiskefartygslån, så att dessa skulle komma att stå i samma proportion till anskaffningsvärdet som de gjorde på 30-talet och en bit in på 40-talet.

Jag har med visst intresse studerat propositionen, när det gäller denna punkt, men jag har tyvärr inte där kunnat märka, att Kungl. Maj:t ämnar föreslå någon ändring i bestämmelserna.

Jag har fått i uppdrag av Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförening genom dess ordförande, landshövding Nyström, att i denna debatt framföra den enträgna vädjan till det statsråd, som har hand om saken, att man borde åstadkomma en förändring. Jag tror, att man då skulle kunna, åtminstone till en del, underlätta beställningen av dessa båtar. Det är möjligt, att Kungl. Maj:t har frågan under omprövning, och att den kan komma fram i annan ordning. Det skulle glädja mig, om så skedde, även om detta inte nu redovisas i Kungl. Maj:ts proposition.

Det är också en annan sak som jag vill något beröra. Det kanske låter lite underligt, men det gäller Radiotjänsts väderleksrapporter. Utsändningen av dessa rapporter kl. 6.30 på morgnarna har man av vissa skäl inte ansett sig kunna fortsätta med under vintermånaderna. Den tillkom på sin tid efter en framställning från jordbrukarhåll och möjliggjordes genom en personalförstärkning i Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. För att också gagna sjöfarten och fiskerinäringen förlade man denna utsändning tidigt på morgnarna inte bara under sommaren utan också under vintermånaderna. Det är just i fråga om vintersändningen man nu på grund av otillräcklig personal måste göra denna inskränkning.

Vad jordbruket beträffar kan det kanske inte betyda så mycket, men för sjöfarten och fiskerinäringen — dessa tidiga rapporter kan ju många gånger gälla människoliv — är det av oerhört stort värde. Jag kan också nämna att

beträffande denna fråga förekom en mycket allvarlig överläggning inom Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförening. Jag kan inte finna annat än att skall det härvidlag kunna bli en ändring, så måste ett ökat anslag lämnas till meteorologiska och hydrografiska institutet för att möjliggöra en nödvändig personalförstärkning. Jag har på denna punkt studerat propositionen och funnit, att man inte kunnat villfara den hemställan som institutet flera gånger har gjort. Vi måste kanske därför på annat sätt framställa ett yrkande härom.

Det är även en annan sak beträffande vår fiskerinäring som jag måste något beröra. Den gäller våra fiskehamnar. Vi motsåg med stort intresse det anslag, som Kungl. Maj:t i år skulle komma att äska av riksdagen för bygande av fiskehamnar. Statsrådet Nilson gjorde ett besök på västkusten under fjolårets riksdag för att studera förhållandena på området. De fiskehamnar vi besökte visade tydligt, att det anslag på en miljon kronor, som man de senare åren ifrån riksdagens sida beviljat, var i högsta grad otillräckligt.

Vi vet att det utredningsförslag om denna sak, som riksdagen godkänt i princip, innebar årliga anslag under en viss period på 4 à 5 miljoner kronor årligen. Då är ändå att märka att detta avsåg ett prisläge, då man fick ofantligt mycket mer för pengarna än nu. Trots detta har man nu minskat anslaget till en miljon kronor.

Det är tydligt att här måste en större insats göras. Jag tror att man inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — inte minst i anledning av statsrådets resa förra året — fick klart för sig att detta anslag måste ökas. Man dristade sig också från detta verks sida att begära ett anslag på fem miljoner kronor. Kungl. Maj:t har stannat vid två miljoner. Detta är förvånansvärt, då det enligt min uppfattning förefaller som om statsrådet Nilson beträffande vä-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

garna har försökt få fram betydande öknningar, men på denna punkt har man inte gjort det i samma omfattning.

Denna ökning med en miljon kronor är i allra högsta grad otillräcklig. En hel rad fiskehamnar står faktiskt inför ett sammanbrott när det gäller bryggorna. Större anslag är nödvändiga inte bara för större fiskehamnsbyggen. Här måste också tillskjutas medel för att kunna klara rena reparationer, om hamnarna över huvud taget skall bli funktionsdugliga. Det är kanske möjligt att skaffa fram pengar på annat sätt, om det skulle bli arbetslöshet, men jag tror det hade varit bättre om man på vanlig väg kunnat öka anslaget, i synnerhet som arbetsmarknadsförhållandena nu medger tillgång på arbetskraft även för dessa byggen.

Jag vill, herr talman, nämna något även om ett område, som förut berörts av några talare och som jag redan omnämnde i början av mitt anförande. Man yttrade för en stund sedan i debatten, att budgeten för sig omkring 8 000 miljoner kronor. Det är en oerhörd summa. Hela detta kapital syftar givetvis till att bereda omvårdnad av samhällets individer. Men det största kapitalet är inte direkt redovisat i budgeten och inte heller i nationalbudgeten: det är individerna själva. Där ligger obestriddligen samhällets allra största kapital. När vi här ofta talar om en värdeförsämring när det gäller vårt penningväsen kan man inte undgå att konstatera, att under senare decennier har det skett en betänkligen värdeförsämring också i fråga om individens kvalitet. Man har ofta sagt: Ge människorna bättre levnadsförhållanden och vi skall få bättre människor! Har med höjd levnadsstandard följt ärlighet, förnöjsamhet och ro? Jag bara frågar det. Går det att tala om en hemmens renässans, när så många äktenskap inte längre håller livet ut? Har den, jag skulle vilja säga, från katekesen »befriade» ungdomen blivit sundare och givit oss lag-

lydiga människor? Ja, håller inte hela vår lagstiftning över huvud taget på att gå sönder, då det i längden inte går att bygga upp den på straffparagrafer, när lydnadsplikten mot överheten ur kristendomens synpunkt håller på att försvinna? Ja, det som vi just är inne på, själva individen och respekten för människovärdet, berördes för en stund sedan. Jag skall inte ta upp det i någon utförlig grad, men jag tror att det var av herr Gustafsson i Borås och fru Ewerlöf på tal om den brist på respekt för spirande liv som ligger i nuvarande förhållanden beträffande vår abortlagstiftning. Jag har på denna punkt redan 1938, då man gjorde den första förändringen, reagerat emot den förändring som då vidtogs. Jag fortsatte med det än en gång på 1940-talet, då man genomförde ytterligare en förändring, och jag skall bara helt kort och gott säga, att respekten för det spirande människolivet är något så väsentligt i samhällslivet att vi på den punkten inte får kompromissa. Jag har redan förut sagt en sak: Jag är beredd att gå så långt som någon i denna kammare, då det gäller att bereda dessa mödrar allt det stöd som är möjligt för att de skall framföda sina barn, vilket de nu under vissa förhållanden inte vågar göra. Jag har givit denna utfästelse, och jag kommer att giva den även i fortsättningen. Jag tror att vi på denna punkt snart är framme vid en bristningsgräns.

Men det finns ett annat problem, som inte är minst allvarligt. När det gäller just individens kvalitet gäller det att fostra ungdomen redan från början. Det är just ungdomen som vi här till en början måste se på, och det är där vi skall göra vår insats. Det var där våra fäder var så på det klara med att insatsen skulle göras. Det gäller att återfå den rätta synen och se verkligheten som den är. Vi har fått ett ungdomsproblem av ytterst allvarlig art, där ungdomens brottslighet har ställt samhäl-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

let inför oerhörda svårigheter. Jag vill där säga ifrån: Ungdomen är inte sämre nu än förut. Det är många som säger det, men det är fel. Ty vad är ungdomen? Ungdomen är ju bara en individ i växande, och blir den sämre, ja, då är det vår skuld. Det är de äldres skuld om den blir sämre. Det är vi som skall fostra den, men det är också vi som skall skydda den.

Det är alltså vår skuld om ungdomen försämras. På det rent materiella området har samhället säkert gjort mycket stora insatser för det uppväxande släktet. Men vad hjälper det människan om hon vinner hela världen i materiellt avseende men faktiskt förlorar sin själ, för att här komma in på den apostrofering som fru Boman var något inne på för en stund sedan.

Det är just här nutiden har gjort sina oerhörda missgrepp. Sanningen är helt enkelt den, bästa kammarledamöter: vi har helt enkelt utlämnat ungdomen alltför mycket och ej berett den tillräckligt skydd mot de nedrivande krafterna i moraliskt hänseende, som faktiskt för närvarande finns. Vi låter t. ex. vår ungdom slukas av en industrialiserad nöjesindustri. 95 procent av filmen bjuder ju faktiskt på falsk romantik, förhärligar sedeslösheten och visar brott på löpande band. I en amerikansk bok har dessa problem tagits upp. Man har däri framhållit, att 80 å 90 procent av ungdomsbrottsligheten har kommit till på grund av ingivelse från just filmens sida.

När vi vidare vet att övergångsåren i ungdomen är ytterst svåra år, då den unga människan liksom brinner, gäller det för oss äldre att ge henne ett ordentligt stöd och även dämpa något av hennes svåra övergångstid.

Här dränks ju faktiskt ungdomen i böcker och tidskrifter av det mest slipprika slag. Jag tror att vi på detta område också måste beakta de synpunkter som här framfördes av fru Boman, när hon berörde inte minst kristen-

domsundervisningens betydelse i våra skolor.

Jag skulle vilja rikta en enträgen vädjan till ecklesiastikministern, då man nu på nytt försöker beskära tiden för kristendomsundervisningen vid våra gymnasier, att han måtte grundligt pröva denna sak och inte gå för långt inför de krav, som här har framställts.

Jag kan på denna punkt citera en man som inte var rädd att sjunga ut, en man som visserligen ibland ändrade åsikt men som inte var rädd för att göra det, nämligen Arthur Engberg. Han sade: »Den religiösa bildningsnivån får inte sjunka så, att den mest bastanta okunnighet skall råda om de enklaste saker. Denna sänkning av kunskapsnivån på detta område gör mig allvarligt betänksam.»

Jag kan ju nämna att det inom en styrelse där vi dryftade denna fråga — det var inte en styrelse som hade hand om dessa saker, men vi kom in på sådana spörsmål — var en socialdemokratisk representant som sade: »Detta går inte i längden. Vad vi behöver när det gäller ungdomens fostran är mera katekes och mera ris.» Nu vill jag inte säga att han var någon ytterlighetsman i det sista avseendet, och jag tror inte att vi bör vara det, men det låg någonting av en stramare fostran i det som han pekade på.

I fråga om denna sak skall jag be att i allra största korthet få framhålla ett krav som jag tycker är fullt naturligt när det gäller kristendomsundervisningen: vår ungdom, och inte minst barnen i våra skolor, även i folkskolan, har behov av en saklig undervisning i dessa frågor. I den mån eleverna får en klar uppfattning såväl av det kristna trosinnehållet som jämväl av dess etiska konsekvenser talar kristendomen för sig själv i denna sak, då behöver man inte påtvinga ungdomen detta. Det är främst för att inte säga endast genom en exakt kunskapsmeddelelse som kristendomen kan verka fostrande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Jag skulle kunna ha berört denna sista sak mycket utförligare, men jag vill ta hänsyn till andra talare, som skall komma efter mig, och då tiden är långt framskriden inskränker jag mig till de synpunkter som jag här har framfört.

När det gäller ungdomen vill jag till slut citera vad en av vårt lands främsta män yttrade på sin tid, nämligen Erik Gustaf Geijer. Han säger: »En förlorad ungdom blir ett olyckligt, förfelat liv. En förlorad barndom är fördärv och död. Därför är ock denna ålder det heligaste föremålet för ett förbarmande.» Han säger vidare: »Visa mig föräldravårdnaden hos ett folk; jag vill profetera det en lång framtid.»

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Fru Ewerlöf har frågat mig om anledningen till att inte mer än 13,3 miljoner kronor har äskats i år till byggande av fullträffsäkra skyddsrum.

I fjol beviljade riksdagen 10 miljoner kronor och året dessförinnan 7,8 miljoner kronor. Det har alltså skett en ökning på två år med ungefär 70 procent.

De cirka 8 miljoner kronor som beviljades för två år sedan har möjliggjort skyddsrum byggande för inte mindre än 20 miljoner kronor, beroende dels på att kommunerna är skyldiga att släppa till en viss andel och dels på att man beräknar ett visst fredsanvändningsvärde, som kommunerna också får förskottera.

De 13,3 miljonerna ger alltså skyddsrum för så där en 25—30 miljoner kronor. Vad säger då detta mot bakgrunden av det behov som kan anses föreligga? För några år sedan tog riksdagen ställning till frågan om skyddsrum byggande, och den sade då att fullträffsäkra skyddsrum endast skulle byggas i de största orternas kärnområden, medan man skulle ha så kallade normalskyddsrum i ytterområdena.

Sedermera har civilförsvarsstyrelsen gjort en beräkning av kostnaderna för dessa fullträffsäkra skyddsrum, som ansågs erforderliga i första hand, och kommit fram till att det skulle behövas skyddsrum för, med nuvarande prisläge, så där en 380 miljoner kronor. Det betyder att vi skulle få hålla på 12 å 15 år för att fylla detta behov.

Emellertid har man under riksdagsbehandlingen av det här ärendet gjort det uttalandet, att man utgår ifrån att en väsentlig forcering av skyddsrumsbbyggnadsverksamheten skall bli möjlig — och det är ju någonting helt naturligt — under en arbetslöshetsperiod.

För egen del måste jag nog säga att detta anslag på 13,3 miljoner kronor, jämfört med vad som har beviljats tidigare, är ett någorlunda hyggligt anslag. I förhållande till de totala skyddsrumskostnaderna är det heller inte så förfärligt lågt. Läget är helt enkelt det, fru Ewerlöf, att man inte har ansett sig kunna med undanskjutande av andra behov gå längre i det här avseendet än som framgår av statsverkspropositionen.

Civilförsvarsstyrelsens förslag går ju väsentligt längre; om det skulle jag vilja säga att det säkerligen går längre än något skyddsrumsbbyggnade över huvud taget, vilket land man än vänder sig till.

Herr **EDSTRÖM** (h): Herr talman! Jag skulle vilja belysa en del saker som finansministern talade om i gårdagens debatt. Han bestred att det dyra kostnadsläget har medfört minskad sysselsättning i någon anmärkningsvärd omfattning och framhöll, att det ännu icke fått sådant inflytande på vår konkurrenskraft och att man inte behövde ta någon direkt hänsyn till det utan med tillförsikt kunde se framtiden an.

Jag tycker emellertid, att man bör belysa förhållandena på åtminstone ett område, nämligen sjöfarten, vilket även

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Staxäng var inne på, fastän han endast talade om det mindre tonnaget.

Jag vill först bara i korthet påminna om att kostnadsläget i Sverige har stigit med cirka 40 procent sedan 1948, medan av våra konkurrenter danskarna sedan samma år icke haft större prisstegring än något mer än 20 procent, engelsmännen inte mer än 10 procent och våra svåraste konkurrenter tyskarna inte mer än 6 procent. Jag vet mycket väl, att sådana siffror icke ger någon full rättvisa, men de ger i alla fall bakgrunden till de förhållanden vår exportnäring har att kämpa med.

Att jag väljer sjöfartsnäringen är ju ganska naturligt, då jag som göteborgare har ett särskilt intresse av denna, men jag ser den även mot bakgrunden av verkstadsindustriens svårigheter i dagens läge. Redan i fjol blev svenskt tonnage upplagt i sådan omfattning, att man överallt i hamnarna såg vad vi kallar »döda skepp». Vi frågade oss då, om detta bara var något som berodde på tillfälliga omständigheter eller om det var något mera bestående. Den frågan kan vi ännu inte besvara, men undan för undan har tecken visat sig, som inger mer och mer oro. Uppläggningen av fartyg har fortsatt, och det finns tecken som tyder på att den kommer att fortsätta ytterligare.

Som herr Staxäng framhöll har det i första hand varit de små och medelstora fartygen som haft svårt att få selsättning. Där konkurrerar närmast danskarna, holländarna och tyskarna om frakterna, och tyvärr gör de det till sådana priser, som knappast täcker våra rederiers rörliga kostnader för det mindre tonnaget. Detta är redan i och för sig ett mycket allvarligt tecken. Svårigheterna har emellertid även utsträckt sig till den transoceaniska sjöfarten, och därigenom försmörkas bilden avsevärt. Här är det som amerikanerna tränger sig fram med för varje dag ökad konkurrenskraft. Deras ansträngningar, som förr närmast gällde tramp-

farten, har på sistone inriktats på en konkurrens om tankfrakterna.

Jag kan vidare nämna japanerna. Dessa har ännu inte kommit in i bilden, men vi vet, att de har utomordentligt låga löner, billiga omkostnader och låga byggnadskostnader för ett modernt tonnage, och de kommer så småningom att kunna bli mycket svåra konkurrenter.

Sjöfartens besvärligheter är bara en sida av det stora kostnadsproblem, som våra exportnärings har att arbeta med. De är emellertid ett uttryck för vådorna av att gå alltför snabbt fram med kostbara reformer, även om dessa är i och för sig aldrig så önskvärda.

Den svenska sjöfarten ger ju ett mycket stort tillskott till vår valutatillförsel. Jag nämner siffran 775 miljoner kr. per år, som vi alla känner till, varvid man dessutom måste beakta, att denna valutainkomst till stor del består av hårdvaluta och är en nettoinkomst och alltså icke någon bruttoinkomst med motsvarande avdrag för kostnaderna. Vi måste i år räkna med en minskning av våra valutareserver på en halv miljard kronor. Vad händer då, om sjöfarten får svårigheter och minskningen därigenom blir ännu större? Det blir då en svår situation inte bara för sjöfarten utan även ur allmän synpunkt.

Sjöfarten är emellertid inte bara en exportnäring i och för sig utan även en stor beställare inom vår mekaniska industri, varvsindustrien. Det har beräknats — och det är en siffra, som de flesta, som har med varven att göra, känner till — att det på våra varv ligger beställningar från svenska rederier på cirka 700 miljoner kronor fram till år 1959. Om vi i dagens läge trots allt ser förtröstansfullt på verkstadsindustriens framtid, så hänger det samman med de ineliggande orderstockarna inom den tunga verkstadsindustrien, och därvidlag spelar varven en mycket stor roll.

Men om sjöfarten nu får ökade svår-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

righeter, kommer resultatet säkerligen att bli att rederierna tar upp förhandlingar om annullering av de kontrakt som de gjort upp med varven. Vi har visserligen just i dagarna hört talas om att varven kanske kan räkna på kompensation i form av stora beställningar från utlandet, men därom vet man dock inte något med säkerhet. I varje fall kommer nog en sådan annullering av de svenska redarnas order att betyda en försvagning av den buffert mot arbetslösheten som varvens goda ordertillgång utgör. Jag tror inte heller att det blir så lätt att få utländska order i kompensation för de svenska order som eventuellt kommer att annulleras, ty konkurrensen från de tyska varven är just nu mycket hård och norrmännen har byggt ut sina varv på ett sätt som tyder på att de norska redarna säkerligen kommer att föredraga att lägga sina beställningar inom landet. Om en sysselsättningskris sålunda uppstår vid varven, kommer den att sprida sig till de underleverantörer som samarbetar med varven och den kan alltså få rätt stora lokala verkningar både i Göteborg, Landskrona, Malmö och på andra ställen där man är beroende av sin varvsindustri.

Det är därför rätt naturligt att man ställer sig den frågan: Vilka åtgärder kan det allmänna vidtaga för att stimulera den nödvändiga kostnadsanpassningen? Som svar därpå räcker det kanhända att hänvisa till vad som så ofta sagts om investeringsavgiften och konjunkturskatten och andra skattepålager — herr Staxäng har ju här senast varit inne på den saken — och vad som framhållits om dessa pålagors betydelse för rederiföretagen liksom för andra konjunktürkänsliga företag. Investeringsavgiften t. ex. har väl inte någon som helst rimlig s. k. »samhällsekonomisk» funktion att fylla när det gäller fartyg, som har beställts för fem, sex år sedan men som råkar bli levererade just under ett år när finansministern

anser det lämpligt att dämpa investeringsviljan med en särskild avgift. I detta fall är det uteslutande fråga om en kostnadshöjande omständighet, som blir desto orimligare som priserna för fartygen vid leveransen på grund av engångsinflationen kommit att ligga åtskilliga tiotal procent över de kontrakterade priserna.

Herr Staxäng berörde också de svårigheter som kreditransoneringen åstadkommit för fiskerinäringen. Kreditransoneringen har emellertid mycket hårt drabbat även sjöfarten, särskilt när det gäller finansieringen av fartygsbyggen. På den punkten vill jag vädja till regeringen att försöka åstadkomma en smidigare handläggning av ransoneringen och möjligen även en förnuftigare utgångspunkt för det hela än den som hittills tillämpats.

Till sist vill jag i all korthet framhålla att ingenting förefaller mig farligare än de nu aktualiserade funderingarna på subventioner i olika former för skilda näringar och speciellt för exportindustrien. Sådana subventioner är enligt min mening principiellt oriktiga och kommer att framkalla motåtgärder i utlandet. De kommer också att göra det svårare för företagen att vid en senare tidpunkt återgå till normala förhållanden och så småningom återvinna sin konkurrenskraft. Viktigare än att lämna näringslivet bidrag eller subventioner, som det i själ och hjärta inte vill ha, är att man återger näringslivet rätten att med egna krafter lösa sina trängande problem. Då slipper vi kanske det arbetslöshetsproblem och de permitteringar som man har klagat över tidigare i dag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Vad herr Staxäng och herr Edström här sagt om sjöfartsnäringens besvärigheter föranleder mig att göra ett par kommentarer.

Jag känner redan till de flesta av de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

önskemål herr Staxäng i olika avseenden framfört. Jag vet att den s. k. mindre sjöfarten kämpar med vissa svårigheter. Dessa har emellertid inte uppkommit vare sig i år eller förra året, utan de beror närmast på den strukturförändring som försiggår inom den svenska sjöfartsnäringen och som delvis sammanhänger med tonnagets sammansättning men också med andra faktorer.

Det är alldeles uppenbart att vi inom regeringen har allt intresse av att vid handelsförhandlingar och i andra sammanhang bevaka den svenska sjöfartsnäringens rimliga krav, och jag kan försäkra herr Staxäng att detta också sker. Men när herr Staxäng talar om att den konvention, som vi sedan många år har med ett antal länder, lägger hinder i vägen för svensk sjöfart är detta påstående endast riktigt beträffande en mycket liten del av den svenska sjöfarten. Man kan inte, när det gäller sjöfarten som helhet, göra ett sådant påstående. Det glädde mig också att herr Staxäng själv erkände att det härvidlag finns en del besvärigheter som vi inte utan vidare kan undanröja.

Jag är vidare beredd att erkänna att investeringsavgiften kan vålla svårigheter i speciella fall, liksom kreditransoneringen och kreditrestriktionerna över huvud taget. Men det är alldeles uppenbart att så länge regeringen vidhåller nödvändigheten av att upprätthålla dessa kreditrestriktioner är det föga konsekvent att på allt sätt underlätta för olika näringar att taga upp lån på annat sätt än vad dessa företagare i regel brukar göra. Det är därför som det är svårt att späda på fonderna och ändra bestämmelserna i generösare riktning, innan man känner sig övertygad om att ekonomiska effekten av åtgärden i fråga sammanfaller med våra strävanden på detta plan över huvud taget.

När herr Edström talade om den svenska sjöfartens bekymmer, fick jag

en stark känsla av att han överdrev åtskilligt på en del punkter. Det är felaktigt att försöka ge en generell bild av den svenska sjöfartens läge i dag enligt vilken det skulle vara fråga om en näring som arbetar under mycket hårda villkor. Om jag bortser från det allra minsta och kanske också det medelstora tonnaget är det ändå så, att vi inte har något upplagt tonnage i övrigt. Det är klart att vi har ett stort intresse av att kunna utnyttja de enheter inom handelsflottan som vi har fått särskilt under efterkrigsåren och som utgör ett mycket modernt tonnage. Driftkostnaderna för detta tonnage kan man diskutera, t. ex. vilken belastningsgrad som kommer utav att lönerna höjs eller andra kostnader stiger. Alla som känner dessa förhållanden vet emellertid, att förändringar i dessa poster — låt oss säga i allmänna omkostnader såsom lönekostnader — inte spelar någon avgörande roll när det gäller detta stora tonnage. Jag vill vidare i sanningens intresse till kammaren lämna den upplysningen, att vi tyvärr inte har glädjen att kunna räkna in hårdvalutor för de belopp som anges som sjöfartsnetto. Herr Edström använde uttrycket »en högst betydande del». Det är tyvärr inte så. Jag tycker nog, att det är fel att i detta sammanhang ge en antydning om att det är i huvudsak dollar vi tjänar in genom vår sjöfart. Jag har inte gjort detta påpekande för att på något sätt nedsätta den svenska handelsflottans insatser i det svenska näringslivets tjänst, men jag tror, att det är angeläget, att korrigera uttalanden av denna karaktär.

Det är alldeles uppenbart att vi har intresse av att utnyttja vår produktionskapacitet. Vi har intresse av att den svenska exportnäringen kan hållas igång. Vi inser dess betydelse, och det kommer för oss att bli en angelägen uppgift även framöver att främja den samma.

Jag vill i detta sammanhang, herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talman, svara på en fråga som ställdes till mig under gårdagens remissdebatt av herr Jonsson i Skedsbygd, som frågade om regeringen hade för avsikt att inom den närmaste tiden släppa de restriktioner som gäller för exporten av rundvirke. Den ordningen gäller nu att man här tillämpar en mycket generös licensgivning, men man har vissa bestämmelser beträffande virkets sammansättning. Handels- och industrikommissionen har i dagarna kommit in till handelsdepartementet med en framställning där kommissionen begär bemyndigande att få fortsätta den licenspolitik som nu tillämpas, d. v. s. en generös licensgivning, och därutöver avskaffa de särskilda restriktioner, som ansågs nödvändiga i somras och i höstas.

Härigenom skulle rundvirkesexporten sålunda släppas tämligen fri. Det blir emellertid, om kommissionen får sitt förslag godkänt, så, att vi kommer att lämna exportlicenser och följaktligen icke taga bort själva licensgivningen men i stort sett bevilja inkommande licensansökningar. Det finns, herr talman, all anledning att tro att regeringen kommer att bifalla denna kommissionens hemställan.

Herr **EDSTRÖM** (h) kort genmäle: Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse och glädje, att handelsministern har full förståelse för de just nu rådande svårigheterna för sjöfartsnäringen. När han tycker, att jag ser litet väl pessimistiskt på läget och att det inte finns något större tonnage upplagt, ber jag honom emellertid vara hjärtligt välkommen till Göteborg för att titta på de båtar som ligger i hamnen och med sjöfartens folk diskutera de svårigheter som det har.

Herr **HALL** (s): Herr talman! Många remissdebatter liknande denna har slutat med att, sedan alla de materiella och världsliga tingen blivit behandlade

i vederbörlig ordning, så har också de andliga värdena fått komma till sin rätt. I ett par anföranden här i kväll har man erinrat om allt det goda, som tillfördes världen för 2 000 år sedan. Jag beklagar emellertid att fru Boman i sin uppräknings glömde en av de uppfinningar, som visat sig vara mest bestående, nämligen den, att kejsar Augustus hittade på att all världen skulle skattskrivas. Detta är en sak, som vi alla har haft mycket besvär med sedan dess, för att nu inte tala om all den glädje, som alla de som styrt stater haft av denna uppfinning.

Det kan råda tveksamhet om huruvida kristendomen segrar, när man tittar sig omkring och ser, hur friskt människorna allttjämt bekämpar varandra, bedrar varandra och slår ihjäl varandra. Man är inte så där utan vidare benägen att medge, att man anammat det väsentligaste i de kristna buden. Kejsar Augustus står dock där som skapare av en av alla tiders mest hållfasta och bestående uppfinningar.

Skatteproblemet har även i dag kommit att spela en viss roll i remissdebatten. Innan jag går över till att säga någonting om ekonomin, så är det dock en annan fråga, som även den delvis ligger på det ideella planet och som verkligen förtjänar en smula uppmärksamhet. Herr Wedén i Eskilstuna har varit vänlig nog att försöka tala om för oss inte endast vad han själv vill utan också vad vi andra vill. Han har klarat ut för oss vilka ståndpunkter vi intar och vad det är vi eftersträvar. Tyvärr blev emellertid inte skildringen mera uttömmande än att det fortfarande finns flera frågor att ställa. Han säger visserligen att liberalismen bygger sin politik huvudsakligen på enskild äganderätt, enskilt initiativ osv. Han säger, att socialdemokratien i huvudsak sneglar åt den kollektiva äganderätten, och jag förmodar att han även menar den kollektiva driften av ekonomiska företag. Det är ett vidlyf-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tigt kapitel, som herr Wedén här givit sig in på att bena upp, och jag förstår, att detta inte kan göras i en remissdebatt. Vi kan kanske dock göra några erinringar, som kan bli förutsättningar för en fortsatt och mera givande diskussion. Statliga och kommunala företag har ju undan för undan gjort djupa ingrepp i enskilt ägande och enskilda driftsformer. Det är emellertid inte nog med det. Svenska folket har, utan att därtill vara på något sätt uppmanat av staten, passat på att organisera sig självt i stora kooperativa sammanslutningar. Detta gäller inte endast konsumenter, utan det gäller också producenter, särskilt på jordbrukssidan. Om man nu konstaterar detta, så är det ju detsamma som att säga, att svenska folket självmant har avstått ifrån en god del av värdena hos den enskilda äganderätten och de enskilda driftsformerna.

Dessvärre är det emellertid ännu svårare ting vi kommer till, om vi ser oss omkring i samhället. Själva blomman av den enskilda företagsamheten i landet, bolagsvärlden, företer ju sedan årtionden tillbaka drag, som ligger mycket fjärran ifrån dem, som vi har vant oss att betrakta som den enskilda äganderättens ursprungligaste uttrycksformer. Bolagen börjar bli gamla. I stor utsträckning har genom köp och försäljningar, fusioner och arvskiften, ägandet till dessa bolag splittrats på stora kollektiv. Om ett bolag har tiotusentals aktieägare — det finns flera sådana bolag i Sverige — och aktierna är så fördelade, att det inte går att samla mer än några få procent av aktiekapitalet på en bolagsstämma, då är det väl ändå klart, att det som skulle vara utmärkande för den enskilda äganderätten, ägarens eget personliga ingripande i bolagets styrelse, förvaltning och drift, allt detta har suddats bort på ett sådant sätt, att man här har att göra med ett kollektiv, där ingen vet hur man skall kunna plocka upp den

enskilda äganderättskänslan och få den i funktion inom företaget.

Sedan nu nästan hela svenska folket på detta sätt har trampat ned sig i kollektivismens träsk, hur skall man då kunna återföra det till den enskilda äganderättens sanna och riktiga grundval? Här finns det förvisso plats för en förkunnare. Och kom ihåg, att det är förfärligt svårt att övertyga svenska folket om någonting! Vi som har ägnat ett liv åt att stå i talarstolar och predika så gott vi kunnat, vi har sannerligen fått erfara, att skall man övertyga det svenska folket om något, då skall man ha synnerligen goda argument, ty eljest tror det jämnt så mycket det vill. Nu måste ju emellertid herr Wedén och hans partivänner ge sig ut på en verklig propagandatur. Man skall tala om för bönderna att de skall överge sin usla kollektivism och uppträda som enskilda ägare. Man skall också tala om för konsumentkooperatörerna att de har förkastliga företagsformer. Jag vet inte om herr Wedén också vill gå så långt, att vi skall skaffa oss var sin järnväg och var sitt elektricitetsverk, men om det nu skall vara så noga med idéerna i det sammanhanget, får vi väl klara upp hur vi skall ha det även på dessa punkter.

Den enskilde har som ägare uppenbarligen kommit en smula i skymundan i våra dagars samhälle, och skall den ideella liberalismen få någon verklig ekonomisk grundval att stå på, förefaller det som om utgångspunkterna vore så usla som möjligt. Vi får nog lov att först skapa ett samhälle som är nytt i alla dessa väsentliga ekonomiska avseenden.

Medan vi väntar på de väldiga förkunnare som skall klara upp dessa problem, får vi ägna oss åt den mindre men kanske ändå betydelsefulla uppgiften att försöka bilda oss en föreställning om hur vi skall få statens affärer och den allmänna hushållningen att gå ihop under ett år framåt. På den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tiden hinner vi säkert inte göra om samhället. Det är, herr talman, några synpunkter på den saken som jag i all korthet vill anföra under denna remissdebatt.

Herr Hjalmarson utfärdade under gårdagen någonting som kanske var en programförklaring och som i varje fall väl var avsett som en sådan. Jag citerar inte ordagrant utan försöker ge en fri översättning av hans förkunnelse. Han menar att överbelastningen av den offentliga sektorn måste minskas. Det allmänna tar hand om en för stor del av den enskildes inkomst, och den enskilde får för litet att själv hushålla med. Om den enskilde finge bestämma över en större del av den samlade inkomsten, skulle det ekonomiska resultatet bli bättre, inte bara för ögonblicket, utan vi skulle lägga grunden för en stabilare ekonomi i framtiden, och vi skulle få en lägre skattenivå, vilket herr Hjalmarson betraktar som en av hörnpelarna i en sund samhällsekonomi.

Alla sådana mödor är naturligtvis mycket svåra, och jag beklagar att enbart under detta korta kvällsplenum flera av herr Hjalmarsons partivänner efter bästa förmåga har sökt torpedera alla hans föresatser. De har sagt att det behövs mera pengar till den allmänna sektorn. De har frågat, varför man inte fått mera pengar till skyddsrum, till understöd av fisket och sjöfarten o. s. v. Jag kanske vågar en gissning, att när vi kommer fram till slutet av maj herr Hjalmarson och hans partivänner sammanlagt kommer att ha pekat på utgiftsbehov inom den allmänna sektorn på åtskilliga tiotal och kanske något hundratal miljoner, och då har man alltså fjärrmat sig från det under remissdebatten utfärdade programmet. Jag beklagar det i så fall i lika hög grad som herr Hjalmarson, ty jag är övertygad om att vi för tillfället är en smula ansträngda, alldeles oberoende av om vi delar herr Hjalmarsons principiella

uppfattning eller inte. Den uppfattningen behöver inte nödvändigtvis ha någonting med ett sådant omdöme att göra.

Det är påtagligt att det, när en inflation upphör, uppträder ekonomiska fenomen i samhället som vi inte är så väl bekanta med men som skapar svårigheter för den ekonomiska balansen. Så länge priserna stiger för varje månad stiger också lönenivån. Det allmänna får större inkomster genom skatterna. De enskilda företagen får också större inkomster, och inkomsterna kommer där litet tidigare än utgifterna, vilket skapar en skenbar penningriklighet som förslöar uppmärksamheten för det likviditetsproblem som anmäler sig så snart inkomsterna upphör att stiga. Det är i det läget vi nu befinner oss, och ingen kan mer än jag beklaga att vi nödgas gå in i det nya budgetåret den 1 juli utan att kunna överbalansera budgeten längre, trots att marknaden är så underförsörjd med kapital som den för närvarande är.

Problemet att lösa likviditets- och lånefrågorna under den kommande tiden blir utan tvivel ett av de svåraste. För att undvika onödigt missförstånd bör jag kanske göra klart, att de ransoneringar eller restriktioner som man ställer upp för åtskilliga låntagare inte är tillkomna i syfte att ställa till speciella svårigheter för den företagsamhet som det är önskvärt att vi kan upprätthålla.

Sparsamheten i det svenska samhället är för tillfället icke så hög att den motsvarar kraven på investeringar, och det är detta som medför att bankerna har så litet pengar att låna ut i förhållande till det behov av länemedel som finns. Kommunerna har lånesvårigheter. Det beror inte på att riksbanken eller någon annan statlig institution försöker förhindra långivarna att utlämna kommunlån. Det är tvärtom en av riksbankens dagliga sysselsättningar att försöka skaffa fram tillräckligt med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lånemedel åt kommunerna. Det beror helt enkelt på att det inte finns pengar att låna i tillräcklig utsträckning. Om nu staten under de kommande månaderna också anmäler stora lånebehov, måste det komma att medföra skärpta svårigheter på kreditmarknaden.

Det är under sådana förhållanden i högsta grad önskvärt, att det Hjalmarsonska sparsamhetsreceptet får ett praktiskt uttryck här i riksdagen och att riksdagen börjar motsvara det rykte som går om äldre tiders riksdagar, att de granskade Kungl. Maj:ts propositioner i syfte att försöka minska utgifterna. Det var före min tid i riksdagen, och jag vågar därför inte ikläda mig någon borgen för att ryktet är sant. Men det vore i hög grad önskvärt om riksdagen och naturligtvis alldeles speciellt herr Hjalmarsons parti, som nu har avgivit en programförklaring, kunde hitta något sätt att spara åtminstone något hundratal miljoner av de åtta miljarder, som budgeten innehåller. Varje hundratal miljoner, som där kan sparas, blir en motsvarande lättnad för kommuner och enskilda, som behöver låna pengar.

Men det är ju inte bara riksdagen som måste spara. Även i de kommunala förvaltningarna är sparsamhet i högsta grad nödvändig. Det är inte nödvändigt att förfalla till något ensidigt klandande på den kommunala ekonomin för att konstatera, att de större kommunerna i Sverige har visat en benägenhet att vara mycket generösare än staten, inte bara när det gäller deras byggnadsverksamhet utan också när det gäller deras löneläge. Det är alldeles nödvändigt att de större kommunerna i landet tar sig en ordentlig funderare över huruvida den kommunala ekonomin tillåter detta. Det finns ju ändå vissa föreställningar bland allmänheten om hur högt man kan göra ett kommunalt skattetryck, detta inte minst med hänsyn till att de kommunala skatterna trots höjningen av ortsavdraget ännu

drabbar mycket hårt även på relativt små inkomster.

Det finns också många andra skäl för kommunerna att se om sin driftbudget, bland annat det skälet att det sannolikt under de närmaste åren icke är möjligt att uppdryga lånemedel för alla de kommunala ändamål, för vilka man hittills har lånat.

En ökad skattefinansiering av kommunala kapitalinvesteringar är således oundgängligen nödvändig. Om man skall kunna vinna denna ökade skattefinansiering av kommunala kapitalinvesteringar, lär det väl inte finnas någon annan möjlighet än att nedsätta kommunernas driftkostnader på ett eller annat sätt.

Den kreditvolym, som kan stå till förfogande under den tid den nu framlagda budgeten kommer att gälla, kan naturligtvis inte bedömas. Det kan under 17 å 18 månader inträffa så många ting, som helt omkastar vad man nu utgår ifrån. Men om man gör det antagandet, att konjunkturerna varken kommer att försvagas eller förstärkas, och utgår från ungefär det nuvarande läget, så är det inte möjligt att antaga någonting annat än att det under dessa månader måste bli en trängsel på kapitalmarknaden, som vi sällan har upplevt maken till. Om vi skulle pröva de möjligheter man från statens sida har att hjälpa till på kapitalmarknaden, så är dessa möjligheter inte så särdeles många. De möjligheterna finns över budgeten och genom riksbanken. Där har man ett val att träffa. När det gäller budgeten är jag rädd att valfriheten inte är särdeles stor, eftersom väl riksdagen kommer att till omkring 99 procent oförändrat bifalla vad Kungl. Maj:t har föreslagit. När det gäller riksbanken är valfriheten större, men denna valfrihet får begagnas med mycken omsikt. Finns det en ledig produktionskapacitet i samhället, är det rätt meningslöst att tala om att man åstadkommer inflation genom att låta central-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

banken expandera. Men finns det inte en tillräcklig friställd produktionskapacitet i form av varor och arbetskraft, då ligger naturligtvis alltid faran på lur, om man tillhandahåller betalningsmedel, att dessa betalningsmedel kommer att höja priset.

Det är dessa ting som både centralbanken, Kungl. Maj:t och riksdagen måste allvarligt överväga under denna riksdagssäsong. Ingenting kan ju vara mera angenämt än att herr Hjalmarson redan från första dagen tagit upp sparsamhetslinjen, ty denna sparsamhetslinje är en av dem som det är nödvändigt att hålla levande i en aktiv finanspolitik.

Jag slutar, herr talman, med att säga, att jag hoppas att denna goda föresats håller även under de politiska konflikter, som en riksdag alltid brukar innebära.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag undrar om det var nödvändigt att till den grad som herr Hall gjorde missförstå ett avsnitt av mitt anförande.

Jag betonade tydligt, att jag talade om den enskilda äganderätten som *huvudprincip*. Jag tror också att jag vid något tillfälle sade, att det kan alltså vid sidan om denna tänkas andra former och variationer. Jag sade ingenting om t. ex. den konsumentkooperativa formen eller andra kollektiva former som existerar, men jag trodde inte att det var nödvändigt att göra det, när jag gjorde reservationen för att undgå missförstånd. Men herr Hall tar ändå upp mitt resonemang som om det varit fullständigt absolut, och han renodlar det genom att säga, att nu skall alltså herr Wedén gå ut och tala om att den konsumentkooperativa rörelsen

skall upplösas osv. Nej, det tänker jag inte göra.

Men det går inte, herr Hall, att på det sättet komma ifrån frågan om vad som skall vara huvudprincipen för ägandeformerna. Det händer ofta att man på socialdemokratiskt håll, när man ställs inför frågan: Är er huvudprincip den enskilda eller den kollektiva äganderätten? hänvisar t. ex. till den konsumentkooperativa formen. Men den har ju ändå begränsade möjligheter. Den producentkooperativa formen har hittills inte visat sig ha någon framtid. Då kommer man tillbaka till detta: När de möjligheterna har utnyttjats, vad vill man då? Är det den enskilda äganderätten som är huvudprincipen eller är det förstatligandepincipen som här skall träda i stället?

När sedan herr Hall ytterligare fullföljde sitt resonemang genom att fråga mig, om jag även ville hävda, att var och en skulle ha sitt eget lilla järnvägståg att åka omkring i, måste jag säga att på ett sådant dräpande argument i den principiella debatten har jag, herr talman, ingenting att svara.

Herr HALL (s) kort genmäle: Herr talman! Jag skall gärna medge att mitt anförande i viss mån var en karikatyr av herr Wedéns meningar, och det framgick väl också av mina formuleringar, att det inte var så allvarligt menat allt vad jag anförde till bemötande av honom.

Men det kan inte hjälpas att man ibland, när man hör denna liberala diskussion om våra olika principiella utgångspunkter, vårt handlande, får det intrycket att man resonerar utifrån ett samhälle som inte finns och som såvitt jag vet heller icke har funnits, åtminstone icke inom den tid vi har någon anledning att göra betraktelser över, om vi vill ha någon ledning för vårt handlande.

När samhället, såsom jag har påvisat, är så genomsyrat av kollektivism, av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kollektivt ägande och kollektiv drift, att de allra flesta stora företag har mist karaktären av enskilt ägda och enskilt drivna företag, vad tjänar det då till att vi, som gemensamt är ansvariga för hela denna utveckling, ställer oss och spottar på den och försöker förklara, att egentligen är denna utveckling ond och nu skall vi stoppa upp den och i fortsättningen inte ta samma hänsyn till ekonomiska realiteter som vi gjort, när vi alla gemensamt har hjälpts åt att utforma det nuvarande samhället?

Jag tror att herr Wedén skall nödgas medge, att hans sätt att argumentera här icke låg på verklighetens mark och att vi ändå kommer litet närmare, om vi försöker erkänna, att samhället har den nuvarande konstruktionen och att vi egentligen inte ifrån några utgångspunkter har så särdeles mycket att invända emot de grundvalar, på vilket det vilar.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Jag begärde ordet i kväll bara för att få tillfälle att framföra den replik till herr statsministern som jag inte kunde erhålla vid förmiddagens replikskifte. Det gällde, som kammarens ledamöter erinrar sig, skillnaden i tillvägagångssätt vid avväggningsbeslutet i försvarsfrågan 1949 och vid avväggningsbeslutet nu. Statsministern förklarade att orsaken till att man 1949 dels hade en statsministerdiktamen till protokollet, dels tillsatte en särskild utredning för att verkställa avväggningen var, att det då gällde en avsevärd upprustning av flygvapnet.

Jag skall be att få helt verifiera vad statsministern där sade om upprustningen av flyget, och jag kan inte underlåta att läsa ett par rader i de direktiv som de sakkunniga fick. Statsministern yttrade då: »Flygvapnet med sin höga beredskapsgrad och sin stora rörlighet kan betraktas som vår första försvarslinje i all synnerhet vid ett överraskande anfall mot vårt land. Starka

skäl kunna därför anföras för en fortsatt förstärkning av flygvapnet. Ett väl utbyggt flygvapen är även i stånd att ge ökat skydd åt hemorten samt förbättra arméns och marinens stridsduglighet.»

Med anledning av detta uttalande kan jag inte underlåta att ställa två frågor, som hittills är obesvarade i debatten. Den första frågan är: Vad beror det på att det är nödvändigt att tillsätta en särskild utredning för att verkställa avväggningen när det gäller en förstärkning av flygvapnet, men att man kan verkställa avväggningen genom ett enkelt samråd mellan försvarsministern och överbefälhavaren när det gäller en avsevärd nedskärning av flygvapnet? Den andra frågan är: Vilka krigserfarenheter kan regeringen ha till stöd för den mycket avsevärda förändring i bedömningen av flygvapnets värde som här har skett på mycket kort tid, på inte fullt fyra år? Kan det vara erfarenheter från Koreakriget? Kan det vara andra krigserfarenheter, som har visat, att flygvapnets värde för vårt totala försvar har till den grad reducerats som framgår av det upplästa stycket jämfört med dagens läge.

Jag säger inte detta för att förlänga diskussionen här i kväll, herr talman, men jag anser, att detta är frågor, som borde ha besvarats i den formen, att de hade delgivits riksdagen, så att riksdagen fått en redovisning av motiven för det ytterst betydelsefulla ställningstagande, som här har gjorts från regeringens sida. Det borde även ha medfört den konsekvensen, att riksdagen också hade fått klart besked om det mycket långtgående beslut som här fattats rörande en ny avvägning av våra försvarsgrenars organisation och styrka.

Herr NILSSON i Svalöv (h): Herr talman! När man studerar årets finansplan är det med beklagande man konstaterar, att regeringen inte velat ta steget fullt ut och nu avskaffat de extra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

beskattningsåtgärder som tillkommit under motivering, att de skulle vara ett medel i kampen mot inflationen. Investeringsavgiften, begränsningen av den fria avskrivningsrätten, bilaccisen, steriliseringen av vissa skogsinkomster och möjligen även begränsningen i nedskrivningen av varulager skall vara kvar. Dessa pålagors inverkan på handel och industri har här tidigare berörts. Jag skall därför inte på nytt ta upp dem till behandling ur dessa näringars synpunkt.

Jag skall däremot med ett par ord beröra hur ett par av dessa av regeringen rekommenderade regleringsåtgärder påverkat och påverkar jordbruksnäringslivet. Vi har först frågan om jordbruket och investeringsavgiften. Den har härvidlag till uppgift att verka hämmande på investeringsverksamheten i jordbruket. Har den gjort detta? Enligt min uppfattning är svaret: Nej, det har den inte. Vad den åstadkommit är, att den verkar kostnadsfördyrande för jordbrukets utövare. Rationaliseringskraven inom jordbruket har nämligen varit så stora och så nödvändiga, att man måst göra investeringarna trots investeringsavgiften. Många säga, och framför allt fördes det talet i valrörelsen från bondeförbundets håll, att investeringsavgiften ej drabbar det stora flertalet av jordbrukarna, ty eventuella kostnader för maskininköp och dylikt kan enligt deklaraionsförfarandet inom jordbruket fördelas på tvenne år, och därigenom kan man i många fall undgå dessa investeringsavgifter.

Jag skall inte här i denna sena timme uttala mig om huruvida det kan vara riktigt eller ej, att vi här i riksdagen skapar lagar, som man sedan på ett lag-enligt sätt kan kringgå. Jag ifrågasätter om det kan vara riktigt. Även om man lyckas med upplysningsverksamheten att man kan kringgå lagen, så kan vi emellertid inte undgå att konstatera, att investeringsavgiften verkar fördyrande för jordbruket.

Den kredit, som jordbrukarna måst skaffa sig genom att fördela kostnaderna för vissa inköp på tvenne år, får de nämligen inte gratis. Försäljarna måste sätta sina priser med hänsyn till denna kreditgivning. Maskiner och byggnadsmaterial har därigenom blivit dyrare än de skulle blivit i normala fall. Det kan inte heller vara riktigt att vi skall ha en skattelag, som medför att våra handelsföretag måste uppträda som något slags kreditinstitutioner för jordbruket, bara därför att de på grund av skattelagen inte kan — då de vill! — betala sina anskaffningskostnader på ett år.

Som jag dessutom vid flera tillfällen framhållit är det de yngre och de ur ekonomisk synpunkt sämst ställda jordbrukarna som drabbas av investeringsavgiften. De har nämligen inte tidigare kunnat eller haft råd att rationalisera och mekanisera sin jordbruksdrift. Gör de detta nu, drabbas de av den fördyring som avgiften på ena eller andra sättet medför. Sett från jordbrukets sida kan man enligt min uppfattning inte säga mer än en enda sak om denna avgift och det är: Bort med den omedelbart!

Så några ord om jordbruket och den tvångsmässiga skogssteriliseringen. Jag vill där först beröra min första praktiska kontakt med densamma, som jag fick i förra veckan. Då fick jag i uppdrag att göra en utredning om hur mycket en jordbrukare — en äldre änka som driver ett jordbruk — skulle sätta in på sitt spärkonto. Beloppet blev 9 000 kronor. När jag då tog reda på hennes förmåga att nu före den 15 februari skaffa medel till detta, framgick det att hennes likvida medel endast uppgick till cirka 2 000 kronor utöver de löpande mjölkintäkter, som kommer in under året. Dessa senare intäkter måste hon använda till arbetslöner till dess skörden hösten 1953 kan omvandlas till pengar.

Hur skulle hon då skaffa pengar till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

spärrkontoinsättningen? Det blev nästa problem för mig att lösa. Vi kunde inte lösa det på mer än ett enda sätt, nämligen genom att vi i sparbanken måste anhålla om ett lån på 9 000 kronor. Nu kanske någon säger, att vederbörande måhända kunde ha anhållit om anstånd med ifrågavarande insättning eller befrielse från densamma på grund av betalningssvårigheter, men jag tror inte att detta hade gått i föreliggande fall, ty de samlade tillgångarna var relativt stora. Det var likvida medel som saknades.

För att få detta lån, som jag här talar om, får vederbörande betala $4\frac{1}{2}$ procents ränta i banken. På spärrkontot får vederbörande under de två första åren ingen ränta alls. Sedan får hon visserligen $2\frac{1}{2}$ procent, men lånet kostar henne $4\frac{1}{2}$ procent. Är detta sunda affärsprinciper? Verkar denna spärrkontoinsättning minskande på penningtillgången, när vederbörande måste upplåna precis samma belopp? Nej, naturligtvis inte!

Nu frågar kanske någon vad det har blivit av de pengar, som denna jordbrukare fått för skogsförsäljningen och som föranlett att hon måste insätta dessa 9 000 kronor på spärrkonto. Ja, de har bland annat använts till omläggning av taken på ladugård och ekonomibyggnader samt till andra reparationer av ekonomibyggnaderna. På dessa kostnader får vederbörande också betala en investeringsavgift. Exemplet tycker jag talar för sig självt om hur denna del av vår ekonomiska politik, som bondeförbundet har givit sin välsignelse åt, verkar på vissa grupper av jordbrukare. Många liknande exempel skulle kunna anföras.

Herr talman, jag har lovat att endast tala i fem minuter, och jag skall hålla mitt löfte. Annars skulle jag gärna ha velat behandla flera saker i denna debatt. Bl. a. skulle jag ha velat efterlysa hur det blir med fastighetsbeskattningen. I valrörelsen hörde vi från bon-

deförbundshåll att det till årets vårriksdag skulle komma en proposition rörande fastighetsskatten. Hur blir det med den saken?

Ja, herr talman, jag skall hålla mitt löfte rörande tidsbegränsningen, och därför slutar jag redan nu.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Först vill jag säga, att jag hoppas att det skall vara möjligt att lägga fram en proposition om fastighetsbeskattningen, men egentligen begärde jag ordet för att säga, att när man hörde beskrivningen av det lättsinniga sätt, på vilket den omtalade änkan hade gjort sig av med sina likvida medel, kan man väl fråga, om hon inte borde kallas för den glada änkan.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle: Herr talman! Kan det vara lättsinnigt av denna »glada änka» att hon lagt om sina ladugårdstak, vilka, när de besiktigades förra året, var av sådan beskaffenhet att byggnaden höll på att helt förstöras? Var det lättsinnigt att ekonomibyggnaderna för övrigt blev reparerade? Var det lättsinne att hon använde sina pengar i rörelsen till dess de enligt lag skulle insättas på spärrkonto? Skulle, herr finansminister, pengarna insatts utan ränta på ett spärrkonto och ett räntebärande lån i stället upptagits? Hade hon förfarit på detta sätt hade jag kallat det för lättsinne.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden — som det heter — skall jag hoppa över en del av de saker, som jag kanske annars skulle ha framfört till finansministern i anledning av hans gårdagsuttalande. Jag kan dock inte helt gå förbi hans på vissa punkter överraskande ståndpunkter.

För det första vill jag säga helt kort, att finansministern bör försöka att göra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en budgetredovisning sådan, att åtminstone riksdagens ledamöter kan förstå den, så att de kan förstå om budgeten ett visst år, en tolv månadersperiod, i verkligheten visar ett annat resultat, med skillnad på 100 miljoner eller 200 miljoner, än det som formellt uppställts av finansministern.

Jag har påvisat, hurusom man senare hälften av budgetåret 1950/51 underlät att avsätta pengar för kommunändamål. Men nu i år täpper man igen det hålet. Det är klart att det påverkar den reella innebörden av siffrorna för budgetåret 1952/53. Den siffra för överskottet finansministern nämner, 268 miljoner, tar ingen hänsyn härtill. Finansministern kan inte gömma sig bakom riksräkenskapsverket, som säkerligen gör ett högt kvalificerat arbete, utan när det gäller budgeten får nog finansministern ta ansvaret för vad som skett och icke skett. Ty riksräkenskapsverket gör väl sina beräkningar på grundval av de principer, som är uppställda av finansministern t. ex. vad gäller kommunmedlen. Jag vill inte gärna tro att finansministern anser det vara bra att få en sådan dimbildning, att riksdagen skall vara osäker om det finns två eller tre hundra miljoner mer eller mindre än som i verkligheten är fallet. I varje fall anser jag att det är bättre att budgeten redovisas så, att man får en full belysning av dessa siffrors innebörd, att man, med andra ord, när vi nu kommit in i ett läge, där så stor vikt skall fästas vid budgetbalansen, vet vad denna balans innebär och vad den inte innebär.

Vad sedan beträffar statens, det offentligas möjligheter att låna upp och vidmakthålla den samhällsekonomiska balansen har man nu i stället för ett offentligt sparande av betydande omfattning ett negativt sparande på några hundra miljoner kronor nästa budgetår. Då tror jag att finansministern i sitt gårdagsanförande sammanblandat ett lånetekniskt resonemang med ett reso-

nemang som gäller den samhällsekonomiska balansen. Det är tyvärr inte så, att därför att staten lånar först några hundra miljoner och sedan ger ut pengarna, så sätts de in i bankerna igen, och så finns det mera kapital att låna. Det skulle då bara behöva sparas några hundra miljoner först, och så lånar staten dem, och så kommer de ut, och så kan staten låna dem en gång till. Om man fördjupar sig i detta på detta förtjusande sätt att skapa sparande finner man att det kan inte bara gälla statens utgifter; det måste gälla alla medborgare som ger ut pengar, att de går ut och in i bankerna etc. Nej, herr finansminister, i fråga om den samhällsekonomiska balansen gäller det att visa att man med den nationalinkomst man anser sig kunna räkna med på grundval av en viss ekonomisk politik sannolikt får ett tillräckligt sparande som möjliggör en viss investering. Jag har förut påpekat att det är en elastisk, inte en fast ram av sparande, som beror på inkomsterna och politiken. Men det är inte så, att det är någon sorts mystiskt kringlöpande av sparmedel, som klarar det samhällsekonomiska balansproblemet.

Vad sedan angår det mera lånemässiga likviditetsresonemanget så skall jag av tidsskäl inte ingå härpå. Ur den synpunkten kan man naturligtvis andraga vissa skäl för det som finansministern anför, men det gäller en helt annan sak.

Vad den nuvarande kreditåtstramningen vidkommer tillåter jag mig bara helt kort erinra om att den blir stelare än om man hade haft en mera rörlig räntebildning och därför drabbar godtyckligare och att den mindre företagsamheten, som så ofta är fallet, lider mera av sådana statliga ingripanden än de större företagen. Jag vädjar till handelsministern att göra vad han kan och tänka på uppmuntran åt den mindre företagsamhetens export. Jag vet att han är intresserad för saken, men jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tror att det är viktigt att man håller i minnet, att det nu mer än någonsin finns både ekonomiska skäl och rättviseskäl, som motiverar en speciell inriktning på denna sida av exportproblemet vid sidan av de mera allmänna ansträngningarna, som gäller exporten över huvud taget.

Sedan till sist några ord för finansministerns del. Finansministern utgår från oförändrad konsumtion. När jag då talar om hur illa det rimmar med vissa organisationers planer på ökad reallön, svarar herr Sköld: Ja, men reallönen steg ju från 1951 till 1952 betydligt mer än konsumtionen; sparandet steg alltså vid stigande reallön rätt väsentligt, och därför finns det ingen sådan motsättning som herr Ohlin påstått. — Nåväl, jag går förbi hela frågan om varför sparandet steg från 1951 till 1952. Men, herr finansminister, ni räknar alltså med en stark ökning av sparandet vid en viss ökning av realinkomsten. Men när vi diskuterar skattesänkningens verkan, då resonerar finansministern annorlunda om denna skattesänkning, som naturligtvis ökar den realinkomst som människorna har kvar. Då är finansministern plötsligt väldigt pessimistisk och vill inte alls räkna med någon nämnvärd ökning av sparandet. Åter ett exempel till det som jag påpekade i annat sammanhang i går, nämligen att finansministern har benägenhet att vara optimist och pessimist allteftersom det passar hans argumentering.

Statsminister Erlander sade i går, att om vi tagit liberaliseringen litet mera försiktigt några år efter kriget, hade vi haft ett bättre läge — man skall inte göra samma misstag nu. Jag förmodar att statsministern tänkte på vad som skedde med valutareserven och det stora importöverskottet 1946 och 1947. Men, herr statsminister, detta var inte resultatet av en liberalisering, som genomfördes då, till skillnad från nu. När det gäller importen har vi väl för när-

varande också en i betraktande av omständigheterna relativt liberal politik. Skillnaden är, att den gången, 1946 till 1947, underlät man att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen, och det var det som gjorde, att man fick ett väldigt importöverskott. Men att underlåta att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen är sannerligen inte liberalism! Det är varken socialism eller liberalism eller något annat. Det är helt enkelt en felaktig ekonomisk politik, då man enligt alla sådana system, som jag känner till, numera är överens om att staten skall söka upprätthålla den samhällsekonomiska balansen. Gör man inte det, skall man inte skylla på för mycket liberalism. På socialdemokratiskt håll har man en benägenhet att alltid, när man har varit passiv och underlåtit att göra vad som bort göras, kalla denna passivitet för liberalism. Detta är ett ständigt återkommande misstag i den ekonomiska debatten.

Jag skall avstå, herr talman, från att återigen ta upp den här saken om folkpensionerna. Jag nöjer mig med att bara konstatera att det av herr statsministern själv upplästa yttrandet av socialminister Sträng innebar ett naket konstaterande av att folkpensionärerna inte fått någon standardhöjning. Det innebar ingalunda något löfte att de skulle få en höjning av standarden inom någon viss framtid. Om detta ställs vid sidan av socialministerns yttrande i maj, två månader senare, är det helt klart, att herr Sträng alldeles avböjt att ställa en standardhöjning i utsikt. Jag tror alltså, att det vore klokt, om statsministern avstod från att försöka tolka socialministerns yttrande på ett sätt som är uppenbart orimligt.

Vad jag emellertid, herr talman, nu skulle vilja rätt kort uppehålla mig vid är de principiella synpunkter som kom fram i går, bland annat från statsministerns sida. Vi är väl överens om att samhället har större uppgifter nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

än förr i tiden. Vi är överens om behovet av samhällsekonomisk balans, monopolkontroll och mycket annat, som jag tillät mig att ange. Men liberalismen har en utpräglad benägenhet *för* fritt näringsliv, fri prisbildning och en ekonomisk politik med generella medel, och skepsis *mot* förstatligande, regleringar och konfiskatorisk beskattning. Socialisterna syns mig emellertid ha en utpräglad benägenhet *för* förstatligande, regleringar och i någon mån konfiskatorisk beskattning, men har å andra sidan misstro och skepsis *mot* fri prisbildning. Och eftersom de inte vill använda prisbildningens uppmuntran till människorna genom utsikt till vinst i samma utsträckning som ett liberalt system gör, tvingas de att i större omfattning dirigera och kommandera människorna. Det finns bara två vägar, antingen att locka och stimulera dem till att handla frivilligt eller att kommandera dem. Jag tillåter mig här att hänvisa både till olika programskrifter från socialdemokratiskt håll och till herr Wigforss' inlägg, fast jag gärna medger, att den socialdemokratiska praktiska politiken här i landet inte på samma sätt som på vissa håll i utlandet har aktualiserat själva förstatligandeproblemet, detta av skäl kanske som vi kan gissa oss till.

Nu säger jag, herr statsminister, att om detta, som jag här har anfört inte är riktigt, om jag har gjort något misstag, trots mina årslånga studier och många debatter med statsministern själv och med herrar Wigforss och Sköld samt många andra — om det likväl är något annat som är socialism, och några andra vägar som man vill vandra, då frågar jag: *På vilka andra vägar är det ni vill öka samhällsinflyandet och göra samhället socialistiskt?* Jag fick intet svar i går. Statsministern talade liksom herr Hall i dag om en obeveklig process, som rullar fram, och tycktes anse detta som en ursäkt för att han inte kunde tala om vad man

önskar göra. Ställer socialismen sig vid sidan och säger, att det ordnar sig obevekligen och av sig självt?

Men statsministern säger: »Vi är inte doktrinära. Om vi blir övertygade att ett samhällsingripande är bra, kommer vi att företa det. Ja, tacka för det! Men se på hela ert program, se på herr Wigforss' skrifter. Visar de inte en benägenhet att tycka, att samhällsingripanden av regleringstyp eller av kollektivistisk typ — förstatligande och kommunalisering — är fördelaktiga? Visar inte er praktiska politik när det gäller exempelvis kapitalmarknadsproblemen, en benägenhet att anse att prisbildningen har så stora risker att ni i stället väljer fastlåsnings av räntan, regleringar, s. k. frivilliga överenskomelser med banker och försäkringsbolag med lagstiftningsshot i bakfickan etc?

Statsministern uttryckte, som jag sade, inte någon uppfattning om vägarna att uppnå det socialistiska samhället. Därför måste man fråga: Är socialismen då endast en önskelista på vad man tycker skulle vara bra att ha i samhället? Kan man sedan bara säga: Varje gång vi finner, att vi kan göra något bra, gör vi det? Det är i så fall den mest urvattnade socialism som jag hittills har hört talas om. Men, herr statsminister, detta står inte bara i dålig överensstämmelse med de socialdemokratiska partiernas politik i t. ex. England och Tyskland, som jag kan få nämna vid sidan om er politik här i landet, utan det strider även mot ert eget program.

Jag skall be att alldeles särskilt få fästa statsministerns uppmärksamhet vid följande av de allmänna grundsatserna i de socialdemokratiska arbetarpartiernas program. Jag läser för korthetens skull bara tre mycket korta citat. Jag skall gärna läsa längre om statsministern föredrar det, men jag gör det inte denna gång. (Hr Erlander gör ett inpass: »Det är en nyttig läsning».)

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag läser programmet ofta från talarstolarna, herr statsminister, men aldrig blir jag så impopulär bland socialdemokraterna som när jag gör det. Jag är inte särskilt populär förut, så det säger ju en hel del. Det står så här: »Socialdemokratiens mål är att så omdana det borgerliga samhällets ekonomiska organisation, att bestämmanderätten över produktionen lägges i hela folkets händer, flertalet frigöres från beroende av ett mindretal kapitalägare» etc. Detta vill man alltså uppnå: att lägga bestämmanderätten över produktionen i hela folkets händer.

Vidare vill man följande: »Socialdemokratien vill åter förena arbetarna och egendomen. Den vill på de olika vägar som vid varje tid visa sig ändamålsenliga göra de arbetande delaktiga i äganderätten till de produktionsmedel, varpå deras bärning beror.» De arbetande skall alltså bli delaktiga i äganderätten till produktionsmedlen. Det är det andra.

Vidare står det: »Med de arbetandes gemensamma bestämmanderätt följer deras gemensamma ansvar, varje medborgares skyldighet att åta sig det arbete och fullgöra de uppgifter, som krävas för en effektiv organisation av produktionen.»

Här är tre *relativt* konkret utformade målsättningar. Nu ber jag herr statsministern: Försök att tala om för oss något om *på vilka vägar* socialismen tänker sig att åstadkomma detta! Angiv om dessa vägar avviker från dem som jag har försökt att karakterisera såsom socialistiska.

Statsministern kom med en del kritik mot den sociala liberalismen. Han sade: Ni har ju varit med om att förstatliga järnvägarna. Det var visserligen inte dåvarande kommunikationsministern, hr Andersson i Rasjön, som lade fram principbeslutet, det var herr Strindlund, men detta ändrar inte så mycket — vi var med om beslutet. Jag har pekat på att järnvägarna har naturligt

monopol och att detta är en sådan särskild angelägenhet som jag tror i bra många länder erkänns såsom motiverande en speciell organisationsform. Men jämför därmed tanken på att socialisera t. ex. järn- och stålindustrien, som man gjort i England. Eller jämför därmed, vilket herr Wigforss och andra talat om — man vet inte hur bestämt — en socialisering av affärsbankerna och skogsindustrien o. d. Vem i denna kammare ser inte skillnaden mellan en socialisering av dessa sistnämnda näringsgrenar och den anordningen, att man driver järnvägarna i statlig regi.

Debattens uppgift här är väl att klargöra gränser, som inte är fullt skarpa men som är viktiga och, tror jag, fullt tydliga för den som vill se. Att man t. ex. är med på att ha ett postverk som ett statens affärsdrivande företag betyder naturligtvis inte att man därmed accepterat förstatligandeprincipen, så att man inte kan stanna utan tvingas gå med på att staten skall driva *all* affärsverksamhet. Det finns här rätt tydliga gränser, även om de inte kan sammanfattas i en kort definition.

Herr statsminister! Socialdemokraterna vill hyreshusens kommunalisering, om jag läser 27-punktsprogrammet rätt — saken har behandlats av föregående talare, tror jag. Vi å vår sida vill ha konkurrens på lika villkor olika företagsformer emellan. Det är de tekniska förutsättningarna som ändrats, sade statsministern i november i fjol, och detta betyder att samhället måste göra större insatser. Jag är alldeles överens med honom på den punkten. Men detta betyder inte att vilken som helst utvidgning av den offentliga sfären är naturlig även på de områden, där inga särskilda skäl tillkommit genom utvecklingen. Fortfarande kvarstår uppgiften att motivera varför man vill förstatliga det eller det området, skogsindustrien eller affärsbankerna, etc. Det är där som den olika benägenheten hos partierna att anse kollektivistiska for-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mer som fördelaktiga eller ofördelaktiga naturligtvis spelar en stor roll.

Om man anser att staten fått ökade uppgifter är detta tvärtom ett skäl för staten att avhålla sig från att ta på sig för mycket nya uppgifter och göra sådant som enskilda kan göra lika bra. Detta underströk herr Svensson i Ljungskile med all rätt. I begränsningen visar sig väl mästararen även när det gäller staten. Och har staten väldiga uppgifter att klara i alla fall, bör den väl inte ta på sig sådant som lika bra eller bättre klaras av andra.

Beträffande Norrbottens Järnverk kan jag bara hänvisa till vad herr Svensson yttrade på den punkten, nämligen att vi vill inte förbjuda statlig affärsverksamhet när det finns skäl till densamma, men det gäller då en konkurrens på lika villkor. Den som inte ser skillnaden mellan detta och t. ex. den engelska socialdemokratiens förstatligande av hela järn- och stålindustrien, han är väl litet skumögd. Jag har många gånger diskuterat detta med herr Wigforss och sagt: Visa i praktiken att ni kan tävla inom den och den industrien och vara effektivare än de enskilda. Men herr Wigforss, som är en uppriktig man, svarade att avgörande för om vi vill ha ett statsmonopol är inte möjligheten, att vi kan driva enstaka företag bättre än andra — vi tror att vi kan sköta saken bättre om vi får ta hela näringsgrenen. Det är alltså med den motiveringen man vill ha förtroendet att få överta en hel näringsgren.

Statsministerns exempel synes mig alltså inte på något sätt sudda ut skillnaden mellan en liberal och en socialistisk åskådning, och det var väl inte heller meningen. Men det synes mig inte heller visa att det är något inkonsekvent i den socialt liberala åskådningen, när vi tagit avstånd från den gamla manchesterliberalismen från 1800-talet.

Till sist, herr talman, friheten och maktkoncentrationen. Många socialis-

ter tror att man får mera frihet för människorna när inte enskilda företag kan bestämma om människorna skall ha arbete eller inte och andra dylika ting. Många ser därför i likhet med herr Wigforss däri ett argument för ett mycket *vidsträckt* förstatligande eller kommunalisering eller andra likartade kollektivistiska organisationsformer. Det är ju i alla fall ett faktum att många ser det så. Enligt vår mening är det en illusion att tro att friheten blir större i samhället på det sättet.

Vad för det första förhållandena *inom företagen* beträffar kommer de anställda i stora statliga företag, som i regel blir större än de enskilda som slås samman etc., oftast längre ifrån de bestämmande, längre ifrån ledningen än de varit i enskilda företag. Det behöver inte bli så, men det kan bli det, och jag har hört en del erfarenheter från England, som tyder på att många arbetare där har reagerat just på det sättet.

För det andra, och det är kanske viktigare: ett samhälle som mindre bygger på fri konkurrens och prisbildning och enskilt näringsliv men mera bygger på central dirigering och kontroll, ger människorna i åtskilliga avseenden mindre frihet.

För det tredje: om man samlar hela den dominerande ekonomiska och naturligtvis politiska makten i händerna på den politiskt styrande regimen genom ett centraldirigerat system, får man en *maktkoncentration* långt större än man väl någonsin har upplevat i de västerländska samhällena i modern tid. Det är uppenbart, menar jag, att människorna blir mera beroende om de lever i ett sådant samhälle, där nästan all makt är koncentrerad på ett håll, så att de vet att de, för att klara sig bra i samhället, komma fram, skapa sig en bana och göra insatser etc., får akta sig för att stöta sig med de maktägande! Det fick man akta sig för förr i tiden i det gamla 1800-talssamhället, när företagen var så mäktiga att de anställda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fick stå, bildligt talat, med mössan i handen. Vi vill inte ha tillbaka, inte heller i helt annan form, något system av den arten, där människorna skulle behöva stå med mössan i handen inför de maktägande. Det är en fördel att man kan säga som man ännu lyckligtvis kan säga här, att jag bryr mig inte alls om, om jag är populär hos de maktägande. Jag kan bryta mig en bana i detta land på många områden lika bra ändå. Det kan man lyckligtvis säga i dag, men man kan säkert inte säga det i ett samhälle, där socialiseringen och centraldirigeringen har drivits mycket långt.

Beträffande det att vi ännu inte har kommit så långt i Sverige etc. erinrar jag bara om vad jag sade i går om riskerna och att det är nyttigt att se vart vägen bär.

Det är av dessa och även av andra skäl som den liberala åskådningen insisterar på vikten av att bestämmanderätten är spridd och vill ha ett decentraliserat samhälle, som ger människorna mera frihet och mera självständighet, betonar vikten av den enskilda äganderätten och förekomsten av ett stort antal oberoende företagare, som varken är beroende av banker eller andra — som de kan bli vid tillfälliga krislägen — ej heller av staten. Vi önskar ett system som garanterar en spridning av bestämmanderätten.

Vi tror alltså att en decentralisering av makten ökar friheten för människorna, att staten redan inom ett liberalt samhällens ram har fått ökat inflytande och att detta är dubbel anledning att vara försiktig och inte i onödan ytterligare koncentrera makten till en centraldirigerande stat. I en ytterligare ökning av makten på centralt håll förefaller mig socialdemokraterna däremot se som någonting gott. De identifierar denna makt med inflytande åt folkets massa, medan vi liberaler ser mycket stora risker i maktkoncentration hos de politiskt styrande och hos

byråkratien. Det blir inte verklig makt åt folkets breda lager; makten hamnar i själva verket i rätt många stycken hos ett fåtal.

På detta svarar nu, herr talman, socialdemokraterna ofta: Ja, men människorna är väl friare nu än vad de var förr i tiden, då man väl i vissa avseenden hade ett tillstånd som ni liberaler tycks vilja önska er tillbaka. Jag vill svara på detta, att människorna är friare nu än förr i många avseenden, det beror på helt andra omständigheter än på någon ökad centraldirigering.

Det beror för det första på att levnadsstandarden har stigit på grund av det ekonomiska framåtskridandet. Fattigdomen har blivit mindre, och standardhöjningen ger människorna i många avseenden förutsättningar för större frihet.

För det andra beror det på de fackliga organisationerna, vilkas stora betydelse just när det gäller friheten jag är den förste att understryka.

För det tredje beror det på demokratin, som ju innebär, av skäl som alla anser uppenbara, att människorna blir friare och mera likställda och som gör staten rättvisare och därför gör att staten i ett demokratiskt samhälle mera kommer att verka som ett skydd för friheten än i ett samhälle utan demokrati.

Men alla dessa omständigheter är icke skäl för en centraldirigering och visar inte, att en kollektivistisk stat eller en reglerande stat skulle ge människorna ökad frihet, utan alla de förut av mig anförda argumenten för den motsatta uppfattningen står kvar i alla fall.

Herr talman! Om statsministern skulle vilja säga — han var litet otydlig på den punkten i går, och otydliga är vi väl alla när det gäller ämnen av denna omfattning och vi har kort tid på oss — att socialismen inte har sympatier för kollektivism, att socialismen inte har benägenhet för regleringar och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dylikt, så upprepar jag den fråga, som jag nämnde nyss: *På vilka vägar* är det i så fall som socialismen tänker sig att avskaffa det samhälle som har byggts på enskild äganderätt, vinstsystem och dylikt, och ersätta det med ett socialistiskt system, där rätten över produktionsmedlen lägges i hela folkets händer? Tala om för oss hur den socialistiska politik åtminstone i några väsentliga drag skall se ut, som inte arbetar med ökat offentligt ägande och inte med centrala regleringar! Om Ni, herr statsminister, gör detta har Ni bidragit till att föra diskussionen ett gott stycke framåt.

Vi är väl eniga ganska långt när det gäller målen, att förena frihet och trygghet, att ge människorna lika chans och lika möjligheter, att avveckla resterna av gamla tiders privilegiesamhälle, att befrämja en utveckling som skapar förutsättningar för mer och mer av medarbetarställning åt alla som önskar ha det, en ställning som gör arbetet meningsfyllt på ett helt annat sätt än det var, när de arbetande behandlades som bara hjälpmedel i produktionen. Det gäller att göra samhället till medborgarnas vän och stöd, inte en tyrann, som ingriper i onödan och förtrycker. Ja, om alla dessa målsättningar är vi väl i huvudsak överens. Det diskussionen gäller är vägarna att komma fram till sådana mål och riskerna, att man går vilse i samhällspolitiken, om man låter sig ledas av förkärlek för kollektivistiska organisationsformer. Kan en diskussion här än inte leda till enighet — och det tror jag inte — så kan den kanske leda till att arten av oenigheten i någon mån klarlägges och att dess område begränsas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Tillåt mig att göra några repliker till vad herr Ohlin hade att anföra gentemot mig.

Herr Ohlin sade att finansplanen förutsätter oförändrad konsumtion och att detta skulle vara liktydigt med oförändrad reallön. Detta är inte riktigt. Det kan bli en viss reallöneökning enligt nationalbudgeten, som ligger till grund för finansplanen, och samtidigt en viss sparandeökning, men detta sparande kan inte användas för någon ytterligare skattesänkning, ty det är redan inräknat i nationalbudgeten som en förutsättning och kan alltså inte tas i anspråk en gång till.

Sedan var herr Ohlin och jag oense på ett par tekniska punkter i går, och nu kommer herr Ohlin tillbaka till dem.

För det första ville herr Ohlin i går se en real betydelse i den tekniska ändring som gjordes genom införandet av kommunalmedelsfonden, och det bestred jag. I dag kommer herr Ohlin med en allmän klagan över budgetens oöverskådlighet. Jag tolkar detta, herr Ohlin, så att herr Ohlin har kommit underfund med att den gårdagstolkning som herr Ohlin hade var felaktig.

För det andra diskuterade vi utrymmet på kapitalmarknaden för det allmännas lånebehov. Nu tar herr Ohlin upp detta igen, och han beskyller mig för att blanda samman ett lånetekniskt, d. v. s. kapitalmarknadsmässigt sammanhang med de realekonomiska sammanhangen. Jag måste för min del säga att jag anser motsatsen, att det är herr Ohlin som sammanblandar de kapitalmarknadsmässiga sammanhangen med de realekonomiska.

Vad jag sade i går var följande. Det kommer att hos kreditinstituten föreligga ett placeringsbehov av en viss storlek, men kapitalmarknadens möjligheter att fylla det allmännas lånebehov begränsas icke strikt till detta nya placeringsbehov, utan det kan bli en utlåning därutöver, eftersom de av staten och kommunerna lånade medlen på nytt strömmar tillbaka till kreditinstituten och därefter återigen söker placering. Men jag gick hela tiden

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ut ifrån den förutsättningen, att samhällsekonomisk balans skulle bibehållas.

Om man för en stram politik och ser till att de lånefinansierade statsutgifterna inte orsakar en ansvällning av konsumtionen, de privata investeringarna eller importen, då menar jag att de medel, som staten upplånar och sedan betalar ut för kapitalbudgetens räkning, liksom de medel som går till kommunerna på ett eller annat sätt senare strömmar tillbaka till kreditinstituten. Då måste ju dessa placera de medlen igen. Om inte kreditgivningen till det privata näringslivet då kan öka, då återstår väl ingenting annat än att pengarna kommer att placeras i skattkamarväxlar eller obligationer, och vi kan ju litet närmare utveckla den saken.

När riksgäldskontoret tar ett lån för att finansiera kapitalbudgeten, stannar de upplånade pengarna inte i statskassan. De betalas ut till kraftverksbyggen, till avlöningar, till materialleveranser etc. De, som därigenom får pengarna sätter in dessa på sin checkräkning eller använder dem för egna utbetalningar, vilka i sin tur kan leda till insättning på olika bankinrättningar. Vad de pengar beträffar, som utbetalas i lön, sparas kanske en del därav omedelbart genom banksättningar, genom betalning av försäkringspremier eller amortering av skulder. En annan del användes kanske till inköp i detaljhandeln. Då får detaljisterna pengar och betalar räkningar till grossisterna, som betalar till fabrikanterna, och sedan sätter kanske dessa in sina pengar på checkräkning. Om då inkomsttagarnas eller affärsmännens kassor av sedlar icke ökas samtidigt, återkommer förr eller senare de på detta sätt upplånade medlen till banker och andra kreditinstiut och kan av dessa läggas till grund för kortfristiga eller långfristiga lån till det allmänna, allt under den förutsättningen, att icke de privata investeringarna

och den privata konsumtionen eller importen ökar.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministern överraskar mig verkligen. Han har medgivit, att budgeten för 1951/52 redovisar 500 milj. kronor mindre i överskott, därför att man då lade om bokföringen av kommunmedlen och inrättade kommunmedelsfonden, men han påstår samtidigt, att det icke kommer att något följande år påverka riksbudgetbalansen i motsatt riktning. Orimligheten av denna ståndpunkt är väl klar. Finansministern har två kassor att förvalta. Om man ändrar principerna för bokföringen av dessa båda kassor, kan väl den omständigheten att finansministern är kassör i viss mån även för kommunmedlen icke påverka det samlade resultatet av statsfinanserna under t. ex. en femårsperiod. Det ligger då i sakens natur, att om man ett år tar bort 500 milj. kronor i en riktning måste det något annat år betyda 500 milj. kronor i den andra riktningen; annars skulle resultatet av riksbudgeten under en femårsperiod ha påverkats av bokföringsomläggningen. Finansministern har för övrigt icke svarat på det jag sade om att man *för sent* började avsätta kommunmedlen, vilket väl i alla fall måste inverka.

Vad till sist beträffar de här pengarna som strömmar runt, skulle jag vilja rikta en fråga till finansministern, men han är tydligen inte på sådant humör att det lönar sig att fråga honom, och jag ställer därför frågan till kammarens ledamöter: Kan ni förstå hur de pengar, som finansministern talar om, skulle kunna strömma runt i näringslivet på något annat sätt än t. ex. de pengar som företagare betalar ut i form av löner och som sedan, när de anställda köper varor och betalar dessa, går till detaljisten, grossisten etc. för att så småningom kanske komma in i bankerna? Kan ni förstå att de statliga ut-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

betalningarna skall behöva verka på något annat sätt än dessa enskilda utbetalningar? Om ni inte gör det, förstår ni också att finansministerns slutsatser av det resonemang, som han fört, inte kan vara riktiga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Man får tydligen använda mycket enkla exempel för att herr Ohlin skall begripa — om han nu över huvud taget vill göra det — att det inte skett någon reell förändring genom inrättandet av kommunmedelsfonden.

Vad hade följden blivit om vi icke skapat denna fond? Jo, att jag i årets budget fått redovisa ett lånebehov på 500 miljoner kronor för att vi skulle kunna återbetala till kommunerna de pengar som det här gäller. Vad är det som i år sker, sedan nu denna fond inrättats? Jo, att riksgäldskontoret utan något beslut av riksdagen lånar upp dessa 500 miljoner kronor för att återbetala dem till kommunerna. Det är alltså i realiteten precis samma sak som inträffar.

Jag har väl aldrig påstått att de pengar, som enskilda betalar ut, strömmar runt på något annat sätt än de pengar som staten lånar och ger ut. Herr Ohlin får lov att tänka på vad som var förutsättningen för mitt resonemang. Eftersom de privata investeringarna icke skall få ökas, kan ju den summa, som det föreliggande placeringsbehovet representerar, tas i anspråk för en upplåning av staten. Ökningen av placeringsbehovet går alltså helt till det allmänna, och då är det väl bara omkringsströmningen av detta belopp som man behöver tänka på. Man behöver icke blanda in de andra medlen som ju ligger inom den ram som förut fanns för kreditinstitutens tillgång på medel för utlåning.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Jag skall be att få ge en replik till herr

Hall. När vi, herr Hall, har föreslagit utgiftsökningar, har vi alltid sett till att dessa uppvägs av besparingar på andra håll. Så har vi gjort år efter år och kommer också att fortsätta med det.

Herr Hall undrade, om jag kunde hitta på något sätt att minska belastningen på statskassan med åtminstone något hundratal miljoner kronor. Vi skulle kanske kunna hjälpas åt, och då kunde vi kanske till en början förena oss i ett beklagande av att regeringen inte visade rimligt förutseende och lade fram folkpensionsreformen för riksdagen i höstas. Då hade pensionshöjningen och avgiftshöjningen kunnat ske samtidigt och därmed hade belastningen på statskassan minskat med cirka 100 miljoner kronor.

Tillåt mig därefter, herr talman, att göra en mycket kort slutsummering av några intryck från remissdebatten. På en punkt har denna givit bestämt besked: Regeringen tänker fortsätta att driva socialdemokratisk politik med ett måhända starkare än tidigare markerat socialistiskt inslag. Statsministerns ideologiskt utformade anförande i går kväll var trots reservationerna ägnat att upplysa härom. Att socialdemokrater för socialistisk politik är ingenting att förvåna sig över; att regeringen med dess nuvarande underlag kan föra en socialistisk politik är ett uttryck för maktbalansen inom regeringen.

Årets finansplan är allmänt resonerande. Man hade mot den bakgrunden viss rätt att vänta, att regeringens företrädare skulle ha varit angelägna att i remissdebatten mera precisera sin ställning i viktiga hänseenden. Tyvärr har så icke skett, utan svenska folket svävar fortfarande i okunnighet om hur man på ledande håll från den socialdemokratiska politikens utgångspunkter ser på möjligheterna att genom praktiska åtgärder möta en försvagning av valutareserven och därmed av vår internationella rörelsefrihet, på den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

risk för fortsatt inflation, som har sin grund i den hotande offentliga låneexpansionen, på samhällets och näringslivets kostnadsproblem och inte minst på möjligheterna att förebygga allvarliga sysselsättningsrubbningar. Detta är beklagligt men på sitt sätt karakteristiskt för den politiska situationen. Förmaningar kan vi få; vi kan få veta, att regeringen kräver en hel del av de enskilda, men om regeringens egna planer hålles vi i ovisshet.

Önskemålet att förstärka valutareserven ter sig praktiskt taget ogörligt att tillgodose för innevarande år säges det i nationalbudgeten. Att en utströmning på 500 milj. kronor ur vår valutareserv måste ha en bakgrund i något slags snedvridning av vår inre ekonomi erkännes teoretiskt, men längre föres icke resonemanget. Det finns inga antydningar om praktiska vägar ut ur den väntade valutakrisen.

Från hösten 1949 och fram till explosionen i januari 1951 kunde man följa hur prisstegringsfaktorerna lagrades på varandra i vårt land. Allt förklarades vara i sin ordning, och ytligt sett var allt också gott och väl. I dag är det uppenbart, att framför allt följdena av den socialdemokratiska finanspolitiken ställt oss inför kapitalmarknadsproblem, som kan utlösa nya inflationsimpulser. Om man, herr finansminister, summerar de sannolika lånebehoven och väger dem mot det sannolika sparandet, får man en väsentlig differens. Denna måste utsätta vår ekonomi för hårda hållfasthetsprov.

Vad vi inom högern syftar till är att åstadkomma en reell balans mellan sparande och investeringar. Den penningkarusell som finansministern talar om kan ju aldrig vara uttryck för en verklig balans i samhällsekonomin. När jag nyss hörde finansministern lägga ut texten, fick jag en stark känsla av hur rätt Eli Heckscher hade när han en gång sade, att det finns ingenting som tycks i så hög grad förvilla

den ekonomiska debatten som att man tänker i pengar och inte i varor. Jag erkänner, herr finansminister, att jag är oförmögen — det kanske beror på bristande personliga förutsättningar — att förstå hur dessa penningströmmar, som finansministern talar om och som rusar hit och dit i samhällsekonomin, kan skapa den reella balans som är förutsättningen för att vi skall kunna komma till rätta med de inflationsimpulser som härrör från den offentliga lånesidan. Utgångspunkten för resonemanget är ju inte depressionsalternativet.

Vad gör då regeringen? Jo, den säger att den hyser förtroende till kapitalmarknadens förmåga att klara upp saken, men man underlåter att på någon enda punkt ändra sin politik i mer sparvänlig riktning. När s. k. frivilliga kreditöverenskommelser skymtar såsom möjliga liksom nya nödlösningar via sedelbanken. Finansministern måste förstå de farhågor som detta skapar hos oss mot bakgrunden av vad vi fick uppleva förra året. Hur var det på våren 1952? Jo, då uttalade vi liknande varningar som vi gör nu. Man nonchalerade dem från regeringens sida. När vi tog upp saken under valrörelsen, ville man inte höra på oss. Vi vet alla att läget sedan på hösten utvecklade sig på ett sådant sätt att vi helt plötsligt ställdes inför den kris på lånemarknaden som man från regeringens sida några månader tidigare inte velat höra talas om.

Uppenbart är att om den statliga utgiftsutvecklingen får fortsätta som hittills, om regeringen vidare tänker realisera alla sina långtsyftande planer och om inkomstutvecklingen blir den som man i dag kan räkna med, står vi redan vid nästa budgetårs ingång inför underbalanseringen som ett ofrånkomligt faktum. En växande del av människornas inkomster får då tas i anspråk för statliga utgifter.

Frågan om statens utgifter måste ses

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som ett samhällets kostnadsproblem och därför sättas in i sitt rätta sammanhang med det andra brännande kostnadsproblem som i dag möter, nämligen näringslivets. Man begär att företagen skall sänka sina kostnader, och detta är också nödvändigt. Men lika nödvändigt är att det allmänna tar itu med sin kostnadsfråga. Vi underskattar inte på något sätt de svårigheter som härvidlag möter. Vi är klart medvetna om att försvarets kostnadsplan redan nu är hårt pressad och att socialbudgeten under alla förhållanden kommer att kräva mycket stora belopp, oavsett hur de olika meningsriktningarna ställer sig till takten i reformarbetet. Från högerpartiets sida gjorde vi ett diskussionsinlägg i detta centrala samhällsspörsmål med en motion som behandlades och i vederbörlig ordning avslogs förra året. Visst kan man, herr talman, avslå högermotioner, men själva problemet kommer man inte ifrån så lätt.

Vi har många gånger sagt, att det är de många hushållens pengar vi rör oss med här i riksdagen. Varför inte då konfrontera människorna med alternativa förslag, så att de själva får välja mellan vissa begränsningar i statens tjänster och därmed begränsade statsutgifter och minskade anspråk på skatter, och oförändrade eller vidgade statliga arbetsinsatser, högre statsutgifter och högre skatter. Man behöver inte redovisa en mängd detaljer utan kan begränsa sig till att ställa frågan i stort.

Det var, herr talman, nyss en kamrat här i kammaren som gav mig ett utdrag ur sekreta utskottets protokoll här i riksdagen från ett sammanträde någon gång under senare delen av 1700-talet. Även vid den tidpunkten hade man att brottas med problemet om de svällande statsutgifterna, och utskottet anvisade då som en huvudväg ur svårigheterna att »i möjligaste måtto och såvitt det sig göra lät minska och hålla

staten uti dess utgifter samt befria staten från onyttig och onödig last och tunga». Utskottet tillade, att »om de oredor, som sig tid efter annan insmugit», inte bliva rättade, skulle detta medföra »för själva riket en skada, som i flere mans åldrar ej kunde botas». Jag undrar, herr talman, om vi inte har anledning säga någonting liknande i dag.

Naturligtvis är en sänkning av samhällets kostnader en förutsättning för att företagen skall kunna sänka sina kostnader. Detta faktum har regeringen inte velat uppmärksamma, i varje fall inte hittills. Än värre är att den inte har någon praktisk möjlighet att visa, varigenom den ekonomiska politiken skulle kunna stimulera till kostnads-sänkningar eller skapa utrymme för dem. Man kan naturligtvis hoppas att våra konkurrenter skall få det lika illa ställt som vi i det hänseendet, men man kan inte bygga ett helt folks ekonomi på den förhoppningen.

Det finns för närvarande ingen framträdande tendens i världen till arbetslöshet. Amerika har den högsta sysselsättning detta land någonsin haft i fredstid. Den många gånger förutsagda internationella arbetslöshetskrisen låter vänta på sig. Naturligtvis skall oron för sysselsättningsrubbningar i vårt land inte överdrivas, men man kan inte förneka att denna oro finns och växer bland människorna.

Vad som kommer att hända med vår sysselsättning under den närmaste tiden kan man inte se i statistiken; den redovisar bara vad som har hänt. Två ting kan konstateras. Får vi allvarliga minskningar i vår sysselsättning har vi oss själva att skylla. På 1930-talet kunde man tala om en internationell kris, som den svenska regeringen icke kunde avvärja. I dag är inte förhållandet detsamma. I dag borde man med en smidig och förutseende ekonomisk politik ha betydande möjligheter att förebygga arbetslöshet. Det ligger i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

samhällets makt, ty krisorsakerna ligger i allt väsentligt inom räckhåll för oss själva. På ett alldeles särskilt sätt inskräper dessa förhållanden regeringens ansvar.

Vi i högerpartiet accepterar inte den socialdemokratiska politikens metoder. Vi tror helt enkelt inte på möjligheterna att med skatter och regleringar tvinga igenom de mål man vill nå. Från våra utgångspunkter har vi försökt utforma en handlingslinje, som enligt vår uppfattning skulle leda till ekonomisk hälsa och säkerhet. Det står naturligtvis socialdemokratien fritt att förneka, att den politik vi rekommenderar kan leda till resultat. Tyvärr, herr talman, har vi för närvarande inga möjligheter att slita den tvisten med praktiska försök. I många andra länder har man sökt sig fram efter liknande linjer, och de där uppnådda resultaten talar för och inte emot våra rekommendationer.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Herr Hjalmarson brukar ofta uppehålla sig vid så allmänna talesätt att det är ganska svårt att få ett begrepp om vart han egentligen syftar hän. Under denna remissdebatt måste jag säga, att jag tycker, att herr Hjalmarson talar i gåtor. Vi har fått veta, att det trots den jämnt balanserade budgeten skall finnas möjligheter till skattesänkningar, men vi får försöka gissa oss fram till hur det skall gå till. Jag har inte lyckats gissa det men får väl tro, att besked om den saken skall komma senare.

Det var emellertid inte detta som föranledde mig att taga till orda nu, utan det var herr Hjalmarsons påstående om att bondeförbundet är med om att föra en socialistisk politik. Vad menar herr Hjalmarson då? Menar herr Hjalmarson, att investeringsavgiften är ett utslag av en sådan politik, eller är det kreditåtstramningen det gäller? Eller är det kanske de planerade trust-

och antimonopolåtgärderna som herr Hjalmarson syftar på? Eller kan det vara jordbruksregleringen? Men även detta är kanske någonting som besked kommer att lämnas om vid senare tillfälle. Det vore dock trevligare att få ett klarläggande besked och en del verifikationer på sådana uttalanden de dagar de görs än att vänta till ett kanske ganska avlägset tillfälle.

Herr HJALMARSON (h) kort geninäle: Herr talman! Jag har alltid känt herr Hedlund som en mycket eftertänksam och balanserad man, och jag kan därför inte underlåta att uttrycka min förvåning över den hämningslöshet med vilken herr inrikesministern här i kväll har missförstått centrala ekonomiska sammanhang. Herr Hedlund frågar mig, om jag kan exemplifiera den socialistiska politik som bondeförbundet har givit sitt stöd. Ja, det är mycket lätt att göra det. Jag behöver inte ens själv påstå, att den politik som herr Hedlund företräder är socialistisk, utan jag kan som auktoritet för detta påstående återropa ingen mindre än förre finansministern herr Wigforss. Han har nämligen i sin bok »Socialism i vår tid» på ett mycket tydligt sätt sagt ifrån, att den politik som regeringen nu bedriver och som bondeförbundet medverkar till på kreditmarknaden, den statliga dirigeringen alltså, exemplifierad av den s. k. frivilliga överenskommelsen med försäkringsbolagen, icke är någonting annat än ett uttryck för en socialiseringspolitik. Han har klart sagt ifrån, att med dessa metoder syftar man till att nå fram till samma resultat som vid en direkt socialisering. Andra exempel på socialistisk politik är bibehållandet av investeringsavgiften och byggnadsregleringen i nuvarande läge, konjunkturskatten, herr inrikesminister, för att inte tala om steriliseringen av skogsägarnas inkomster.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förvånar mig, att herr Hjalmarson själv inte kunde ge några egentliga exempel utan måste åberopa en socialistisk talesman i det avseendet, nämligen vad herr Wigforss skulle ha sagt vid något tillfälle. Men jag får väl fatta det så, att herr Hjalmarson har samma mening och att alltså t. ex. kreditåstramningen är ett utslag av en socialistisk politik, till vilken bondeförbundet medverkar. Om jag inte minns alldeles fel har emellertid någon av herr Hjalmarsons partivänner i första kammaren — jag tror att det var herr Ewerlöf — för inte så länge sedan uttryckt den förhoppningen att regeringen inte alltför snabbt skulle upphöra med denna kreditåstramning, som han anser vara mycket värdefull för den samhälleliga balansen. Jag tar gärna herr Hjalmarsons beskyllning för att föra en socialistisk politik i sådant hänseende.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle: Herr talman! Det är inte kreditåstramningen jag har diskuterat utan den statliga dirigeringen och direkta regleringen av kreditmarknaden åskädligjörd genom överenskommelsen med försäkringsföretagen under hot om tvångsåtgärder. Det är den politiken, som herr Wigforss har betecknat som uttryck för socialiseringssträvan, och herr Hedlund får ursäkta mig, om jag vågar säga, att när herr Wigforss betecknar en politik som ett uttryck för socialism, då utgår jag ifrån att han är en så framstående auktoritet, att både herr Hedlund och jag för böja oss för honom.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Får jag fatta herr Hjalmarson på det sättet, att om lagen om kreditåstramning hade blivit genomförd och vi alltså hade antagit en lag i den riktningen, då hade det inte varit någon socialistisk politik. Men eftersom vi nu gick fram på det sättet att vi sade till att det

får lov att bli en sådan lag om vi inte kan träffa en överenskommelse, då är det en socialistisk politik.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Det var en kvällstidning som om gårdagens debatt påstod, att som alltid när det gäller ideologiska debatter kom herr Hjalmarson bort. Det är en överdrift. Han har helt plötsligt blivit den ideologiska debattens centralfigur, ty vi har äntligen fått klart för oss vad som är socialism och icke-socialism efter herr Ohlins skildring och mina fruktlösa ansträngningar under dessa 24 timmar. Allt vad herr Hjalmarson ogillar är socialism. Det är ju en mycket enkel definition. Vi har bara att gå till det orakel, som i nattens sista timmar har uppträtt för att klargöra sammanhang, som vi behövt så mycken tid för att orientera oss om. Nej, herr Hjalmarson, det går inte till på det sättet. De två partier som samverkar bevarar sin principiella inställning. Men vi redovisar för riksdagen och för folket vår praktiska politik, som är resultatet av de två regeringspartiernas samverkan. Det är ju alldeles meningslöst att försöka stämpla delar av den såsom skadliga bara genom att skapa ett slagord och säga, att detta är en form av socialism. Man får väl pröva det praktiska resultatet utan att vara bunden av det klischétänkande som herr Hjalmarson så ofta gör sig skyldig till.

Det är inte bara herr Hjalmarson som är skicklig här i kväll. Herr Ohlin har också han en beundransvärd skicklighet. Att kunna göra en diskussion om budgeten till en diskussion om en bokföringsfråga som han har lyckats med, det är ändå en form av skicklighet som vi andra partiledare ännu inte har lärt oss.

Nu begärde jag emellertid inte ordet för att ge dessa komplimanger till idédebattens förnyare herr Hjalmarson och till budgetens kritiker herr Ohlin.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag vill anknyta till den diskussion vi hade i går kväll om de samhälleliga åskådningarna.

Det finns kanske åtskilliga medborgare som är konstnerade över att den svenska riksdagen nu tar upp en sådan diskussion. För första gången på mycket länge råder det bekymmer i många tusen hem. Under hela den tid som »vanstyret» har varat tror jag inte att bekymren har varit så stora i hemmen. Man har tidigare haft sysselsättning, och man har haft en stigande standard. För första gången står nu många, eller tror sig stå, inför allvarliga ting. Sysselsättningen är hotad. Kan det vara rimligt att riksdagen i en sådan situation inte koncentrerar sig på att diskutera denna sak utan för en stundom akademisk och filosofisk debatt om spörsmål angående samhällets framtida organisation?

Vore jag en mera elak person skulle jag kunna säga, att herr Ohlins intresse för den socialistiska ideologien har fått en stimulans av samverkan i regeringsställning mellan bondeförbundet och socialdemokraterna. Det kan ligga nära till hands att tro, att detta bara är taktiskt spel utan något egentligt sakinnehåll. Men för en gångs skull vill jag ta herr Ohlin i försvar. Jag tror inte att det är detta taktiska resonemang som ligger bakom hans intresse. Det är inte bara herr Ohlin som i dessa dagar ställer frågan om samhällets framtida organisation. Jag är övertygad om att samma fråga i dag ställs av många medborgare, som ser riskerna för arbetslöshet närma sig. Landsorganisationens ordförande Axel Strand gav uttryck för de tankegångarna i en enda sats som kanske, herr Ohlin, väger tyngre än allt som vi har presterat under de här två dagarnas debatt.

Det är inte bara en taktisk lek när man i en situation, då arbetslösheten för första gången på många år börjar knacka på dörrarna i många hem, frågar sig: Är den nuvarande organisatio-

nen av samhället den som säkrast skapar den trygghet som medborgarna framför allt har rätt att kräva, nämligen tryggheten för arbetstillfällena?

Det är viktigt att denna diskussion förs. Det är viktigt att man försöker skapa klarhet kring dessa ting. Däremot är det mycket möjligt att det inte är så bra att partiledarna för debatten. Hur det är finns det folk, herr Ohlin, som tror att vi lägger taktiska synpunkter på litet av varje, och därför blir det inte lika lätt att följa våra resonemang när åhörarna tror att det är taktiska synpunkter som tvingar oss att göra så svävande formuleringar som vi väl båda har gjort oss skyldiga till.

Det är emellertid underligt om mitt gårdagstal skulle ha varit så svävande i sina formuleringar, att herr Ohlin kunde beteckna det som det mest urvattnade socialistiska tal han hört, under det att herr Hjalmarson förebrående såg på herr Hedlund och frågade, hur herr Hedlund kan vara med när nu statsministern signalerar en ny och radikal socialistisk politik. Så oklara var väl inte uttryckssätten, men det är inte lätt att på några minuter precisera tankegångar om invecklade sammanhang.

Att behovet av klarhet är betydande har framgått av många av de anföranden som har hållits här. Jag skulle kunna ta upp herr Ohlins anförande. Jag skulle också kunna ta upp herr Wedéns anförande, som i fråga om förmåga att missförstå var herr Ohlins överlägset. Men tankegången var likartad. Båda herrarna talade om att socialdemokratien bygger på misstron mot medborgarna. Det är misstron som gör det nödvändigt att skapa ett samhälle som kan centralt dirigera människornas handlande och, föreställer jag mig, också människornas tänkande.

I motsats till detta står folkpartiets och högerns förklaringar att de bygger sin politik på tilliten och tilltron till medborgarna. Man kan väl inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vända mer upp och ner på ett faktiskt förhållande än att skildra socialdemokratiens politik som fotad på misstro mot medborgarna. Kampen för den politiska rösträtten, kampen för den politiska demokratin fick föras mot konservativa människor som sade, att om man släpper lös massorna och ger dem rösträtt, så förstörs de värden som finns i samhället.

Den sociala demokratin, som Per Albin Hansson älskade att kalla den sociala reformperioden, möttes inte bara av de stockkonservativa utan även av många andra med en djup misstro mot medborgarna. Hur många gånger hörde vi inte talet om understödstagaranda! Bagge formulerade slagordet om de krökta ryggarnas samhälle, som skulle bli ett resultat av den sociala reformoffensiven.¹⁾ Det var sannerligen inte vi som visade bristande tillit till medborgarna. Det var sannerligen inte framstegets krafter som ansåg att det var nödvändigt att ställa medborgarna under förmyndarskap och centraldirigering.

Nu är den epoken förbi. Den politiska demokratin är erövrad, de sociala reformerna är accepterade av alla. Ingen talar om att folket behöver ställas under förmyndare, ingen talar om understödstagarandan, ingen talar om de krökta ryggarnas samhälle. Nu säger vi: Denna demokratiseringsprocess är icke avslutad, denna demokratiseringsprocess fortsätter på nya områden. Utvecklingen gör icke halt därför att de som förut har kämpat för framstegen övergår till reaktionen och säger: Hitintills men icke vidare. Det nya område, som här kommer in, är den ekonomiska demokratin.

I hela detta arbete har vi byggt på tilliten till medborgarna, förtroendet för medborgarna. Men, herr talman, det betyder inte att vi inte har klart för oss att intressena är motstridiga i samhället och att det kan finnas privata intressen som går emot folkflertalets,

går emot de många smås intressen, går emot det som vi kallar för samhällets intresse. Samhällets uppgift är att skydda de många små. De som icke av egna resurser kan hävda sig behöver i första hand samhällets stöd. Det skall villigt medges, att herr Ohlin i dag alldeles bestämt har tagit avstånd från den vulgärpropaganda, som även herr Wedén stämplade som orimlig. Herr Ohlin använde uttryckssätt, som mycket nära påminde om dem jag brukar använda. Han säger att samhället skall vara en vän till medborgarna, samhället skall vara ett stöd. Ja, det är bra. Men om man har den uppfattningen, herr Ohlin, då skall man ge samhället resurser. Det skall inte vara en svag vän som skall kunna hjälpa folkflertalet, det måste vara en makt som kan mobiliseras emot de enskilda intressen och gruppintressen, som vill förtrycka och skada och som icke vill ge åt de många deras rättmätiga andel. Det duger inte med ett svagt samhälle för den uppgiften.

Herr Ohlin hade många ord att säga om organisationernas betydelse. Han sade bl. a. att »där ser man vad en stark organisation kan betyda för medborgarnas frigörelse». Ja, men, mycken centraldirigering är nödvändig för att åt LO, TCO och jordbrukets organisationer skänka en sådan styrka att de kan uträtta de värdefulla ting till skydd för individen, till ökning av medborgarnas frihet, som även herr Ohlin anser vara så önskvärda. När detta gäller för organisationerna — är det då så besynnerligt om vi drar ut konsekvenserna och säger: Om det samhälle, som vi alla är med om att skapa, skall kunna fullgöra en verklig funktion i den riktning som jag här talat om, behöver det ha makt och resurser. Men det inflytandet skall motiveras, icke därför att det skulle vara ett värde i och för sig att samhällets makt växer. Makten skall vara till för de mångas skydd emot att bli utsugna, mot att bli

¹⁾ På statsministerns begäran införes följande: Citatet felaktigt. Se efterföljande replik.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utplundrade. Herr Ohlin anförde flera goda citat från Per Albin Hansson. Det är en utmärkt vana, herr Ohlin. Fortsätt att läsa det socialdemokratiska partiprogrammet! Fortsätt studiet av Per Albin Hanssons uttalanden! Det finns där en sak, som täcker allt det som jag nu har sagt med några få ord. Han sade: »Svenska folkets väl går före storfinansens.» Det är ett bra ord, och det passar in på min ideologi, och det skulle vara bra, om det passade in även på herr Ohlins.

Nu säger man, att den här diskussionen är inte riktigt förd av socialdemokraterna och statsministern. Vi säges angripa folkpartiet för en manchesterliberalism, som partiet för länge sen har lämnat bakom sig. Ja, det låter så från herrarna i dag. Men ju närmare herr Ohlin kommer en valrörelse, desto lättare är det för herr Ohlin att ta i sin mun ord som gör, att man lätt missförstår honom och tror, att han lever på 1800-talet. Men vi skall lämna det åsido. Vi skall hålla oss till vad som hänt i dag, och då skall jag försöka ge en förklaring till den dualism hos socialliberalismen, som är en ödesdiger svaghet och som är en av orsakerna till att liberalismen förlorat terräng praktiskt taget överallt. Man har inte på så många ställen i världen den förmån som jag har, då jag, när jag vänder mig till det största oppositionspartiet, talar till en *liberal* partiledare. Det är en ganska unik situation. Det är emellertid inte någon tillfällighet, att liberalismen har svårt att göra sig gällande. Det beror på den bristande konsekvensen i dess ideologi, som jag försökte belysa i går. Jag skall försöka göra det något klarare nu.

Vi lever i ett samhälle, som är blandat. Det finns kollektiva, liberala och traditionella inslag. I detta samhälle pågår en ständig förändring, som enligt vår uppfattning leder till ökade kollektivistiska förvaltningsformer. Liberalismen tvingas på grund av sitt eget för-

nuft många gånger att vara med om att avskaffa liberala företagsformer, som den egentligen enligt sin ideologi skulle försvara. Dit hör sådana exempel som jag tog i går, Norrbottens järnverk, järnvägarnas förstatligande och bostadspolitik. Men för socialdemokratien råder det väl samma dilemma, därför att den lever i ett blandat samhälle? Javäl, vi tvingas att *acceptera* en rad traditionella och liberala element i detta samhälle, men vi har inte den konflikten med vårt eget tänkande, att vi behöver medverka till att *införa* företagsformer, som strider mot vår samhällsuppfattning. Det är en stor skillnad. Det kommer i längden att visa sig, att medan vår samhällsuppfattning skänker system och reda i vårt politiska handlande, kommer liberalismen i konflikt med sin egen ideologi vid sitt politiska handlande. Trots att vi här i Sverige har en lysande partiledare, som lyckats skapa en lokal renässans för liberalismen, kommer den därför här liksom i andra länder att pressas bakåt på grund av sin tvetydighet.

Herr talman! Jag har lovat mig själv att inte tala längre än herr Ohlin gjorde. Jag får därför lämna ett sidospår, men känner jag herr Ohlin rätt, är det inte sista gången som vi diskuterar detta spörsmål.

Jag hoppar därför rakt in i en annan sak. Till de ting som vi accepterar hör äganderätten, därför att vi anser att äganderätten i och för sig har ett värde. Det är alltså inte något som vi motvilligt accepterar. Vi har visat det många gånger i praktisk politik t. ex. vid krisuppgörelsen, som innebar ett starkt stöd för många enskilda företagare. Skulle vi ha varit med om det, om vi haft den föreställningen, att den enskilda äganderätten var någonting som man skulle bekämpa? Socialdemokratien har praktiskt medverkat till 1947 års jordbrukspolitik. Och dess konsekvens vad är den annat än på ett bestämt område ett kraftigt stöd åt den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

enskilda äganderätten. Det är väl alldeles uppenbart att utan de riktlinjer som drogs upp 1947 och utan den jordbrukspolitik som förts, skulle vi, om vi nu vore fiender till den enskilda äganderätten, ha kunnat inskränka den väsentligt längre. Jag tar bara dessa två exempel. Vi anser både stödet åt enskild företagsamhet under den föregående krisen och 1947 års jordbrukspolitik värdefulla, bl. a. därför att de har stött många enskilda företagares äganderätt. Men när vi vänder oss emot äganderätten så skall partiprogrammet läsas som det står. Vi vänder oss mot den äganderätt som användes till att förtrycka — som används för att skaffa makt på ett otillbörligt sätt över människorna. Annars har vi ingenting emot den enskilda äganderätten. Vi anser tvärtom att den är, precis som herr Ohlin skildrat, en värdefull stimulans för människorna och inte bara en stimulans i materiellt avseende.

Men — och därmed skall jag, herr talman, sluta och hoppa över mellanleden — vi anser att det kommer att finnas en rad situationer, då det privata initiativet icke räcker till, utan då ett starkt samhällsinsgripande är nödvändigt för att skapa ramen för de många små enskilda ägnarnas handlande.

Det var inte något slags spetsfundighet när jag frågade om Norrbottens järnverk, men det är ett typexempel på att ett statligt initiativ icke förkväver äganderätten utan tvärtom stimulerar handel, hantverkare, små företagare och även ganska stora företagare, som har fått sin chans genom ett samhällsinsgripande. Skulle vi inte kunna komma överens om att hela den frågeställning, som behärskar herr Wedéns men tyvärr även i viss mån herr Ohlins anföranden om att vi skall ge besked, om vi håller på den kollektivistiska eller den enskilda äganderätten, beror på antingen att man medvetet förenklar frågeställningen eller också att man inte tänkt igenom vad man talar om. Vi har

ingenting emot att välja båda vägarna precis som herr Ohlin gjorde, när han stödde Norrbottens järnverk.

Jag tog exemplet om järnvägarna. Jag skulle kunna utvidga det, men nu är minuterna dyrbara, så jag hinner inte mer än antyda. Vad är den elkraftsutbyggnad som skett med samhällets stöd annat än resultatet av att ett samhälle med resurser, bl. a. tack vare den överbalansering som herr Ohlin så energiskt bekämpat, skapat förutsättningar för många, många tusen enskilda företagare att utveckla sin näring.

Det kanske finns några så unga att de får uppleva när atomenergien skall tas i anspråk för fredligt ändamål. Det är ju någonting löjligt att komma med herr Wedéns frågeställning och fråga: Skall det vara enskild äganderätt eller skall det vara samhällelig eller kollektivisk äganderätt till atomenergien? Man behöver bara ställa frågan för att visa, hur fullkomligt främmande för vad som verkligen är värt att diskutera som denna frågeställning är. Det kan inte bli tal om annat än samhällelig äganderätt. Men denna samhälleliga äganderätt skall vara till för att ge åt tusentals företagare en ny drivkraft, då den gamla inte längre räcker till.

Herr talman! Detta är tyvärr en mycket forcerad framställning, men jag misstänker ändå, att den som velat följa med dock har fått en liten föreställning om vad som är väsentligheter här. Jag tror att diskussionen väl inte skapat klarhet — det kan man nog inte begära av en diskussion mellan partiledare, höll jag på att säga — men den har preciserat frågeställningarna, så att de allra grövsta missuppfattningarna om vari den socialistiska samhällsynen består rensats bort, och då kanske inte den här nattliga timmen har varit alldeles förgäves.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Statsministern utvecklade i går mycken indignation över det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sätt på vilket herr Ohlin utnyttjat ett uttalande av Per Albin Hansson. Jag skall inte spela på samma strängar som statsministern gjorde då, men jag måste bestämt vända mig mot det sätt, varpå statsministern här nyss citerade Gösta Bagge.

Enligt vad statsministern förklarade skulle Bagge yttrat, att de krökta ryggarnas samhälle skulle bli ett resultat av den sociala reformoffensiven. Nej, herr statsminister, det har Gösta Bagge inte sagt. Han var själv en man, som gjorde en stor insats i det sociala arbetet, bl. a. som mångårig ledare av socialpolitiska institutet. Vad Bagge sade var att ett sådant samhälle skulle bli ett resultat av ett genomförande av socialismen, av en politik, där staten tillägnar sig mer och mer makt på de enskildas bekostnad.

Jag vill bara, herr talman, tillägga att jag för min del delar Bagges uppfattning på den punkten.

Allt jag ogillar skulle jag beteckna som socialism menade statsministern. Nej, men att hålla kvar skatter och regleringar, som inte har det ringaste stöd i de motiv, som anfördes då de infördes, det är ett uttryck för det regleringstänkande och den övertro på statens förmåga, som jag för min del anser vara i hög grad betecknande för socialistisk politik.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag måste nog ändå försöka att ta statsminister Erlander ur en villfarelse, som på ett sätt är det mest förvånande som kommit fram i dag. Det är att han tror, att när vi diskuterar hur man skall kunna genomföra den ena eller andra åtgärden, t. ex. skattesänkning, med en balanserad budget, så spelar det ingen roll hur man bokför t. ex. kommunalmedel o. d. Jag har pekat på att finansministern blandat ihop de båda kassorna. Finansministern har omsorgsfullt undvikit att säga ett enda ord därom för budgetåret 1950/51. Jag har påtalat

att man inte vet vad innevarande års budgetredovisning betyder, om där i okänd utsträckning sammanblandats det som är statliga utgifter och det som är återbetalning av kommunmedel. Jag har begärt en ordentlig redovisning för hur man beräknar de pengar som är kommunernas och hur man har förfarit med dem under olika budgetår. Får man inte veta det, så vet man ju inte vad siffrorna betyder.

Ja, jag förstår ju att när man sitter på regeringsbänken, tycker man kanske — det verkar som om herrarna tyckte det — att det bara är bra med litet otydlighet om, vad balans betyder, om det i verkligheten är plus eller minus 100 miljoner kronor. Men jag håller på att det bara finns en princip, som på ett eller annat sätt måste respekteras, den nämligen att det skall finnas en redovisning, som gör att man kan bedöma vad som sker med *statens* inkomster och utgifter för varje budgetår. Detta är icke, herr statsminister, någon likgiltig sak — allra minst i det budgetläge vari vi nu befinner oss!

Sedan frågade statsministern varför vi skall diskutera principproblem i det allvarliga läge, som råder i dag. Nåja, han ursäktade ju mig i viss mån, och det är jag glad för. Jag vill säga, att det ju inte borde vara alldeles orimligt, om vårt intresse för att få veta något mera om den socialistiska framtidslinjen skulle ha stimulerats av att det i regeringen har inträtt ett parti, som hävdar att det är motståndare till socialism. Litet nyfikenhet har vi väl alla inför frågan hur det går till att vandra hand i hand — bondeförbundet bort från socialism och socialdemokraterna fram mot det socialistiska samhället — utan att man får sträcka ut armarna alltför mycket allt eftersom marschen går framåt. Det är klart, att detta är ett problem som inte saknar sitt intresse, men det finns också andra skäl, herr statsminister, varför det varit naturligt och viktigt att aktualisera so-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

cialiseringsfrågan på litet längre sikt, och det är, att inom det socialdemokratiska partiet har det under det senaste året kommit fram mycket talrikare inlägg, i vilka man förordat förstatligande av den ena eller andra näringsgrenen, än som skett under tidigare år. Och jag hoppas att herr statsministern är tacksam för att vi med intresse tar del av de många propäer, som skall lösa våra arbetslöshetsproblem o. d. enkelt och smärtfritt genom förstatligande av den eller den industrien. Men vi är inte lika fulla av respekt för ståndpunkten, vilket kanske inte heller statsministern är. Den rättvisan vill jag ju göra honom.

Och när sedan herr Wigforss, som intar en position som expert på socialism — det har väl ändå herr Hjalmarson rätt i — och vars expertis varken herr Hedlund eller herr Hjalmarson, kanske inte heller statsministern och försvarsministern och i varje fall inte jag vågar göra rangen stridig, kommer ut med nya skrifter, ägnade att sprida ett socialistiskt evangelium, och det är oklart, huruvida bara han själv eller hela partiet står bakom huvudlinjen i skrifterna, så verkar även detta stimulerande på vårt intresse.

Slutligen, herr statsminister, när det uppstår en riskabel och allvarlig situation, en farofylld seglats, så är man ännu mera angelägen om att kursen skall sättas åt rätt håll och hållas fast och bestämd och inte påverkas av några åsikter, som gör att färden blir ännu mera farofylld. Så nog finns det all anledning att diskutera motsättningarna på litet längre sikt!

Statsministern sade, att herr Wedén och jag skulle ha påstått, att socialdemokratien byggde på misstro mot medborgarna. Vad jag sade var emellertid, att liberaler och socialister tillsammans har arbetat för demokrati, men att det på sista tiden har verkat som om socialdemokraterna hade börjat gripas av en viss skepsis i fråga om människornas förmåga att själva bedöma sam-

hällsangelägenheterna. Jag tänkte där på inställningen till folkomröstningen.

Sedan sade jag, och herr Wedén sade ungefär detsamma, att socialdemokratien hyser en viss skepsis eller en viss misstro mot den fria prisbildningen, och herr Wedén tillade emot den enskilda företagsamheten. Herr statsminister, jag undrar om man inte måste säga, att det finns mycket stöd för den uppfattningen i många, många socialistiska skrifter, t. ex. i herr Wigforss' senaste. Om herr statsministern skulle säga, att han inte hyser någon sådan skepsis skulle det ju vara mycket intressant, men jag tyckte att en del av hans yttrande antydde, att han gjorde det. Men ibland talade han på ett motsatt sätt.

Statsministern säger att samhället skall skydda de små. Ja visst, det är ju därför vi är överens om de sociala reformerna och om konjunkturpolitiken för att hålla den samhällsekonomiska balansen, de goda sysselsättningsmöjligheterna och allt detta. Samhället skall vara en stark vän. Jag har också framhållit, att samhället i våra dagar måste ha större uppgifter än låt oss säga för 50 år sedan. Man måste ha en *tillräcklig* statsmakt, men, herr statsminister, det är inte i och för sig något försvar för att staten skall gå långt i kollektivistisk eller i centraldirigerande riktning, utan det återstår ju att visa i varje särskilt fall, att det behövs för att staten skall fylla sin uppgift som den gode vännen. Det var detta jag i går försökte visa genom upprepade exempel, nämligen att för att lösa de olika uppgifterna, som är hela folkets intresse, behöver man inte gå till dessa kollektivistiska och centraldirigerande åtgärder — allra minst med sådan iver, som jag tycker i stort sett varit karaktéristisk för den socialistiska litteraturen, även om jag har erkänt, att när det gäller förstatligandefrågorna den svenska socialismen varit mera återhållsam än t. ex. den engelska.

Det motiv, som statsministern här an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fört för att man skulle skydda de små, var ju emellertid ett annat motiv än som anförts när man säger, att man måste göra människorna fria från beroendet av de enskilda företagens avgöranden. Denna senare motivering är en helt annan, herr statsminister, och leder ju till mycket mera genomgripande åtgärder. Och vidare om man understryker effektivitetskravet, såsom också sker, så förefaller det mig vara ett tredje skäl.

Nåja, herr talman, för att inte ta upp tiden för länge lämnar jag detta men måste ändå uttrycka min förvåning över att statsministern kommer med denna klyscha om att folkets väl går före storfinansens såsom ett inlägg i denna idédebatt. Jag tycker ju att statsministern i kväll, skall jag säga för första gången, ändå gjort ett allvarligt försök att säga något, ty i november var det ju mycket tunt, det kan vi väl erkänna. Men man skall väl ändå vara bra trängd i debatten, om man skall behöva använda en sådan klyscha som att motståndarna tänker inte på folkets väl utan på storfinansens. Svensk liberalism har dock arbetat på att grundlägga den svenska demokratin och har medverkat till praktiskt taget alla de stora sociala reformerna här i landet, och i diskussionen om vad denna liberalism innebär kontra socialismen kastar statsministern likväl in en sådan klyscha! Ers excellens, det tycks vara Ni och inte jag som inte kan hålla debatten fri från inlägg av den art, som man — enligt min mening i regel med orätt — tillskriver anförandena strax före ett val.

När statsministern sedan påstår, att liberalismen är med på att avskaffa liberala organisationsformer och därför kommer i en olöslig motsättning till sig själv, exempelvis när det gäller järnvägarna, vill jag bara hänvisa till att detta är en motsättning möjligen för den gamla manchesterliberalismen men av skäl, som jag i går försökte ange, inte är en motsättning för det tjugonde århundradets socialliberalism.

Till sist kommer jag, herr talman, till det kanske intressantaste i statsministerns anförande. Han talade värtaligt som alltid om hur regeringen försöker ingripa för att stödja den enskilda företagsamheten och förbättra levnadsförhållandena för de många på det sättet. Det är bara, sade han, när det behövs för att förhindra förtryck på grund av enskild företagsamhet och enskild äganderätt som man inskrider. Ja, men hur rimmar detta med partiprogrammet om att bestämmanderätten över produktionen skall läggas i hela folkets händer? Kan någon folka det så, att det överensstämmer med statsministerns yttrande? När statsministern säger att t. ex. Norrbottens järnverk har behövts för att stimulera den enskilda äganderätten och ändå varit ett led i en socialistisk politik vill jag svara två saker. För det första kan väl skillnaden mellan att ha ett statligt företag, som konkurrerar med enskilda och gör det på lika fot, och att förstatliga järn- och stålindustrin i någon mån få anses exemplifiera skillnaden emellan den socialliberala inställningen utan någon doktrinär inställning mot statlig företagsamhet och å andra sidan en socialistisk inställning sådan som det engelska arbetarpartiet företräder när det förstatligar hela järn- och stålindustrin. Eller skulle herr statsministern möjligen vilja hävda, att det är socialism vad beträffar Norrbottens järnverk men något annat när man förstatligar hela järn- och stålindustrin? Men för det andra vill jag svara, att om man tar statsministern på orden, så skulle ju egentligen allt det vara socialism, som innebär att staten ökar sitt offentliga ägande för att stimulera enskild företagsamhet. Det är en originell och intressant definition och i viss mån trots allt en behållning av dagens debatt, vilken jag är tacksam för.

Statsministern talade nu liksom han gjort vid andra tillfällen så mycket om att hålla fast vid gamla idéer och om att utvecklingen dock går framåt. Jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vill säga, att socialismen sådan den finnes i litteraturen i mycket hög grad är en kvarleva från 1800-talets tänkande. Den har vuxit fram ur en tolkning av den industriella utvecklingen sådan denna tedde sig för ett hundratal år sedan. Sedan medger jag gärna att man i viss mån anpassat den. Kvar står dock, att man minst lika mycket om socialismen som någon annan åskådning kan säga att den härstammar från 1800-talet.

Statsministern tycks använda resonemanget om att utvecklingen rullar vidare som ett argument för påståendet, att man då inte kan behöva tala om vilka medel man vill använda för att befrämja en viss medvetet önskad utveckling. Om vi har en utveckling som rullar vidare och har hållit på ganska länge — och statsministern här i landet i någon mån så att säga är konduktör på tåget — så vet han väl ändå något litet om nästa hållplats; det är ju dit statsministern skall försöka föra oss. Eller är det bara vågor och vindar utifrån som avgör var vi hamnar? — Det är en belysning av problemet om på vad sätt socialismen anser sig böra påverka utvecklingen som jag ansett vara nödvändig. Frågan gäller vad man vill göra, vilka metoder man kommer att använda, vilka risker man anser föreligga.

Om jag då, herr talman, skulle sammanfatta det hela, blir det väl att statsministern denna gång varit något mera upplysande än förra gången. Det är framför allt ett skäl som talar härför. När jag hänvisat till att den socialistiska politiken i Västeuropa företer vissa drag av kollektivt ägande och centraldirigering och att dessa medel diskuterats i svenska socialistiska skrifter och när jag frågat om det är dessa medel som statsministern vill använda vid lämpliga tillfällen och i lämplig utsträckning för att skapa det socialistiska Sverige, har statsministern förut varit benägen att antyda, att jag lämnat en missvisande skildring av vad so-

cialismen och dess metoder innebär. Men denna gång kan jag, när jag gör en överblick över vad statsministern sagt, konstatera att vad han här diskuterat har dock närmast varit just dessa vägar. Därmed har vi fått en bekräftelse på att det är dessa vägar, det kollektiva ägandet och i någon mån just den där dirigeringen som gör staten mäktig, som utgör de socialistiska metoderna. Om man med hjälp av dessa metoder vill bana vägen för ett socialistiskt samhälle, är det klart att man måste använda dem i *växande utsträckning*. Det ligger i statsministerns hela skildring av förloppet.

Då man har fört debatten så långt att det blivit fastslaget, att detta är den svenska uppfattningen av socialismen, är detta visserligen bara en etapp på diskussionsvägen, men det är möjligt, herr talman, att diskussionen ändå kan anses ha bidragit till att ge någon klarhet, så att den vid något senare tillfälle kan starta ungefär här för att senare försöka få ett ännu mera konkret begrepp om risker, nackdelar och naturligtvis också fördelar med en politik av denna art, ställda mot risker, nackdelar och fördelar i den avvikande politik, som jag har tillåtit mig beteckna såsom den liberala.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Jag kan inte på alla punkter ta upp en diskussion med herr Ohlin beträffande partiprogrammet. Han har nämligen lånat mitt exemplar och jag kan inte liksom han citera ur minnet; det gjorde herr Ohlin tydligen i sitt första anförande, men så väl kan jag inte partiprogrammet. Men då jag nu fått det tillbaka, så skulle jag vilja påpeka att ett studium av partiprogrammet ger en ganska tydlig vägledning om det som herr Ohlin ännu bättre kan få klarhet om, ifall han går till protokollet för 1952 års partikongress och där studerar diskussionen kring socialiseringsspörsmålet.

Det finns ingen tvekan om att det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

både av partiprogrammet och kongressdiskussionen om socialiseringsspörsmålet framgår, att vi icke betraktar utvecklingen såsom lagbundet gående i en riktning som vi inte kan påverka. Vi tror visserligen att vi går mot ett tillstånd, där tekniken gör samarbetet mellan människorna allt mer och mer nödvändigt, men om de fria demokratierna vill använda sig av denna teknik på sådant sätt, att inte individen skruvas sönder, så fordras det en medveten viljeakt av medborgarna, nämligen att ge åt samhället resurser att skydda medborgarna. Det är denna principiella uppfattning, som präglar både partiprogrammet och den diskussion som jag här har hänvisat till.

Jag beklagar att ett citat av Per Albin Hansson kom att av herr Ohlin betraktas såsom ett neddragande av denna debatt. Beträffande mitt citat av herr Bagge var det tydligen ett misstag av mig. Jag har inte tillgång till Bagges citat, så jag har ingen anledning att mot herr Hjalmarsons påpekande framhärda. Däremot beklagar jag som sagt, att mitt begagnande av ett citat av Per Albin Hansson har tytts som ett uttryck för en nedvärdering av den uppfattning, som herr Ohlin här gjort sig till talesman för. Jag tror inte alls att vare sig Per Albin Hansson eller jag har inlagt någonting förklenande i uttrycket »folkets väl går före storfinansens».

Men vad vi är alldeles övertygade om, både min store föregångare och jag, det är att om man låter sin föreställningsvärld så domineras av vinstsamhällets och konkurrenssamhällets förtjänster, som det tydligen ligger nära till hands för företrädarna för en borgerlig åskådning att göra, så glömmar man bort den farliga maktkoncentration som alltid finns i det fria konkurrenssamhället, nämligen den maktkoncentration som Per Albin Hansson betecknade med uttrycket storfinansens. Man glömmar att det existerar en sådan maktkoncentration, och man glöm-

mer bort att det såsom jämvikt mot denna maktkoncentration kan behövas ett starkt samhälle. Det var säkerligen innebörden av detta yttrande, och däri låg inte någon moralisk förkastelsedom över politiska motståndare, som har en annan uppfattning. Det var bara ett nyktert konstaterande att vad vi tror är ett faktum.

Och så kan denna diskussion fortsätta, som jag hoppas. Det är ju inte säkert att den slutar någonsin, herr Ohlin. Det gör den inte. Tekniken ändrar ständigt förutsättningarna för den mänskliga samlevnaden. Konservativa krafter kommer alltid att hänvisa till hur det var på den gamla tiden, när det fanns en annan teknik. Och de konservativa krafterna är inte moraliskt sämre än de som står på framstegens sida. Dessa krafter kan till och med fylla en funktion. Det kan behövas bromsar även på utvecklingens vagn, och det är också en funktion, herr Ohlin.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Innan statsministern uttalade den sista meningen fann jag ingen anledning begära ordet, men jag vill till denna hans mening bara göra ett tillägg. Jag vill konstatera, att den sociala liberalism som folkpartiet företräder är en social liberalism, som står skeptisk mot vissa av de socialistiska metoderna, som vi inte tror för utvecklingen framåt utan tillbaka — tillbaka till ett samhälle i vissa avseenden mer likt det vi hade för flera hundra år sedan, det gamla skråsamhället, än det moderna samhället. Men vi är inte några konservativa, bromsande krafter, ty den politik vi företräder är en politik, som söker befrämja utvecklingen, lika väl som socialdemokraterna tror att deras politik befrämjar utvecklingen. Meningsskiljaktigheten gäller på vilka vägar man bäst kan befrämja den önskade utvecklingen.

Överläggningen var härmed slutad. De föredragna propositionerna hänvi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sades till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, såvitt propositionen angick det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1953 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionen nr 19, angående bestridande av vissa haverikostnader;

till behandling av lagutskott propositionen nr 21, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99); samt

till statsutskottet propositionen nr 22, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag.

§ 3.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 26 av fru *Eriksson* i Stockholm m. fl.; och

nr 27 av herr *Christenson* i Malmö;

till bevillningsutskottet motionen nr 28 av herr *Ohlin* m. fl.;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 29 av herr *Lindberg*; och

nr 30 av herr *Östlund*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 31 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.;

nr 32 av herr *Mårtensson* i Uddevalla m. fl.; och

nr 33 av herr *Utult* m. fl.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Wedén* vid kammarens sammanträde den 16 januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående vissa missförhållanden i fråga om hyresreglering i kommunala hyreshus, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Utult* vid kammarens sammanträde den 16 januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående avskaffande av investeringsavgiften.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 6, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 20, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av skatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 23, med förslag till lag angående

fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft;

nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, m. m.; och

nr 25, med förslag till lag om ändring i epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 26, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 22 april 1949 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

§ 7.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner. Därvid hänvisades

till statsutskottet motionerna:

nr 34 och 35 av herr *Lindberg*;

nr 36 av herr *Holmberg*;

nr 37 av herr *Malmberg* i Stockholm m. fl.;

nr 38 av herr *Sundström* och fru *Johansson* i Skövde;

nr 39 av herr *Severin* i Stockholm m. fl.;

nr 40 av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Ericsson* i Näs;

nr 41 av herr *von Friesen*;

nr 42 av herr *Utbult* m. fl.;

nr 43 av herr *Holmberg*;

nr 44 av herrar *Bengtsson* i Halmstad och *Bengtsson* i Varberg;

nr 45 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl.; och

nr 46 av herrar *Allard* och *Jansson* i Hällefors;

till konstitutionsutskottet motionen nr 47 av fröken *Vinge* och herr *Gustafsson* i Borås;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 48 av herrar *Johansson* i Norrfors och *Carlsson* i Bakeröd;

nr 49 av herrar *Allard* och *Jansson* i Hällefors; och

nr 50 av herr *Östrand*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 51 av herr *Östrand*;

nr 52 av herr *Lindström* m. fl.;

nr 53 av herr *Östlund* m. fl.; och

nr 54 av herr *Ericsson* i Näs;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 55 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.; och

nr 56 av herr *Ahlsten* m. fl.;

till statsutskottet motionen nr 57 av herr *Andersson* i Linköping;

till andra kammarens allmänna beredningsutskott motionen nr 58 av herr *Birke* och fru *Boman*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 59 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.

§ 8.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets memorial nr 1 och 2.

§ 9.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 60, av herrar *Dickson* och *Bracconier*, om viss ändring i reservbefälskungörelsen för armén;

nr 61, av herr *Lindberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor;

nr 62, av herr *Gustafsson* i Bogla m. fl., om anslag till ett personligt forskarstipendium för docenten O. H. Olsson;

nr 63, av herr *Olsson* i Gävle m. fl., om upplåtande av hjärtkliniken vid Södersjukhuset i Stockholm för undervisningsändamål m. m.;

nr 64, av fru *Nilsson*, om höjning av moderskapspenningen;

nr 65, av fru *Nilsson*, om höjning av de allmänna barnbidragen;

nr 66, av herr *Thapper* m. fl., om inrättande av en kvinnlig befattning i 25 lönegraden hos civilförsvarsstyrelsen;

nr 67, av herr *Jansson* i Aspeboda och fru *Lindskog*, om anläggande av en mellanriksbana Älvdalen—norska gränsen;

nr 68, av herr *Johansson* i Torp m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till byggande av fiskehamnar;

nr 69, av herr *Eriksson* i Sandby, angående ersättning till K. E. Engström för sjukdom, som ådragits under militärtjänstgöring;

nr 70, av herrar *Johansson* i Norrfors och *Skoglund* i Umeå, om pension åt A. A. Näslund;

nr 71, av fru *Torbrink*, om befrielse för biografägaren G. Gustafsson från staten tillkommande nöjesskatt för biograföreställningar;

nr 72, av herrar *Andersson* i Ronneby och *Pettersson* i Degerfors, om ändrad ordning för expropriationsmålens handläggning m. m.;

nr 73, av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., angående ändrad lydelse av 4 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde;

nr 74, av herr *Senander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 15, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m.;

nr 75, av herr *Senander* m. fl., angående ändring av 7 § lagen den 26 juni 1946 om folkpensionering;

nr 76, av herrar *Ericsson* i Näs och *Jonsson* i Skedsbygd, angående ändring i lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk;

nr 77, av herr *Mårtensson* i Uddevalla m. fl., om höjning av maximigränsen för lån ur fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 78, av herr *Skoglund* i Umeå m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Säkerhetsanordningar till ledning för fiskefartyg;

nr 79, av herrar *Skoglund* i Umeå och *Levin*, om uppförande på ordina-

rie stat av befattningen som överinspektör och chef för fiskeristyrelsens tillsynsavdelning;

nr 80, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., om anslag för lån till grästorkanläggningar;

nr 81, av fru *Boman*, om anslag för inrättande av en särskild skiftesorganisation för Norrbottens län;

nr 82, av fru *Nilsson*, om utredning i syfte att bereda zigenarna en med andra svenska medborgare jämbördig ställning;

nr 83, av herr *Eriksson* i Sandby m. fl., om beredande av möjlighet för närings- och kommunikationsrådet i Stockholms län att i likhet med företagareföreningar i andra län utöva kreditgivning åt hantverk och småindustri inom Stockholms län;

nr 84, av herr *Nilsson* i Svalöv, om nedsättning av fastighetsskatten;

nr 85, av herrar *Cassel* och *Nilsson* i Svalöv, med förslag till lag om ändring av 11 kap. 2 § första stycket jordabalken;

nr 86, av herrar *Bengtsson* i Varberg och *Bengtsson* i Halmstad, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet;

nr 87, av herrar *Bengtsson* i Varberg och *Bengtsson* i Halmstad, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet; och

nr 88, av herr *Nihlfors* m. fl., om beredande av bättre förmånsrätt för medel, som tillhöra s. k. bundna pensionsstiftelser.

Dessa motioner bordlades.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.03 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.